

Это цифровая копия книги, хранящейся для иотомков на библиотечных полках, ирежде чем ее отсканировали сотрудники комиании Google в рамках ироекта, цель которого - сделать книги со всего мира доступными через Интернет.

Прошло достаточно много времени для того, чтобы срок действия авторских ирав на эту книгу истек, и она иерешла в свободный достуи. Книга иереходит в свободный достуи, если на нее не были иоданы авторские ирава или срок действия авторских ирав истек. Переход книги в свободный достуи в разных странах осуществляется ио-разному. Книги, иерешедшие в свободный достуи, это наш ключ к ирошлому, к богатствам истории и культуры, а также к знаниям, которые часто трудно найти.

В этом файле сохранятся все иометки, иримечания и другие засиси, существующие в оригинальном издании, как наиминание о том долгом иути, который книга ирошла от издателя до библиотеки и в конечном итоге до Вас.

Правила использования

Комиания Google гордится тем, что сотрудничает с библиотеками, чтобы иеревести книги, иерешедшие в свободный достуи, в цифровой формат и сделать их широкодоступными. Книги, иерешедшие в свободный достуи, иринадлежат обществу, а мы лишь хранители этого достояния. Тем не менее, эти книги достаточно дорого стоят, иоэтому, чтобы и в дальнейшем иредоставлять этот ресурс, мы иредиринали некоторые действия, иредотвращающие коммерческое исиользование книг, в том числе установив технические ограничения на автоматические заирсы.

Мы также иросим Вас о следующем.

- Не исиользуйте файлы в коммерческих целях.

Мы разработали иrogramму Поиск книг Google для всех иользователей, иоэтому исиользуйте эти файлы только в личных, некоммерческих целях.

- Не отиравляйте автоматические заирсы.

Не отиравляйте в систему Google автоматические заирсы любого вида. Если Вы занимаетесь изучением систем машинного иеревода, оптического распознавания символов или других областей, где достуи к большому количеству текста может оказаться иолезным, свяжитесь с нами. Для этих целей мы рекомендуем исиользовать материалы, иерешедшие в свободный достуи.

- Не удаляйте атрибуты Google.

В каждом файле есть "водяной знак" Google. Он иозволяет иользователям узнать об этом ироекте и иомогает им найти доилнительные материалы ири иомощи иrogramмы Поиск книг Google. Не удаляйте его.

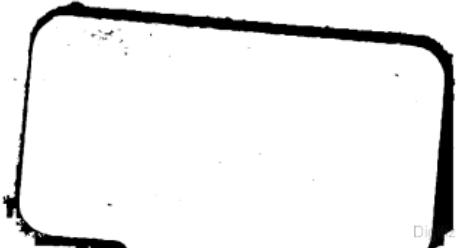
- Делайте это законно.

Независимо от того, что Вы исиользуйте, не забудьте ироверить законность своих действий, за которые Вы несете иолную ответственность. Не думайте, что если книга иерешла в свободный достуи в США, то ее на этом основании могут исиользовать читатели из других стран. Условия для иерехода книги в свободный достуи в разных странах различны, иоэтому нет единых иравил, иозволяющих определить, можно ли в определенном случае исиользовать определенную книгу. Не думайте, что если книга иоявилась в Поиске книг Google, то ее можно исиользовать как угодно и где угодно. Наказание за нарушение авторских ирав может быть очень серьезным.

О программе Поиск книг Google

Миссия Google состоит в том, чтобы организовать мировую информацию и сделать ее всесторонне доступной и иолезной. Программа Поиск книг Google иомогает иользователям найти книги со всего мира, а авторам и издателям - новых читателей. Полнотекстовый иоиск и этой книге можно выполнить на странице <http://books.google.com/>

Digitized by Google

200611/71
U. Cano-Libby

ПИСАННЯ

І. П. КОТЛЯРЕВСЬКОГО

Граверъ

Андр. А. Григорьевъ

К. Комаревскій.

Kotliarers'kyi, I. P.
" "

ПИСАННЯ

І. П. КОТЛЯРЕВСЬКОГО

ЗЪ ЁГО ПОРТРЕТОМЪ И КАРТИНКОЮ ЁГО БУДИОЧКА
ВЪ ПОЛТАВІ.

ВЕРГИЛЕВА ЕНЕДА. НАТАЛКА ПОЛТАВКА. МОСКАЛЬ-ЧАРІВНИКЪ.

ОДА ДО КНЯЗЯ КУРАКИНА.

САНКТПЕТЕРБУРГЪ

1862

А.Б. Кокорево

Л.К.

РГ 3948

К 598

1862

ПЕЧАТАТЬ ПОЗВОЛЯЕТСЯ

съ тѣмъ, чтобы по отпечатаніи представлено было
въ Ценсурный Комитетъ узаконенное число экземп-
ляровъ. С. Петербургъ, 20 февраля 1862 года.

Цензоръ Ст. Лебедевъ.

ВЪ ТИПОГРАФІИ ДЕПАРТАМЕНТА УДѢЛОВЪ.

О Г Л А В Ъ.

Виргілієва Енейда	1
Наталка Полтавка	299
Москаль-Чарівникъ	377
Ода до князя Куракина	441

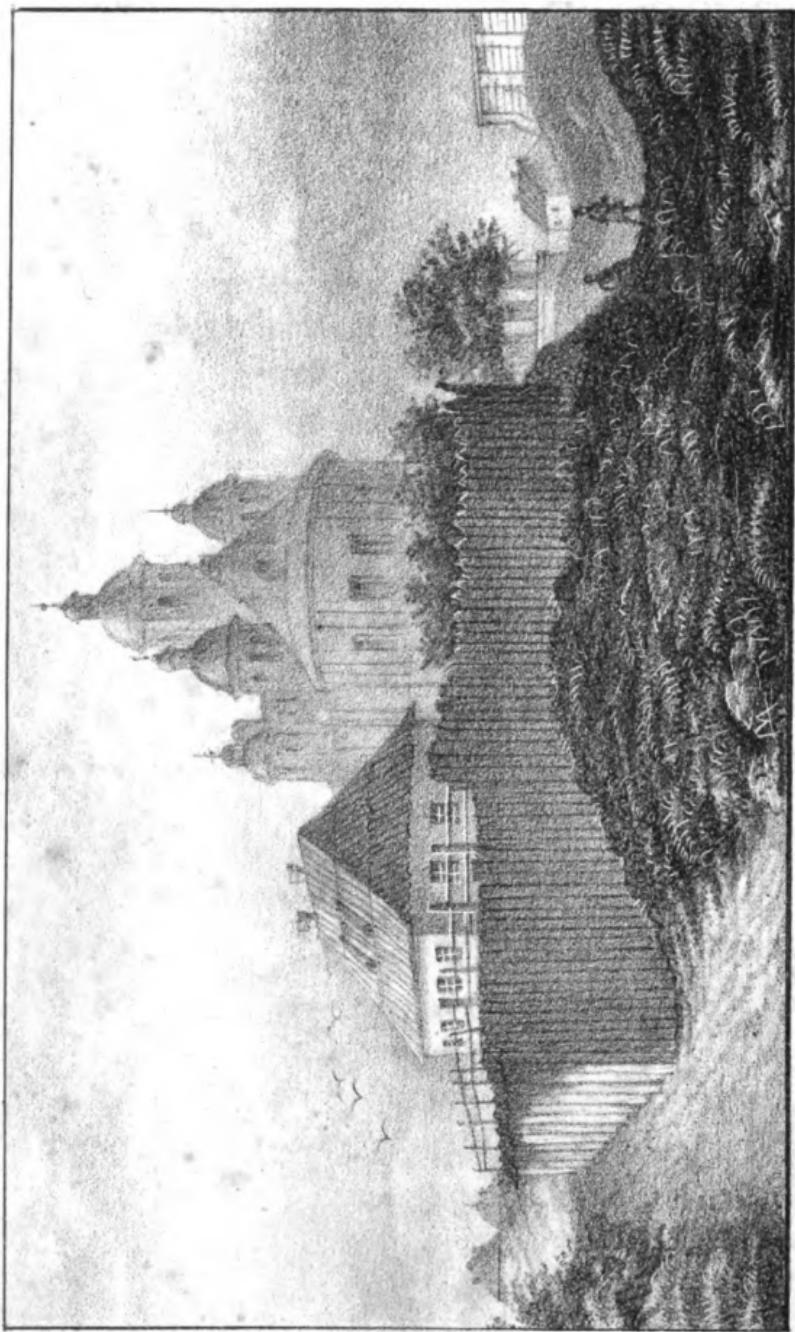

Будинокъ, II. Котляревскаго въ Іоанніві.

Іван. А. Григорійчук.

Рис. Е. Сорокін.

ВЕРГИЛІЕВА ЕНЦІДА

ВИРГИЛІЕВА ЕНЕЙДА

НА УКРАЇНСЬКУ МОВУ ПЕРЕЛЯЦЕВАНА.

ЧАСТЬ ПЕРВА.

Еней бувъ пárубокъ мотбрнй
И хлóпець—хоть кудý козáкъ!
На лíхо здáвся вінъ провбрнй,
Завзятíйши одъ всіхъ бурлакъ.
Но Грéки якъ, спадивши Трбю,
Зробили зъ нéї скýрту гнóю,
Вінъ, взявши тóрбу, тýгу дáвъ;
Забráвши дé-якихъ Троянцівъ,
Осмáленихъ, якъ гýря, лánцівъ,
Пятами зъ Трбі накивáвъ.

Вінъ, швýдко поробивши чбвни,
На сýне мбре поспускáвъ,
Троянцівъ насадивши побні,
И кудý бчи почухráвъ.
Но зла Юнна, сúча дóчка,

Роскудкуда́калась якъ квочка—
 Енέя не люби́ла страхъ;
 Давно ужé вона хотіла,
 Єго щобъ душка полетіла
 У пекло, щобъ и духъ не пахъ.

Енéй болáчка бувъ Юнбні;
 Якъ жорна сérце ій дави́въ,
 Бо бувъ тугійший відъ супні,
 Ні въ чімъ Юнбни не проси́въ;
 А гірьшъ за те ій не злюби́вся,
 Що, бáчишъ, въ Трбі народи́вся
 И мáмою Венéро зва́въ;
 И що ёго покійний дядько
 Парисъ, Прíя́мово дитя́тко,
 Путíвочку Венéрі давъ.

Побáчила Юнбна зъ неба,
 Що панъ Енéй на поромахъ;
 А те шепну́ла сúка Гéба....
 Юнбу взя́въ вели́кий жахъ.
 Впяглá въ сринджóлята павíчку,
 Сховáла підъ кибалку мýчку,
 Щобъ не світи́лася косá;
 Взя́лá сцідніцю и шнурівку,
 И хліба зъ сіллю на тарілку,
 Бъ Еблу мчáлась якъ оса.

»Здорбвъ, Еболе пане свату!
 Ой якъ ся маешъ, якъ живешъ?«
 Сказала якъ ввійшла у хату
 Юнона: »Чи гостей ти ждешъ?«
 Поставила тарілку зъ хлібомъ
 Передъ старимъ Еболомъ дідою,
 А сама сіла на ослінь.
 »Будь ласкавъ, сватоньку старіку!
 Избий Еней съ пантейку,
 Теперъ пливі на мбрі вінъ.

»Ти знаешъ, вінъ який суціга,
 Палівода и горморізъ;
 По світу якъ іщє побіга,
 Чиіхсь багацько вілле слізъ,
 Пошай ти въ мбре заўю тучу,
 Щобъ всю Енейську челядь сучу
 Пустіть на дно изъ нимъ къ чортамъ.
 За сеє жъ дівку чорнобріву,
 Товстенікую, гарну, уродливу,
 Тобі я, далибі, що дамъ.«

— »Гай, гай! Ой дей же ёгбі кату!«
 Ебы, насуївшись, сказавъ:
 »Я все бъ зробивъ за сюю плату,
 Та вітри всі пороспускаў:
 Борей недужъ лежить съ похилямъ,

А Нордъ поіхавъ на весілля,
 Зефіръ же, давній негодай,
 Зъ дівчатами заженихався,
 А Евръ у вінники наївся;
 Якъ хбчешъ, такъ и помишаі!

»Та вже для тебе обіщаюсь,
 Енєеві я ляпасъ дамъ;
 Я хутко, миттю постараюсь
 Загнать въ багно ёгб къ чортамъ.
 Прощаі же! швидко убірайся,
 Обіцянки жъ не забувайся:
 Бо послі, чуешь, ні чичиркъ!
 Якъ збрешешъ, то хоча надсядься,
 На ласку послі не понадься;
 Тогді відъ мене візьмешъ чвіркъ.«

Еблъ, оставшиесь на господі,
 Зібравъ всіхъ вітрівъ до дворя,
 Велівъ поганій буть погоді....
 Якъ разъ на мбрі и гора!
 Все мбре заразъ спузиріло,
 Водбо мовъ въ ключі забіло,
 Еней тутъ крикнувъ, якъ на пупъ;
 Заплаکався и заридався,
 Пошарпався,увесь подрався,
 На тім'ї начесавъ ажъ струпъ.

Прокляті вітри роздулися,
 А мбрे зъ ліха ажъ ревé;
 Слізьмі Троянці облилися,
 Енея за живіть берé.
 Всі човники іхъ росчуhrálo;
 Багацько війська тутъ пропáло;
 Тогді набрались всі сто-ліхъ!
 Еней кричить: »Що я Нептуну
 Півкбпи грóшай въ руку сýну,
 Абí на мбрі штурмъ утихъ.«

Нептунъ дочúвсь въ скляніхъ будінкахъ,
 Що прббу закричавъ Еней;
 Вінъ въ жінчинихъ метнúвсь патінкахъ,
 Мовъ кітъ одъ сала, до дверей;
 И мйтю осідаўши рака,
 Зхватиўсь на ёго мовъ бурлака,
 И вýрнувъ зъ мбря, якъ кара́сь.
 Загомонівъ на вітрівъ грізо:
 »Чого ви гудетé такъ різно?
 До мбря, знаете, вамъ зась!«

Оттутъ-то вітри схаменулись,
 И дали драпа до порй;
 До ляса мовъ Ляхі шатнúлись,
 Абб одъ іжака тхорі.
 Нептунъ же заразъ взявъ мітелку

И вімівъ мбре якъ світлку,
 То сонце глянуло на світь.
 Еней тогді якъ народився,
 Разівъ изъ-пять перехрестився;
 Звелівъ готовити обідъ.

Поклали шалёвкі соснобі,
 Кругомъ настáвили мисокъ;
 И стрáву всяку, безъ мови,
 Въ голбдний пхали все кутóкъ.
 Тутъ съ саломъ галушкі лигали,
 Лемішку и кулішъ глитали
 И бráгу кúхликомъ тягли;
 Та и горілочку хлистали,
 Насилу изъ-за стóлу встали
 И спáти поблі всі мяглі.

Венéря, якъ на все швидкая,
 Провбрна, врагъ ії не взявъ,
 Побачила, що такъ лякае
 Еблъ синка, що ажъ захлявъ;
 Умілася, причепурилась
 И якъ въ неділю нарядилась,
 Хоть бý до дўдки на танéць!
 Взяла очіпокъ грезетовий
 И кўнтушъ зъ єсами люстрбвий,
 Шіла къ Зевесу на ралéць.

Зеве́сь тогді лигáвъ вишнівку,
 Маковникáми заідáвъ;
 Вінъ, сёму віпивши восьмúху,
 Послідки съ квáти виливаў.
 Прийшla Венéра искривíвшись,
 Заслýнивши и завіскрýвшись,
 И стáла хлíпать передъ нимъ:
 »Чимъ предъ тобою, мýлий тáту,
 Синъ заслужíвъ таку мýй пла́ту?
 И ёнъ, мовъ въ свíнки грають імъ.

»Кудí ёмú ужé до Рýму?
 Хибá якъ здохne чортъ въ рові!
 Якъ вéрнется панъ ханъ до Крыму,
 Якъ жéнитця сичъ на сові.
 Хибá бъ то вже та не Юнона,
 Щобъ не вказáла макогóна,
 Шо й досí слúхае чмелíвъ!
 Колíбъ вонá та не бісýлась,
 Зашбвкала и не камезýлась,
 Щобъ ти се самъ ій извелíвъ.«

Юпíтеръ, все допíвши съ кúбка,
 Поглядивъ свíй рукóю чубъ:
 »Охъ, донько, ти мой голубко!
 Я въ прáвді твéрдий такъ, якъ дубъ.
 Еней збудує сильне цárство,

И заведе своё тамъ панство;
 Не малый бude винъ панокъ.
 На панщину ввесь світъ погонить,
 Багацько хлопцівъ тамъ наплодить
 И всімъ імъ буде ватажокъ.

»Заide до Диони въ гості,
 И буде тамъ бенкетовать;
 Полюбитца ії винъ мосці,
 И стане бісика кускатъ.
 Иді жъ, небого, не журися,
 Попонеділкуй, помолися,
 Все буде такъ, якъ я сказавъ.«
 Венера низько поклонилася,
 И зъ пан'отцемъ своімъ простілася,
 А винъ ії поціловавъ.

Еней прочумався, проспався,
 И голодрапцівъ позбіравъ,
 За всімъ зібрался и уклався,
 И скілько відно почухравъ.
 Пливъ, пливъ, пливъ винъ, що ажъ обридо,
 И мбрє такъ єму огидло,
 Що бісомъ на ёго дививсь.
 »Колибъ«, каже, »умеръ я въ Тройї,
 То вже бъ не пивъ сеі гірькоі,
 И марне такъ не волочивсь.«

Потімъ, до брего пристаўши,
 Зъ Троянствомъ гблимъ всімъ своімъ,
 На землю съ човнівъ повстававши,
 Спитавсь, чи є що істи імъ?
 И заразъ чбось попоіли,
 Щобъ на дорозі не зомліли;
 Пішли, куди хто запопавъ.
 Еней по брегу попхався,
 И самъ не зновъ, куди слонявся,
 Ажъ—гулькъ! у гродъ причвалавъ.

Въ тімъ гроді жила Дидона,
 А гродъ зваўся Карфагенъ,
 Розумна пані и мотбрна,
 Для неї трохи сихъ іменъ:
 Трудяща, дуже працёвіта,
 Весела, гарна, сановита,
 Бідняжка,—що булá вдовá;
 По гроду тогді гуляла,
 Коли Троянцівъ повстрічала,
 Такі сказала імъ слова:

»Відкіль такі се голтяпаки?
 Чи рибу зъ Дону везетé?
 Чи, може, віходці бурлаки?
 Куди, прочане, ви йдетé?
 Який васъ врагъ сюді направивъ?

И кто до гброда причаливъ?
 Яка жъ ватага розбишаќъ!«
 Троянци всі замурмотали,
 Диђоні низъко въ ноги пали,
 А встáвиши, ій мовляли такъ:

»Ми всі, якъ бачъ, нарбдъ хрещёний,
 Волчимся безъ талану;
 Ми всі у Трбі порождени,
 Еней пустивъ на насъ ману;
 Дали намъ Греки прочухана,
 И самога Енея пана
 Въ три-вýрви вýгнали відтіль;
 Звелівъ покинуты намъ Трбю,
 Підмбивъ плавати зъ собою,
 Теперъ ти знаешъ ми відкіль.

»Помилуй, пані благородна!
 Не дай загнуть головамъ!
 Будь милостива, будь незлобна,
 Еней спасибі скаже самъ.
 Чи бачишъ, якъ ми обідрались!
 Убрания, постоли порвались,
 И нужи побна очкурий!
 Кожухи, свити погубили,
 И зъ голоду въ кулакъ трубили.
 Така намъ лучилась пеня!«

Дидбна гірько заридала,
 И зъ білого свого лиця
 Платочкомъ слёзи обтирала:
 »Колибъ«, сказала, »молодцѣ
 Енэя вашого запала,
 Уже бъ тогді весела стала,
 Тогді великъ-день бувъ би намъ!«
 Тутъ плюсь Енэй, якъ будто зъ неба:
 »Ось-бъде я, коли вамъ трéба!
 Дидбні поклонюся самъ.«

Потімъ зъ Дидбною обнявши,
 Поціловались гарно, въ смакъ;
 За рученъки біленьки взявши,
 Балакали то сякъ, то такъ.
 Пішли въ Дидбні до господи
 Черезъ великі перехоби,
 Ввійшли въ світлицю, та й на піль,
 Пили на радощахъ сивуху
 И іли юрду и макуху,
 Покіль кликнули іхъ за стмъ.

Тутъ іли разні потрави,
 И все съ полівяніхъ мисокъ;
 И самі гарні приправи,
 Зъ новихъ кленовихъ тарілокъ:
 Свинячу голову до хріну

И лбкшину на переміну,
Потімъ съ підлеовою индікъ;
На закуску кулішъ и кашу,
Лемішку, хляки, путрю, квашу
И зъ макомъ медовий шуликъ.

И кубками пили сливянку,
Медъ, шиво, бражку, сирівець,
Горілку прости и калганку;
Курівсь для духу яловець.
Бандура горлиці бринчала.
Сопілка зуба затинала,
А дудка грала по балкамъ;
Самжарівки на скріпці грали,
Кругомъ дівчата танцювали,
Въдробушкахъ, въ чботахъ, въ свиткахъ.

Сестру Дибона мала Ганну,
Навспріжки дівку, хоть куди,
Пробриу, чепурну и гарну;
Приходила и ся сюди,
Въ червоній юпочці баєвій,
Въ запасці гарній фаналевій,
Въ стёнжкахъ, въ намисті и ковткахъ;
Тутъ танцювали викрутасомъ,
И предъ Енеемъ вихиласомъ
Підъ дудку била третяка.

Енэй и самъ такъ розгулявся,
 Якъ на аркані жеребець;
 Зъ Дидонаю за руки взялъся,
 Пішовъ и зъ нею у танець.
 Въ обѣхъ підківки забряжчали,
 Жижкі одъ танцівъ задріжали,
 Якъ вистрибали гоцака.
 Енэй, мачтю въ кулакъ прибралъ
 И не до соли примовлявши,
 Садивъ крутенько гайдукака.

А послі танцівъ, варенухи
 По кухлику імъ піднесли;
 И молодиці цокотухи,
 Тутъ баландраси понесли.
 Дидона кріпко заюрила,
 Горщокъ съ вареною розбіла,
 До дуръ всі тогді пили.
 Весь день весело прогуляли,
 И п'яні спати полягали;
 Енэя жъ ледве повели.

Енэй на пічъ забрався спати,
 Зарився въ просо, тамъ и лігъ;
 А хто схотівъ, побрайвъ до хати,
 А хто въ хлівець, а хто підъ стігъ.
 А деякі такъ-такъ хліснули,

Що де упали, тамъ заснУли,
 Сопли, харчали и хропли;
 А добрі молодці кружалі,
 Поки ажъ півні заспівали —
 Що здужали, то все тягли.

Дидона рано исхопілась,
 Пилá съ похмілля сирівéць;
 А послі гарно наряділась,
 Якъ-бý въ оренду на танéць.
 Взяла карабликъ бархатовий,
 Спідницю и карсéть шовковий
 И начепила ланцюжокъ;
 Червоні чботи обула,
 Та и запáски не забула,
 А въ руки зъ вібійки платокъ.

Еней исъ хмелоу якъ проспався,
 Иззівъ солоний огірокъ;
 Потімъ умився и убраўся,
 Якъ парубіка до дівокъ.
 Єму Дидона підослала,
 Що одъ покійника украла:
 Галанці й пárу чобітокъ,
 Сорочку, и кантанъ съ китайки,
 И шапку, поясъ съ каламайки,
 И чорний шовковий платокъ.

Якъ одяглісь, то изійшліся,
 Съ собою стали розмовлять;
 Наішлися и приняліся,
 Щобъ по вчорашнёму гулять.
 Дидбона жъ тажко сподобала
 Енέя, такъ що и не знала
 Де дітися, и що робить;
 Точила всяки баласи,
 И підпускала разні ляси,
 Енéю тілько бъ угодитъ.

Дидбона вигадала грище,
 Еней щобъ веселіший бувъ,
 И щобъ вертівся зъ нейо бліжче
 И лиха щобъ свого забувъ:
 Собі очиці завязала,
 И у *панаса* грати стала,
 Енέя бъ тілько уловить.
 Еней же заразъ догадався,
 Коло Дидбни тёрся, мявся,
 Кі щобъ тілько вдоволнить.

Тутъ всяку всячину играли,
 Хто, якъ и въ віщо захотівъ;
 Тутъ інші *журавля* скакали,
 А хто одъ *дудочки* потівъ.
 И въ *хрецьика*, и въ *зорюдуба*,

Не разъ доходило й до чуба,
 Якъ загулялися въ джсута;
 Въ хлюста, въ пашка, въ візка играли.
 И дамки по столу совали;
 Чортъ-мавъ порожнёго кута.

Що день булб у нихъ похмілля;
 Пилася горілка, якъ водя;
 Що день въ Дидбни якъ весілля,
 Всі пьяні, хоть посуньсь кудя.
 Енёеві такъ якъ боляці,
 Абб осінній лихорадці,
 Годила пані всікий день.
 Булб Троянці пьяні, сйті,
 Кругомъ обуті и обшиті,
 Хоть голі прибрілі, якъ пень.

Троянці ліхко тамъ куріли
 Далі приману всімъ жінкамъ;
 По вечерніцахъ всі ходили,
 Просвітку не булб дівкамъ.
 Та й самъ Еней, сподаръ, и паню
 Підмовивъ паритися въ баню...
 Уже жъ булб не безъ гріха!
 Бо страхъ воня єгоб любила,
 Ажъ глуздъ увесь свій погубила,
 А, бачця, не булб плоха.

Оттакъ Еней живъ у Дибони,
 Забувъ и въ Римъ щобъ мандроватъ.
 Тутъ не боявся и Юнбни,
 Пустився все бенкетоватъ;
 Дибону мавъ вінъ мовъ за жінку,
 Убивши добру въ неї грінку,
 Мутівъ, якъ на селі москаль!
 Бо—хрінь ёго не взявъ—моторний,
 Ласкавий, гарний и провбрний
 И гострий, якъ на брітві сталъ.

Еней зъ Дибною возілисъ,
 Якъ зъ оселедцемъ сірий кітъ;
 Ганяли, бігали, казілисъ,
 Ажъ лівся дё-коли и пітъ.
 Дибона жъ маля разъ роботу,
 Яжъ зъ нимъ побігла на охоту
 Та грімъ загнавъ у тёмний лёхъ.
 Лихий іхъ зна, що тамъ робили,
 Булб невідно зъ-за могили,
 Въ лёху жъ сиділи тілько въ-двохъ.

Не такъ-то робитця все хутко
 Якъ швидко бкомъ измигнешъ:
 Абб якъ казку кажешъ прудко,
 Перомъ въ папері якъ писнешъ.
 Еней въ Дибони живъ не мало,—

Що зъ головій въ ёгб пропало,
 Куди ёгб Зевесъ пославъ.
 Вінъ гдівъ зб-два тамъ просідівъ,
 А мабудь би и більшъ пронідівъ,
 Якъ-би ёгб врагъ не спіткавъ.

Колись Юпітеръ ненарбкомъ
 Изъ неба глянувъ и на насть;
 И кинувъ въ Карфагену бкомъ,
 Ажъ тамъ Тройський мартоплісь....
 Розсéрдився и розкричався,
 Ажъ світъ увесь поколихався;
 Енэя лаявъ на ввесь ротъ:
 »Чи такъ-то, гадівъ синъ, вінъ слуха?
 Улізъ у патоку мовъ муха,
 Засівъ якъ у болоті чортъ.

»Пійдіть гінця мині кликніте,
 До мене заразъ щобъ прійшовъ;
 Глядіть же, цупко прикрутіте,
 Щобъ у шинёкъ вінъ не зайшовъ!
 Бо хочу я кудись послати.
 И ёнъ, и ёнъ же, вража мати!
 Алé Енэй нашъ злемащівъ;
 А то Венеря все свашкує,
 Енечка свого муштрює,
 Щобъ вінъ зъ ума Дидону звівъ.«

Прибігъ Меркурий засапаўшись,
 Въ три ряды пітъ зъ ёго котывъ;
 Весь ремінцями обвязавши,
 На голову вінъ бриль надівъ;
 На грудахъ съ бляхою ладунка,
 А зъ-заду съ сухарыми сумка,
 Въ рукакъ нагайскій малахай.
 Въ такімъ наряді влізъ у хату,
 Сказавъ: »Готовъ ужэ я, тату,
 Куда ты хбчешъ, посыдай.«

— »Біжи лішъ швайдче въ Карфагену«,
 Зевесъ гінцёві такъ сказавъ,
 »И пару розлучай скажену,
 Еней Дидону бъ забувавъ.
 Нехай лишь відтіль уплітае,
 И Рима стробіти чухрае, —
 А то залигъ, мовъ въ грубі песь.
 Если жъ вінъ буде йще гуляти,
 То дамъ ёму себэ я знати!
 Оттакъ сказавъ, скажи, Зевесъ.«

Меркурий низъко поклоніўся,
 Передъ Зевесомъ бриль изнявъ,
 Черезъ порігъ переваліўся,
 До стані швайдче тагу давъ.
 Покінувши ізъ рукъ нагайку,

Запрягъ вінъ мýттию чортопхáйку;
 Черкнúвъ изъ неба, ажъ курить!
 И все кобилокъ поганье,
 Що оглобельна ажъ брикае.
 Помчали, ажъ візокъ скрипить!

Еней тогді купався въ бráзі,
 И на полу укрившись лігъ;
 Єму не снілось о приказі,
 Якъ-бсь Меркурий въ хату вбігъ!
 Смикнúвъ изъ побу мовъ пся-юху.
 »А що ти робишъ? пъешъ сивуху!«
 За всёго горла закричавъ.
 »А ну лишъ швайдче убирайся,
 Зъ Дидбою не женихайся,
 Зевесь похобъ тобі сказавъ?

»Чи ти жъ оцé до діла робишъ,
 Що й досі тута загулявсь!
 Та швайдко и не такъ задробишъ,—
 Зевесь не дурно похвалявсь
 Тобі дать добру хаазію;
 Вінъ вýдавить съ тебе олію,
 Отъ тілько ще тутъ побарись!
 Гляді жъ, сёгдня щобъ убрáвся,
 Щобъ ніщечкомъ відсіль укрáвся,
 Менé у-дрóге не дождись.«

Еней піджавъ хвістъ мовъ собака,
 Мовъ Каинъ затрусиwсь увесть;
 Изъ носа потекла кабака—
 Уже винъ знатъ який Зевестъ.
 Шатнуwся митто самъ изъ хати,
 Своихъ Троянцівъ позбірати.
 Зібравши, давъ такий приказъ.
 »Якъ можна швидче укладайтесь,
 За всими клунками збирайтесь,
 До мбя швендайте якъ-разъ!«

А самъ, вернувшись въ будинки,
 Своё лахміття позбіравъ;
 Мизерії наклавъ дві скриньки,
 На човенъ заразъ одіславъ,
 И дожидався тлько ноchi,
 Що якъ Дидбна зімкне очи,
 Щобъ не прощавшись драла дать.
 Хоть винъ за нею и журився,
 И світомъ цілий день нудився—
 Та ба! вже треба покидать.

Дидбна заразъ одгадала,
 Чого сумуе панъ Еней,
 И все на усь собі мотала,
 Щобъ умудритися и ій;
 Зъза печи часто виглядала,

Прикінувшись буцімъ куняла
 И мовъ вонá хотіла спать.
 Еней же думавъ, що вже спала,
 И тілько що хотівъ дать драла,
 Ажъ-ось Цидбна за чубъ—хватъ!

»Постій, прескурвий вráжий сýну!
 Зо мню пérше росплати́сь;
 Отъ задúшу, якъ злу личину!
 Ось-нú лишъ тілько заверти́сь!
 Оттакъ за хлібъ, за сільти платишъ?
 Привікъ усімъ ти на сміхатись,
 Роспúстишъ слáву по мині!
 Нагріла въ пázусі гадюку,
 Що пóслі изробила мýку;
 Послала пуховикъ свині.

»Згадай який прийшовъ до ме́не,
 Що ні сорочки не будоб;
 И постолівъ чортъ-мáвъ у тéбе,
 Въ кишени жъ пусто—ажъ гулоб!
 Чи зновъ ти, що таке гроши?
 Мавъ безъ матні одні колобши,
 И тілько слáва, що въ штанахъ;
 Та й те порвалось и побйлось,
 Ажъ глянуть сбромъ, такъ світілось;
 Свитіна вся буда въ латкахъ.

»Чи я жъ тобі та не годила?
Хиба ти трясці захотівъ?
Десь врâжа мати підкусила,
Щобъ хирний тутъ ти не сидівъ.«
Дидона гірько заридала,
Ізъ се́рця ажъ волбеси рвала,
И закраснілася мовъ ракъ,
Зашпинилась, посатаніла,
Ніначе дурману иззіла,
Залаяла Еней такъ:

»Поганий, мे́рзъкий, гідкий, бри́дкий,
Нікчемний, ла́нець, кателікъ!
Гульвіса, пакосний, престідкий,
Негідний, злбдій, еретікъ!
За ку́чму сю твою велику,
Якъ дамъ тобі мяща у піку,
То тутъ тебе лизнє и чортъ!
И очи відеру изъ лобба,
Тобі диявольска худоба.
Трясесся, мовъ зімбю хортъ!

»Мандруй до чорта изъ рогами,
Нехай тобі приснитца бісь!
Съ твоими сучіми синами,
Щобъ врагъ побравъ васъ всіхъ, гульвісь!
Щобъ ні горіли, ні боліли,

На чистоту щобъ поколіли,
 Щобъ не оставъ ні чоловікъ;
 Щобъ доброї не знали болі,
 Були щобъ зъ вами злі болі,
 Щобъ ви шаталися ввесь вікъ.«

Еней відъ неї одступається,
 Поки зайшовъ черезъ порігъ,
 А далі ажъ не оглядається,
 Зъ дворя въ собачу ристь побігъ.
 Прибігъ къ Троянцямъ засапається,
 Обибкъ въ поту, якъ-би купається,
 Мовъ съ тборгу въ школу курохвасть;
 Потімъ у човенъ хутко сівши
 И іхати своїмъ велівши,
 Не оглядається самъ назадъ.

Дидона тяжко зажурилась,
 Весь день ні іла, ні пилá;
 Все тосковала, все нудилась,
 Кричала, плакала, ревла.
 То бігала, якъ-би шалена,
 Стояла дзвго торопленá,
 Кусала ногті на рукáхъ;
 А далі сіла на порóзі,
 Ажъ занудило ій небóзі
 И не встóяла на ногахъ.

Сестрӯ кликнұла на порáду,
Щобъ гёрбе злéе рассказасть,
Енéеву оплáкать зráду,
И льготи сérцю трóхи дать.

»Ганнýсю, рýбко, дýшко, любкó!
Ратýй менé, мой голúбко!
Тепéрь пропáла я на вíкъ!
Енéй покýнувъ менé, бíдну
Якъ сáму пáплюгу послíдню,
Енéй злий змíй—не чоловíкъ.

»Немá у сérця могó сíли,
Щобъ я змоглá ёгó забúть,
Кудí мнí бíгти?—до могíли!
Тудí, одíнь надéжний пútъ!
Я все для ёго потеряла,
Людéй и слáву занедбáла;
Богí! я зъ нимъ забúла й васть.
Охъ! дáйте зíлля мнí напítись,
Щобъ сérцю мóжно розлюбítись,
Утихомíритись на часъ.

»Немá на свíті мнí покþю,
Не ллютца слёзи изъ очéй,
Для меne бíлий свíтъ есть тýмþю,
Тамъ ясно тíлько де Енéй.
О пúцверинку Купидоне!

Любуйся якъ Дидбна стбгне....
 Щобъ ти маленькимъ бувъ пропавъ!
 Познайте молодиці гбжі,
 Зъ Енбемъ баҳурі всі схбжі;
 Щобъ врагъ зрадливихъ всіхъ побравъ!«

Такъ бідна съ гбря говорила
 Дидбна, ѹ жизнь свою кляла;
 И Ганна щоб ій ні робила,
 Ні якой ради не дала.
 Сама съ царіцей горювала
 И слёзи рукавомъ втирала,
 И хліпала собі въ кулакъ.
 Потімъ Дидбна мовъ унішкела,
 Звеліла, щобъ и Гандзя вийшла,
 Щобъ ій насумоватись въ смакъ.

Довгеноуко такъ посумовавши,
 Пішла въ будинки на постіль;
 Подумавши тамъ, погадавши,
 Проворно скочила на пілъ.
 И взявши съ заспічка кресало,
 И клбчча въ назууху чимало,
 Тихеноуко вийшла на горбдъ.
 Ночию се будо добою
 И самой тихою порою,
 Якъ спавъ хрещеній ввесі нарбдъ.

Стоявъ въ Дибои у загбці
 Зъ кизяку складений кирпичъ;
 Ёго воли придали й коні—
 Зімбю імъ топили пічъ.
 Въ кострі бувъ зложений сухенъкий,
 Якъ поброхъ бувъ ужé палкенъкий,
 Ёго й держали на підпалъ.
 Підъ нимъ вона огонь кресала,
 И въ клочці гарно розмахала
 И розвела пожаръ чималь.

Кругомъ костеръ той запаливши,
 За всéй одéжи роздягáсь,
 Въ огонь одéжу положивши,
 Та и сама тутъ простягáсь.
 Вокругъ неї поломъя падало,
 Покінниці невідко стáло,
 Пішовъ одъ неї димъ и чадъ!
 Енéя такъ вона любила,
 Що ажъ сама себе спалила,
 Послала душу въ чорту въ адъ.

ЧАСТЬ ДРУГА.

Енéй, поплывши синимъ мбремъ,
На Карфагéну оглядáвсь;
Борóвсь съ своимъ сердéга гбремъ,
Слíзьмí, небíжчикъ, обливáвсь.
Хоть одъ Диðони пливъ поспíшно,
Та плáкавъ гíрько, неутíшно.
Почúвши жъ, що въ огні спеклásь,
Сказáвъ: «Нехáй ій вічне цárство,
Минí же довголíтнє пáнство,
И щобъ другá вдовá найшлáсь!»

Якъ-бось и мбре стáло грати,
Ведíкі хвýлі піднялись,
И вітри зачалí бурхáти,
Ажъ човни на морі тряслись.
Водбю чортъ-зна-якъ крутило,
Що трóхи всіхъ не потопíло,
Вертíлись човни мовъ дурні.
Тройнці зъ страху задрижали,
И що робити всі не знали,
Стояли мóвчики всі смутні.

Одінъ зъ Троянської ватаги,
 По іхъ вінъ звався Палинуръ;
 Сей більше мавъ другихъ одваги,
 Смілецький бувъ и балагуръ;
 Що-напередъ сей скаменувся
 И до Нептуня окликнувся:
 »А щобъ ти робишъ, панъ Нептунъ?
 Чи се и ти пустився въ ледащо,
 Що хочешъ насъ звестити ні на що?
 Хиба півкоби вже забувъ?«

А далі після сеї мови
 Троянцямъ вінъ такъ всімъ сказавъ:
 »Бувайте, братця, ви здорові!
 Отце Нептунъ замудровавъ.
 Куди теперъ ми, братця, пійдемъ?
 Въ Італію ми не доїдемъ,
 Бо море дуже щось шпухе.
 Італія відсіль неблизько,
 А моремъ въ бурю іхать слізько,
 Човнівъ ніхто не підкує.

»Оттуть земелька есть, хлопъята,
 Відсіль вона не вдалеку,
 Сицилія — земля багата,
 Вона мині щось познаку.
 Дмухнімъ лишъ, братця, ми до неї,

Збувати гбрести своєї,
 Тамъ добрый царь живé Ацéстъ.
 Ми тамъ, якъ дóма, очуняємъ
 И якъ у сéбе загуляємъ,
 Всёгó багáцько въ ёго есть.«

Тройнці дóбре принялися
 И стáли віслами гребтý,
 Якъ стрілки чвники неслися,
 Мовъ зъ-зáду пхали іхъ чортý.
 Іхъ Сицилійці якъ уздріли,
 То зъ гróда, мовъ подуріли,
 До мбря бігли всі встрічать.
 Тутъ міжъ собою роспитаались,
 Чоломкались и обнімались;
 Пішли до короля гулять.

Ацéстъ Енею, якъ-бý брату,
 Велику маску показавъ,
 И заразъ, попросивши въ хáту,
 Горілкою почастовáвъ;
 На закуску наклали сáла,
 Лежала ковбасá чимáла
 И хліба побвне решетó.
 Тройнцямъ всімъ дали тетéри
 И відпустили на кватéри:
 Щобъ йшли, кудí потрапить хто.

Тутъ заразъ піднялій бенъкети,
 Замурмотали якъ коті,
 И въ кахляхъ понеслі пашкети
 И кисілю імъ до ситі;
 Гарячую, мякую бухінку,
 Зразбву до рижківъ печінку,
 Гречаніхъ съ часникомъ панпухъ.
 Еней съ дороги налигався
 И пінної такъ нахлистався
 Трохій не віперсь зъ єго духъ.

Еней хотъ трохи бувъ підпілій,
 Та зъ розумомъ такій зібрався;
 Вінъ синъ бувъ богобоязливий,
 По смерти ба́тька не цуравсь.
 Въ сей день єгоб отець опрягся,
 Якъ чикилдихи обіжрався,—
 Анкізъ зъ горімочки умérъ.
 Еней схотівъ обідъ справляти,
 И тутъ старцівъ нагодовати,—
 Щобъ Богъ душі свій рай одпérъ.

Зібравъ Троянську всю громаду,
 И самъ пішовъ на двіръ до нихъ,
 Просить у іхъ собі пораду,
 Сказавъ імъ річъ въ словахъ такихъ:
 »Панове, знаете, Трояне,

И всі хрещені миряне,
 Що мій оте́ць бувáвъ Ахізъ.
 Ёго сиву́ха запалыла,
 И живота́ укоротыла,
 И вінъ, якъ мұха въ зіму, слизъ.

»Зробити побінки я хочу,
 Поставити обідъ старцямъ;
 И завтра жъ—въ піору нероббчу.
 Скажіте: якъ здаётца вамъ?«
 Сёгд Троянци и бажали
 И всі у гóлосъ закричали:
 »Енёю Боже поможи!
 И коли́ хочешъ, пане, знати,
 И сами будемъ помагати,
 Бо' ми тобі не вороги.«

И заразъ мýттю всі пустылись
 Горілку, мясо куповати,
 Хлібъ, бублики, книші вродились,
 Пійшли посуди добувати;
 И коливо съ куті зробили,
 Ситі изъ меду насытили,
 Зъеднали разомъ и попа.
 Хазінівъ своіхъ ззовали,
 Старцівъ по єлицямъ шукали,
 Пішли на дзвінъ дякамъ копа.

На дру́гий день ранéнько встáли,
 Огóнь на двóрі розвéлý
 И мýса въ казани наклáли,
 Варíли стрáву и пеклý.
 Пять казанівъ стойло юшкí,
 А въ чотирёхъ були галúшки,
 Борщú трохíй булó не съ шíсть;
 Барáнівъ тьма була варéнихъ,
 Курéй, гусéй, качокъ печéнихъ,
 До сýта щобъ булó всíмъ ість.

Цебрý сивúшки тамъ стойли
 И бráги побніі дíжкí;
 Всю стрáву въ ваганкí вливали
 И роздавáли всíмъ ложкí.
 Якъ проспівáли *со святими*,
 Еней облівсь слíзьмí гíрькíми,—
 И принялýся всí трепáть;
 Наїлися и нахлистались,
 Що дé-які ажъ повалýлись,
 Тогді и гбді поминáть.

Еней и самъ изъ старшинбю
 Аххíза добрé поминáвъ;
 Не здрівъ нічбго предъ соббою,
 А щé зъ-за стóлу не вставáвъ;
 А далí трóшки проходíвся,

Прочумався, протверезівся,
 Пішовъ къ нарбду, хоть поблідъ.
 Съ кишени вінявши півкішки,
 Шпурнуйвъ въ нарбдъ дрібнихъ, якъ ріпки,
 Щобъ тямили ёгб обідъ.

Въ Енея заболіли ноги,
 Не чувъ ні рукъ, ні головы;
 Напали съ хиело передоги,
 Опухли бчи, якъ въ совй,
 Увесь обдувся, якъ баріло,
 Було на світі все немило,
 Мислите по землі писацъ.
 Зъ нудьгй охлявъ и изнемігся,
 Въ одежі лігъ и не роздігся,
 Підъ лавкою до світа спавъ.

Прокинувшись увесь трусився,
 За сэрце ссаю, мовъ глисти;
 Перевертався и нудився,
 Не здужавъ голову звести,
 Поки не віпивъ півквартівки
 Зъ имбромъ пінної горілки,
 И кухля сирівцю не втеръ.
 Съ підъ лавки вілізъ и струхнувся,
 Закашлявъ, чхнувъ и стрепенувся,
 »Давайте«, крикнувъ, »пить теперъ!«

Зібрáвшися всí паненáта,
 Извбвъ кружáти почалý,
 Пили якъ бráгу поросáта,
 Горілку такъ вонí тяглý;
 Тятлý тутъ пінненъку Троянцí,
 Не вбмпили й Сициліянцí,
 Черкали дóбре назахвáтъ.
 Хто пивъ тутъ білшъ одъ всіхъ горілки,
 И хто пивъ разомъ півкондійки,
 То той Енейеві бувъ братъ.

Еней напъ роздоброхотáвся,
 Игрища здúмавъ завестý,
 И пъяний заразъ розкричáвся,
 Щобъ перебійцівъ привестý.
 У віконъ школярі співали,
Халандри циганкі скакáли,
 Играли въ кбзби и сліпці;
 Були тутъ разні чути крýки,
 Воділи въ гроді музýки,
 Мотóрні, пъяні молодці.

Въ присінкахъ всі панí сидíли,
 На двóрі жъ вкругъ стоявъ нарбдъ,
 У вікна дé-які глядíли,
 А інший бувъ навéрхъ ворбтъ;
 Ажъ-бсь прійшовъ и перебіець,

Убра́ний та́къ, якъ команіе́цъ,
И зва́вся молоде́ць Даре́сь;
На кула́кій ставъ ви́клика́ти
И перебійца визива́ти,
Кричáвъ, опáрений мовъ песь:

»Гей, хто зо мною вийде бýтись,
Покоштова́ти стусанівъ?
Хто хóче пásокою вмýтись?
Кому не жаль своіхъ зубівъ?
А нýте, нýте йдіте швýдче.
Сюдí на кула́кій лишъ ближче!
Я бéбехівъ вамъ надсажу́,
На очи встáвлю окуля́ри;
Сюдí, погáнці бакалáри!
Я всýкому лобъ розміжжу.«

Даре́сь довгéнько дожида́вся,
Мовчáли всі, ніхтó не йшовъ,
Зъ нимъ бýтися усáкъ бойвся,
Собою стра́ху всімъ задáвъ:
»Такъ ви, бачу́, всі легкодúхи,
Передо мною та́къ, якъ мóхи
И пудофéти на-голó!«
Даре́сь тутъ дуже насміхáвся,
Собою чвáнивсь, величáвся,
Ажъ слухать сбромъ всімъ будó.

Абсéсть Тройнець бувъ сердитий,
 Згадáвъ Ентéлла козакá,
 Зроби́вся мовъ несамовитий
 Чимъ-дужъ відтіль давъ дропакá.
 Ентéлла кинувся шукати,
 Щобъ все, що бáчивъ, росказати,
 И щобъ Дарéса підцковати.
 Ентéлль бувъ тяжко смілий, дужий,
 Мужикъ плечистий и невілюжий,
 Тогді вінъ пъяній вклáвся спать.

Знайшлі Ентéлла сіромаху,
 Що вінъ підъ тіномъ гарно спавъ;
 Сєгó сердечного тімаху
 Будити стали, щобъ устáвъ.
 Всі гóлосно надъ нимъ кричали,
 Ногами въ-силу роскачали,
 Очима вінъ на нихъ лупнувъ:
 »Чогó ви? Щó за вráжа мати!
 Зібрались не давати спати!«
 Сказавши се, изнобвъ заснувъ.

»Та встань, будь лáскавъ, пáне свáту!«
 Абсéсть Ентéллові сказавъ.
 — »Пíйдіть лишъ ви собі и къ кату!«
 Ентéлль на іхъ такъ закричавъ.
 А послі бáчить, що не шутка,

Абсéсть сказáвъ, якá почутка,
 Провбрно скóчивши, здригну́всь:
 »Хтó, якъ, Дарéсь? Ну, стíйте наші!
 Зварю пáну Дарéсу кáши,
 Горíлки дáйте лишъ напъюсь.«

Примчáли съ казанóкъ сивúхи,
 Ентéлль іі разжомъ дмухнúвъ,
 И одъ сиёї вінъ мокрúхи
 Скривíвсь, намбрщивсь и зівнúвъ,
 Сказáвъ: »Тепéрь ходíмо, братця,
 До хвастунá Дарéса, лáнця!
 Ёму я рéбра полічу,
 Зімнú всёгó я на кабáку,
 На смерть зъувічу, мовъ собáку,—
 Я бýтися ёгб навчу!«

Прийшóвъ Ентéлль передъ Дарéса,
 Сказáвъ ёму на сміхъ: »Гай-гай!
 Ховáйсь, проклята неотéса!
 Зарáння відсíль утікай, —
 Я роздавлю тебé якъ жáбу,
 Зітру́, зімнú, морбóзъ якъ бáбу,
 Шо тутъ и зўби ты зітнéшъ!
 Тебé дíяволъ не пíзнае,
 Съ кісткáми чортъ тебé злигае,
 Уже відъ мéне не влизнéшъ!«

На зéмлю шáпку положíвши,
 По лбóтъ рúки засукаvъ,
 И цúпко кулакí стулившi,
 Дарéса бýтись визивáвъ.
 Изъ сéрця скриготáвъ зубáми,
 Объ зéмлю тупотáвъ ногáми
 И на Дарéса наліzáвъ.
 Дарéсь не радъ своiй лихóтi,
 Ентéлль потягъ не по охóтi
 Дарéса, щобъ ёгб вíнъ зinавъ.

Въ се вréмя въ рай богí зíбрались
 Къ Зевéсу въ гóстi на обíдъ;
 Пили тамъ, iли, забавлялись,
 Забúли нашихъ людськихъ бíдъ.
 Тамъ лигомíнки разнi iли,
 Бухáнчики пшенишнi бíлi,
 Кислицi, ягоди, коржi
 И всáкi разнi витребéньки,—
 Уже либбнь булiй й пъянéнькi,
 Понадувáлись, мовъ ёршi.

Якъ-бесь зneчéвъя вbíгъ Меркурий,
 Засáпавши до богiвъ;
 Прискбочивъ мовъ котище мýрий
 До сýрнихъ въ маслi пирогiвъ!
 »Ге, ге! оттугъ-то загулялись.

Що вже й одъ світа одцурáлись;
Дияволъ ма вамъ и стида!
Въ Сицилії такé творýтца,
Що вже вамъ трéба бъ подивýться,
Тамъ крикъ, мовъ піdstупа Ордá.«

Богý, почúвши, зашатáлись,—
Изъ неба вýткнули носí,
Дивýтись на бýцівъ хватáлись,
Якъ жаби літомъ изъ росí.
Ентéлль тамъ сýльно храбровáвся,
Ажъ до сорочки ввесь роздягся.
Совáвъ Дарéсу въ нісъ кулáкъ.
Дарéсь извóмпивъ сíромáха,
Бо бувъ Ентéлль непéвна птáха,
Якъ Чорномбрський злий козáкъ.

Венéрю за виски вхопíло,
Якъ глянула, що тамъ Дарéсь,
Ій дýже се булó немíло,
Сказáла: »Бáтечку Зевéсь!
Дай моему Дарéсу сýли,
Ёму хвостá щобъ не вкрутýли,
Щобъ вінъ Ентéлла поборóвъ.
Менé тогді ввесь світъ забúде,
Коли Дарéсь живий не бўде;
Зробí, щобъ бувъ Дарéсь здорóвъ!«

Тутъ Бахусъ пъяний обізвався,
 Венерю ляти почавъ,
 До неї съ кулакомъ совався
 И такъ изъ-пъяна ій скажавъ:
 »Піайди лишъ ти къ чортамъ, плюгава,
 Невірна, пакосна, халява!
 Нехай изслізне твій Даресь.
 Я за Ентелла самъ вступлюся,
 Якъ білшъ сивухи натягнуся,
 То не заступить и Зевесь.

»Чи знаєшъ вінъ який парнище?
 На світі трохи есть такихъ,
 Сивуху такъ, якъ брагу, хліще,
 Я въ парубкахъ кохлюсь сихъ.
 Та вже зале за шкуру сала,
 Ні неня въ бразі не скупала,
 Якъ вінъ Даресові задастъ!
 Уже хотъ якъ ти не вертися,
 Зъ своімъ Даресомъ попростіся,
 Бо припада єму пропасть.«

Зевесь до речі сей дочувся,
 Язикъ насилу повернувъ,
 Вінъ одъ горілки ввесь обдувся,
 И грімко такъ на іхъ гукнувъ:
 »Мовчіть!... Чогб ви задрочились?«

Чи бачъ? и въ мѣне росходились!
 Я дамъ вамъ заразъ тришій!
 Ніхтоб въ кулачки нѣ мішайтесь,
 Кінця одъ самихъ дожидайтесь,
 Побачимъ—візьметь-то чия?«

Венеря, облизня піймавши,
 Слізкій пустыла изъ очей
 И якъ собака хвістъ піджавши,
 Пішла къ порогу до дверей
 И зъ Марсомъ у куточки стала,
 Зъ Зевеса добре глузовала;
 А Бахусъ пінненъку лигавъ.
 Изъ Ганнімедова пуздрка
 Утеръ трохі не зъ півшдерка;
 Напивсь—и тілько, що кректавъ.

Якъ міжъ собой боги сварились
 Въ раю, попивши въ небесахъ;
 Тогді въ Сицилії творились.
 Великі дуже чудеса.
 Дареся одъ страху оправлявся
 И до Ентелла підбірався,
 Цибульки бъ дать єму підъ нісъ.
 Ентель одъ япаса здригнувся,
 Разівъ изъ пять перевернувся,
 Трохі не попустивъ і слізъ.

Розсéрдився и розъярýвся,
 Ажъ піну зъ рóта попустíвъ,
 И сáме въ мíру пíдмостíвся,
 Въ висóкъ Дарéса затопíвъ.
 Зъ очéй ажъ ѹскри полетíли
 И бчи ѹсні соловíли,—
 Сердéшний объ землю упáвъ.
 Чмелíвъ довгéнько дўже слухавъ
 И землю нбсомъ ривъ и нюхавъ,
 И дўже жалібно стогнаvъ.

Тутъ всí Ентéлла вихвалýли,
 Енéй съ панáми реготáвсь,
 Зъ Дарéса жъ дўже глузовáли,
 Що сýлою вінъ величáвсь;
 Звелівъ Енéй ёгб пíдняти,
 На вíтрí щобъ поколихáти
 Одъ ляпаса, и щобъ прочхáвсь;
 Ентéллові жъ давъ на ѹбáку
 Трохí не цíлую гривнáку
 За те, что такъ вінъ дооказáвсь.

Енéй же симъ не вдоволíйвшиcь,
 Ищé гуляти захотíвъ,
 И цúпко пíнноi напíвшиcь,
 Ведмéдівъ привести звелівъ.
 Литвá на трýби засурмýла,

Ведмéдівъ зáразъ зъупинíла,
Застáвила іхъ танцёвáть.

Сердéшний звíръ перекидáвся,
Плигáвъ, вертівся и качáвся,
Забúвъ и бджобли пíддирáть.

Якъ панъ Енéй такъ забавлявся,
То лíха вже собі не ждавъ;
Не думавъ и не сподівáвся,
Щобъ хто съ богівъ ту кúчму давъ.
Но те Юнбна повернула
И въ голові такъ коверзнúла,
Щобъ зáразъ учинить ярмисъ.
Набула безъ панчіхъ патінки,
Пішла въ Ирýсии будінки,
Бо хýтра ся була якъ бісъ.

Прийшла, Ирýсі пíдморгнúла,
И въ хíжу потяглі у-двóхъ,
И на ухо щось ій шепнúла,
Щобъ не пíдслухавъ який богъ;
И пальцемъ цúпко прикрутила,
Щобъ зáразъ все те изробила
И ій би принесла леþортъ.
Ирýся нíзько поклонíлась,
И въ лíжникъ зáразъ нарядíлась,
Побігла зъ нéба якъ-бí хортъ.

Въ Сицілію якъ разъ спустілась,
 Човні Троянські де були;
 И міжъ Троянокъ помістілась,
 Котрі човнівъ стерегли.
 Въ кружку сердешні сі сиділи,
 И висло на море гляділи;
 Бо іхъ не влікали гулять,
 Де чоловіки іхъ гуляли.
 Медбокъ, сивушку попивали
 Безъ просьбу неділь изъ-пять.

Дівчата зъ ліха горювали,
 Нулило тяжко молодиць;
 Лишъ слінську зъ голоду ковт
 Якъ хбчетця кому́ кисліць.
 Своїхъ Троянцівъ проклинали,
 Що черезъ іхъ такъ горювали.
 Дівки кричали на ввесь ротъ:
 »Щобъ імъ хотілось такъ гуляти,
 Якъ хбчетця намъ дівовати!
 Коли бъ замордовавъ іхъ чортъ!«

Везлі Троянці изъ собою
 Старую бабу, якъ ягү,
 Лукаву, відьму, зло Бербю,
 Іскрочившуюся въ дугу.
 Иріся нёю изробилась,

И якъ Бербя нарядилась
 И підступила до дівокъ;
 И щобъ къ нимъ лучче підмоститьца
 И предъ Юнбоной заслужитьца,
 То піднесла імъ пиріжокъ.

Сказала: »Помагай-Бігъ, діти!
 Чого сумуєте ви такъ?
 Чи не огідно вамъ сидіти?
 Отцё гуляють наші якъ!
 Мовъ божевільнихъ нась морочать,
 Сімъ літъ якъ по морямъ волочать;
 Глузують якъ хотять изъ васъ.
 Алé зъ другими бахурують,
 Свої жъ жінки нехай горюють,
 Коли воділось се у нась?

»Послухайте лишъ, молодиці,
 Я добрую вамъ раду дамъ!
 И ви, дівчата біломиці!
 Зробімъ кінечъ своїмъ бідамъ,
 За горе ми заплатимъ горемъ....
 А доки намъ сидіть надъ мбремъ?
 Приймімось — чвни попалімъ.
 Тогді вже мусять тутъ остатъца,
 И не-хотя до нась прижатъца....
 Ось-такъ на лідъ іхъ посадімъ! «

— »Спасеть же Бігъ тебе, бабусю!«
 Тройники въ голосъ загули:
 »Такбі бъ ради, пайматусю,
 Ми и згадати не моглі.«
 И заразъ приступили къ флоту
 И принялися за роботу:
 Огонь крѣсати и несті
 Скіпкі, тріскі, солому, ключча;
 Булá тутъ всяка зъ нихъ охоча,
 Пожаръ щобъ швидче розвесті.

Розжеврілось и загорілось,
 Пішовъ димокъ до самихъ хмаръ;
 Ажъ небо все зачервонилось,
 Великий тяжко бувъ пожаръ.
 Човні и байдакі палали,
 Соснобі поромі тріщали,
 Горіли дёготь и смола.
 Поки Тройнці огляділись,
 Що доброе іхъ Тройники грілись,
 То часть малá човнівъ булá.

Еней, пожаръ такий уздрівши,
 Злякався, побілевъ якъ снігъ;
 И бігти всімъ туди звелівши,
 Чимъ дужъ до човнівъ самъ побігъ.
 На гвалтъ у дзвони задзвонили,

По улицямъ въ клепала біли,
 Енѣй же на ввесь ротъ кричавъ:
 »Хто въ Бóга віруе, ратуйте!
 Рубай, туші, гасі, лий, куйте!
 А хтоб жъ таку намъ кучму давъ?«

Енѣй одъ страху съ плягу збився,
 Въ умі сердѣга помішавсь,
 И заразъ самъ не свій зробився,
 Скакавъ, вертівся и качавсь;
 И изъ сёгб свогб задбру,
 Піднявши голову у-гбру,
 Кричавъ, опарений мовъ песь.
 • Олімпськихъ шпетивъ на всю губу,
 И неню лявлъ свою любу,
 Добувсь и въ ротъ и въ нісъ Зевесъ.

»Гей ти, проклáтий старигáню,
 На землю зъ неба не зиркнешъ!
 Не чуешъ, якъ тебé я гáню,
 Зевесъ! ні ўсомъ не моргнешъ....
 На очахъ більма поробились?
 Колибъ до віку посліпились,
 Що не поможешъ ти мині.
 Чи сé жъ такій тобі не стїдно?
 Що пропаду, отъ лишъ не видно;
 Я жъ, кажуть люде, внукъ тобі!«

»А ти зъ сідбю бородою,
 Пáне добрóдю Нептúнъ!
 Сидишъ, мовъ дéмонъ пíдъ водбою,
 Измбрщившишь, старый шкарбúнъ!
 Коли бъ струхнуvъ хотъ головою
 И сей пожáръ заливъ водбою —
 Тризúбець щобъ тобi зломиvсь!
 Ти базарíшку любишъ бráти,
 А людямъ въ нúждi помагáти
 Не дúже, бáчу, поспíшиvсь.

»И братíкъ вашъ Плутóнъ, погáнець.
 Изъ Прозерпíною засíвъ;
 Пекéльний, гáсницький кохáнець,
 Ищé себé тамъ не нагрíвъ?
 Завівъ братéрство зъ дяволáми,
 И въ свíті наáими бідáми
 Не погорюе нí на часъ.
 Не посилkуетца нí мало.,
 Щобъ такъ палáти перестáло
 И щобъ оцéй пожáръ погáсь.

»И нéнечка моя рíднéнька
 У чбрта десь тепéръ гулá;
 А мóжe спить ужé пъянéнька,
 Абб съ хлопáтами ганý.
 Тепéръ ій, бáчу, не до сóли,

Уже підтикавши десь поля
 Фурцюе доброе, навісна!
 Коли сама съ кимъ не ночує,
 То для когось уже свашкуе,
 Для сего тяжко поспішна.

»Та врагъ бері васъ, що хотіте,
 Про мене те собі робіть;
 Мене на лідъ не посадіте,
 Пожаръ лишъ тілько погасіть;
 Завередуйте по своему
 И—будьте ласкаві—моему
 Зробіте ліхові кінечь.
 Пустіть лишъ зъ неба веремію
 И покажіте чудасію,
 А я вамъ піднесу ралець.«

Тутъ тілько що перемолився
 Еней и ротъ свій затулівъ,
 Якъ-ось изъ неба дощъ полівся—
 Въ годину ввесь пожаръ заливъ.
 Бурхнуло зъ неба, мовъ изъ бочки,
 Що промочило до сорочки;
 То драла вростиць всі дали.
 Тройнці стали всі якъ хлюща;
 Імъ лучилася невисипуща,
 Не ради и дощу буди.

Не зінавъ же на якъ ступити
 Еней, и тяжко горювавъ:
 Чи тутъ остатись, чи поплыти?
 Бо врагъ не всі човні забравъ;
 И миттю кинувсь до громади
 Просить собі въ неї поради,
 Чого б собою не збагнє.
 Тутъ добго тяжко раховали,
 И скілько не коверзовали,
 Та все будо, що не онє.

Одінъ зъ Троянської громади
 Насупивши все мовчавъ,
 И, дослухаючись поради,
 Ціпкомъ все землю колупавъ.
 Се бувъ пройдисвіть и непевний,
 И всімъ відьмамъ бувъ рбичъ кревний,
 Упирь и захуръ ворожить.
 Одъ трясці гарно вмівъ шептати
 И кровъ християнську замовляти,
 И добре зінавъ греблі гатити.

Бувавъ и въ Шленському зъ волами,
 Не разъ ходивъ за сіллю въ Кримъ,
 Тарані торговавъ возами,—
 Всі чумакі братались зъ нимъ.
 Вінъ такъ здавався и нікчємний,

Та бувъ розумний, якъ письменний;
 Словá такъ сіпавъ, якъ горбъ.
 Уже въ чімъ, бачъ, пораховати,
 Що росказатъ—ёму вже дати;
 Ни въ чімъ не бувъ страхоподобъ.

Невтесомъ всі ёго дражнili,
 По нашому жъ то бъ звавсь Охрімъ;
 Мині такъ люде говорили,
 Самому же незнакомий вінъ.
 Побачивъ, що Енеї гнівівся,
 До ёго заразъ підмостівся,
 За білу рученьку узявъ;
 И вівівши ёго у сіни,
 Самъ укловівсь ёму въ коліни,
 Таку Енею річъ сказавъ:

»Чого ти сильно за журівся
 И такъ надувся, якъ індикъ?
 Зовсімъ охлявъ и занудівся,
 Мовъ по болотові кулікъ?
 Чимъ білшъ журітись, то все гірше,
 Заплутається въ лісі білше;
 Покінь лишъ гбре и заплюй.
 Підій вкладіся гарно спати,
 А післі будешъ и гадати,
 Спочинь, та вже тогді міркуй.«

Послухавши Еней Охріма,
 Укрившись на полу міг спати;
 Та лупавъ тілько все очима,
 Не міг ні крихти задрімать.
 На всі боки перевертався,
 До люльки разівъ три приймався;
 Знемігся жъ, мовъ и задрімавъ.
 Якъ-ось Анхізъ єму приснівся,
 Изъ пекла батечко явився
 И синові таке сказавъ:

»Прокинься, мілее дитятко!
 Пробуркайся и проходись.
 Се твій прийшовъ до тебе батько,
 То не сполохайся, не жахнись.
 Мене боги къ тобі послали
 И такъ сказати приказали,
 Щобъ ти вже більше не журивсь:
 Пошлиуть тобі щасливу долю,
 Щобъ учинивъ ти божу волю
 И швидче въ Римъ переселивсь.

»Зберій всі човни, що остались,
 И гарно заразъ іхъ оправъ;
 Придёржъ своїхъ, щобъ не впивались,
 И сю Сицилію оставъ.
 Пливі и не журись, небоже!

Уже тобі скрізь буде гоже.
 Та ще, послухай, щось скажу:
 Щобъ въ пекло ты зайшовъ домене,
 Бо дило есть мини до тебе,
 Я все тобі тамъ покажу.

»И по Олимпийскому закону
 То пекла уже ты не минеши,
 Бо треба кланялись Плутону—
 А то и въ Римъ не допливешъ.
 Якусь тобі вінъ казань скаже;
 Дорогу добру въ Римъ покаже,
 Побачишъ якъ живу и я.
 А за дорогу не турбуйся,
 До пекла напростоць прямуйся
 Пішкомъ—не треба и коня.

»Прощай же, сизий голубчикъ!
 Бо вже стає на двобрі світъ;
 Прощай, дитя! прощай синчикъ!...«
 И въ землю провалився дідъ.
 Еней съ просбня якъ схопився,
 Дрижавъ одъ страху и трусився,
 Холодний лівся зъ єго пітъ;
 И всіхъ Троянцівъ поспікавши,
 И лагодитись приказавши,
 Щобъ завтра поплисти якъ світъ.

Къ Ацесту заразъ самъ махнувши,
 За хлібъ подяковавъ, за сіль;
 И тамъ недовго щось побувши,
 Вернувшись до своіхъ відтіль.
 Весь день збирались та вкладались,
 И світа тілько що дождались,
 То посидали на човні.
 Еней же іхавъ щось не сміло,
 Бо мбре дуже надоіло,
 Якъ чумакамъ дощъ въ осені.

Венеря тілько що уздрила,
 Що вже Троянці на човнахъ,
 Къ Нептуну на поклонъ побігла,
 Щобъ не втопивъ іхъ у волнахъ.
 Поїхала въ своємъ ридвані,
 Мовъ сотника якого пані,
 Баскими конями, якъ звіръ.
 Йсъ кінними проводниками,
 Съ трома назаді козаками,
 А коні праививъ машталіръ.

Буда на єму біла світа
 Изъ шаповальского сукна,
 Тисомкою кругомъ обшита,
 Сімъ кіпъ стоялася воня.
 Набакиръ шапочка стриміла,

Далéко дуже червоніла;
 Въ рукáхъ же добгий бувъ батігъ;
 Імъ грімко ляскавъ вінъ изъ ліха,
 Скакали коні безъ отдиха;
 Ридвáвъ, мовъ віхорь въ полі, бігъ.

Приїхала, загримотіла,
 Кобиляча мовъ голова;
 Къ Нептуну въ хáту улетіла
 Такъ, якъ изъ вірію сова.
 И не сказавши ні півслóва,
 »Нехай«, кáже, »твой здоровá
 Бувá, Нептуне, голова!«
 Якъ навижéна прискакала,
 Нептуна въ губи цілувала,
 Говбрячи такі словá:

»Коля, Нептунъ, мині ти дядько,
 А я племінница тобі,
 Та ти жъ мині й хрещéний бáтько,
 Спасíбі заробі собі.
 Моéму поможй Енею,
 Щобъ вінъ зъ ватагою своєю
 Щасливо іздивъ по воді.
 Вже й такъ ёгб пополякали,
 На-сíлу бáби одшептали,
 Попáся въ зúби бувъ біді.«

Нептунъ, моргнувши, засміявся;
 Венерю сісти попросивъ,
 И після неї облизався,—
 Сивухи чарочку наливъ.
 И такъ ії почастовавши,
 Чого просила обіщаюши,
 И заразъ зъ нею попрощаюсь.
 Повіявъ вітръ зъ рукі Енею,
 Простишись сердечненький зъ землею,
 Якъ стрілочки по мбрю мчавсь.

Поромщикъ іхъ що найглавнійший,
 Зъ Енеемъ іздивъ всікий разъ,
 Єму слуга бувъ найвірнійший—
 По нашому вінъ звавсь Тарасъ;
 Сей, сидя на кормі, хитався—
 По саме нельзя нахлистався
 Горілочки, коли прощаюсь.
 Еней велівъ єго приняти,
 Щобъ не пустівсь на дно ниряти,
 И въ луччімъ місті щобъ проспавсь.

Та відно вже пану Тарасу
 Написано такъ на роду,
 Щобъ тілько до сего вінъ часу
 Терпівъ на світі симъ біду.
 Бо, розхитавши, брізнувъ въ воду,

Пурнұвъ — и не спітавши брòду,
Наввириинки пішлá дуіпá.
Енéй хотівъ, щобъ окошилась
Бідá и білшъ не продолжилась,
Щобъ не пропали всі съ кошá.

ЧАСТЬ ТРЕТЬЯ.

Енéй сподáръ, посумовáвши,
Насíлу трóхи вгамовáвсь;
Поплáкавши и поридáвши,
Сивúшкою почаствовáвсь.
А все такí ёго мутíло
И коло сéрденька крутило,—
Небíжчикъ чáсто щось вздихáвъ.
Вінъ мбря дўже такъ бойвся,
Що й на богівъ не полагáвся
И бáтькові не довірýвъ.

А вітри ззáду все трубíли
Въ потíлицю ёго човиámъ,
Що мчáлися зо всéї сíли
По чёрнимъ пінявимъ водамъ.
Гребці и вісла положíли,
Та сíдя люлечкí курíли
И курникáли пісенёкъ:
Козáцкихъ, гáрихъ Запорóзькихъ,
А які знали, то й Москóвськихъ
Вигáдовали бріденёкъ.

Про *Сагайдáшного* співáли,
Либнъ співáли и про *Січó*;
Якъ въ пикінéри набíрали,
Якъ мандровáвъ козакъ всю нíчъ;
Полтáвську слáвили Шведчíну,
И нéня якъ свою дитíну
Зъ дворá провóдила въ похóдъ;
Якъ пíдъ Бендерí пídstупáли,
Безъ галушбóжъ якъ помíрали
Колись, якъ бувъ голóдний годъ..

Не тákъ-то дíетця все хúтко,
Якъ швýдко вáжутъ намъ казóкъ,
Еней нашъ пливъ хотъ дúже прúдко,,
Та вже жъ вінъ пlávавъ не денёкъ.
Довгéнько по морю щось шлялись,
И сáми б свíті не знаились:
Не зíавъ Троянець нí одінъ
Кудí, про щó и якъ швендюють,,
Кудí се такъ вонí мандрують,
Кудí іхъ мчитъ Ахíзíвъ синъ..

Оttákъ поплávавши не мало
И поблудíвши по морямъ,
Якъ-ось и зéмлю вýдко стáло,,
Побáчили кíнéць бідамъ!
До бéрга якъ-разъ пристáли,

На землю съ човнівъ позбігали,
 И стали тута отдихать.
 Ся Кумською земелька звалась.
 Вона Троянцямъ сподобалась,
 Да бось и ій Троянцевъ знать.

Розгардіяшъ настáвъ Троянцямъ,
 Изноўъ забули горювати:
 Бувáе щастя скрізъ поганцямъ,
 А добрі мусить пропадати.
 И тутъ вони не шановались,
 А заразъ всi и потаскались,
 Чого хотілося шукати:
 Якому иеду та горілки,
 Якому молодиці, дівки —
 Оскому щобъ зъ зубівъ зігнати.

Були бурлаки сi мотбрнi,
 Тутъ рознакомились заразъ;
 Съ диявола швидкi, проворнi—
 Підпустять Москалi якъ разъ!
 Зо всими мйттю побратались,
 Посватались и покумались,
 Мовъ зъ роду тутечка жили.
 Хто мавъ къ чому яку кибету,
 Такого той шукавъ бенкету,—
 Всi веремiю пiдняли.

Де досвітки, де вечерніці,
Абó весілля де булó,
Дівчата де и молодиці,
Кому́ роди́ни надалó, —
То тутъ Троянці и вроді́лись.
И лишь гляди, то й заході́лись
Коло жінокъ тамъ ворожіть;
И чоловіківъ підпоівши,
Жінокъ, куди хто знатъ, повівши,
Давай по ча́рці зъ німи пить.

Які жъ були до картъ охочі,
То не сиділи даромъ тутъ;
Гуляли часто до півночи
Въ *носкá*, въ *пари*, у *лáви*, въ *джсутó*;
У *памфіля*, въ *візка* и въ *кéпа*;
Кому́ жъ изъ нихъ була дотéпа,
То въ гропі грали въ *сімь листів*.
Тутъ всі по волі забавлялись,
Пили, играли, жениха́лись,—
Ніхто безъ діла не сидівъ.

Еней оди́нь не веселівся,
Ёму немило все булó;
Ёму Плутонъ та ба́тько снівся
И пекло зъ голові не йшлó.
Оставивши своїхъ гуляти,

Пішовъ скрізъ побою шукати,
 Щобъ кто дорогу показавъ
 Куди до пекла мандровати?
 Щобъ розузнати, роспитати;
 Но въ пекло стежки винъ не зналъ.

Ишовъ, ишовъ, что ажъ изъ чуба
 Въ три ряди копавъ путь на нисъ;
 Якъ-бъ забачивъ изъ-за дуба,
 Густий пройшовши дуже лесъ,—
 На нижци курячий стояла
 Тамъ хатка дуже обветшала
 И вся вертлася кругомъ.
 Винъ до тії прийшовши хати,
 Господаря ставъ викликати,
 Прищуривши підъ вікномъ.

Еней стоявъ и дожидався,
 Щобъ вийшовъ съ хати кто-нибудь;
 У двери стукавъ, добувався,
 Хотівъ бувъ хатку зъ ніжки спихнуть.
 Якъ вийшла бабище старая,
 Кривая, горбата, сухая,
 Запліснявіла, вся въ шрамахъ;
 Сіда, рябая, беззуба, коса,
 Росхристана, простоволбса
 И, якъ въ намисті, вся въ жовнахъ.

Енéй, таку уздрівши цáцю,
Не знавъ изъ ляку де стойвъ;
И думавъ, що свою всю працу,
Навíки тута потерявъ.

Якъ-ось до ёго підступила
Ягá ся и заговорила,
Роззывивши свої устá:
»Гай, гáй же! слíхомъ послухати,
Анхíзенка у вічъ видáти!
А якъ забрívъ ти въ сі містá?«

»Давнó тебé я дожидаю,
И думала, що вже пропáвъ;
Я все дивлюсь та визираю,—
Ажъ-ось коли ти причвалáвъ!
Мині вже росказáли зъ неба,
Чогó тобі пилнéнько трéба,—
Отéць твíй бувъ у меné тутъ.«
Енéй сёмú подивовàвся,
И бáби сúчоі спитáвся:
»Якъ, нéненько, тебé зовúть?«

— »Я Кýмськая зовúсь Сивíлла,
Ясного Фéба попадá,
При ёго хráмі посидíла.
Давнó живу на свítі я:
У Швéдчину я дíвовáла,

А Татарвá якъ набігáла,
 То вже я замужемъ булá.
 И пérшу саранý зазнáю;
 Еолí жъ бувъ трусъ, якъ изгадáю,
 То вся здригну́сь, мовъ би малá.

»На світі всячину я знаю,
 Хоть ні кудí и не хожу,
 И людямъ въ нýжді помагаю:
 Я імъ на звіздахъ ворожу,
 Кому чи трýсцю одігнати,
 Одъ заушницъ, чи пошептати,
 Абó и вóлосъ изігнати;
 Шепчу — уроки проганяю,
 Переполбхи виливаю,
 Гадюкъ умію замовлять.

»Тепéръ ходíмо лишъ въ каплицио:
 Тамъ Фéбові тý поклонісь,
 И обіща́й ёму телíцио;
 А пóслі гárно помолісь.
 Не пожалій лишъ золотого,
 Для Фéба світлого, ясного,
 Та и мині щó перекийнъ.
 То ми тобі такí щось скáжемъ,
 А може въ пéкло й шляхъ покáжемъ;
 Иді, утрýсь и білшъ не слинъ.«

Прийшлі въ капліцю передъ Фёба;
 Еней поклони бйти ставъ,
 Щобъ изъ блакитного вінъ неба,
 Ёму всю маску показавъ.
 Сивиллу тутъ замордовало
 И бчи на лобъ позганило,
 И дібомъ волось ставъ сідий;
 Клубкомъ изъ рота піна билась;
 Сама жъ вся корчилася, кривилася,
 Мовъ духъ вселився въ неї злий.

Тряслася, кректала, побивалась,
 Якъ сопуха сchorніла вся;
 На землю впала и качалась,
 У берлозі мовъ поросй.
 И що Еней молився більше,
 То все буде Сивиллі гірше;
 А послі, якъ перемоливсь,
 Зъ Сивилли тілько піть котився.
 Еней на неї все дивився,
 Дрижавъ одъ страху и трусишися.

Сивилла трохи очуняла,
 Обтерла піну на губахъ,
 И до Енея проворчала
 Приказъ одъ Фёба, въ сихъ словахъ:
 »Така богівъ Олімпськихъ рада,

Що ти и вся твой громада
 Не будете по смерть въ Риму;
 А все жъ тебѣ тамъ будуть знати,
 Твоє имення вихвалити,—
 Та ти не радуйся сёму.

»Ищѣти віпъешь добру побнѹ,
 По всіхъ усюдахъ будешъ ти;
 И долю гірьку, невгомонну,
 Готовъсѧ свою не разъ клястї.
 Юнона ще не вдоволнилась,
 Із злоба щобъ окошилась,
 Хотя бъ на правнукахъ твоихъ:
 Навпослѣ жъ будешъ жить по-панськи,
 И люде всі твої Тройнські
 Забудуть всіхъ сихъ бідъ своїхъ.«

Еней похнибивсь, досмухався,
 Сивилла що єму верзла;
 Стойвъ, за голову узявся,—
 Не по єму ся річъ булá.
 »Трохі мене ти не морчишъ,
 Не росчовпу, що ти прорчишъ.«
 Еней Сивиллі говоривъ:
 »Дияволъ знає, хто зъ васъ бреше!
 Трохі бъ мині булб не легше,
 Якъ-бý я Феба не просивъ.

»Та вже що буде, те и буде,
А буде те, що Богъ намъ дастъ!
Не ангели — такі жъ люде,
Колись намъ трёба всімъ пропасть.
До мене будь лишъ ти ласкава,
• Послушненька и не лукава, —
Мене до батька проведи.
Я проходиця бъ, ради скучки,
Побачити пекельні мучки.
А ну, на звізди поглядй!

»Не пёрший я, та й не послідній,
Иду до пекла на поклонъ;
Орфей який ужє негідний,
Та що жъ єму зробиць Плутонъ?
А Геркулесь якъ увалився,
То такъ у пеклі росходиця,
Що всіхъ чортакъ поразганивъ.
А ну, черкнімъ! А для охоти,
Тобі я дамъ на дві охвоти....
Та ну жъ, кажи! щобъ я вже знатъ.«

— »Огнемъ, якъ бачу, ти игрáешъ«,
Ему далá яга одвітъ:
»Ти пекла, бачу, ще не знаешъ,
Не милъ тобі ужє десь світъ?
Не люблять въ пеклі жартовати,

По вікъ тобі дадутця знати,
 Отъ тілько нісь туди посунь!
 Тобі тамъ буде не до шміди:
 Якъ піднесуть изъ бцтомъ фіди,
 То заразъ вхопить тебе лунь.

»Коли жъ сю маешъ ти охоту
 У батька въ пеклі побуватъ,
 Мині дай заразъ за роботу,—
 То я пріймуся мусоватъ,
 Якъ намъ до пекла довалитись,
 И тамъ на мертвихъ подивитись.
 Ти знаешъ—дурень не берє,
 А хто хотъ трохи въ настямуший,
 Umie жить по правді сущій,
 То той, хотъ зъ батька, то здерє.

»Покіль же що, то ти послухай
 Того, що я тобі скажу,
 И голови собі не чухай....
 Я въ пекло стежку покажу:
 Въ лісу великому, густому,
 Въ непроходимому, пустому,
 Якесь дерево росте;
 На німъ кислиці не простії
 Ростуть, якъ жаръ все золоті,
 И деревце те не товсте.

›Изъ дёрева сёгб зломыти
 Ти мусиши гільку хотъ однў:
 Безъ ней бо и піступити
 Не можна передъ сатанў;
 Безъ гільки и назадъ не будешъ,
 И душу съ тіломъ ти погубишъ—
 Плутонъ тебé закабалить.
 Иди жъ, та пильно приглядайся,
 На всі чотирі озирайся,—
 Де деревцé те заблишить.

›Зломивши жъ, заразъ убирайся,
 Якъ муга швидче утікай;
 Не становись, не оглядайся,
 И уши чимъ позатикай;
 Хотъ будуть голоси кричати,
 Щобъ ти оглянувся, прохати,
 Не озирайся та біжай:
 Воні щобъ тілько погубити,
 То будуть все тебé манити;
 Оттутъ себé ти покажай.«

Яга тутъ чортъ-зна де дівалась,
 Еней остався тілько самъ;
 Ему все яблуя здавалась—
 Покю не булб очамъ.
 Шукать ії Еней попхався,

Втомівсь, засáпавсь, спотикáвся,
Покіль прíйшовъ підъ тéмний лісъ;
Колóвсь, сердéшний, объ тернýну,
Пошáрпався ввесь объ шепши́ну,—
Булó такé, що й ráчки лíзъ.

Сей лісъ густíй бувъ несказáнно
И сúмно все въ ёму булó;
Щось вýло тамъ безперестáнно
И страшнимъ гóлосомъ ревлó.
Енéй, молýтву прочитáвши
И шáпку цúпко пíдвязáвши,
У лісъ въ серéдину пíшбъ.
Ишóвъ—и утомíвсь чимáло;
Тогді вже на дворі смеркáло,
А яблуні ще не знайшбъ.

Ужé вінъ починáвъ боятись,
На всі чотирі озиráвсь;
Труси́всь, та нікуди дівáтись,
Далéко тýжко въ лісъ забráвсь.
А гíрше ще ёгб злякало
Якъ щось у бчахъ засийло,
Оттутъ-то бéрега пустíвсь!
А послі дўже удивíвся,
Якъ підъ кислýцею спинíвся—
За гíльку заразъ ухонíвсь.

И не подумавши ні мало
 Нап'явсь, за гілочку смикнувъ—
 Ажъ дёрево те затріщало—
 И заразъ гільку одчахнувъ.
 И давъ чімъ-дужъ изъ лісу драла,
 Що ажъ земля підъ нимъ дрижалася,
 Бігъ таکъ, що самъ себѣ нечувъ;
 Бігъ швидко, не остановлявся,
 Увесть объ колючкѣ подрався;
 Якъ чортъ у репяхахъ ввесь бувъ.

Прибігъ къ Тройнцямъ, засапаўся
 И отдихати простягнувсь;
 Якъ хлюща потомъ обливався,
 Трохі-трохі не захлебнувсь.
 Звелівъ съ бичні волівъ пригнали,
 Цапівъ зъ вівцями готоваці—
 Плутону въ жерту принестай
 И всімъ богамъ, що пекломъ правлять
 И грішихъ тормошать та давлять,—
 Щобъ гніву імъ не навесті.

Якъ тілько тёмна та пахмурна
 Изъ неба зслызла чорна нічъ,
 Година жъ стала балагурна,
 Якъ звізи повтікали прічъ,—
 Тройнці всі заворушілись,

Завéштались, закамені́лись
 На жéрту приганять биківъ;
 Дякí съ попáми позбірались,
 Зовсімъ служити всі прибрались,
 Огónь росклáдений горівъ.

Піпъ зáразъ взявъ вола за рóги,
 У лобъ обúхомъ зацідівъ,
 И взявші голову міжъ нòги,
 Ніжъ въ чéрево и засадівъ;
 И вінявъ тéльбухи съ кишкáми,
 Росклáвъ гарнéнько іхъ рядами,
 И пíльно кéндюхъ розглядавъ;
 Енéю послі бóжу вóлю
 И всімъ Троянцамъ дóбру дблю,
 Мовъ по звіздамъ все віщовáвъ.

Якъ тутъ зъ скотíною возілісь
 И харамárкали дякí,
 Якъ вівці и цапій дрочились,
 Въ різнициахъ мовъ, ревлій бикій;
 Сивілла тутъ дé не взялася,
 Запінилась и затряслася
 И гáласъ зáразъ підняла:
 »Къ чортамъ ви швйдче всі изгіньте,
 Менé зъ Енéемъ тутъ покіньте,
 Не ждіть, щобъ триший даїа.«

»А ти«, мовляла и къ Енею,
 »Моторний, смілий молодець,
 Прощайся зъ юрбою своєю, —
 Ходімъ у пекло — тамъ отець
 Насъ твій давноб вже дожидає,
 И може безъ тебѣ скучає, —
 А ну, пора чеччиковасть.
 Возьмі въ дорогу хліба-сблі,
 Щобъ не дойти лихобі долі,
 И зъ голоду не повмирать.

»Не йди въ дорогу безъ зашасу,
 Бо на тще-серце хвістъ підгнешъ;
 И дѣ-где йного ти часу,
 И крихти хліба не найдешъ;
 Я въ пекло стежку протоптала,
 Я тамъ не разъ, не два бувала,
 Я знаю тamoшнїй нарбъ;
 Доріжки всі, всі уголочки,
 Всі закомірки, всі куточки
 Уже не перший знаю годъ.«

Еней въ сю путь якъ-разъ зібрався:
 Шкапові чботи набувъ,
 Підтикався, підперезався,
 И побясь цукко підтягнувъ;
 А въ руки добру ввявл дрючийу

Обороня́ть сідú личину,
 Якъ лúчитца де одъ собáкъ.
 А послí за руки взялýся,
 Прямцéмъ до пéкла пошле́йся, —
 Пішли на прóщу до чортякъ.

Тепéръ же дўмаю-гадáю,
 Трохí не гóді вже й писа́ть;
 Изъ-рóду пéкла я не знаю,
 Не здатníй жъ, далибі, брехáть:
 Хиба читáтелі пождите;
 Вгамýтесь трóхи, не гоните, —
 Підú я до людéй старíхъ,
 Щобъ іхъ про пéкло роспитáти,
 И попрошú іхъ росказáти,
 Що чу́ли одъ дідівъ своіхъ.

Виргíлій же, нехáй царствúе,
 Розумненській бувъ чоловíкъ, —
 Нехáй не вадить, якъ не чу́е, —
 Та въ давній дўже живъ вінь вікъ.
 Не такъ тепéръ и въ пéклі стáло,
 Якъ въ старину коли́сь бувáло
 И якъ покíйникъ написáвъ.
 Я, може, що-нибúдь приба́влю,
 Переміню и що оставлю:
 Писнý — якъ одъ старíхъ чувáвъ.

Еней съ Сивіллою хватались,
 До пекла швидче щобъ прийті,
 И дуже пильно приглядались,
 Туди щобъ двери якъ найти.
 Якъ-бесь передъ якуюсь гору
 Прійшли, и въ ій глибоку нору
 Знайшли и вскочили туди.
 Пішли підъ землю темнотою,
 Еней все щупався рукою,
 Щобъ не ввалитися куди.

Ся улиця вела у пекло,
 Була вонюча и кальна;
 У ній и въ день булбомовъ смірко,
 Одъ диму вся була чадна.
 Жила съ сестрою тутъ дрімбта,
 Сестра же звалася зівота,—
 Поклонъ сі перше одягай
 Тімасі нашому Енею
 Зъ єгб старбою попадею,
 И посли далі повелі.

А потімъ смерть до артикулу
 Імъ воздала косою честь,
 Напередъ стоя калавуру,
 Який у ії мосці есть:
 Чумá, война, харцизство, холодъ,

Короста, трясця, пárши, гблодъ;
 За нéю жъ тутъ стояли въ рядъ:
 Кíръ, віспа, шблуди, бешйха,
 И всі мирайські, знаешъ, лíха,
 Що насть безъ милости морять.

Ищё жъ не все тутъ окопйлось,
 Ищё брілá ватáга лихъ:
 За смéртю слідомъ валйлось
 Жіноќъ, свекрухъ и мачухъ злихъ:
 Вітчими йшли, тесті скupáги,
 Зяті и своякі мотяги,
 Сердйті щурини, братй,
 Зовиці, братовй, ятрóвки—
 Що все гризутця безъ умбвки,
 И всікі тутъ буї катй.

Якийсь змідні ще стояли,
 Жовали все въ зубахъ пашръ,
 Въ рукахъ каламарі держали.
 За уха жъ настромляли піръ.
 Се все десяцьки та соцькі,
 Началникі, пъявкі людські,
 И всі прокляті писарі:
 Исправникі все ваканцёві,
 Судді и стряпчі безтолкові,
 Повіренні, секретарі.

За сіми йшли святі понури,
 Що не дивились и на світъ —
 Смиреної були натури,
 Складали руки на живітъ;
 Умільно Бóгу все молились,
 На тýждень по три дні постились
 И въ слухъ не лаяли людéй;
 На чоткахъ миръ пересуждали
 И въ день ніколи не гуляли,
 Въ ночі жъ було не безъ гостей.

Насупротивъ сихъ окайници,
 Була ватáга волоцюгъ,
 Моргúхъ, мандрёхъ, яріжниць, пъяниць
 И бахурівъ на цілий плугъ;
 Зъ обстrijеними головами,
 Зъ підрізаними пеленами,
 Стояли хлёрки на-голб.
 И панночокъ філтіфікéтнихъ,
 Ласкáвихъ, гарнихъ и дотéпнихъ
 Багацько дуже щось булб.

И молодиці молоденкі,
 Що вийшли замужъ за старіхъ,
 Що всякий часъ були раденкі
 Принáдить хлопцівъ молодихъ.
 И ті тутъ дядини стояли,

Що недотéпнимъ помогали
 Для нихъ семéйку росплодить;
 А діти гуртові кричали,
 Своихъ пань'мáтокъ проклінали,
 Що не дали на світі житъ.

А. Кекрів

Еней хотъ сильно тутъ дивився
 Такій великий новині,
 Та вже одъ страху такъ трусишся.
 Мовъ сидя бхляпъ на коні.
 Побачивши жъ ищё издалі,
 Які тамъ діва плавовали,
 Кругомъ куди ні поглядішъ, —
 Злякавсь, къ Сивиллі прихилився,
 Хватавсь за дέргу и тулившись,
 Мовъ одъ кота въ засіці мишъ.

Вертілися тутъ великані,
 Русалки, відьми, упирі,
 Арапи чорні и погані,
 Зъ рогами, мовъ, буй турі;
 Верблюди зъ страшними горбами
 И гáдъ изъ гострими жалами
 Шипіли, кóрчились, повзлі
 Огненні съ крилами змії,
 Съ півлобтя бігали кошкі,
 На курячихъ ногахъ козлі.

Не наськи жъ тутъ були: Горгони,
 Кемтаври, Грифи, Бріярей,
 Химери, жарли; Гарпагбни
 И жовтіхъ Бұгскихъ тьма ужей.
 Еней хотівъ тутъ показатись,
 Що бұцімъ вінъ не зна боятись,
 Трощини бувъ задумавъ чудъ,—
 Та за руки ёго скопила
 Сивілла и одговорила,
 Щобъ не захобдивъ дурно въ труду.

Сивілла въ дальшій путь таскала,
 Не баскаличивсь бы, та йшовъ;
 И такъ швиденько поспішала.
 Еней не чувъ ажъ підошибъ;
 Хватаячися за ягбю:
 Якъ-ось уздріли предъ собою
 Чрезъ річку въ пекло перевізъ.
 Ся річка Стіксомъ називалась;
 Сюді ватага душъ збиралась,
 Щобъ хто на той бікъ перевізъ.

И перевізчикъ тутъ явився:
 Якъ циганъ смуглой цері бувъ,
 Одъ сонца ввесі вінъ понадився,
 И губи якъ арапъ отдувъ;
 Очіща въ лобъ позападали,

Сметаною позапливали,
 А голова вся въ ковтунакъ;
 Изъ рота слизна все катилась,
 Якъ побистка борода скомшилась,—
 Всімъ задававъ собю страхъ.

Сорочка звязана узлами
 Держалась въ силу на плечахъ,
 Понрицепцяна мотузками,
 Якъ решето була въ діркахъ;
 Замазана була на пальець,
 Засалена, ажъ капає смалець,
 Обутий въ драні постолі!
 Изъ диръ онучи волочились,
 Зовсімъ, хоть вижми, помочайлись,
 Пошарпакі штані будай.

За поясъ яко одвічало,
 На єму висівъ гаманець;
 Тютюнь, и молька, и кресало,
 Лежали губка, кремінечь.
 Харбономъ перевізчикъ звається,
 Собю дуже величався,
 Бо й не на шутку бувъ божокъ.
 Съ крючкомъ веселцемъ погрібався,
 По Стиксові якъ стрілка мчався,
 Бувъ човенъ легкий, якъ пушокъ.

На ярмарку якъ слобожане,
 Або на красному торгу
 До риби товплятця миране,
 Булб на сёму такъ лугу.
 Душа товкала душу въ боки
 И скриготали мовъ сороки;
 Той пхавсь, той сунувсь, иниший лизъ;
 Всі малися, перебиралися,
 Кричали, спорили и рвались,
 И всякъ хотівъ, ёго щобъ візъ.

Якъ гуща въ сирівці играє,
 Шиплять якъ кваснутъ бурякі,
 Якъ противъ сонця рій гулє,—
 Гулі сі такъ неборакі.
 Харона плачучи прохали,
 До ёго руки простягали,
 Щобъ взявлъ зъ собою на каюкъ;
 Та сей тогъ плачу байдуже,
 На прозьби уважавъ не дуже —
 Злай съ сина бувъ старий дундукъ!

И знай что все весломъ махает
 И въ морду тиче хочъ кому,
 Одъ каюка всіхъ одгание;
 А по выбору своему
 Въ човнокъ по трошечку сажает,

Я зárазъ чóженъ однихáе, —
 На дру́гий неревбзить бíкъ.
 Кого не вíзьме, якъ затнéтця,
 Тому сидіти доведéтця,
 Глядí — и цíлий, може, вíкъ.

Енéй въ кагáль сей якъ убрáвся,
 Щобъ зблíжитися къ порому;
 То съ Палинúромъ повстрíчáвся,
 Штурмановáвъ що при ёму.
 Тутъ Палинúръ предънимъ заплáкавъ.
 Про дóлю злу свою балáкавъ,
 Що черезъ рíчку не везúть;
 Та бáба заразъ розлучýла,
 Енéю въ бáтька загвоздýла,
 Щобъ дóвго не базíкавъ тутъ.

Похáлнсь къ бéрегу поблíжче,
 Прийшлý на сáмий перевíзъ,
 Де засмальцёваний дíдýще
 Вередовáвъ, якъ въ грéблі бíсъ:
 Кричáвъ, мовъ бúдто навижеñий,
 И кобенивъ народъ хрещéний,
 Якъ вóдитця въ шинькáхъ у нась:
 Достáлось рóдичамъ сердéшнимъ,
 Не дóже лáявъ слóвомъ грéчнимъ,
 Нехáй вже знóсять въ дóбрый часъ!

Харонъ, такихъ гостей уздривши,
 Оскілками на іхъ дививсь,
 Якъ бикъ скажений заревівши,
 Запінивсь дуже и озлівсь:
 »Відкіль такі се мандрёхи?
 И такъ ужé васъ тутъ не трохи,
 Якого чорта ви прийшли?
 Хиба щобъ хати холодити!
 Васъ трéба бъ такъ одпроводити,
 Щобъ ви и місця не найшли!

»Геть, пречъ вбірайтесь відсіль къ чорту!
 Я вамъ потілишника дамъ;
 Побъю всю пíку, зуби, морду,
 Ажъ не пізна васъ дідько самъ!
 И єнъ вже якъ захрабровали,
 Що и живі примандровали,—
 Бачъ гíряві чого хотять!
 Не дуже и на васъ поквáщлюсь,
 Тутъ зъ мéртвими ось не управлюсь
 Що такъ надъ шíею й стоять.«

Сивілла бачить, що не шутка,—
 Бо дуже сéрдитця Харонъ,
 Еней же бувъ собі плохутка,—
 Далá стариганю поклонъ.
 »Та ну, на насъ лишъ придивися,«

Сказала: »дуже не гнівіся,
Не сами ми прийшли сюди.
Хиба жъ мене ти не пізнаєшъ,
Що такъ кричишъ, на нась гукаєшъ —
Оце не видані біді!

»Ось глянься, що оце таке?
Утихомирся, не бурчі, —
Ось деревце, бачъ, золоте!
Теперъ же, коли хочъ, мовчи.«
Потімъ все дрібно росказала,
Кого до шекла провожала,
До кого, якъ, про що, за чимъ.
Харонъ же заразъ схаменувся,
Разівъ съ чотирі ногребнувся
И съ каючкою причаливъ къ нимъ.

Еней съ Сивіллою своєю
Швиденько у човнокъ ввійшлі;
Калью річкою сією
На той бікъ въ пекло поцлий.
Водя въ роскошні лilaся,
Що ажъ Сивілла піднялася,
Еней боявся, щобъ не втонуть;
Ta пань Харонъ нашъ потрудився,
На той бікъ такъ перехопився,
Що нільзя й бкомъ измигнуть.

Пристáвши, вýсадивъ на зéмлю,
 Взявшъ пíвъ-алтýна на трудý,
 За працёвýту свою грéблю,
 И ще сказáвъ ити кудý.
 Пройшбвши відсíль гónівъ зъ двбе,
 Побráвши за руки оббе,
 Побáчили, що ось лежáвъ
 У буръяні бровкó мурúгий;
 Три головй мавъ песь сей мýрий,
 Вінъ на Енéя загарчáвъ.

Загáвкавъ грíзно въ три язíки,
 Ужé бувъ кýнувсь и кусáть,—
 Енéй пíднявъ тутъ крикъ великий,
 Хотівъ чимъ-дúжъ назáдъ втікаТЬ.
 Ажъ бáба хлíбъ бровкú шпурнúла
 И гóрло глевтякомъ заткнúла,
 То вінъ за кóрмомъ и погнáвсь.
 Енéй же зъ бáбою старбю,
 То сякъ, то такъ, по пíдъ рукóю
 Тихéнько одъ бровкá убрáвсь.

Тепéрь Енéй ввалився въ пéкло,
 Прийшóвъ зовсíмъ на іншíй світъ.
 Тамъ все поблідо и поблéкло,
 Немá, ні місяця, ні звіздъ,
 Тамъ тілько тумані велиki,

Тамъ чутні жалібни кріки,
 Тамъ мұка гріпнимъ не малá.
 Еней съ Сивіллою гляділи
 Якіі мұки тутъ терпіли,
 Якáя қáра всімъ булá.

Смола тамъ въ пеклі клекотіла
 И грілася все въ казанахъ;
 Живиця, сірка, нефть қипіла;
 Палаvъ огонь, великий страхъ!
 Въ смолі сій грішники сиділи
 И на огні пеклісь, горіли,—
 Хто якъ, за віщо заслуживъ.
 Перомъ не можна написати,
 Не можна и въ казкáхъ сказати,
 Якіхъ булб багацько дивъ!

Панівъ за те тамъ мордовали,
 И жарили зо всіхъ боківъ,
 Що людямъ льготи не давали
 И ставили іхъ за скотівъ.
 За те воні дрова возили,
 Въ болотахъ очерётъ косили,
 Носили въ пекло на підпалъ.
 Чорті за ними приглядали,
 Залізнимъ пруттямъ підганяли,
 Коли якій зъ нихъ приставаў.

Огнёнимъ пруттамъ отдирали
 Кругомъ на спйну и живіть,
 Себе що сами убивали,
 Якимъ остивъ нашъ білий світъ.
 Гарячимъ дёгтемъ заливали,
 Ножами підъ боки штрикали,
 Щобъ не хапались уміратъ.
 Робили розні імъ мукі,
 Товкай у мужчирахъ іхъ руки,—
 Не важились щобъ убиватъ.

Багатимъ та скупімъ вливали
 Ростоплене сріблó у ротъ,
 А брехунівъ тамъ заставляли
 Лизать гарячихъ сковородъ;
 Які жъ изъ роду не женились,
 Та по чужихъ куткахъ живились,
 Такі повішані на крюкъ,
 Зачеплені за грішне тіло,
 На світі що грішило сміло,
 И не боялося и мукъ.

Всімъ старшинамъ тутъ безъ розбороу,
 Панамъ, підянкамъ и сдугамъ,
 Давали въ пеклі добру хлёру,
 Всімъ по заслуї, якъ хотамъ.
 Тутъ всякиі були цехмистри

И ратмани и бургомистри,
 Судді, лідсудки, писарі;
 Які по правді не судили,
 Та тілько гропники лупили
 И одбірали хабарі.

И всі розумні филозопи,
 Що въ світі вчілись мудроватъ.
 Ченці, попи и крутопопи,
 Мирянъ щобъ знали научатъ;
 Щобъ не ганялись за гривнями,
 Щобъ не возілись зъ попадями,
 Та знали церковъ щобъ одну;
 Ксёндай до бабъ щобъ не иржалі,
 А мудрі звіздъ щобъ не внимали —
 Бути въ огні на саміть дну.

Жінокъ своїхъ що не держали
 Въ рукахъ, а волю імъ дали:
 По весілляхъ іхъ одиували,
 Щобъ часто въ приданакъ буди
 И до півиочи тамъ гулали,
 И въ гречку дѣ-коди скакали,
 Такі сиділи у шапнахъ,
 И съ превеликими рогами,
 Съ зажмуреними всі очами,
 Въ кипачихъ сіркай казанахъ.

Батькі, які синівъ не вчіли,
 А глáдили по головкáхъ,
 И тілько знай, що іхъ хвалили—
 Кипіли въ нефти въ казанахъ;
 Що черезъ іхъ синкі въ ледащо
 Пустілися, пішли въ ні-на-що,
 А послі чубили батьківъ,—
 И всéю сйлою бажали,
 Батькі щобъ швидче умирали,
 Щобъ імъ принятись до замківъ.

И ті були тамъ лигомінці,
 Піддурювали що дівóкъ:
 Що въ вікна дрались по драбінці
 Підъ тёмний тихий вечерóкъ;
 Що будуть свáтати іхъ брехали,
 Підманювали, улещали,
 Поки добráлись до кінця, —
 Поки дівкі одъ перечбсу
 До сáмого товстіли нбсу,
 Що сбромъ послі до вінця.

Були тамъ кўпчики проворні,
 Що іздили по ярмаркамъ,
 И на аршинець на підборний,
 Погáний продавали крамъ.
 Тутъ всякиі були пронбзи,

Перéкушки и шмаровóзи,
 Жидí, міняйли, шинькаři,
 И тí, що фýги-мýги вóзять,
 Що въ боклагáхъ гарячий нóсять,—
 Тамъ всí пеклýся крамарí.

Палíводи и волоцюги,
 Всí звóдники и всí плутý;
 Ярýжники и всí пъянюги,
 Обманщики и всí мотý,
 Всí ворожбýти, чародíi,
 Всí гайдамáки, всí злодíi,
 Шевцí, кравцí и ковалí;
 Цехý: різницький, коновáльский,
 Кушнíрський, ткацький, шаповáльский,
 Кишіли въ пéклі всí въ смолі.

Тамъ всí невíрнí й християне,
 Були пани и мужики,
 Були шляхтáне и міща́не,
 И молодí и старикý;
 Були багатí и убóгі,
 Прямí були и кривонóги,
 Були видющí и слíпí,
 Були и штáтськí и воéннí,
 Були и пáнськí и казéннí,
 Були мирáне и попý.

Гай-гай! та нігде пра́ви діти —
 Брехні жъ нарбить лиха бішъ:
 Сиділи тамъ скучні піти,
 Писарчуки поганіхъ віршъ:
 Великі терпіли мұки,
 Імъ звя́зані були и руки,
 Мовъ у Татаръ терпіли пінъ.
 Оттакъ и нашъ братъ попадётца,
 Що пише, не остережётца,—
 Який же втѣрпитъ ёго хрінъ?

Якусь особу мацауру
 Тамъ шкварили на шашлику.
 Гарячу мідь лили за шкүру
 И роспинали на бину.
 Нагуру мавъ вінъ дуже брідку,
 Криви́въ душёю для прийтку —
 Чужеє отдававъ въ печать:
 Безъ сорома, безъ Бóга бувши,
 И восьму заповідь забувши,
 Чужимъ пустыні промишлять.

Еней якъ відсіль відступився
 И далі трохи одійло въ,
 То на другое нахопився,
 Жінчу мұку тутъ запайшовъ.
 Въ другімъ зовсімъ сихъ каравані

Піджа́рёвали, якъ у ба́ні,—
 Що ажъ кричали на чімъ-світъ;
 Оци-то гáласъ исправляли,
 Бо дуже ви́ли и пищали,
 Після куті мовъ на живітъ.

Дівкі, бабі и молодіці
 Кляли себé и ввесь свій рідъ,
 Кляли всі жарти, вечерніці,
 Кляли и жизнь, и білий світъ;
 За тé імъ такъ тамъ завдавали,
 Що чéрезъ міру мудровали
 И верховодили надъ всімъ:
 Хотъ чоловікъ и не онéе,
 Та коли жінці, бáчишъ, тéе,
 Такъ дрéба угодити іш.

Були тамъ чесні пустомбки;
 Що знали ввесь святій законъ,
 Молилися безъ остановки
 И бýли сотъ по пять поклонъ;
 Якъ въ цéркві міжъ людьми стояли,
 То головами все хитали,—
 Якъ-же були на самоті,
 То молитвники ховали,
 Казились, бігали, скакали,
 И гірше дé-що въ темноті.

Були и тії тамъ панянки,
 Що наряжались на-показъ;
 Мандрёхи, хлёрки и діптянки,
 Що продають себé на часъ.
 Сі въ сірці и въ смолі кипіли,
 За те, що жирно дуже іли
 И що іхъ не страшівъ и пістъ;
 Що все прикушували губи;
 И скалили біленькі зуби
 И дуже волочили хвістъ.

Пеклісь тутъ гарні молодиці,
 Ажъ жаль було на нихъ глядіть,
 Чорніві, побні, милоліці,—
 И сі тутъ мусили кипіть,
 Що за-мужъ за старихъ ходили
 И мишакомъ іхъ потруіли,
 Щобъ поблі гарно погуліть,
 И съ парубкамі поводітись,
 На світі весело нажитись—
 И не-голбднимъ умиратъ.

Якийсь мучились тамъ птахи
 Съ куделями на головахъ,—
 Се чесні, не потіпахи,
 Були тендітні при людяхъ;
 А безъ людей—не можна знáти

Себé чимъ мали забавляти,
 Про те лишь знали до дверей.
 Імъ тяжко въ пеклі докоряли,
 Смолі на щоки наліпляли,
 Щобъ не дурили такъ людей.

Бо щоки тे́рли маніею,
 А блéйбасомъ и нісъ, и лобъ,
 Щобъ краскою, хоть не своєю
 Причаровáть къ собі нарбдъ.
 Изъ ріши підставляли зуби,
 Ялозили все смáльцемъ губи,
 Щобъ підвестí людeй на гріхъ;
 Піндючили якісь бóчки,
 Мостили въ паузі платóчки, —
 Все жáрти імъ булí та сміхъ.

За сýми по ряду шкварчали
 Въ роспáленихъ сковородахъ
 Старі бабí, що все ворчали,
 Базíкали о всіхъ дімáхъ.
 Все тілько старину хвалили,
 А молодихъ товкли та бýли;
 Не думали жъ які булí,
 Йщé якъ сáми дíвовáли,
 Та съ хлóпцями якъ гарцювали,
 Та й по дитинці привелí.

Відёмъ же тутъ колесовали
 И' всіхъ шентухъ и ворожоекъ,
 Тамъ жили зъ нихъ чорті мотали
 И безъ витушки на клубоекъ;
 На припекахъ щобъ не орали,
 У комені щобъ не літали,
 Не іздили бъ на упиряхъ;
 И щобъ дощу не продавали,
 Въ ночі людей щобъ не лякали,
 Не ворожили бъ на бобахъ.

А звідницямъ такé робили,
 Що цуръ єму ужé й казать!
 На гріхъ дівбкъ що підводили
 И симъ учілись промишлять:
 Жінокъ одъ чоловіківъ кралі,
 И волоцюгамъ помагали
 Рогами людський лобъ квічатъ.
 Щобъ не своімъ не торгovalи,
 Того бъ на бдкупъ не давали,
 Що трéба про запасть держать.

Еней тамъ бáчивъ щось не мало
 Кипящихъ мученицъ въ смолі, —
 Якъ съ кабанівъ топілось сало,
 Такъ шкварилися сі въ огні.
 Були и світські и черніці,

Булий дівкій и молодіці,
 Булий и паны й шаночкій;
 Булий въ свиткахъ, булий въ охвотахъ,
 Булий въ дульетахъ и въ капотахъ,
 Булий всі грішні жіночкі.

Та се булий все осуждённі,
 Які померли не теперъ;
 Безъ суду жъ непаливъ пекельний
 Огнь, недавно хто умръ.
 Сі всі булий въ другімъ загоні,
 Якъ-бй лошята, або кbnі,
 Не знали попадутъ куда.
 Енeй, на першихъ подивившись
 И о бідахъ іхъ пожурившись,
 Пішовъ въ другій ворота.

Енeй, ввійшовши въ сю кошару,
 Побачивъ тамъ багацько душъ,
 Вмішавшися міжъ сю отару,
 Якъ міжъ гадюки чбрний ужъ.
 Тутъ рбзні душі похожали,
 Все думали, та все гадали —
 Куда-то за гріхій іхъ впрутъ:
 Чи въ рай іхъ пустять веселитись,
 Чи, може, въ пекло посмалитись
 И за гріхій імъ нбса втрутъ?

Булб імъ вільно розмовляти
 Про всякі свої діла,
 И думати и мізковати —
 Якá душá дé якъ жила.
 Багатий тутъ на смерть гнівився,
 Що вінъ зъ грішмі не розлічиває,
 Кому и кілько трéба дать;
 А бідний тосковавъ, нудився,
 Що вінъ на світі не нажився,
 И що не вспівъ и погулять.

Сутяга толковавъ укази,
 И що-то значить нашъ статутъ;
 Росказовавъ свої прокази,
 На світі що робивъ сей плутъ.
 Мудрець же фізики провадивъ,
 Знай толковавъ якіхсь монадівъ
 И думавъ відкіль взявся світъ?
 А мартоплясь кричавъ, сміявся,
 Росказовавъ и дивовався,
 Якъ добре зновъ жінокъ дурить.

Суддя тамъ признавався сміло,
 Що зъ гудзиками за мундиръ
 Такé переоначивъ діло,
 Що може бъ навістивъ Сибіръ;
 Та смерть избавила косбю,

Що кать легенъкою рукю
Плечей ёму не покропиъ.
А лікаръ скрізь ходиъ зъланцетомъ,
Зъ слабительнимъ и спермацетомъ,
Та чванивсь, якъ людэй мориъ.

Ласоощохлісти похожали,
Всі фёртики и паничі,
На пальцахъ ногтики бусали,
Роспрындившись якъ павичі;
Все очи въ-гороу піdnімали,
По світу нашому вздихали,
Що рано іхъ побрала смерть;
Що трохи слави учинили,
Не всіхъ на світі подуряли,
Не всімъ успіли нбса втерть.

Моти, картёжники, пьянюги
И ввесь проворний чеснай родъ:
Лакеї, бонюхи и слуги,
Всі кухарі и ввесь набродъ,
Побрavшиъ за руки, ходили
И все о плутняхъ говорили,
Які робили якъ жили:
Якъ паній и панівъ дуряли,
Якъ по шинькахъ въ очі ходили
И якъ съ кишень хусткі тягли.

Тамъ приди глованки журились,
 Що нікому вже підморгнуть —
 За піми білшъ не воочились,
 И сміттямъ іхъ засіпавсь путь.
 Бабі тутъ білшъ не ворожили
 И простодушнихъ не дуріли.
 Які жъ дівокъ охочі бить,
 Зубами зъ сёрця скреготали,
 Що наймичкій іхъ не вважали
 И не хотіли імъ годитъ.

Енэй уздрівъ свою Дидону
 Осмалену, мовъ головній,
 Якъ-разъ по нашому закону
 Предъ нею шапочку изнявъ.
 »Здорова! Глянь... Дё ти взялася?
 И ти, сердешна, приплемаляся
 Изъ Карфагена ажъ сюда?
 Якбго біса ти спеклася,
 Хиба на світі нажилася?
 Чортъ-мавъ тобі десь и стидя.

Яка моторна молодиця,
 Та — глянь? умерла залюбкій....
 Румяна, побвна, біломийця,
 Хто гляне, то лизнє губкій;
 Теперъ зъ тебе яка утіха?

Ніхтб не гляне и для сміха, —
На вікъ теперъ пропала ти!
Я, далибі, въ тімъ не винбю,
Що такъ розыіхався съ тобою,
Мині приказано втекти.

»Теперъ же, коли́ хочь, злигаймось
И ну́мо жить такъ, якъ жили,
Тутъ закурімъ, заженихаймось,
Вже не разлучимсь ніколи.
Ходи́, тебе́ я помилую,
Прижму́ до се́рця—поцілую....«
Ёму́ жъ Дидбна на-одрізъ
Сказала: »Бъ чорту убирайся,
До ме́не білшъ не женихайся....
Не лизь! бо розібъю и нісь!«

Сказавши, чортъ-зна дё пропала,
Енэй не зновъ щó и робить.
Колибъ яга не закричала,
Що добво гбді говорить,
То, може, та́къ би застойвся,
Що тамъ и досвітку дождáвся,—
Щобъ хто и ре́бра полічівъ:
Щобъ зъ вдбвами не женихався,
Надъ мэртвими не наглумя́вся,
Жіно́къ любовью не мори́въ.

Енéй съ Сиви́ллою попхáвся
 Въ пекéльную подáлі глушь;
 Якъ на дорóзі повстрíчався
 Съ громáдою знакóмихъ душъ:
 Тутъ всí зъ Енéемъ обнімáлись,
 Чоломкались и ціловáлись,
 Побáчивши князькá свого.
 Тутъ всякъ сміáвся, реготáвся,
 Енéй до всіхъ іхъ доглядáвся,
 Знайшбóвъ зъ Троянцівъ бсь-кого:

Грицькá, Терéшка, Опанáса,
 Панькá, Охріма и Харькá,
 Ярéму, Ермолéнка, Вláса,
 Кузьмú, Пархóма, и Яцькá,
 Омéлька, Сíдора, Юхýма,
 Потáпа, Лáзаря, Трохýма;
 Були Денисъ, Остáпъ, Овсíй —
 И всí Троянці, що втошились,
 Якъ на човнахъ зъ нимъ волочýлись;
 Бувъ и Вернýгора Мусíй.

Жидівська школа завелáся,
 Великий крикъ всí піднялý,
 И реготнý де не взялáся,
 Тутъ всяку всячину верзлý;
 Згадали, чортъ-знае, колишне,

Балакали ужé и лишне,—
И самъ Еней тутъ росходи́всь.
Щось балагурили довгéнько,
Хоть изійшлися и ранéнько,
Та панъ Еней нашъ опізни́всь.

Сивиллі се не показа́лось,
Що такъ паҳблокъ застойвсь,
Що дýтятко такъ розбreháлось,
Ужé и б-світі не знáвсь;
На ёго грізно закричала,
Залаяла, запорощала,
Що ажъ Еней ввесь затруси́всь.
Троянці тежъ усі здригну́ли
И въ-робстичъ, хто кудý, махну́ли,
Еней за бабою пусті́всь.

Ишли, и— якъ-би не збreháти —
Трохí не съ пárу дôбрихъ гінъ;
Якъ-бесь побачили и хáти
И ввесь Плуtnівъ цáрський дíмъ.
Сивилла пálьцемъ указáла,
И такъ Енееві сказáла:
»Оttúть и панъ Плутоńъ живé
Исъ Прозерпíною своéю;
До іхъ-то на поклонъ съ гіллею
Тепéръ я поведú тебé.«

И тілько що прийшли къ ворбамъ,
 И въ двіръ пустылися чвалатъ,
 Якъ баба бридка, криворота,
 »Хто йде?« іхъ стала окликать.
 Мерзене чудо се стояло
 И било підъ дворомъ въ клепало—
 Якъ въ панськихъ вбдитця дворахъ;
 Обмотана вся ланцюгами,
 Гадюки вілися клубками
 На голові и на плечахъ.

Вона, безъ всикого обману
 И щиро, безъ обеняківъ,
 Робила грішнимъ добра шану —
 Реміннямъ драла мовъ биківъ,
 Кусала, грызла, бичовала,
 Кришила, шкварила, щипала,
 Топтала, дряпала, пекла,
 Порола, кірчила, пилала,
 Вертала, рвала, шпишовала
 И кровъ изъ тіла іхъ пила.

Еней, бідаха, излякався,
 Увесь якъ крѣда побіливъ,
 И заразъ у ягі спитався:
 »Хто ій такъ мучити велівъ?«
 Вона єму все росказала

Такъ, якъ сама здорова знала;
 Що въ пеклѣ есть суддї Эякъ;
 Хоть вінъ на смерть не осуждае,
 Та мучити повелівае,
 И якъ звеліть — и мучять такъ.

Ворота сами одчинились,
 Не смівъ ніхто іхъ задержать.
 Еней съ Сивиллою пустілись,
 Щобъ Прозерпіні честь отдать —
 И піднести ій на болічку,
 Ту сuto-золоту гіллячку,
 Що сильно такъ вона бажа.
 Та къ ній Енея не пустіли,
 Прогнали, трбхи и не били,
 Бо хіріла іхъ госпожа.

А далі впёрлись и въ будинки
 Підземного сёгб царя,
 Булб не видно ні пилинки,
 А все въ нихъ світло якъ зоря:
 Цвяховані були тамъ стіни
 И вікна всі зъ морської піни;
 Шумиха, близко, свинець,
 Блищали міді тамъ и вріці —
 Всі убрані були світліці;
 По правді, панський бувъ дворець!

Енéй съ ягбю розглядали
 Всі дíва тамъ, які були, —
 Ротí свої пороззывали
 И бчи на лобі п'яли.
 Проміжъ собію все зглядались,
 Всёму дивились, осміхались,
 Енéй, то цмóкавъ, то свистаўъ.
 Оттутъ-то дúши ликовали,
 Що прáведно въ мирú живали,
 Енéй и сихъ тутъ навіщаўъ.

Сиділи руки поскладавши,
 Для нихъ все празники були;
 Люлькі куріли полягаўши,
 Абб горілочку пили —
 Не тютюнкуву и не пінну,
 А третёпрóбну, перегінну,
 Настоянью на бодянь,
 Підъ чéлюстями запікану
 И зъ ганусомъ и до калгану,
 Въ ній бувъ и пéрець и шапранъ.

И лáсоці все тілько іли:
 Сластёни, кóржики, стовпці,
 Варéнички пшеницні, білі,
 Пухкі съ кавáромъ буханці;
 Часнікъ, рогізъ, паслінъ, кисліці,

Козельці, тернъ, глдъ, полуниці,
 Крутій і яйця съ сирівцемъ,
 И дуже смачную яєшню,
 Якусь Німецьку, не тутешню,
 А запиваали все пивцемъ.

Велике тутъ булб роздблля
 Тому, хто праведно живе,
 Такъ, якъ велике безголовъя
 Тому, хто грішну жизнь веде.
 Кто мавъ къ чому яку охбту,
 Все даромъ бравъ, не тративъ побту,--
 Тутъ чистий бувъ розгардийшъ:
 Лежи, спи, іжъ, пий, веселися,
 Кричи, мовчи, свівай, крутися;
 Рубайсь—такъ и дадуть палашъ.

Ні чванились, ні величались,
 Ніхто не зновъ тутъ мудроватъ,
 Крий Боже! щобъ хотъ заикались
 Братъ зъбрата въ чимъ покепковатъ.
 Не сёредились и не гнівились,
 Не лаялися и не бились,
 А всі жили тутъ якъ брати.
 Тутъ всякий власно жснихався,
 Ревнивихъ ябедъ не бойвся,
 Не мали ні якож бідъ.

Ні хбодно будо, ні душно,
А сáме такъ, якъ въ сíрякáхъ,
И вéсело, и такъ не скúшно,
На великбднихъ якъ святкáхъ.
Коли кому що захотілось,
То тутъ якъ зъ нéба и вродилось,—
Оттакъ всí добре тутъ жили!
Еней, се зrивши, дивовáвся,
И тутъ ягí своéй спитáвся
Які се прáведні були?

»Не думай, щобъ булí чинбні«,
Сивíлла сей далá одвіть:
»Абб що грóшай скрýні побнí,
Абб въ якіхъ товстий живіть;
Не тí се, що въ цвітніхъ жупáнахъ,
Въ кармáзинахъ, або сапъянахъ;
Не тí жъ, що съ книжками въ рукáхъ;
Не рýцарі, не розбішáки;
Не тí се, що кричáть и пáки,
Не тí, що въ золотихъ шапкáхъ.

»Се бídní, нýщí, навиже́нні,
Що дурнями счисляли іхъ,
Старí, хромí, слíпорождéнні,
Зъ якіхъ бувъ людський глумъ и сміхъ.
Се, що съ порбжніми сумкáми

Жилі голодні підъ тинами,
 Собакъ дражнiali по дворахъ;
 Се ті, що біл-дастъ получали,
 Се ті, якихъ випроважали
 Въ потилицю и по плечахъ

»Се вдбви бідні, безпомощні,
 Якимъ пріюту не булб;
 Се діви чесні, непорочні,
 Якимъ спідници не дулб;
 Се що безъ робичівъ остались,
 И сиротами називались,
 А послі вбгались и въ окладъ;
 Се, що проценту не лупили,
 Що людямъ помагать любили,
 Хто чимъ багатъ, то тімъ и радъ.

»Тутъ также старшина правдива,
 Буваютъ всяки стани,—
 Та тілько трохи сёго діва,
 Не кваплютьца на се воні!
 Буваютъ військові, значкові,
 И сотники, и бунчукові,
 Які правдиву жизнь вели;
 Тутъ люде всякого завіту
 По білому есть кілько світу,
 Которі праведно жили.«

— »Скажі жъ, мой голубко сыза«,
 Ищё Еней ягі спитавъ:
 »Чомъ батька я свого Анхиза
 И-дбсі въ вічи не видавъ,
 Ні съ грішними, ні у Плутона?
 Хиба ёму нема закона,
 Куда ёгб щобъ засадить?«
 — »Вінъ божоі«, сказала, »кробви
 И вибирá все по-любові,
 Де схбче, бўде тамъ и жить.«

Балакавши зійшли на гору,
 На землю сіли отдиҳать,
 И попотівши саме въ пбру,
 Тутъ приняліся розглядать—
 Анхиза щобъ не прогуляти,
 И даромъ тутечка не хляти.
 Анхизъ тогді въ-низу гулявъ
 И, похожавши по долині,
 Люббі своєї дитіни
 Съ часу на часъ все дожидавъ.

Якъ— глядь на гору не-нарбкомъ,
 И тамъ свого синка уздрівъ;
 Побігъ старий не просто— ббкомъ
 И ввесь одъ радости згорівъ.
 Хватавсь зъ синкомъ поговорити,

О всіхъ спитатись, роспросить
 И повидатись хоть часокъ;
 Енечка свого обняти,
 По-батьківській поціловати,
 Єгоб почуті голосокъ.

— »Здоровъ, синашу, ма дитино!«
 Анхізъ Енєеві сказавъ:
 »Чи се жъ тобі такі не стайдно,
 Що довго я тебе тутъ ждавъ?
 Ходімъ лишень къ моїй господі,
 Тамъ поговбримъ о пригобді,
 За тебе будемъ мирковати..«
 Еней стойвъ такъ, якъ дубина,
 Котилась зъ робта тілько сліна,
 И самъ не зновъ щобъ и початъ.

Анхізъ, сю бачивши причину —
 Чого синчикъ сумовавъ,
 И самъ хотівъ обнятъ дитину —
 Та ба! уже не въ ту попавъ....
 Принявсь єго щобъ научати,
 И тайноти єму сказати:
 Який Енєевъ буде плідъ,
 Який діти будуть жваві,
 На світі зроблять скілько слави,
 Якимъ хлопцямъ буде дідъ.

Тогді-то въ пёклі *вечерници*
 Лучились, бáчишъ, якъ на те,—
 Були дівкі та молодиці
 И тамъ робили не пустé:
 У *вброна* собі играли,
 Весільнихъ писенёкъ співали,
 Співали тутъ и *колядокъ*;
 Палили кібчя, ворожили,
 По спіні лéщатами били,
 Загáдовали загадóкъ.

Тутъ заплітали *джередéлі*
 Дробúшечки на головáхъ;
 Скакали по полу *ведéри*,
 Въ *тісної бáби* по лавкахъ;
 А въ кóменъ сúженихъ питали,
 У хáтніхъ віконъ підслухали,
 Ходили въ пívnічъ по пусткахъ.
 До свічки ложечкі палили,
 Щитíну изъ свині смаліли,
 Абб жмурились по куткахъ.

Сюді привівъ *Анхíзъ Енéя*
 И міжъ дівóкъ сихъ посадíвъ;
 Якъ нéука и дуралéя
 Принять до гúрту іхъ просíвъ;
 И щобъ обомъ імъ у служíли,

Якъ знають, такъ поворожили —
 Що стрінетця зъ єгб синкомъ:
 Чи вінъ хотъ трохи уродливий,
 Къ чому и якъ Еней щасливий,
 Щобъ всіхъ спитались ворожбъ.

Одна дівчя булá гостренька
 И сáме ýхе-прихихé,
 Швидкá, гнучкá, хисткá, порскéнька —
 Булó зъ дíйвола лихé!
 Вонá тутъ тілько и робила,
 Що всімъ гадала ворожила,
 Могуща въ дíлі тімъ булá;
 Чи брехенький які сточити,
 Кому имéння приложити —
 То такъ якъ-ráзъ и додалá!

Привідця заразъ ся, шептúха,
 И примостилась къ старику,
 Ёму шепнула біля ýха
 И завела зъ нимъ річъ таку:
 »Ось я синкобі загадаю,
 Поворожу и попитаю,
 Ёму що буде, й роскажу.
 Я ворожбу такую знаю,
 Хоть що, по праїді отгадаю,
 И вже ніколи не збрешу.«

И заразъ въ горщичокъ наклала
 Видѣмъкихъ разнихъ всякихъ травъ,
 Які на Йванівъ вѣчіръ рвала,
 И те гніздб, що рѣmezъ клавъ;
 Васильки, папороть, шевлію,
 Петрівъ батігъ и конвалію,
 Любистокъ, прбсерень, чебрецъ:
 И все це налила водбою
 Погбжею, непочатбою,
 Сказавши скількось и словецъ.

Горщокъ сей черёпкомъ накрила,
 Поставила ёго на жаръ,
 И тутъ Енея присадила,
 Щобъ огонекъ вінъ раздуваўъ.
 Якъ розігрілось, зашипіло,
 Запарило, заклекотіло,
 Ворбчалося зъ-вѣрху въ-низъ,—
 Еней нашъ насторбшивъ уха,
 Мовъ чоловічий голосъ слуха;
 Те чуе и старій Ахізъ.

Якъ стали раздуватъ пильнійше,
 Горщокъ той дужче клекотавъ;
 Почули голосъ виразнійше,
 И вінъ Енею такъ сказавъ:
 »Енею гді вже журитись!

Одъ ёго мае расплодитись
 Великий, дуже сильний рідъ.
 Всімъ світомъ бude управляти,
 По всіхъ усюдахъ воювати,
 Підвёрне всіхъ собі підъ спідъ.

»И Римські постáвить стіни,
 Въ нихъ бude жити, якъ въ раю;
 Великі зробить переміни
 Во всімъ окружнімъ тамъ краю.
 Тамъ бude жити та поживати,
 Покіль не будуть ціловати
 Ноги чиєісь постола....
 Но відсіль часъ тобі вбіратьця
 И зъ пан'отцемъ своїмъ прощацься,
 Щобъ голова тутъ не лягла.«

Сёгб Ахізу не бажалось,
 Щобъ попрощацися зъ синкомъ;
 И въ голову ёму не клалось,
 Щобъ зъ нимъ такъ бацитися мелькомъ.
 Та ба! вже нічимъ пособити, —
 Енєя трέба відпустити,
 Изъ пекла вивести на світъ.
 Прощацися и обнімались,
 Слізми гірькими облівались —
 Ахізъ кричавъ, якъ въ марті кітъ.

Енэй зъ Сивиллою старою
 Изъ пекла бигли на-простеъ;
 Синбкъ ворбчавъ головю,
 Поки ажъ не сховавъ отеъ.
 Прійшбвъ къ Тройнцямъ помаленьку
 И краўся нишкомъ, потихенку,
 Де імъ велівъ себё пождатъ.
 Тройнці пбкотомъ лежали
 И на-дозвіллі добрे спали, —
 Енэй и самъ укладавъ спать.

ЧАСТЬ ЧЕТВЕРТА.

Борщівъ якъ три не поденькуешъ,
На моторобні засердчить;
И заразъ тягломъ закишкуешъ
И въ буркоті закеньдюшть.
Коли жъ що напхомъ зъязикаешъ,
И въ тёребъ добрѣ зживотаешъ,
То на веселі занутрійтъ.
Объ ліхो вдаромъ заземлюешъ,
И ввесь забудъ свій зголодуешъ
И бігъ до гря зачортитъ.

Та що абіщоти верзяломъ,
Не кáзку кóрмомъ соловять:
Ось-ну закалиткуй брязкаломъ,
То радощі заденежатъ.
Коли давало спятакуешъ,
То, може, чulo зновинуешъ,
Якъ що съ тоббю спередйтъ:
Куди на плáвахъ човновати,
Якъ угодилі Юнонати
И якъ Еней заминервітъ.

Мене за сю не лайте мόбу,
 Не я іі скомпоновавъ;
 Сивиллу лайте безтолкобу,
 Іі се мизокъ змусовавъ:
 Се такъ вонá коверзовала,
 Енёеві пророковала—
 Ёму де поступатись якъ.
 Хотіла мизокъ закрутити,
 Щобъ грóшай білше улупити,
 Хоть бідний бувъ Еней и такъ.

Та трéба зъ ліха догадатьца,
 Якъ прийде ўзломъ до чогось,
 А зъ відьмою не торговатица,
 Щобъ хліпати не довелось.
 Подяковавъ старую сýку
 Еней за добрую наýку,
 Шагівъ зъ дванадцять въ руку давъ.
 Сивилла грóшики въ калитку,
 Піднявши пелену и світку,—
 Измізла, мовъ лихий злигавъ.

Еней, избúвши сúчу ба́бу,
 Якъ міга швидче на човні,
 Щобъ не далá Юнона швáбу.
 Що загубівъ би и штані.
 Троїці въ чвни посідавши

И швидко іхъ поодпиха́вши,
По вітру гарно попли́й.
Греблі зъ диявола всі дру́жно,
Що дё-якимъ ажъ ста́ло душно,
По хвілі веселця гу́й.

Пливуть—ажъ вітри забурчали
И закрутіли не шутя;
Завіли різно, засвиста́ли—
Немá Енееві пуття!
И зачало човні бурхати,
То стóрчъ, то на-бікъ колихати,—
Що врагъ устбоіть на ногахъ.
Троянці зъ ляку задрижа́ли,
Якъ ліху помогти не знали;
Іграли тілько на зубахъ.

Якъ-ось ставъ вітеръ ущуха́ти
И хвілі тробхи уляглісь;
Ставъ місяць зъ хмари вигляда́ти,
И звізди на-небі блисъ-блісъ!
Агү! Троянцямъ лéгше ста́ло
И тяжке гbre зъ серця спáло,—
Уже бо думали иropасть.
Зъ людьми на світі такъ бувáе:
Коли когó міхъ налякае,
То пслі тóрба спать не дастъ.

Уже Троянці вгамовались,
 Могоричу всі потягли —
 И мовъ менъкі повивертались,
 Безпечно спати залягли.
 Ажъ-бсь порімщикъ іхъ проноза
 Наземлю впавъ, якъ міхъ изъвоза,
 И мовъ на пупъ репетовавъ:
 »Пропали всі мы зъ головами,
 Прощаймось съ тіломъ и душами,
 Останній нашъ народъ пропавъ.

»Заклятий бстровъ передъ наами,
 И ми ёго не минемо,
 Не пропливемъ нігде човнами,
 А на єму прошадемо.
 Живе на бстрові царіця
 Цирцея, люта чарівниця
 И дуже злая до людей;
 Які лишъ не остереежутця,
 А ій на бстровъ попадутця,
 Тихъ переверне на звіреї.

»Не будешъ тутъ ходить на парі,
 А підешъ заразъ чотирма;
 Пропали, якъ сірко въ базарі!
 Готбвте шії до ярма!
 По нашему хохлацьку стробю,

Не бúдешъ цáпомъ, нí козбю,
 А вже запéвне що волбмъ:
 И бúдешъ въ плúзі похожати,
 До бróваря дровá таскáти,
 А мóже пíдешъ бовкунбмъ.

»Ляхъ цвéнькати ужé не бúде,
 Загúбитъ чўйку и жупáнъ,
 И *не позвáллямъ* тамъ забúде,
 А заблеé такъ, якъ барапъ.
 Москáль, бодáй би не козбю
 Замекекéкавъ зъ бородбю;
 А Прусь хвостбмъ не завилáвъ, —
 Якъ, знаешъ, лисъ хвостбмъ вилáе,
 Якъ дúже *дóйда* налягае
 И якъ *чухráй* угónку давъ. .

»Цесáрці хбдять журавлями,
 Цирцéі слúжать за гусáръ
 И въ бстроні тімъ сторожáми.
 Италіянецъ же маляръ —
 Исквáпнійший на всéкі штúки,
 Спíвákъ, танцюра на всі рўки,
 Уміе и чижівъ ловítъ;
 Сей перерýженъ въ обезяну,
 Ошійникъ носить изъ сапъяну
 И осуждёнъ людéй смішить.

›Францўзи жъ давнії сіпаки,
Головоўізи, різникі, —
Сі перевёрнуті въ собаки,
Чужі щобъ грызли маслакі.
Воні и на владику лають,
За горло всякого хватаютъ,
Гризутица и проміжъ себѣ:
У нихъ кто хитрий, то и старший
И знай всімъ наминае пárши,
Чупрайну всякому скубе.

›Повзуть Швейцарці червяками,
Голланці квакаютъ въ багні,
Чухонці лазять муравьями;
Пізнаешъ Жида тамъ въ свині.
Индікомъ хбдить тамъ Гишпанець,
Бротомъ же лазить Португалець,
Звіркує Швединъ вóвкомъ тамъ;
Датчанинъ добрe жеребцюe,
Ведмeдемъ Тúрчинъ тамъ танцюe; —
Побачите, що буде намъ! «

Біду побачивъ немину́чу,
Троянці всі и панъ Еней,
Зібралися въ одну́ всі ку́чу, —
Подумать о біді своїй;
И майтю тутъ уговорились,

Щобъ всі хрестились и молілись,
 Щобъ тілько бстровъ імъ минуть.
 Молебень же втялі Ебу,
 Щобъ вітрамъ по ёгб извоблу
 Въ другий бікъ повелівъ дмухнуть.

Еблъ молебнемъ вдоволнийся
 И вітрівъ заразъ одвернувъ, —
 Тройнський плавъ перемінівся,
 Еней буть звіремъ увильнувъ.
 Ватага вся повеселіла,
 Горілка съ пляшокъ булькотіла,
 Ніхтб ні каплі не проявъ;
 Потімъ взяліся за весельця
 И пригребнули всі одъ серця,
 Мовъ-бй Еней по почті пливъ.

Еней, по човну похожая,
 Роменській тютюнець курівъ;
 На всі чотирі розглядая,
 Колибъ чого не пропустивъ.
 »Хваліте«, крикнувъ, »братьця, Бога!
 Гребіте дужче яко-мога,
 Отъ Тибръ передъ носомъ у нась;
 Ся річка Зевсомъ обіщана,
 И зъ берегами намъ отдана.
 Гребай! — отъ закричу шабасть!«

Гребу́ли разъ, два, три, чоти́рі,
 Якъ на! — у бе́рега човни;
 Троянці на́ші — чупринді́рі
 На землю скіць,—якъ та́мъ бу́лі!
 И заразъ ста́ли росклада́тись,
 Копа́ти, стро́ить, ташова́тись,
 Мовъ імъ підъ ла́геръ судъ одвівъ.
 Енэй кричіть: »Моя тутъ воля!
 И кілько бкомъ скінешъ по́ля,
 Скрізь-геть настрою городівъ.«

Земелька ся була Лати́нська,
 Завзя́тий царь въ ній бувъ Лати́нъ;
 Старий — скупінда скурваси́нська,
 Дрижавъ, якъ Каинъ, за алти́нъ.
 А та́кже всі ёго підда́нци,
 Носили лата́ні галанці,
 Диві́внись на свого царя,
 На грóши тамъ не козиряли,
 А въ китъки крашанка́ми грали, —
 Не візьмешъ дáромъ сухаря.

Лати́нъ сей хотъ не дуже близько,
 А все Олімпісъкимъ бувъ рідня,
 Не кланя́вся нікому низько,
 Для ёго все була брідня.
 Меріка, ка́жуть, ёго ма́ти,

До Фáвна стáла учащáти,
 Та и Латíна добулá.
 Латíнъ дочкú мавъ чешурúху,
 Провóрну, гárну и моргúху.
 Однá у ёго и булá.

Дочкá булá залётна птиця
 Изъ-зáду, зъ-пéреду, й кругомъ;
 Червóна, свíжа якъ кислýця,
 И все ходíла павичомъ.
 Дорбна, рбсла и красíва,
 Пристúнна, добра, не спесíва,
 Гнучкá, юрлíва, молодá;
 Хоть кто на неí ненарóкомъ,
 Закíне молодéцькимъ óкомъ,
 То такъ іí и вподобá.

Такá дíвчá — кусóчокъ лáсий,
 Заслýнисся, якъ глянешъ разъ;
 Що вáші Грéчеськí ковбáси!
 Що вашъ первáкъ грушéвый квасъ!
 Завíйниция одъ неі вхбпить,
 На голову насяде клóпітъ;
 А, мóже, тёхне и не тákъ.
 Постáвить рóгомъ ясні бчи,
 Що не доспíшъ петрíвskíй ночи:
 Те по собí я знаю самъ.

Сусідні хлопці женихались
 На гарну дівчину таку,
 И сватать деякі питались,
 Які хотіли, щобъ смаку
 Въ Латиновій дочці добитьца,
 Въ царі приданимъ поживитица,
 Геть-геть—и царство за чубъ взять.
 Та ненечка ії Амата,
 Въ душі своїй буда строката,
 Не всякий ій любився зять.

Одінъ бувъ Турнъ, царекъ нешнётний,
 Зъ Латіномъ у сусістві живъ,
 Дочці и матери прикметний,
 И батько дуже зъ нимъ друживъ.
 Не въ шутку молодецъ бувъ жвавий,
 Товстий, високий, кучерявий,
 Обточений якъ огорбъ;
 И війська мавъ свого чимало,
 И грошиківъ такі бряжчало,
 Куда ні кинь, бувъ Турнъ царекъ.

Панъ Турнъ щось дуже підсипався
 Царя Латіна до дочки,
 Якъ зъ нею бувъ, то виправлявся
 И піdnімавсь на каблучкі.
 Латінъ, дочка стара Амата,

Що-день відъ Тýрна ждали свáта,
 Ужé нашíли й рушниківъ,
 И всякихъ всячинъ напридбáли,
 Які на свáтанні давáли,
 Все сподівáлись старостівъ.

Коли чого въ рукáхъ не маешъ,
 То не хвалися що твоé;
 Що бýде, ти тогб не знаeшъ —
 Утратишъ, може, и своé.
 Не разглядíвши, кáжутъ, брóду,
 Не лíзъ проjбóгомъ пérший въ воду,
 Бо щобъ не насмíшилъ людéй.
 И пérше въ вóлокъ подивíся,
 Тогдí и рýбою хвалися, —
 Бо бýдешъ ёlopъ, дуралéй.

Якъ пáхло свáтаннямъ въ Латýна
 И ждали тілько четвергá,
 Ажъ тутъ Анхýзова дитýна
 Припленéталась на берегá
 Зовсíмъ своімъ Тройнськимъ племяMъ.
 Енéй не мáрно трáтивъ вréмя,
 По-молодéцькíй закурíвъ:
 Горíлку, пýво, медъ и бráгу,
 Постáвивши передъ ватáгу,
 Для збóру въ трúби засурмívъ.

Троянство, знаешьъ, все голодне
 Сипнуло риство на той кликъ;
 Якъ галичъ въ время непогодне,
 Всі підняли великий крикъ.
 Сивушки заразъ ковтонули
 Но ківшику, и не здригнули, —
 И докосились до потравъ.
 Все військо доброе убірало,
 Жъ по-за ухами лящало,
 Одинъ передъ другимъ хватавъ.

Вибрали січену капусту,
 Шатковану и огіркі,
 (Хоть се булó въ часъ мясопусту),
 Хрінъ съ квасомъ, редьку, буракі;
 Рябка, тетерю, саламаху,
 Якъ не булó,—поіли зъ-мáху
 И всі строїли сухарі,
 Що не булó, все позыдали,
 Горілку всю повипивали,
 Якъ на вече́рі косари.

Еней оставивъ изъ носатку
 Булó горілки про запасть,
 Та клюкнувъ доброе по порядку,
 Розщедривсь, якъ бувá у насъ,
 Хотівъ посліднімъ поділитись,

Щобъ до кінця ужé напítись,
 И дóбре цíкою смиknúвъ;
 За нимъ и вся ёгó голóта
 Тяглá, покý булá охóта,
 Що дé-який и хвістъ надúвъ.

Барíльца, пляшечкí, носатку,
 Сулí, тíкви, боклажкí,
 Все вýсушили безъ остатку,
 Посуду потовкли въ шматкí.
 Тройнці зъ хмéлю просипáлись,
 Скучáли, що не похмелýались;
 Пішли щобъ зéмлю озирать,
 Де імъ покázano селитись,
 Жить, будовáтися, женйтись,
 И щобъ Латýнцівъ роспíзнасть

Ходíли тамъ, чи не ходíли,
 Якъ-бесь вернúлись и назаdъ,
 И чепухí нагородíли,
 Що панъ Еней не бувъ и радъ.
 Сказáли: люди тутъ бормóчуть,
 Язíкомъ дíвнимъ намъ сокóчуть,
 И ми іхъ мóви не втнемó;
 Словá свої на усю кончáютъ,
 Якъ ми що кáжемъ імъ—не знають.
 Міжъ нýми ми пропадемó.

Еней тутъ заразъ взявъ догадку:
 Велівъ побігти до дяківъ,
 Купитъ Піарськую граматку,
 Полуставцівъ, октоіхівъ;
 И всіхъ зачавъ самъ мордовати
 По-вёрху, по-словамъ складати
 Латинськую *тму, мну, здо, тло;*
 Тройнське племя все засіло
 Коло книжокъ, що ажъ потіло,
 И по-Латинському гулó.

Еней відъ нихъ не одступаўся,
 Тройчаткою всіхъ приганявъ;
 И кто хотъ трбхи ліновався,
 Тому *субітки* и дававъ.
 За тиждень такъ Лацину взнали,
 Що вже зъ Енеемъ розмовляли,
 И говорили все на *усь*:
 Енея звали *Энеусомъ*.
 Уже не паномъ,—*доминусомъ*,
 Себе жъ то звали *Троянусъ*.

Еней, Тройцівъ похваливши,
 Що такъ Лацину понялі,
 Сивушки въ кубочки наливши
 И могоричъ всі запили.
 Потімъ зъ десятокъ що мудрійшихъ,

Въ Лациі що найрозумнійшихъ,
 Зъ ватаги вибравши якъ-разъ,
 Пославъ послами до Латына
 Одъ імени свого и чина;
 А съ чимъ пославъ, то давъ приказъ.

Послі, прийшовши до столиці,
 Послали до царя сказасть,
 Що до ёго и до царіці
 Еней приславъ поклонъ отдасть,
 И съ хлібомъ, съ сіллю и зъ другими
 Подарками предорогими,
 Щобъ познакомитись съ царемъ,—
 И якъ добъєтца панській ласки
 Еней сподаръ и князь Тройнський,
 То прийде самъ въ царський теремъ.

Латину тілько що сказали,
 Що одъ Енея есть послі,
 И съ хлібомъ, съ сіллю причвалали,
 Та ще й подарки принесли—
 Хотять Латину поклонитъця,
 Знакомитись и подружитъця,
 Якъ тутъ Латинъ и закричавъ:
 «Впусті! я хліба не цуряюсь,
 И зъ добрими людьми братяюсь.
 Отъ, на ловця звіръ наскакавъ!»

Велівъ тутъ заразъ прибірати;
 Світлици, сіни, двіръ mestі;
 Клечання по двору сажати,
 Шпалерівъ разнихъ нанести
 И вибиватъ царськую хату;
 Либонь поклікавъ и Амату,
 Щобъ и вона дала совіть —
 Якъ дучче, краще прибірати,
 Де, якъ, коврами застилати
 И підбирать до цвіту цвітъ.

Пославъ гінцій до богомаза,
 Щобъ малёвання накупитъ,
 И такъ же розного припасу,
 Щобъ що булó и істи й пить.
 Вродилось реңське зъ курдимонъ
 И піво чорнее зъ лимонъ,
 Сивушки жъ трохи не изъ спустъ;
 Де не взялісь волі, телята,
 Барани, вівці, поросыта;
 Латинъ прибрáвсь мовъ на запустъ.

Ось привезій и малёвання
 Роботи первійшихъ майстрівъ,
 Царя Горбха пановання,
 Натрети всіхъ багатирівъ:
 Якъ Александръ цареві Пому

Дава́въ изъ військомъ добрау хлѣру;
 Чернѣць Мама́я якъ поби́въ;
 Якъ Муромець Илля гулѣе,
 Якъ бѣе Поло́вцівъ, проганяе —
 Якъ Пере́йслівъ борони́въ;

Бова́ зъ Полка́номъ якъ води́вся,
 Одінъ друго́го якъ вихривъ;
 Якъ Солове́й харци́зъ жени́вся,
 Якъ въ Польщі Желізнякъ ходи́въ.
 Патре́ть бувъ Француза Карту́ша,
 Противъ ёго стоя́въ Гарку́ша,
 А Ва́нька Ка́инъ впереді.
 И всякихъ всячинъ накупи́ли,
 Всі етіни нýми обліпи́ли;
 Лати́нъ диви́всь іхъ красоті!

Лати́нъ такъ до́ма споряди́вши,
 Кругомъ все въ хатахъ огляда́въ,
 Світёлки, сіни обходи́вши,
 Собі убюри добіра́въ:
 Плаще́мъ зъ клеёнки обверну́вся,
 Ціно́вимъ гудземъ застебну́вся,
 На голову взявъ капелю́хъ;
 Набу́въ на ноги кінді нóви
 И рукави́ці взявъ шкапо́ві,
 Наду́всь, мовъ на огні лопу́хъ.

Латінъ якъ царь въ своімъ наряді
 Ишовъ въ кругу своіхъ вельможъ,
 Которі всі були въ параді,
 Надувшихъ всякий зъ нихъ якъ ёржъ.
 Царя на дзядика посадили,
 А самі мівчики одступили
 Відъ покутя ажъ до дверей.
 Царіця жъ сіла на ослоні,
 Въ едимашковому шушбні,
 Въ караблику изъ соболей.

Дочки—Давіся чепуруха
 Въ Німецькимъ фуркальці булá,
 Вертилась якъ въ окропі муха,
 Въ верцадло очи все п'яла.
 Одъ дзядика жъ царя Латіна
 Скрізь прослана булá ридніна,
 До самой фіртки и воріть;
 Стойло військо тутъ залятне,
 Волобве, кінне и піхотне
 И ввесь бувъ зібраний повітъ.

Послівъ ввелі къ царю съ пихбою,
 Якъ водилося у Латінъ;
 Неслій подарки предъ собою:
 Пирігъ завдовжки изъ аршинъ,
 И соли Кримки и Бахмутки.

Лахміття рóзного, три жмúтки,
 Енéй Латíну що прислáвъ.
 Послí къ Латíну приступíлись,
 Три рази нíзько поклонíлись,
 А старшій рáцію сказáвъ:

»Энéусб мóстерв мáiкусб пáнусб
 И слáвний Тролмóрумб князъ,
 Шмigлявъ по мбрю якъ цигáнусб,
 Адв тe, o рексъ! прислáвъ кункъ нась.
 Родáмусб дóмине Латíне,
 Нехáй нашъ кáпутb не загíне:
 Пермýтте жить въ землі своéй,
 Хоть за пекунii, хоть drátисб,
 Ми дýковати бúдемъ сáтисб
 Бенефициéнциi твоей.

»O Рексъ! будь нашимъ Меценáтомб
 И лásкимб туамъ покажí;
 Энéусу зробíся братомъ,
 О óптиме! не одкажí:
 Энеусб принцепсб есть мотбрний,
 Формóзусб, гарний и провбрний,
 Побáчишъ самъ, инкоминé!
 Велí акçиперe подáрки
 Зъ ласкáвимъ вýдомъ и безъ свárки,
 Що прýслані черезъ менé:

»Се кілімъ самолётъ чудесний,
 За Хмеля виткався царя, —
 Літа підъ облака небесні,
 До місяця и де зоря;
 И стіль нимъ можна застилати,
 И передъ ліжкомъ прости лати,
 И тарадайку закривати.
 Царівні буде вінъ въ пригоду,
 И то найбілшъ для того гбду,
 Якъ замужъ прийдетца давати.

Ось скатерть Шленська нешибна,
 І у Ліпську добулі;
 Найбілше въ тимъ вона прикметна,
 На стіль якъ тілько настелі
 И загадай якобі страви,
 То всякі вродятца потрави,
 Які на світі тілько есть:
 Пивце, винце, медокъ, горілка,
 Рушникъ, ніжъ, ложка и тарілка,
 Царіці мусимъ ёгб піднести.

»А се сапьянці самоходи,
 Шо въ нихъ ходівъ ищё Адамъ;
 Въ старинні пошилі гбди,
 Не знаю якъ достались намъ;
 Либонь достались одъ Пендбсівъ,

Що въ Трбі намъ утёри носівъ,
 Про те Еней зна молоде́ць;
 Сю вещъ, якъ рідку и старинну,
 Підносимо царю Латину,
 Съ поклономъ низъкимъ, на рапе́ць.«

Цары́ця, царь, дочка́ Лави́на
 Згляда́лися проміжъ себé,
 Изъ рота покоти́лась сли́на, —
 До се́бе всікий и гре́бé
 Які доста́лись імъ подárки;
 Наси́му обійшлóсь безъ свáрки.
 Якъ-бесь Латинъ сказáвъ посла́мъ:
 »Скажите вáшому Енею,
 Латинъ изъ цілою сім'ею,
 Крий Бóже, якъ всі рáді вамъ!«

»И вся мо́я маётность рáда,
 Що Богъ васъ навернúвъ сюдí;
 Мні мýла вáша вся громáда —
 Я не пущу васъ нікудí.
 Прошу Енею покланя́тись
 И хліба-сóли не цурáтись,
 Кусóкъ остатній роздíлó.
 Дочка у ме́не одинáчка,
 Хазяйка добра, прýха, швáчка,
 То, може, и въ рідню вступлю.«

И заразъ попросиў до столу
 Латинъ Енёвихъ бояръ,
 Пили горілку до извому
 И іли бублики, кавяръ;
 Бувъ борщъ до шквардровъ зъ буряками,
 А въ ющиці потрухъ зъ галушками,
 Потімъ до сбоку кацуний,
 Зъ отрібки баба, шарпанина,
 Печёна съ часникомъ свинина,
 Крохмаль, який ідять пані.

Въ обідъ пили замбрські вина,
 Не можна всіхъ іхъ росказасть,
 Бо потече изъ рота сліна
 У дѣ-кого, якъ описать:
 Пили Сикізку, деренівку
 И Кримську вкусную дулівку,
 Що-то айвовкою зовуть.
 На вишатѣ—зъ мущирівъ стріляли,
 Тушѣ—грімко трубачі играли,
 А многолітѣ—дякі ревуть!

Латинъ, по царському звичаю,
 Енёю дари одрядиў:
 Лубенського шматъ короваю,
 Коріто Опишнянськихъ сливъ,
 Оріхівъ Київськихъ смаженихъ,

Полтавськихъ пундиківъ пряженихъ
 И гусачихъ пять кіпъ яέць;
 Рогатого скота зъ Липинки,
 Сивухи відеръ съ пять Будянки,
 Сто Решетилівецкихъ овέць.

Латинъ старий и полигався
 Зъ Енёемъ нашимъ молодцемъ,
 Енёй и зятемъ називався —
 Та діло краситця кінцемъ!
 Енёй, при щастю, безъ поміхи
 Вдавався въ жарти, йгри, сміхи,
 А объ Юнбні и забувъ,
 Ёгб котбра не любила,
 И скрізь за нимъ, де бувъ, слідила,
 Нігде одъ не ввильнувъ.

Ирися — цехля проклятуда,
 Завзятійша одъ всіхъ брехухъ,
 Олімпська ичалка невсипуда,
 Криклийша изъ щебетухъ;
 Прийшла Юнбні росказала,
 Енёя якъ Латинъ приймала,
 Який міжъ ними есть укладъ:
 Енёй за тестя мавъ Латина,
 А сей Енёя, якъ за сина,
 И що въ дочки зъ Енёемъ ладъ.

»Эгé!« Юнона закричáла:
 »Погáнець якъ же розíбрáвъ, —
 Я нáрошно ёмú спускала,
 А вінъ и нáги розíклáвъ!
 Огб! провчú я висíкау,
 И пérцю дамъ ёмú и маку, —
 Потýмить яковá-то я!
 Проллю Троянську кровъ, Лати́ньску,
 Вмішаю Тýрна скурvasíньску,
 Я наварю імъ кисíля!«

И нá! черезъ штафéть къ Плутóну
 За пíдписомъ своімъ прикаzъ,
 Щобъ фúрию вінъ Тезифону
 Послаvъ къ Юноні той же часъ;
 Щобъ ні въ берліні, ні въ дормéзі,
 И ні въ ридвáні, ні въ портшéзі,
 А бігла бъ на перекладніхъ;
 Щобъ не булó въ путі препоnи,
 Тобъ заплатívъ *на три* прогóни,
 Щобъ на Олýмпъ вродíлась въ-мigъ.

•
 Прибігла фúрия изъ пéкла
 Яхídníjsha одъ всіхъ відémъ,
 Зла, хýтра, злóбная, запéкла,
 Робила зъ сéбе скрізь содóмъ.
 Ввійшла къ Юноні зъ рéвомъ, стúкомъ,

Зъ великимъ трёскомъ, свистомъ, гукомъ,
 Зробила обь собі леопортъ.
 Якъ разъ ії взяли гайдуки
 И повели въ теремъ підъ руки,
 Хоть такъ страшна була якъ чортъ.

»Здорбва, люба, мила добню!«
 Юнона въ радоцахъ кричить:
 »До мене швайдче, Тезифоню!«
 И ціловати ії біжить.
 »Сідай, голубко! Якъ ся маешъ?
 Чи пса Троянського ти знаешъ?
 Теперъ къ Латину завитавъ,
 И крутить тамъ, якъ въ Карфагені;
 Достанется дочці и нені,
 Латинъ щобъ въ дурні не попавъ.

»Весь знає світъ, що я не злобна,
 Людей губити не люблю;
 Но річъ така богоугодна,
 Коли Енея погублю:
 Зроби ти похоронъ зъ весілля,
 Задай ти добрє всімъ похмілля,
 Хоть би побрали всіхъ чорті —
 Амату, Туруна и Латина,
 Енея, гадового сина, —
 Пужні по-своєму іхъ ти!«

— »Я наймичка твоїй покóрна«,
 Ревнúла фúрия якъ грімъ:
 »На всíку хіть твою неспóрна,
 Самá Тройнцівъ всіхъ поімъ,
 Амáту съ Тýрномъ я зъеднаю
 И симъ Енея укараю,
 Латíну жъ въ тімъя дуръ пущу.
 Побáчять то боги и люде,
 Що зъ свáтання добrá не бúде
 Всіхъ, всіхъ въ шматóчки потрощу.«

И перекýнулась клубóчкомъ,
 Кіть-кіть зъ Олýмпа якъ стрілá;
 Якъ йшла черідка вечерóчкомъ,
 Къ Амáті шустъ—якъ тамъ булá!
 Смутná Амáта пíръя дráла,
 Слíзкí ронíла и вздихáла,
 Що Турнъ князéкъ не бúде зять.
 Клялá Лавинíї родíни,
 Клялá кумівъ, клялá христíни,
 Та щó жъ? противъ рíжнá не прать!

Ягá підъ пéлену пíдкráвшиcь,
 Гадюкой въ сérце поповзла,
 По всіхъ кутóчкахъ позивáвшиcь.
 Въ Амáті рай собі найшлá.
 Въ отráвену ії утрóбу

Наклала злости, мовъ би бобу,—
 Амата сталя не свой:
 Сердита лаяла, кричала,
 Себе, Латына проклинала
 И всімъ давала тришия.

Потімъ и Турна навістила,
 Пресуча, лютая яга!
 И изъ сего князька зробила
 Енєю лішнєго врага.
 Турнъ, по военному звичаю,
 Зъ горілкою напіввшись чаю,
 Сказатъ по-пробсту, пьянний спавъ;
 Яга тихенько підступила
 И люте сніще підпустила,
 Що Турнъ о тімъ не помишаєвъ.

Ему, бачъ, сбіному верзлося,
 Буцімъ Анхізове дитя,
 Зъ Лавінію день зійшлобся
 И женихалось не шутя:
 Буцімъ зъ Лависеї обнімався,
 Буцімъ до пазухи добрався,
 Буцімъ и перстень зъ пальца знявъ;
 Лавісія перше мовъ пручалась,
 А послі, мовъ, угамовалась,
 И ій буцімъ Еней сказавъ:

»Лавісю, мілее кохання!
 Ти бачишъ, якъ тебѣ люблю....
 Та що се наше женихання,
 Коли тебѣ на вікъ гублю?
 Рутулець Турнъ тебѣ вже свата,—
 За нимъ, бачъ, тягне и Амата,
 И ти въ ёму нахдишъ смакъ.
 До кого хіть ти білну маешъ?
 Скажи, кого зъ насъ вибіраешъ?
 Нехай я згину, неборакъ!«

— »Живй, Енечку мій мілый!«
 Царівна сей дала одвітъ:
 »Для ме не завжде Турнъ остилй,
 Очамъ моімъ одінъ ти світъ!
 Тебѣ коли я не побачу,
 То день той и годину трачу,
 Моє ти щастя, животй!
 Турнъ швидче нагле околіє,
 Ніжъ, дурень, мною завладіє.
 Я вся твой, и панъ мій — ти!«

Тутъ Турнъ безъ памяти схватився;
 Стоявъ якъ възмілю врітий стовпъ;
 Одъ злости, съ хмелю ввесь трусився
 И сна одъ яву не росчобивъ:
 »Кого? — мене? И кто? — Тройнець!«

Толікъ, втікачъ, приплéнтачъ, лáнецъ!
 Звестí? — Лавíнію однáть?
 Не князъ я—гíрше шмаровóза!
 И дамъ собi урізать нóса,
 Коли Еней Латíну зять!

»Лавíся, шматъ не для харциза,
 Який пройдісвітъ есть Еней;
 А то—и ты, голубко сýза,
 Изгíнешъ одъ руки моей!
 Я всіхъ постáвлю вверхъ ногами,
 Не подарую васъ душами,
 А білшъ Енею докажу!
 Латíна же старого діда,
 Прижму незгірше якъ сусіда,
 На кіль Амáту посажу.«

И заразъ листъ послáвъ къ Енею,
 Щобъ вийшовъ бýтись самъ на сámъ,
 Поміявсь сýлою своєю,
 Достáвъ одъ Тýрна по усамъ;
 Хоть на киі, хоть кулаками
 Поштурхатись по-підъ боками,
 Абó побýтись и на смерть.
 А та́кже пхнувъ вінъ драгомáна
 Ц до Латíнського сұлтана,
 Щобъ и сёму мордáси втерть.

Яхідна фурия раденька,
 Що по ії все діло йшло;
 До людськихъ бідъ вонá швидéнька,
 И гбре мýло ій булó.
 Махнúла швидко до Троянцівъ,
 Щобъ сихъ Латинськихъ постоянцівъ
 По свбему осатанить.
 Тогді Троянці всі съ хортамі
 Збірались іхать за зайцями,
 Князька свого повеселись.

Но »гбре, грішникові сущу«,
 Такъ Кіевський скубéнтъ сказавъ:
 »Благихъ ділъ вбвся неимущу!
 Хто Божиі судьбі пізнáвъ?
 Хто, де не думá — тамъ начуе,
 Хотівъ де бігти — тамъ гальмúе.
 Такъ грішними судьбá вертítъ!«
 Троянці сáми то пізнали,
 Зъ малóі рéчи пострадáли,—
 Якъ то читáтель самъ уздрить.

Поблíзъ Троянська кочовання
 Бувъ на одлёті хуторóкъ;
 Булб въ німъ щúпле будовáння,
 Ставóкъ бувъ, грéбля и садóкъ.
 Жила Амáтина тамъ нáнька,

Не знаю, жінка, чи панінка,
 А знаю, що була стара,
 Скупá, и зла, и воркотúха,
 Наўшиця и щебетúха;
 Давала чйншу до дворá:

Ковбáсь деся́тківъ съ три Латіну,
 Лавініі къ Петрú мандрикъ,
 Амáті въ тýждень по алтину,
 Три хўнти вбску на ставнікъ;
 Льнянóї прýжи три півмітки,
 Серпánківъ вісімъ на намітки
 И двісті валянихъ гнотівъ.
 Латінъ одъ нáньки наживáвся,
 За тé же за нáньку и вступáвся,
 За нáньку хотъ на ніжъ готовъ.

У нáньки бувъ білéнький цúцикъ,
 Іі вінъ завжде забавлявъ;
 Не дўже прости́й — рбомъ мýцикъ,
 Носівъ понбску, таньцёвавъ,
 И пяñні лизавъ одъ скúки
 Частéнько ноги скрізь, и рўки,
 И тіменици вигризавъ.
 Царівна ча́сто зъ нимъ игрáлась,
 Самá царыця любовáлась,
 А царь то ча́сто ѹ годувáвъ.

Троянці, въ роги затрубивши,
Пустіли гончихъ въ чагарі,
Кругомъ болото обступивши,
Бичами ляскали псарі.
Якъ тілько гончі заганяли,
Загавкали, заскавучали,
То м'уцикъ, вирвавшись на двіръ,
На голосъ гончихъ одізвався,
Чмихнувъ, завивъ, до нихъ помчався.
Стременний думавъ, що то звіръ:

»А тю ёго! гуджгá!« и крикнувъ,
И зъ свори поспускавъ хортівъ;
Тутъ м'уцикъ до землі прилипнувъ
И духъ відъ ляку затаївъ;
Но пси, донюхавшись, доспіли,
Шарпнули м'уцика, иззили
И посмоکтали кісточкі.
Якъ вість така дойшла до няньки,
То бчи віп'яла якъ бáньки,
А зъ носа спали и очки.

Осатаніла враже баба
И крикнула якъ на живіть,
Зробилась заразъ дуже слаба,
Холбний показався піть;
Порвали маточні припадки,

Истёрика и лихорадки,
 И спазми жили потяглі;
 Підъ нісъ ій влалі ассафету
 И тёплую на пупъ сервёту,
 Ищё клистиръ зъ ромнұ дали.

Якъ тілько къ памяти вернулась,
 То заразъ гадасъ підняла;
 До неї чеядь вся сунулась
 Для дива, якъ ввесь світъ кляла.
 Потімъ схвативши головешку
 И, вибравшись на добру стежку,
 Чкурнула присто до Троянъ —
 Всі курені іхъ попалити,
 Енєя заколоть, побити
 И всіхъ Троянськихъ бусурманъ.

За нею чеядь покотила,
 Схвативши хтоб що запопавъ:
 Кухарка чаплію вхопила,
 Лакей тарілками шпурлявъ;
 Зъ рублемъ тамъ прачка храбровала,
 Зъ дійницей ричка наступала,
 Гуменний зъ ціпомъ скрізъ совавъ;
 Тутъ робта косарівъ зъ гребцами
 Йшли битись зъ кісами, зъ граблями,
 Ніхто одъ бю не цуравъ.

Но у Троянського нарбду
 За шагъ алтина не просй:
 Хто Москаля объіхавъ зъ рбду?
 А зймешъ — ноги уносй.
 Завзятого Троянці кшталту,
 Не струсяте ні чиёго гвалту
 И нбса хоть кому утруть;
 И няньчину всю рать розбили,
 Скалічили, роспотрошили.
 И всіхъ въ тісний загнали кутъ.

Въ снё-то нещасліве врёмя
 И въ са́мий штурхобочний бой,
 Троянське и Латинське племя
 Якъ умивалося мазкбй,—
 Пробігъ гінцъ зъ письмомъ къ Латину,
 Не радосну привізъ новину —
 Князь Турнъ ёму війну писаў;
 Не въ пиръ, бачъ, запрошавъ напитись,
 А въ побле визивавъ побитись,—
 Гінцъ и на словахъ додавъ:

»Царю Латине неправдивий!
 Ти слово царськее зламавъ;
 За те узблъ дружелюбивий,
 На віки зъ Турномъ розірвавъ.
 Одъ Турина шматъ той однімаешъ

И въ ротъ Енёеві соваешъ,
 Що Тұрнові самъ обіщаў.
 Вихόдъ же завтра навкудачкы,
 Відтіль полізешъ, мабуть, ракки,—
 Бодай и лунь щобъ не злизавъ.«

Не такъ розсердитца добрдій,
 Коли панъ вбзний позовъ дасть;
 Не такъ лютуе гблій злдій,
 Коли не мае що украстъ;
 Якъ нашъ Латинъ тутъ розгнівівся,
 И на гіньця сёгб озлівся,
 Що губи зъ сэрца покусавъ:
 И тілько бдновідь хтівъ дати
 И гнівъ царський свій показати,
 Посоль щобъ Тұрнові сказавъ,—

Якъ віглянувъ въ вікно зъ-ненацька,
 Прийщбвъ Латинъ въ великий страхъ;
 Побачивъ люду скрізь багацько
 По улицямъ и всіхъ куткахъ.
 Латинці пेरлися товпами,
 Шпурляли въ гору всі шапками,
 Кричали въ голосъ на ввесь ротъ:
 »Війна! війна! протівъ Троїнцівъ!
 Ми всіхъ Енёевихъ поганцівъ
 Побъемъ—искоренимъ іхъ родъ!«

Латинъ старий бувъ не рубака
 И воювáтись не любивъ,
 Одъ слóва смерть вінъ, неборака,
 Бувъ безъ душі, и мовъ неживъ.
 Вінъ стíчку тілько мавъ на ліжку,
 Амáті якъ не гравъ підъ ніжку,
 И то тогді, якъ підтоптавсь;
 Безъ того жъ завжде бувъ тихéнький,
 Якъ всякий дідъ старий, слабéнький —
 Въ чужéе діло не мішавсь.

Латинъ и сérцемъ и душéю
 Да же́кий бувши одъ війні,
 Зібрáвши зъ мудростю своєю,
 Щобъ не попастись въ кайдані,
 Зізвáвъ къ собі панівъ вельможнихъ,
 Старихъ, чиновнихъ и заможнихъ,
 Котрихъ рáди слухавъ самъ;
 И вýславши геть-прéчъ Амáту,
 Завівъ іхъ всіхъ въ свою кімнату,
 Таку сказáвъ річъ старшинамъ:

»Чи ви одъ чáду, чи зъ похмілля?
 Чи чортъ за дўшу удряпнувъ?
 Чи напились дурябого зілля,
 Чи глуздъ за розумъ завернувъ?
 Скажіть: зъ чого війна взялася?

Зъ чого ся мисль вамъ приплемася?
 Коли я тішився війнбй?
 Не звіръ я—людську кровъ пролити,
 И не харцізъ, людэй щобъ бйти,
 Для мёне гідкий всякий бой.

»И якъ війну весті безъ збрui,
 Безъ війська, хліба, безъ гармáтъ,
 Безъ грóшней?—Голови ви буй!
Який васъ обезглúздивъ катъ?
 Хто бу́де зъ васъ провіянтмéйстеръ,
 Абó кто бу́де крýгсъ-цалмéйстеръ,
 Кому казну повірю я?
 Не дуже хбчете ви бйтись,
 А тілько хбчете нажйтись,
 И бу́де все біда моя.

»Коли сверблáть изъ васъ у кбго
 Чи спíна, рéбра, чи боки;
 На щб просити вамъ чужбго?
 Моi царськi кулаки
 Почéшуть рéбра вамъ и спíну,
 Коли жъ то ма́ло, я дубйну
 Готóвъ на рéбрахъ сокрушить.
 Служить вамъ радъ малахайми,
 Різками, кішками, киями,
 Щобъ жаръ воénний потушить.

»Покіньте жъ се дурнѣ юнацтво
 И розійдітца по домахъ,
 Панове виборне бойрство!
 А про війну и въ головахъ
 Собі ніколи не кладіте;
 А мовчки въ залівкахъ сидіте,
 Розгадуйте що ість и пить.
 Хто жъ про війну проговорйтца,
 Аббо кому війна приснітца,
 Того пошлию куніць ловить.«

Сказавши се махнувъ рукою
 И заразъ самъ пішовъ съ кімнатъ
 Бундючно-грізною ходбою,
 Що всякий бувъ собі не радъ.
 Пристіжені єго вельмажі
 На ёлопівъ були похожі,
 Ніхто зъ устъ пари не пустівъ.
 Не швидко бідні скаменулись,
 И въ ратушъ підтюпцемъ сунулись,
 Уже якъ вечеръ наступивъ.

Тутъ думу добгую держали
 И всякъ компоновавъ своё,
 И въ голосъ грімко закричали:
 Що на Латына всякъ плює
 И на грозьбу не уважає,

Війну жъ зъ Енеемъ начинѣ;
 Щобъ нѣкрутъ заразъ набіратъ,
 И не просить щобъ у Латина,
 Зъ казнї ёгб, а ні алтіна, —
 Бойрські грбши шафовать.

И такъ, Латинъ заворушілась,
 Задумавъ всякъ побить Тройнъ;
 Відкіль та храбрість уродиласъ
 Противъ Енеевихъ прочанъ?
 Вельмбжи царство збунтовали,
 Противъ царя всіхъ наущали —
 Вельмбжи! ліхо бude вамъ.
 Вельмбжи! кто царя не слуха,
 Такимъ обрізать нісъ і ўха
 И въ руки всіхъ отдать катамъ.

О мўзо, панночко Парнассъка!
 Спустись до мёше на часокъ...
 Нехай твої науучить ласка,
 Нехай твій шепче голосокъ:
 Латинъ къ війні якъ спаряжаласъ,
 Якъ армія іхъ набіраласъ,
 Який порядокъ въ війську бувъ;
 Всі ошиш мундирі, сбрюю —
 И казку мні скажи такую,
 Якоі ще нікто не чувъ.

Бойри въ мигъ скомпоновали
 На аркушъ маніхвѣстъ кругомъ,
 По всіхъ повітахъ розіслали,
 Щобъ військо йшло підъ корогбомъ;
 Щобъ голови всі обголяли,
 Чупріни добрі оставляли,
 А усь въ півлбкоть щобъ стирчавъ;
 Щобъ сала и пшоня набрали,
 Щобъ сухарівъ понапікали,
 Щобъ лбжку, казанбкъ всякъ мавъ.

Все військо заразъ росписали
 По разнимъ сбтнямъ, по полкамъ,
 Полковниківъ понаставляли,
 Дали патеши сотникамъ.
 По городамъ всякъ полкъ назвався
 По шапці всякий розличався,
 Вписали військо підъ ранжиръ;
 Пошили сині всімъ жупани,
 На спідъ же білі каптани,
 Щобъ бувъ козакъ, а не мугиръ.

Въ полкі людей распреділивши
 И по кватирямъ розвелі,
 И всіхъ въ мундирі нарядивши,
 Къ присязі заразъ привели.
 На коняхъ сотники фінтили,

Хору́нжи єсики крутили,
 Кабаку нюхавъ асауль;
 Урядникъ зъ атаманами
 Новыми чванились шапка́ми,
 И ратникъ всякий губу дувъ.

Такъ вічній памяти бувало
 У насъ въ Гетьманщині колись:
 Такъ прости військо шиковало,
 Не знавши: *стій! не шевся!*
 Такъ славній полкі козацькі
 Лубенський, Гадяцький, Полтавський
 Въ шапкахъ булб, якъ макъ цвітуть.
 Якъ грінуть, сбтнями ударять,
 Передъ себѣ списи наставлять,—
 То мовъ мітлю все метуть.

Булб тутъ військо волонтири,
 То всякихъ юбиця людэй,
 Мовъ Запорожці чуприндири,
 Що іхъ не втне и Асмодей.
 Воно такъ, бачишъ, и негарне,—
 Якъ кажуть то—не регулярне,
 Та до війни самий злий гадъ:
 Чи вкрасти щб, язикъ достати,
 Кого живцемъ, чи обідрати,
 Ні сто не вдержити іхъ гарматъ.

Для сильной армии своёи,
 Рушниць, мушкети, оружийнъ,
 Наклали побні гамазеи,
 Гвинтівокъ, фузей безъ пружинъ,
 Булдимокъ, флинтъ и яничарокъ.
 А въ особливий закамарокъ
 Списівъ, пикъ, ратищъ, гаківнийцъ.
 Були тутъ страшні гармати,
 Одъ вистрілу дрижали хати,
 А пушкарі, то клались ницъ.

Жмукта и юлики на пушки
 Робить галіли назахватъ;
 Днища, оснівниці, ветушки
 На принадлежность приправлять.
 Нужда перемінить закони!
 Квачі, помела, макогони
 Въ пушкарське відомство пішли;
 Колеса, бендюгі и кари
 И самі церковні мари,
 Въ депо пушкарське тяглі.

Держась военного обряду,
 Готовили заздалегідь
 Багацько всякого снаряду,
 Що сумно ажъ буде глядіть:
 Для куль—то галушки сушили,

А бомбъ—то зъ глыни наліпили,
 А сливъ солбнихъ—для картечъ;
 Для щитівъ нічви припасали
 И дна изъ діжокъ вибивали,
 И приправляли всімъ до плечъ.

Не мали палашівъ, ні шабель,
 (У нихъ, бачъ, Тули не булб),
 Не шаблею жъ убить и Авель,—
 Поліно смерть єму далб.
 Соснобі кописткій стругали
 И до боківъ поначепляли,
 На валяніхъ верёвочкахъ.
 Изъ ликъ плетені козубенъки,
 Зъ якими ходять по опенъки,
 Вуди, мовъ суми, на плечахъ.

Якъ амуніцю спорядили,
 И насушили сухарівъ,
 На сало кабанівъ набили,
 Взяли подімне одъ дворівъ;
 Якъ підсусідківъ росписали
 И виборнихъ поназначали,
 Хто тяглий, кінний, а хто пішъ,
 За себе хто, хто на піdstаву,
 Въ яке військо, сотню, лаву,
 Порядокъ якъ завівсь незгіршъ:

Тогді ну військо муштровати,
 Учить мушкетний артикуль,
 Впередъ якъ ногу викидати,
 Ушкварить якъ на калавуръ.
 Коли пішкомъ — томаршъ шульгюю,
 Коли верхомъ — гляді жъ, правобю
 Щобъ шкапа скочила впередъ.
 Таке ратнєе фіглярство
 Булб у нихъ за регулярство,
 И все Енєеві на вредъ.

Мовъ посполитее рушення
 Латина въ царстві началось,
 Повсюдна муштра та учення,—
 Все за жолнірство принялось.
 Дівки на прутахъ розызджали,
 Ціпкаами хлопцівъ муштрували,
 Старі жъ учілись кідатъ въ ціль.
 А бабъ старихъ на пічъ сажали
 И на печі іхъ штурмовали,
 Бачъ, для баталії въ приміръ.

Були Латинці дружні люди
 И воювались мали хіть,—
 Не всі зъ добра, хто одъ причуди,
 Щобъ битися, то радъ летіть.
 Зъ гаряча часу, пёрши три дні,

Зносіли всяке збіжжа, злідні
И отдавали все на рать:
Посуду, хлібъ, одéжу, грóши,
Своей отчизни для сторожи,
Що не булó де и дівáть.

Се порáлася такъ Амáта,
Къ вíйні Латíнцівъ пíдвела;
Смутна булá для неї хáта,
На ўлиці все и жилá.
Жінкí зъ Амáтою зъеднались,
По всёму грободу таскались
И пíдмовляли воювáть.
Робили зъ Тýрномъ щúри-мýри,
И затялýсь, хоть вонъ изъ шкúри,
Енéеві дочки не дать.

Колí жінкí де замішáлись
И імъ ворóчати даду́ть;
Колí зъ роскáзами втаскались,
Та пхíкання ще додаду́ть,—
Проща́йсь на вíкъ тогді съ порядкомъ,
Пішлó все къ чбрту неоглядкомъ—
Жінкí постáвлять на своé.
Жінкí! колíбъ ви білше імí,
А меншъ пащиковáть умíли,
Булí бъ въ раю ви за сie!

Якъ Турнъ біснүетци, лютуе,
 Въ сусідні царства шле послівъ,
 Чи хто изъ нихъ не поратуе
 Противъ Троянськихъ злихъ синівъ;
 Коли Латинъ, одъ поедінківъ,
 Сховавесь підъ спідъ своїхъ будінківъ
 И ждавъ, що буде за кінець;
 Коли Юнна скрізь літае,
 Всіхъ на Енея навертає
 Весільний збитъ зъ єгоб вінечь:

Гуде въ Латії дзвінь вишбовий
 И гасло всімъ къ війні дає,
 Щобъ всякий Латинець бувъ готовий
 Къ війні, въ яку іхъ злость веде.
 Тамъ крикъ, тутъ галасъ, тамъ клепало,
 Тіснитьця людъ и все тріщало.
 Війна въ кровавихъ різахъ тутъ;
 За нею раны, смерть, увічча,
 Безбожность и безчоловічча,
 Хвістъ мантії ії несуть.

Буда въ Латії синагога,
 Збудована за давніхъ літъ
 Для Януса сердита бога,
 Котрий дівнихъ бувъ примітъ:
 Вінъ мавъ на голові дві тварі,

Чи гáрні були, чи хáри,
 Объ тимъ Виргíлій самъ мовчítъ.
 Но въ мýрне вréмя запиráвся,
 Колíжъ изъ хráма показáвся,
 Якъ разъ вíйна и закипítъ.

По дзвóну вся Латíнь сунúла
 До хráма, съ крикомъ всí неслíсь,
 И нáвстяжъ дvéри одíмкнúла,
 И Янусъ вýбíгъ якъ харцизъ.
 Воéнна бúря закрутýла,
 Латíнське сérце замутíна,
 Завзáтость всякоого берé:
 »Вíйní, вíйní!« кричáть, бажáютъ,
 Пекéльнимъ плáменемъ палáютъ
 И молодéе, и старé.

Латíнці вíйсько хоть зíбрали,
 Та трéба жъ къ вíйську должностníхъ, •
 Які бъ на щóтахъ класти знали,
 Які письмéннійші изъ нихъ.
 Уже жъ се мýсить всякий знáти,
 Що вíйсько трéба харчовáти,
 И вóинъ безъ винá — хомáкъ.
 Безъ бýтой гóлоi копíйки,
 Безъ сей прелéстниці злодíйки,
 Не мóжна воюváть нí якъ.

Були златі дні Астреї
 И славний бувъ тогді народъ;
 Минайлівъ бралі въ казначеї,
 А фиглярі писали щотъ,
 Къ роздачі побрці — обтѣкарь;
 Картёжникъ — хлібний добрый пекарь,
 Гевальдигеромъ — бувъ шинъкарь,
 Вожатими — сліпці, каліки.
 Ораторами — недоріки,
 Шпигбономъ — зъ церкви паламарь.

Всёго не можна описати,
 Въ Латії що тогді булó,
 Уже зволялися читати,
 Що въ голові у нихъ гулó.
 Къ війні хватались, поспішались,
 И сáми б світі не-знались,
 И все робили на-зворотъ:
 Що строіть трéба, те ламали,
 Що трéба кинуть, те ховали,
 Що класть въ кишено, клали въ ротъ.

Нехай турбуются Латинці,
 Готовляться противъ Троянъ,
 Нехай видумують гостинці
 Енею нашому въ изъянъ.
 Загляньмо Турнъ що коверзує,

Тройнцамъ рать яку готуе,
 Бо Турнъ и самъ дзиндзайверъ-зухъ!
 Коли чи пъе—не проливае,
 Коли чи бъе—то вже влучае,
 Ёму людэй давить, якъ мухъ!

Та ѹ видно, що не бувъ въ зневазі;
 Бо всі сусідні королькі,
 По прбзьбі, мовъ би по приказі,
 Позапаляючи люлькі,
 Пішли въ похбдъ зъ своімъ нарбдомъ,
 Зъ начиннямъ, пбтрухомъ и плбдомъ,
 Щобъ Тўриові допомагатъ:
 Не дать Енбеві жешйтись,
 Не дать въ Латії поселитись,
 Къ чортамъ Енбйцівъ всіхъ послатъ.

Не хмара сбнце заслонила,
 Не вихоръ пброхомъ вертить,
 Не галичъ чбрана нбле вкрила,
 Не буйний вітеръ се шумить:
 Се військо йде всіма шляхами,
 Се ратиє брязкотить зброями,
 Въ Ардёю (*) гбродъ поспіша.
 Стоги пброху підъ небо въётца,
 Сама земля, здаётца, гнётца;
 Енбю! де теперъ душа?

(*) Ардя, столичний Рутульский городъ.

Мезе́нтій напередъ Тирре́нський
Предъ страшнимъ вбіяствомъ грядé.
Булб полкбвникъ такъ Дубéнський
Колись къ Полтаві полкъ ведé,
Підъ земляні Полтавські вáли,
(Де Шве́ди голови поклали)
Полтаву матушку спаса́ть;
Пропали Шве́ди тутъ прочвáри,
Пропа́въ и валъ,—а булевáри
Доста́лось намъ тепéрь топта́ть.

За симъ на бендугахъ пле́тётца,
Байстрюкъ Авéнтій (*) попади́чъ,
Зъ своёю чéляддю ведётца,
Якъ зъ блудолíзами паничъ.
Знакомого вінь пáна внúчокъ,
Добрóдій пéсиківъ и сúчокъ
И лошаківъ минять охбчъ.
Авéнтій бувъ розбійникъ спúпку,
Всіхъ тормоши́въ, валівъ на кúпку,
Дивився бісомъ, гáдомъ, стбрчъ.

Тутъ військо кінне вали́лось
И дуже рúчче булб;
Отáманъ звáвся Покоти́ллосъ,
А асауль Караспулб.
Се Грéчеські проскиноси,

(*) Авентій родився отъ жриці Рей и Геркулеса.

Изъ Біломбръя все пендбси,
 Зъ Мореа, Дельта, Кефалосъ;
 Везли зъ собю ладомини,
 Оливу, міло, рижъ, маслини,
 И капама, кебасъ ласосъ.

Цекуль (*) Пренестський коваленко
 Въ Латію зъ військомъ также пхавсь;
 Такъ Сагайдачний съ Дорошонкомъ
 Козацькимъ військомъ величавсь.
 Одинъ зъ бунчукомъ передъ раттю
 Позаді другий пъяну браттю
 Донськимъ нагаємъ підганявъ.
 ядбкомъ іхали гарненько,
 Зъ люлекъ тютюнъ тяглі смачненько,
 А хто на коньку кунявъ.

За сими плентавсь розбишака
 Нептунівъ синъ сподаръ Мезапъ,
 До ббю бувъ самий собака
 И лбомъ бився такъ, мовъ цапъ.
 Боець, ярунъ и задирака;
 Стрілець, кулачникъ и рубака,
 И дужай бувъ зъ ёго хлопакъ:
 Въ виски було кому якъ впнётця,
 Той на сухо не отдерётця;
 Такий Ляхамъ бувъ Желізнякъ.

(*) Цекуль бувъ синъ Вулкана.

Другімъ шляхомъ зъ другого боку,
Агамемноненко Талесъ
Летить, мовъ поспіша до срока,
Абѣ къ воді гарячій песь;
Веде орду велику, многу
Рутульцеві на підпомогу.
Тутъ людъ бувъ разнихъ язиківъ:
Були Аврунці, Сидицяне,
Калесці и Ситикуляне
И всякихъ, разнихъ козаківъ.

За сими панськай дитина
Тезеевичъ панъ Ипполітъ,—
Надута, горда, зла личина,
Зъ великимъ вóїствомъ валить.
Се бувъ паничъ, хоробшій, побній,
Чорвáвий, красний, сладкомóвний,—
Що й мачуху бувъ підкусивъ.
Вінъ не дававъ нікому спуску,
Одніхъ богінь мавъ на закуску,
Бравъ часто тамъ, де не просівъ.

Не можна далей злічити
Які народи тутъ піделись,
И на напіръ сей положити,
Якъ, зъ кимъ, коли, відкіль взялися.
Виргілій, бачъ, не намъ бувъ рівня,

А відно, що начухавъ тімъя
 Поки дрібненько описаўъ.
 Були Рутульци и Сіканці,
 Аргавці, Лабики, Сакранці,
 Були такі, що врагъ іхъ зна.

Тутъ ще наїздница скакала
 И військо не малé велá;
 Собою всіхъ людей лякала
 И все, мовъ помеломъ, мелá.
 Ся звалась діва-царь Камілла,
 До пúпа жінка, тамъ — кобиля,
 Кобилячу всю маля стать:
 Чотирі ноги, хвістъ зъ прикладомъ,
 Хвостомъ моргала, бýла задомъ,
 Мóгла и говоритьъ, и ржать.

Коли чувавъ кто о Полкані,
 То се булá ёго сестрапа;
 Найбільшъ блукали по Кубані,
 А рідъ іхъ вийшовъ зъ-за Дністра.
 Камілла страшна воєвниця,
 И знáхурка, и чарівниця,
 И скобра на бігú булá;
 Чрезъ гори и річки плигала,
 Изъ лука мітко въ ціль стріляла,
 Багацько крої пролилá.

Такá-то збíрница валилась,
 Енéя щобъ побýти въ пухъ;
 Уже Юнбна де озлýлась,
 То тамъ запри кріпкéнько духъ.
 Жаль, жаль Енéя неборáка,
 Коли ёгó на міль, якъ рака,
 Зевéсь допустить посадить!
 Чи вінъ ввільне одъ сей напáсти,
 Побачимо те въ пятьй части,
 Коли удастся змайстерить.

ЧАСТЬ ПЯТА.

Бідá не по дерéвъяхъ хóдить,
И кто жъ іí не скoштovávъ?
Бідá біdú, говóрять, рóдить,
Бідá для нась — судьбí устáвъ.
Енéй въ біdí, якъ птичка въ клítцí,
Запúтався, мовъ рýбка въ сítцí,—
Терáвся въ дўмахъ молодéць.
Ввесь світъ, здавáлось, зговорýвся,
Ввесь миръ на ёго напустíвся,
Щобъ розорýть ёгó въ кінéць.

Енéй ту бáчивъ страшну тúчу,
Що на ёгó війна неслá;
Въ нíй бáчивъ гýбелъ неминýчу,
И мýчivсь страшно, безъ числá.
Якъ хвýля хвýлю проганýла,
Еъ Олýмпськимъ рýки простягávъ.
Надéждою хотъ пíдкреплявся,
Ta перемíни вінъ бóявся —
И духъ ёгó изнемогávъ.

Ні нічъ ёгб не вгамовала,
 Вінъ о війні все сумовавъ;
 И вся коли ватага спала,
 То вінъ по берегу гулявъ,
 Хоть зъ горя сильно изнемігся;
 Мовъ прости, на піску улігся,
 Та думка спати не дала.
 Скажіть, тогді чи дуже спітця,
 Якъ доля противъ насъ ярітця
 И якъ для насъ фортунна зла?

О сонъ! зъ тобою забуваемъ
 Все гбре и свою напасть;
 Чрезъ тббе сили набираемъ,—
 Безъ тббе жъ мусили бъ пропасть.
 Ти ослабившихъ укріпляешъ;
 Въ тюрмі невіннихъ утішаешъ,
 Злодіївъ сніщами страшишъ;
 Влюбленихъ ти до купи звободишъ,
 Злі замисли къ добру приводишъ,
 Пропавъ,—одъ кого ти біжишъ.

Еней мислі турбовалі,
 А сонъ такі своє берє,
 Тілесні сили въ кімъ охляли,
 Въ тімъ духъ не швидко, та замрє.
 Еней заснувъ и бачить сніще:

Предъ нимъ стоіть старій дідіще,
 Обшитий ввесь очеретомъ;
 Вінъ бувъ собі ковтуноватий,
 Сідій, въ космакъ и пелехатий,
 Зігнувсь, підпёршися ціккомъ.

»Венеринъ сіну! не жахайся, —
 Дідъ очеретяний сказавъ:
 »И въ смутокъ дуже не вдавайся,
 Ти гіршиї біді видавъ;
 Війні крівавої не страхайся,
 А на Олімпськихъ положайся,—
 Воні все зле отдалять.

• А що мої слова до діла,—
 Лежить свиня підъ дубомъ біла,
 И тридцять білихъ поросять.

»На тімъ-то берлозі свиноти
 Іулъ построїть Албу градъ,
 Якъ тридесять промчатця годи,
 Зъ Юноною якъ зробить ладъ.
 Еднаково жъ самъ не плошайся,
 Зъ Аркадянами побратайся,
 Воні Латинцямъ ворогі.
 Троїнцівъ зъ ними якъ зъєднаешъ,
 Тогді и Турина осідаешъ,
 Все військо вибъешъ до ноги.

»Вставай, Енєю, гді спати!
 Вставай и Богу помолись,
 Мене ти мусишъ также знати:
 Я Тибръ старий,— ось придивйсь!
 Я тутъ водою управляю,
 Тобі я вірно помагаю,
 Я не прочвáра, не упирь.
 Тутъ буде градъ намъ городами,
 Поставлено такъ міжъ богами....«
 Сказавши се, дідъ въ вбду—нирь.

Енєй пробуркався, скопився
 И духомъ моторніший ставъ;
 Водою Тибрською умився,
 Богамъ молитви прочитавъ.
 Велівъ два човни знаряжати
 И сухарями запасати,
 И вбінівъ туда сажать.
 Якъ млость пішла по всому тілу:
 Свиню уздрівъ підъ дубомъ білу
 И тридцять білихъ поросатъ.

Звелівъ іхъ заразъ поколоти
 И дать Юніні на обідъ;
 Щобъ сею жертвою свиноти,
 Себе избавити одъ бідъ.
 Потімъ въ човні метнувсь хутенько,

Поплівъ по Тібру внизъ гарненько,
 Къ Эвандру (*) помочи просйтъ;
 Лісі, водá, піскі зъумілись,
 Які се два човни пустілись
 Зъ одвáгою по Тібру плить?

Чи добвго пливъ Еней,—не знаю,
 А до Эвандра вінъ доплівъ.
 Эвандръ, по дávnому звичаю,
 Тогді, для прázника, курівъ,—
 Зъ Аркáдинами веселівся,
 Надъ варенúхою трудівся
 И хміль въ іхъ головахъ бродівъ;
 И тілько що човні уздріли,
 То всі злякалися безъ міри,
 Одинъ къ Троянцямъ піdstупівъ.

»Чи по невблі, чи по вблі?«
 Кричить Аркáдський імъ горлань:
 »Родились въ небі ви, чи болі?
 Чи миръ намъ везетé, чи брань?«
 —»Троянець я, Еней одвáжний,
 Латинцівъ вброгъ я присяжний«,
 Еней такъ съ чвна закричавъ:
 »Иду къ Эвандру погостити,
 На перепутті одпочити,
 Эвандръ — царь добрій, я чувáвъ.«

(*) Эвандръ, царь Аркадський.

Эвáндра синъ, Паллáнтъ вродлýвий,
 Къ Енею заразъ підстуپíвъ,
 Отдавъ поклоњь дружелюбýвий,
 До бáтька въ гості поцросíвъ.
 Еней съ Паллáнтомъ обнімáвся
 И въ ёго прýязнь засталýвся;
 Потімъ до лісу почвалáвъ,
 Де гардовáвъ Эвáндръ съ попáми,
 Изъ старшинóю и панáми.
 Еней Эвáндроvi сказáвъ:

»Хоть ти и Грекъ, та царь правдýвий,
 Тобі Латýнці ворогý;
 Я твíй товáришъ бúду щýрий,
 Латýнці и мині врагý.
 Тепéръ тебе я супплíкóю
 Мою увáжить долю злýю
 И постояти за Троянъ.
 Я кошовий Еней Троянецъ,
 Скитáюсь по миру, мовъ лáнецъ,
 По всімъ товчуся берегамъ.

»Прийшóвъ до тéбе на одвáгу,
 Не думавши якъ приймешъ ти;
 Чи бúду пýти медъ, чи бráгу?
 Чи бúдемъ ми собі братí?
 Скажí, и рýку на—въ завдáтокъ,

Котобра, бачъ, не трўсить схвáтокъ
И сáмихъ злíйшихъ намъ врагівъ.
Я маю хráбrou дружýну,
Терпíвшихъ гíрькую годíну
Одъ злихъ людéй и одъ богівъ.

»Мині найбілше доїдае
Рутúльский Турнъ, собáчий синъ;
И лишь глядí, то и влучае,
Щобъ згáмкати менé якъ блинъ.
Такъ лúчче въ сáжівці втоплюся,
И лúчче очкуромъ вдавлюся,
Ніжъ Тúрнові я покорюсь.
Фортúна не въ ёгó кишéні;
Турнъ побувá у мéне въ жмéні;
Дай пómічъ!—я зъ нимъ потягнúсь.«

Эвáндръ мовчáвъ и прислушáвся,
Словá Енéеві ковтáвъ;
То усь крутíвъ, то осьміхáвся,
Енéеві одвítъ сей давъ:
»Еней Анхíзовичъ! сідáйте,
Турбáціі не заживáйте,—
Богъ мýлостивъ для грíшихъ всіхъ.
Дамб вамъ війська на пíдмогу,
И провиáнту на дорóгу,
И грошеня́токъ зъ якийсь міхъ.

»Не поцурáйтесь хліба-сбли,
Борщú скоптúйте, галушбкъ;
Годуйтесь, кúшайте довблі,
А тамъ съ трудá до подушбкъ.
А завтра, якъ начнé світати,
Готово військо виступати,
Кудí ви скáжете, въ похóдъ.
За мной не бúде останóвки;
Я зъ вáми не роблю умóвки,—
Люблю я дўже вашъ нарóдъ.«

Готова стрáва вся стойла,
Спішили всі за стіль сідати;
Хоть дé-яка позастивала,
Що мусили підогрівати.
Просілне зъ ўшками, зъ грінкáми,
И юшка съ хлякáми, съ кишкáми,
Телáчий лíзень тутъ лежавъ;
Ягнí и до софóрку кúри,
Печéні разної три гúри,
Багáцько лáсихъ тожъ потráвъ.

Де істця смáчно, тамъ и пъётця,—
Одъ земляківъ я такъ чувáвъ;
На лáсее кутóкъ найдётця,
Енéй зъ своими не дрімáвъ.
И, правда, гості доказали,

Що жить воні на світі знали:
Пили за жізнь, за упокой;
Пили здорбв'я батька съ сіномъ,
И голь-голь-голь, мовъ клинъ за клиномъ.
Кричать заставивъ на розстрой.

Троянці нъяні розбрехались
И чванилися безъ пуття,
Съ Аркадянками женихались,
Хто такъ, а хто и не шутя.
Эвандръ точівъ гостямъ роскази,
Хваливъ Ираклови прокази —
Якъ злого Кака вінъ убивъ;
Який Какъ робивъ розбії,
И що для радости такої,
Эвандръ и праznикъ учредивъ.

Всі къ ночи такъ перепилися,
Держались ледве на ногахъ;
И на ніч въ гродъ поплелися,
Які ити були въ силахъ.
Еней въ керю замотався,
На задвірку хропти уклався;
Эвандръ же въ хату рабки лізъ,
И тамъ підъ прилавкомъ зігнувшись,
И цупко въ бурку завернувшись,
Захріпъ старий во ввесь свій нісъ.

Якъ нічъ покріла пеленю
 Тверезихъ, п'янихъ—всіхъ людей;
 Якъ хріпъ Еней одъ перепою,
 Забувши о біді своєй,
 Венера безъ спідніці, боса,
 Въ халатику, простоволобса,
 Єъ Вулкану підтюпцемъ ишаа;
 Вона тайкомъ къ Вулкану кралась,
 Неначе зъ нимъ и не вінчалась,
 Мовъ жінкої не ёго була.

А все-то хітростъ есть жінчя,
 Новинкою щобъ підмануть;
 Хотъ гарна якъ, а все охоча
 Йшё гарнійшою щобъ буть.
 Венера пазуху порвала,
 И такъ себѣ підперезала,
 Що вся на виставці була;
 Косинку нарошно згубила,
 Грудніну такъ собі открила,
 Що всікого бъ зъ умъ звелла.

Вулканъ-коваль тогді трудився,
 Зевесу блискавку ковавъ.
 Уздрівъ Венерю, затрусиўся,
 Изъ рукъ и молотка упавъ.
 Венера заразъ одгадала,

Що въ добрий часъ сюді попаля,
 Вулкана въ губи заразъ—черкъ!
 На шию вскочила, повисла,
 Вся опустылась, мовъ окисла,
 Білкі підъ лобъ—и світъ померкъ,

Ужé Вулканъ розмáкъ, якъ квáша,
 Венéря те собі на усь:
 За дíло, ну!—берé, бачъ, наша!
 Тепérъ підъ ёго підобъюсь:
 »Вулкасю мýлий, уродливий!
 Мýй друже вірний, справедливий!
 Чи дýже любишъ ти менé?
 — »Люблю, люблю, божусь кліщами,
 Ковáлемъ, молотомъ, міхáми!
 Все радъ робити для тебé.«

И прилабúзнивсь до Киприди,
 Якъ до просителья писéць.
 Й корчивъ разні мýлі вýди,
 Щобъ и собі достасть ралéць.
 Венéри зачалá благáти
 И за Енéечка прохáти,
 Вулканъ ёму щобъ допомігъ:
 Енéеві зробивъ би збрóю
 Изъ стáлі, міді, — золотýю
 Такýю, щобъ ніхтоб не змíгъ.

»Для тебе?—Охъ, мой ти плітко!«

❖ Вулканъ задыхавшись сказаў:

»Зроблю не збрюю, чудо рідко,
Ніхто якого не видавъ;

Палашъ, шишакъ, панциръ изъ щитомъ,
Все буде золотомъ покрыто,
Якъ Тульскі кабатиръ;

Насічка съ чёрню, съ образками
И зъ кунштиками и зъ словами,
Скрізь будуть брызкальца, дзвінки.«

А що жъ, не такъ теперъ бувае
Проміжъ жінками и у насъ?
Коли чогб просыти мае,
То добрий одгадае часть —
И къ чоловіку пригніздитца,
Прищулитца, приголубитца,
Цілує, гладить, лескотить,
И всі сустави розшрубує,
И мізкомъ такъ завередує,
Що сей для жінки все творить.

Венера, въ облако обвившись,
Махнула въ Піфосъ отдихать,
Одъ всіхъ въ світлі заспівавши,
Себе тамъ стала розглядати.
Краси помъяті росправляла;

Въ волбосі кўдрі завивала,
 Ну, пляма вóдами мочить.
 Венéря, якъ правдýва мати,
 Для сýна рáда все oddáti,
 Зъ Вулкáномъ рáда въ кўзынї жить.

Вулкáнь, до кўзынї дочвалáвши,
 Будítъ зачáвъ всíхъ ковалíвъ;
 Свинéць, залíзо, мідь зібрáвши,
 Все грíти зáразъ извелíвъ.
 Міхíй престрашні надимáють,
 Огóнь великий роспалáють,
 Пішбóвъ трескъ, стукъ одъ молотíвъ.
 Вулкáнь потіе и трудйтця,
 Всíхъ лáе, бъе, пужá, яритця,
 Къ робótі приганý майстрівъ.

И сонце злізло височénько,
 Уже часъ сёмий ранку бувъ;
 Уже закусовавъ смачиéнько,
 Хто добре пíнної лигнúвъ;
 Уже онáгри захрючáли,
 Ворбни, горобцí кричáли,
 Сидíли въ лáвкахъ крамарí;
 Картёжники вже спать лягáли,
 Фіндюрки щóки підправляли,
 Въ судíй пíшли секретарí.

А наші зъ хмёлю потягались,
 Вchoráшній мурдовавъ іхъ чадъ;
 Стогнали, хárкали, смаркались,
 Ніхтó не бувъ и світу радъ.
 Не дўже рано повставали
 И лёдомъ очи протирали,
 Щобъ освіжиться на часокъ.
 Потімъ взялісь за оковиту
 И скликали річъ посполіту—
 Поставить, якъ ити въ походъ.

Тутъ скілько сотень одлічили
 Арка́дськихъ жвáихъ парубківъ
 И въ ратники іхъ назначили;
 Ди́лі імъ въ сотникі панівъ.
 Да́лі значкі імъ зъ хоругвю,
 Бунчукъ и бубни зъ булавю,
 Списівъ, мушкетівъ, палашівъ.
 На тýждень сáла зъ сухарями,
 Барильце зъ срібними рублями,
 Муки, пшонá, кавбáсь, коржівъ.

Эвáдръ, Паллáнта підозвавши,
 Такі словá ёму сказавъ:
 »Я рать Енею въ побічъ давши,
 Тебé начáлникомъ назвáвъ.
 А доки въ паці бúдешъ грати?

Съ дівкáми день и нíчъ ганýти,
 И красти голубівъ у всіхъ?
 Одвáжний жидъ грішить и въ школі;
 Идý лишъ послужí на пблі;
 Ледáщо синъ — то бáтьківъ гріхъ.

»Идý служí, годý Енéю,
 Вінъ зна воénне ремеслó;
 Умбмъ и хráбростю своёю,
 Въ опрічнене попáвъ числó.
 А ви, Аркáдці,—ви не трúси;
 Давáйте всімъ и въ нісъ, и въ ѿси,
 Паллáнть мій, вашъ есть отамáнъ.
 За ёго бýйтесь, умирáйте,
 Енéевихъ врагівъ карáйте,
 Енéй мій сватъ, а вашъ гетьмáнъ.

»А васъ, Анхíзовичъ, покóрно
 Прошу́ Паллáнта доглядáть;
 Вонó хоть парубя, не спóрно
 Уміє и складí читáть,—
 Та дўренъ, молодé, одвáжне,
 Въ бою якъ бўде необáчне,
 То мóже згýнуть, небракъ.
 Тогді не бўду жить чрезъ сýлу,
 Живцéмъ полізу я въ могíлу,
 Изгýну, безъ вóди мовъ ракъ.

»Беріте рать, идіте зъ Бóгомъ,
Нехáй Зевéсъ вамъ помагá!«
Тутъ частовáлись за порбомъ,
Эвáндръ додáвъ такі слова:
»Зайдіть къ Лидíйському нарбdu,
Воні послúжать вамъ въ пригóду,
На Тúрна підуть воюватъ.
Мезéнтій іхъ тіснítъ, сжимае,
На чинчъ нікóго не пускае,
Готóві заразъ бунтъ піднять.«

Пішли, розвíвиши корогóвку,
И слёзи молодёжъ лила:
Хто жінку мавъ, сестру, ятробку,
У інчихъ мýлая булá.
Тогді найбілшъ намъ допікае,
Коли зла доля однімае,
Що намъ всéго миліше есть.
За мýлу все терять готови:
Клейноти, животи, обиobi.
Одна дороже мýлой — честь!

И такъ, питéйнимъ підкрепившись,
Утéрли слёзи изъ очей;
Пішли, маршъ сúмно затрубивши;
Перéдъ же вінъ самъ панъ Еней.
Іхъ перший маршъ бувъ до байráку,

Прийшовши стáли на бивáку;
 Енéй порýдокъ учредíвъ.
 Паллáнтъ по áрмиí дíжúривъ,
 Трудíвсь, всю нíчъ очéй не жмúривъ;
 Енéй тожъ по лíсу бродíвъ.

Якъ въ пívníchъ сáмую глухую
 Енéй лишъ тíлько мавъ дрíмáть,
 Побáчивъ хмáру золотую,
 Свою на хмárí gáрну мать.
 Венéря бíлолíка, кráсна,
 Курнбóсенька, очíма ясна,
 И вся якъ съ кробвью молокб,—
 Духí одъ сéбе изпускала,
 И збрóю чúдную держáла,
 Явилась такъ передъ синкомъ.

Сказала: »Мíлий, на, Енéю,
 Ту збрóю, що ковáвъ Вулкáнъ;
 Коли себé устрóишъ нéю,
 То стрúсить Турнъ, Бовá, Полкáнъ;
 До збрóї що нí доторкнётця,
 Все заразъ лáмлетця и гнётця,
 Іі и кúля не берé;
 Устрóйсь, храбrúй, коли, рубáйся,
 И на Зевéса полагáйся,
 То нбса вже нíхтб не втрe.«

Сказавши, ароматъ пустыла:
 Васильки, мяту и амбрé;
 На хмáрі въ Пáфосъ покотыла.
 Енéй же збрóю и берé,
 Іí очýма пожирáе;
 На сéбе панцирь натягáе,
 Палáшъ до ббка привязáвъ,
 На-сýлу щитъ піднýвъ чудéсний —
 Не лéгкій бувъ презéнтъ небéсний;
 Енéй робóту розглядáвъ:

На щýті, въ сáмій середýні,
 Підъ чернь, зъ насічкой золотої,
 Конáла мýха въ павутýні,
 Павукъ торкáвъ іí ногой.
 Поóтдалъ бувъ малій Телéшикъ,
 Вінъ плáкавъ и лигáвъ кùлéшикъ,
 До ёго кралася змія
 Крилатая, съ сімью главáми,
 Съ хвостомъ въ верстvу, страшна, зъ рогáми,
 А звалася Жеретія.

Вокругъ же щýта на заломахъ,
 Найлúччі лицарські ділá
 Були бляховані въ персонахъ
 Искúсно, жivo безъ числá:
 Котýгорохъ, Івáнъ царéвичъ,

Кухárчичъ, Сúичъ и Налéтичъ,
 Услúжливий Кузьмá-Демáнъ.
 Кощíй съ пресквéрною ягóю,
 И дúренъ зъ стúпою новбóю,
 И слáвний лíцарь Марципáнъ.

Такъ панъ Енéй нашъ снаряжáвся,
 Щобъ дру́жби Тúрну доказáть;
 Напáсть на ворогíвъ збíráвся,
 Зненáцька ю́поті імъ дать.
 Но зла Юнбна не дрімае,
 Навілётъ ýумисли всі знае,
 Изнóвъ Ирисю посыла:
 Якъ мóжна Тúрна роздрочити,
 Противъ Тройнцівъ насталýти,
 Щобъ вýкоренивъ іхъ до тла.

Ирися—виль! скользиула зъ неба,
 До Тúрна въ північъ шустъ въ намéтъ.
 Вінь дожидáвсь тогді вертéпа,
 Хлистáвъ зъ нудьгí Охти́рський медъ.
 Къ Лавíсі одъ любві бувъ въ гóрі,
 Топíвъ печáль въ питéйнімъ мбрі.
 Такъ въ армиі коли́сь велось:
 Коли́ влюблéвся, чи прогráвся,
 То пúншту хлісь— судьбá попráвся!
 Весéлье въ дúшу и вливось!

»А що?« Ирися щебетала:
 »Сидішь безъ діла и клюєшъ?
 Чи се на тёбе лінь напала?
 Чи все Троянцямъ отдаёшъ?
 Коту гладкому не до мишки;
 Не втне, бачу, Панько Оришки!
 Хтобъ сподівавсь, що Турнъ бабакъ?
 Тобі не хистъ зъ Еніемъ бýтьца,
 Не хистъ зъ Лавініей любитьца,
 Ти, бачу, здатний бить собакъ.

»Правдивий воїнъ не дрімає,
 И безъ просипу и не пье;
 Мудрує, дума, розглядáє,—
 Такий и ворогівъ побъє.
 Ну къ чорту! швидче охмеляйся,
 Збіратъ союзнихъ поспішайся,
 На нову Тробю нападй.
 Еней въ чужихъ земляхъ блукáє,
 Дружину въ помічъ набірає,
 Не оплошай теперъ: глядй!«

Сказавши, стбликъ извалила,
 Шкера берть къ чорту все пішлоб:
 Пляшкі и чарочкі побіла,
 Пропало все, якъ не будоб.
 Зробився Турнъ несамовитий,

Ярівся, лютовавъ неситий,
 Троянськой крбви забажавъ.
 Всі страсти въ голову стовкнулись,
 Любовъ и ненависть прочнусились.
 »Наштурмъ! на штурмъ!« своімъ кричавъ.

Зібралъ и кіннихъ и піхотнихъ
 И всіхъ для бйтиши шиковавъ:
 И розбйшакъ самихъ одбрниихъ
 Підъ кріость, задиратъ пославъ.
 Два кбрпуси до-кўпи звіши,
 А на зикратого самъ сївши,
 На штурмъ іхъ не веде, а мчить.
 Мезапъ, Талесъ, въ другімъ отряді,
 Пішли одъ берега къ ограді,
 Побить Троянцівъ всікъ спішить.

Троянці въ кріости запершились,
 Енея ждали вороття;
 Зъ нещастіемъ тісно пообтёршились,
 Біду встрічали мовъ шутя.
 Побачивши жъ врагівъ напри,
 У баштъ прибавили запори
 И на валу всі залягли;
 Въ вікбнця зъ будокъ виглядали
 И носа вонъ не виставляли,
 Шепталисъ и люлькі тягли.

У нихъ поставлено въ громаді:
 Коли на іхъ панъ Турнъ напрѣ,
 То всімъ сидіть въ своїй ограді—
 Нехай же штурмомъ валъ берѣ.
 Троянці такъ и учинили;
 На валъ колобдя накотили,
 И разний приправляли варъ;
 Олію, дёготь кипятили,
 Живицю, бливо топили,
 Хто лістиме, щобъ лить на тваръ.

Турнъ, въ міру къ валу приступивши,
 Скрізь на зикратому гасавъ;
 Въ розсіпку кіннихъ розпустивши,
 Самъ якъ опарений кричавъ:
 »Сюді, трусливи Троянці,
 На бой, шкодливі поганці!
 Зарілись въ землю, мовъ кроті!
 Де вашъ Еней— жиночий працникъ?
 Пряде зъ бабами набалдашникъ!
 Не лепсько виглянути сюді?«

И всі ёго такъ підкомандні
 Кричали, лаяли Троянъ;
 Робили глуси імъ досадні,
 Гіршъ нівичили якъ циганъ.
 Пускали тучами къ нимъ стріли,

А дѣ-які були такъ сміли,
 Що мали перескочить ровъ.
 Тройнці уха затикали,
 Рутульцівъ лайки не вважали,
 Хоть бýтись всякий бувъ готовъ.

Турнъ зъ-сёрця скриготавъ зубами,
 Що въ кріпости всі ни гугу;
 А стінъ не розібъєшъ лобами,
 Зъ-посилку гніся хоть въ дугу.
 Злость, кáжуть, сатані сестріця,
 Хоть, мбже, се и небилиця,
 А я скажу, що мбже й такъ:
 Одъ злости Турнъ те компонує,
 Мовъ сатана ёму диктує,
 Самъ чортъ заливъ въ єго кабакъ.

Одъ злости Турнъ осатанівши,
 Велівъ багаття розводитъ,
 И військо къ берегу привівши,
 Казавъ Тройнський флотъ спалитъ.
 Всі принялися за роботу,
 (На злее всякий ма охоту)
 Огні помчалися къ водамъ.
 Хто жаръ, хто губку зъ сірниками,
 Хто зъ головней, хто съ фітілями,
 Погибель мчали кораблямъ.

Розжéврілось и закурíлось,
Блакýтне пôломя взвилось;
Одъ дýму сónце закоптилось,
Курýще къ нéбу донеслóсь.
Богý въ Олýмпі стáли чхáти,—
Турнъ імъ извóливъ тýмфи дáти.
Богýнь напáвъ відъ чáду дуръ;
Димъ бчи івъ, лилися слёзи,
Зъ нудьгí скакáли такъ, якъ кóзи;
Зевéсъ самъ бувъ мовъ винокúръ.

Венéрю жъ зá душу щипáло,
Що съ флóтомъ поступíли такъ;
Одъ жáлю сérце замирáло,
Що сяде синъ на міль, якъ ракъ.
Въ жалю, въ слíзахъ и въ гíрькимъ смúтку,
Богýня сіла въ прбсту бúдку,
На передку сівъ Купидонъ;
Кобýла іхъ везé кривáя,
Цибéлла де жилá старáя,
Щобъ сій язі отдаТЬ поклонъ.

Цибéлла, знають у всіхъ шкóлахъ,
Що ма́терью булá богівъ;
Ізъ мбоду булá не промахъ,
Коли жъ якъ стáла безъ зубівъ,
То тілько на печі сидíла,

Съ кулéшикомъ лемішку іла
 И не мішáлася въ ділá.
 Зевéсъ ій оддавáвъ повáгу,
 И посилаvъ одъ стóлу бráгу,
 Якý Юнона лишъ пилá.

Венéря чáсто докучáла
 Зевéсу сáмою брідней,
 За тé въ немíлость и попáла,
 Що нельзá показáть очéй.
 Прийшлá Цибéллу умоляти
 И мýсила ій обіщати
 Купítти збýтню за алтýнъ,
 Щобъ тíлько Зéвса умолíла,
 Вступитьця за Тройнъ просýла,
 Щобъ фло́та не лишился синъ.

Цибéлла жъ ся булá ласúха,
 Для збýтню ráда хоть на все;
 До тóго жъ страшна говорúха,
 О всíкíй всáчинí несé.
 Стяглí іí наси́лу съ пéчи,
 Взявъ Купидонъ къ собí на плéчи,
 Въ будýнки къ Зéвсу и понісъ.
 Зевéсь, свою уздрівшi нéню,
 Убгáвъ ввесь оселéдецъ въ жмéнию,
 Насúпивъ брови, змбрщивъ нíсь.

Цибéлла пέрше закректáла,
 А послі кáплять почалá,
 Потімъ у пéлену сморкала
 И духъ пять разъ перевелá.
 »Сатúрновичъ, змилосердýся,
 За рíдную свою вступíся!«
 Къ Зевéсу шóкала старá:
 »Безсмертнихъ смиertні не вважають,
 И тілько що не бъютъ, а лають;
 Осрамленá мой горá!

»Моё ти знаeшъ гóру 'Иду,
 И лісъ, де съ кáпищемъ олтárь;
 За нихъ несú таку обýду,
 Якóй не тéрпитъ твíй свинаръ!
 На зрубъ я продалá Троянцямъ,
 Твоimъ молéльщикамъ, пíddанцямъ,
 Дубківъ и сбсень стробіть флотъ.
 Твоі устá судьбамъ веліли,
 Були щобъ 'Идські брусся цілі,
 Нетліnni одъ рбда въ родъ.

»Зиркій жъ тепérь на Тýбрські вóди,
 Дивíсь якъ кораблі горяТЬ!
 Іхъ пáлять Тýрнови урбdi,
 Тебé и всіхъ нась кобеняТЬ.
 Спустí імъ,— то такé закóютъ,

И въласть твою собі присвбоять,
 И всімъ дадутъ намъ кисілй!
 Сплюндрують лісъ, розріють 'Иду;
 Мене жъ стару убъють, мовъ гниду,
 Тебе прогоняты відсілй.«

— »Та не турбуйтесь, пані'матко!«
 Зевесъ зъ досадою сказавъ:
 »Провчу я всіхъ—и буде гладко;
 Анахтемъ вічний Турнъ пропавъ!«
 Зиркнувъ, мигнувъ, махнувъ рукюю,
 Надъ Тибромъ, чудною рікюю,
 Всі вробстичъ караблі пішли;
 Якъ гуси въ воду поринали,
 Изъ караблівъ сирени стали
 И разні пісні підняли.

Рутульське військо и союзне
 Дрижало одъ такихъ чудесъ;
 Злякалося племя все окружне,
 Мезапъ давъ драла и Талесъ.
 Порбснули и Рутулые,
 Якъ одъ дощу въ шатерь цигане,
 А тілько Турнъ одинъ оставъ;
 Утікачівъ щобъ переняти,
 Щобъ чудо імъ ростолковати,
 По всіхъ усюдахъ самъ совавъ.

»Рибя́тушки!« кричáвъ, »постíйтe!
Се жъ лáска Бóжая для настъ:
Одкýньте страхъ и не робíйте,
Прийшлóсь сказáть Енéю: *насъ*.
Чогó огнéмъ ми не спалíли,
То бóги все те потопíли,—
Тепéрь Троянці въ западні.
Живцéмъ въ землі іхъ загромáдимъ,
Разкóмъ на той свíтъ одпровáдимъ,
Богівъ се вóля! вíрте мнí.«

Велíкі у страха очи:
Вся рать неслáсь хто швидче змігъ.
Назáдъ вертáтись неохочі,
Всі бігли, ажъ не чули нігъ.
Остáвшись Турнъ, одінь маячivъ,
Нікого вкругъ себé не бáчивъ;
Стёгнúвъ зикратого хлистоmъ,
И шапку на очи насунуvъ,
Во всі лопáтки въ лáгеръ дунувъ,
Що юбникъ ажъ вертівъ хвостомъ.

Троянці изъ-за стінъ дивíлись
Панъ Турнъ якъ зъ військомъ тýгу давъ;
Перéвертнямъ морськимъ чудíлись,
На добре всякъ те толковáвъ,
А Тýрнові не довíрýли.

Троянці правило се знали:
 Въ війні зъ врагами не плошай;
 Хоть утіка — не все женися,
 Хоть мовъ и трусить — стережися;
 Скиксуешъ разъ — тогді прощай!

Для ночи вдвобе калавури
 На всіхъ поставили баштахъ,
 Лихтарні вішали на шнурі,
 Ходили рунди по валакъ.
 Въ оббзі Турна тихо стало,
 И тілько-тілько що блищаю
 Одъ слабикъ, блідникъ огомъківъ.
 Враги Троянські почивали,
 Одъ трусівъ вилазки не ждали;
 Остáвмо жъ спіхъ хроptи соньківъ.

У главной башти на сторожі
 Стояли Эвріалъ и Низъ;
 Хоть молоді були, та гої
 И кріпкі, храбрі, якъ кардізъ.
 Въ нихъ кровъ текла хоті не Троянська,
 Якась чужая — бусурманська,
 Та въ службі вірні козакі.
 Для бю іхъ спіткавъ прасунокъ,
 Пішли къ Енею на вербунокъ;
 Були жъ обидва земляки.

»А щó, якъ вýкравши по-мáлу,
Забра́тися въ Руту́льский станъ?«
Шептáвъ Низъ въ ухо Эвріалу:
»То кáши наварíли бъ тамъ!
Тепéрь вонí сплять съ перепю,
Не дри́гне нí оди́нъ ногóю,
Хоть всíмъ імъ górla перерíжъ.
Я дúмаю тудíй пустítъця,
Передъ Енéемъ заслужítъця
И сбтню посадíть на нíжъ.«

— »Якъ? сámъ! Менé остави́шь?«
Спитáвся Нíза Эвріалъ:
»Нí! пérше ти менé удáвишъ,
Щобъ я одъ земляка одстáвъ;
Відъ тéбе не одстáну зъ-робу,
Съ тобóю радъ въ огónь и въ вóду,
На сто смертей пíду съ тобóй.
Мíй ба́тько бувъ сердюкъ опрічний,
Мовлявъ (нехáй покóй 'му вічний!):
»Умрí на побí, якъ герой.«

— »Пождí, и пáльцемъ въ лобъ торкнісѧ« ,
Товáришові Низъ сказáвъ:
»Не все вперéдъ, назáдъ дивісѧ,
Ти изъ лицárства глуздъ втерáвъ.
У тéбе мати есть старáя,

Безъ силъ и въ бідности, слабая,—
 То и повиненъ жить для ней;
 Одна оставшись безъ приюта,
 Якъ потерпить муку ляту,
 Таскавшись межъ чужихъ людей!

»Отъ я, такъ чисто сиротына,
 Росту якъ при шляху горбъ;
 Безъ нени, безъ отця дитына,
 Еней—отець, а нена—Богъ.
 Иду хоть за чужу отчизну,
 Не жаль никому хоть изслызну,
 А память вічну заслужу.
 Тебе же до жизни рідна віже,
 Убьють тебе, вона въ гробъ ляже;
 Живи для неї,—я прошу.«

— »Розумно, Низъ, ти розсуждаешъ,
 А о повинности мовчишъ,
 Которую самъ добрѣ знаешъ,
 Мини же зовсімъ другу твердишъ.
 Де общее добро въ упадку,
 Забудь отця, забудь и матку—
 Лети повинность исправлять;
 Якъ ми Енею присягали,
 Для ёго служби жизнь отдали,
 Теперъ не вільна въ жизни мать.«

— »Инóсе!« Низъ сказáвъ, обнявшиcь
 Изъ Эвріаломъ землякомъ,
 И за руки любéнько взáвшиcь,
 До ратуши пішли тишкóмъ.
 Іуль сидівъ тутъ зъ старшиною,
 Змовлялиcь, завтра якъ до бóю
 Достанетця імъ приступаtъ.
 Якъ-бось ввійшли два парубійки,
 У брамъ змінівшися одъ стійки,
 И Низъ громаді ставъ казать:

»Бувъ на часахъ я зъ Эвріаломъ,
 Ми пильнивали супостаtъ;
 Вони теперъ всі сплять поваломъ,
 Уже огні іхъ не горять.
 Доріжку знаю я окромну,
 Въ нічнú добу, въ годину сонну,
 Прокрастись мóжна по-у́зъ станъ
 И донести пану Енею,
 Якъ Турнъ злий съ чéляддю своєю
 На насъ налázить, мовъ шайтанъ.

»Коли зволяетесь,— веліте
 Намъ зъ Эвріаломъ попитатъ,
 Чкурнémъ — и побки сонце зайде,
 Енея мусимъ повидатъ.«
 — »Яка жъ одвáга въ смýтнє вréмя!

Такъ не пропао наше племя?
 Тролиці всі тутъ заревлі;
 Одважнихъ стали обнімати,
 Імъ дяковати и ціловати,
 И красовулю піднесли.

Іуль, Еисівъ якъ наслідникъ,
 Похвалну рацю сказавъ;
 И свій палашъ, що звавсь побідникъ,
 До боку Низа привязавъ.
 Для мілого же Эвріала
 Не пожалівъ тогб кинжала,
 Що батько у Дидони вкравъ:
 И посудівъ за іхъ услугу
 Землі, овць и дать по плугу,
 Въ чиновні вівесть обіщають.

Сей Эвріалъ бувъ молоденъкий,
 Такъ, гдівъ зъ девятнадцять мавъ,
 Де ўсу буть, пушбкъ мякенький
 Біленъку шкіру пробивають;
 Та бувъ одвага и завзятій,
 Силачъ, козакъ лицарськоватий,
 Но предъ Іуломъ прослезився.
 Бо зъ матерью вінь разставався,
 Ишовъ на смерть и не прощався;
 Козакъ природі покорився.

»Іуль Енёевичъ! не дайте
 Пань'матці вмे́рти одъ нуждї,
 Ій будьте си́номъ, помагайтє
 И заступа́йте відъ враждї,
 Одъ бідъ, напра́снини, напа́дку;
 Ви сáми ма́лчи пані'матку,
 То въ сéрці ма́ете и жаль.
 Я вамъ стару́ю поручаю,
 За въсъ охóтно умираю.«
 Такъ мбивъ чу́лий Эвріа́ль.

»Не бійся, добрый Эвріа́ле!«
 Іуль ёму сей давъ одвіть:
 »Ти слу́жишъ намъ не запропа́ле,
 На смерть несéшъ за нась живітъ:
 Твоімъ буть братомъ не стижуся
 И нéню заступа́ть кленуся,
 Тебе собою заплачу:
 Паёкъ, одéжу и квати́ру,
 Пшонá, муки, яéць и си́ру
 По смерть, въ довольстві назначу.«

И такъ одвáжна наша пáра
 Пустýлася въ Руту́льский станъ.
 На те и місяць вкрила хмáра,
 И побе вкривъ густий туманъ.
 Будо се сáме о пíвночи;

Рутульци спáли скілько мбчи,
 Сивúха сну імъ піддалá;
 Роздігшися порбскладались,
 Въ безпéчности не сподівались
 Ни одъ когб, ні яка зла.

А. К. КОРЕНЬ

И часовí на мушкéтахъ
 Поклáвши, спáли на-закáзъ;
 Хроплý всí пъянí на пíкетахъ,
 Тутъ іхъ застáвъ послíднíй часъ!
 Перéднюю побíвши стрáжу,
 Полізли въ станъ варíти кáшу;
 Низъ тутъ товáришу сказáвъ :
 »Приляжъ къ землі ти для пíдслúху,
 А я задáмъ Рутульцямъ дўху;
 Глядí, щобъ настъ кто не спíткáвъ.«

Сказáвши, пéршому Рамéнту
 Голóвку бўйную одтýвъ;
 Не давъ зробítъ и тестамéнту,
 Къ чортамъ ёго на вікъ послáвъ.
 Сей на рукахъ зновъ ворожýти,
 Кому́ зновъ скілько віку жýти,
 Та не собі вінь бувъ прорóкъ.
 Другимъ ми часто пророкуемъ,
 Якъ знахурí чужé толкúемъ,
 Собі жъ шукаемъ циганбъ.

А післі Рéмовихъ вінь вóївъ
 Про бдному всіхъ иодушíвъ;
 И блюдолíзíвъ, ложкомбівъ
 Въ прахъ, въ дрёбезги переміжíвъ.
 Намáцавши жъ самбого Рéма,
 Потіснувъ, мовъ Хому Ярéма,
 Що й очи віскочили пречъ;
 Вхопивъ за борéду кудлату
 И злому Трой суностату
 Макітру отділивъ одъ плечъ.

Вблизі тутъ бувъ намéть Серрана,
 На сёго Низъ и наскакáвъ;
 Вінь тілько що роздігсь съ каптана
 И смáчио по вечéрі спавъ.
 Низъ шаблею мазнúвъ по пúшу,
 Задъ зъ головбою сиплющивъ въ-кúпу,
 Що изъ Серрана вийшовъ ракъ;
 Бо голова міжъ нігъ вплелáся,
 А вáдна въ гору піднялася;
 Умеръ фигурно, неборакъ!

И Эвріалъ, якъ Низъ возівся,
 То не гулявши простойвъ;
 Вінь также къ сбнимъ докосівся,
 Грагівъ на той світъ одправлявъ.
 Колбéвъ и різавъ безъ розбороу

И якъ ніхтоб не мавъ зъ нимъ спбру,
 То пбравсь мовъ въ кошарі вовкъ;
 И виборнихъ, и підпомощнихъ,
 И прбстихъ, и старшихъ вельможнихъ,
 Хто ні понавсь, тогб и товкъ.

Попався Ретусъ Эвріалу,
 Сей не зовсімъ ищё заснувъ;
 Приіхавши одь Туриа зъ балу,
 Палёнки дбма ковтонувъ
 И тілько-тілько забувався,
 Якъ Эвріалъ къ ёму підкрався
 И прбсто въ ротъ кинжалъ уткнувъ;
 И приколобвъ ёгб якъ квітку,
 Що баби колють на намітку.
 Тутъ Ретусъ душу изригнувъ.

Нашъ Эвріалъ остервенився,
 Забувъ, що на часбкъ зайшобвъ;
 Въ намётъ къ Мезапу бувъ пустився,
 Тамъ мбже бъ смерть собі знайшобвъ;
 Та повстрічався зъ другомъ Низомъ
 Съ запальчивимъ, якъ самъ, харцізомъ,
 Сей Эвріала удержавъ.
 »Покйньмо кровъ врагамъ пускати,
 Поря намъ відсіль уплітати«,
 Низъ Эвріалові сказавъ.

Якъ вовкъ овѣць смирѣннихъ душить,
 Коли въ кошару завитѣ,
 Курчатамъ тхіръ голбки сушить,
 Безъ крику мізокъ висмотка.
 Якъ добрѣ времѧ угодивши
 И сіркою хлівъ накуривши,
 Безъ крику крадуть слимаки
 Гусей, качокъ, курей, индиківъ
 У Гевалівъ и Аммаліківъ,
 Що роблять частво и дяки.

Такъ наші смілі войни,
 Тутъ мовчки проливали кровъ;
 Одъ ней краснілися мовъ раки,
 За честь и къ князю за любовъ.
 Любовъ къ отчизні де геройть,
 Тамъ сила враже не устробить,
 Тамъ грудь сильнійша одъ гарматъ,
 Тамъ жизнъ — алтінъ, а смерть — копійка,
 Тамъ лицарь — всякий парубійка,
 Козакъ тамъ чортові пе братъ.

Такъ побрався Низъ зъ Эвріаломъ,
 Даї Рутульцямъ вакарпасъ;
 Земля взяласъ одъ крови камомъ,
 Полякъ піднявся бъ по самъ пасъ.
 А наші, по крові бродили,

Мовъ на торгѣ музикъ водили
 И убірались на-простбръ:
 Щобъ швидче поспішить къ Енею,
 Похвастать храбростю своєю
 И Турнівъ росказасть задбръ.

Уже изъ лагеря щасливо
 Убрались наші смільчаки;
 Раділо сэрце нетрусливо,
 Жвяхтили мокрі личаки,
 Изъ хмари місяць показався
 И одъ землі туманъ піднявся,
 Все віщовало добрій путь.
 Якъ-бесь Волсентъ—гулькъ изъ долини,
 Съ полкомъ Латинської дружини.
 Біда! якъ напимъ увильнуть?

Дали якъ разъ до лісу тягу,
 Бистріше бігли одъ хортівъ;
 Спасались бідні на одвагу,
 Відъ супостатівъ, ворогівъ.
 Такъ пара гірличокъ незвіннихъ
 Летять спастись въ лісахъ обширнихъ,
 Одъ злого кібчика когтей.
 Та зло назначене судбою,
 Слідитиме скрізь за тобою,
 Не утечешъ за сто морей.

Латинці до лісу сліділи,
 Одважнихъ нашихъ розбирались,
 И часовими окружили,
 Що зъ лісу не шимигнешъ ні якъ;
 А часть, розсіявшись по лісу,
 Піймали одного зарізу.
 То Эвріала молодця.
 Тогді Низъ на вербу збірався,
 Якъ Эвріалъ врагамъ почався,
 Мовъ міжъ вовківъ плохá вівця.

Низъ—глядь, и бачить Эвріала,
 Що тіматця нимъ вороги;
 Важка печаль на серце пала,
 Кричить къ Зевесу: >Помоги!<<
 Копъе булатне направляє,
 Въ Латинцівъ прости посилає,
 Сульмому серце пробива;
 Якъ сніпъ на землю позалився,
 Не вспівъ и блнуть, а скривився,
 Въ послідній разъ Сульмонъ зівá.

Въ-слідъ за копъемъ стрілу пускає
 И прости Тагові въ високъ;
 Душа изъ тила вилітає,
 На жовтий, пада трупъ, пісокъ.
 Волсентъ утративъ вбівъ пару,

Кленé невíдимую кару;
 И въ ярости, якъ вілъ, ревé.
 »За кровъ Сульмónову и Тáга,
 Умréшъ, проклята упирáта, •
 За нýми въ слідъ пошлио тебе!«

И замахнúвсь на Эвріáла,
 Щобъ знять голбку палатéмъ;
 Тутъ храбрість Низова пропáла,
 И сérце стало кулішéмъ.
 Бижйтъ, летйтъ, кричйтъ що-сíли:
 »Пеккáтумъ робишъ, фráтеръ мýлий!
 Невíнному морса задаéшъ:
 Я стультусъ, ляtro, розбишáка,
 Неквissимусъ и гайдамáка;
 Постій! невíнную кровъ ллешъ.«

Но замахнúвшиcь, не вдержáвся,
 Волсéнтъ голбку одчесáвъ;
 Голбка, мовъ кавунъ качáвся,
 Яzikъ невíнятно белькотáвъ.
 Устá корáльні посиніли,
 Румáнні щóки поблідніли
 И білий цвітъ въ лиці пожóвкъ;
 Закрилися и ясні очи,
 Покрились тьмобю вічной ночи,
 На віки мýлий гласъ умбвкъ.

Уздрівши Низъ трупъ Эвріала,
 Одъ ярости осатанівъ;
 Всіхъ злостей віпустивши жаля,
 Къ Волсенту простиючи.
 Якъ бліскавка проходить тучу,
 Вінъ такъ пробігъ врагівъ міжъ кучу
 И до Волсента докосівсь;
 Схвативъ єго за чубъ рукою,
 Мечъ въ сэрце засадивъ другою,
 Волсентъ и духу тутъ пустівсь.

Якъ іскра поброхъ запаливши,
 Сама зъ нимъ вкуші пропада;
 Такъ Низъ, Волсентя убивши,
 И самъ лишився живота;
 Бо всі на єго и напали,
 На смерть звертили и зім'яли
 И голову зняли съ плечей.
 Такъ кончили жизнь козаріюги,
 Зробивши славнії послуги,
 На вічность памяти своїй.

Латинці заразъ изробили
 Абі-якъ мари изъ дрючківъ;
 На нихъ Волсента положили
 И понесли до земляківъ.
 А буйні голови поклали

Въ мішокъ, и тежъ зъ собою помчали,
 Мовъ пару гарнихъ дубівокъ.
 Но въ лагері найшли різниці,
 Лежали битихъ мясъ копиці,
 Печінокъ, лёгкого, кишокъ.

Якъ тілько-що востокъ зардився,
 Світлка Фебова взійшла;
 То Турнъ тогді ужé наївся,
 Изнобъ о битві помишајвъ.
 Велівъ тревогу бить въ клепало,
 Щобъ військо къ бю виступало,
 Оддать Троянцямъ зъ барішкомъ
 За зроблену въ ночі потіху:
 Для більшого жъ съ Троянцівъ сміху,
 Велівъ взяти голови зъ мішкомъ.

Свого жъ держаєся уговору,
 Троянці въ кріпости сидять,
 Забились мовъ міши въ нору,
 Лукаву кішку якъ уздрять.
 Но дать одпоръ буди готові
 И, до остатней каплі кробви,
 Свою свободу боронить
 И нбу Трбю защищати,
 Рутульцямъ перегону дати
 И Турина лютость осрамить.

На пέрву Рутулінъ попытку
 Тройнці такъ дали въ одвітъ,
 Що Турнъ собі росчухавъ літку,
 Одъ стйду скорчило живітъ.
 Звелівъ зъ досади, гніву, злости,
 На глумъ підняти мертві кости,
 На щогли голови наткнуТЬ
 Нещаснихъ Низа съ Эвріаломъ,
 Передъ самимъ Тройнськимъ валомъ,
 Щобъ симъ врагівъ своїхъ колинуть.

Тройнці заразъ одгадали
 Чи то голови стримлять;
 Одъ жалю слёзи попускали,
 Такихъ лишившись парубятъ.
 Объ мертвихъ вість скрізь пронеслася,
 Вся рать Тройнська потряслася,
 И души смутку предались.
 Якъ мати вість таку почуда,
 То тілько вічно не заснула,
 Бо зуби у неї стялись.

А одійшовши въ груди білася,
 Волбся рваля зъ голови,
 Ревла, щипалася, дрочилася,
 Мовъ умъ змішався у вдови:
 Побігла съ крикомъ вокругъ вала

И голову коли пізнала
 Свого синічка Эвруся,
 То на валу и росплаталась,
 Кричала, гедзалась, качалась,
 Кувікала, мовъ порося.

И дикимъ голосомъ завила:
 »О сину, світъ моіхъ очей!
 Чи я жъ тебѣ на тѣ родила,
 Щобъ згінувъ ти одъ злихъ людей?
 Щобъ ти мене стару, слабую,
 Завівши въ землю сю чужую,
 На вічний вікъ осиротивъ.
 Моя ти радість и одрада,
 Моя заслобна и ограда;
 Мене одъ всіхъ ти боронивъ.

»Теперъ до кого прихилюся,
 Хто злую долю облегчитъ?
 Куди въ біді я притулюся?
 Слабу ніхтб не приглядитъ!
 Теперъ прощайте всі поклони,
 •Що получала, во дні бни,
 Одъ вдовъ, дівчатъ и молодиць;
 За дівні брові соболіні,
 За бчи ясні соколіні,
 Шо здатний бувъ до вечерніць.

»Колибъ мині твій трупъ достати
 И тіло білее обмить,
 И съ похорономъ поховати,
 До ями зъ міромъ проводить.
 О боги! якъ ви допустили?
 Щобъ и одінчика убили
 И настромили на віху
 Єгобъ козацькую голобку;
 Десять світъ вертйтца сей безъ толку,
 Що тутъ дають и добримъ тыху.

»А ви, що Эвруся згубили,
 Щобъ вашъ пропавъ собачий рідъ!
 Щобъ ваши жъ діти васъ побили,
 Щобъ зъ поганю погибъ вашъ плідъ!
 Охъ! чомъ не звіръ я, чомъ не лвіця?
 Чомъ не скажена я ювчиця!
 Щобъ мні Рутульцівъ розідрать;
 Щобъ серце вирватъ съ требухою,
 Умазать морду іхъ мазкою;
 Щобъ маслякі іхъ посмоктати.«

Сей галасъ и репетовання,
 Троянъ всіхъ въ смутокъ привелѣ;
 Плацівее съ синкомъ прощання,
 У всіхъ зъ очей слізки тяглоб.
 Асканій більше всіхъ тутъ хліпавъ,

И губи такъ собі задріпавъ,
 Що мовъ на ёго сапъ напаў.
 Къ старій зъ поклономъ підступивши,
 На оберемокъ ухвативши,
 Въ землянку зъ валу потаскавъ.

А тутъ кричать, та въ труби сурмлять,
 Свистять въ свистлки, дмуть въ роги;
 Евишатъ, братъ брата въ батъна луплять;
 Въ наскоекъ ярятца вороги.
 Тутъ ржання кінське съ тупотнею,
 Тамъ разний гомінь зъ стукотнею,
 Скрізь хлопітъ, хамепа, столихъ!
 Такъ въ мідні клекотить гарячий,
 Такъ въ кабаці кричить піддячий,
 Якъ жажуть, хоть винбось святихъ.

Гей музо, панючко цнотлива,
 Ходи до мене погостишъ!
 Будь маскава, будь не спесьва,
 Дай помічъ мні, стишокъ зложитъ!
 Дай помічъ бітву описати
 И про війну такъ росказати,
 Мовъ твій язикъ би говоривъ.
 Ти, жажуть, дівка не бриклива,
 Але одь старости сварлива,
 Прості! я, може, досадивъ.

И въ самій речи проступаєся:
 Старбю — дівчину назувъ,
 Ніхто зъ якобю не любівся,
 Ні женихавсь, ні жартовавъ.
 Охъ! скілько музъ такихъ на світі
 Во всякомъ городі, въ повіті!
 Укріли бъ зъ-верху въ-низъ Парнасъ.
 Я музу кийчу не такую,—
 Веселу, гарну, молодую;
 Старихъ, нехай брика Пегасъ.

Рутульці дралися на стіни,
 Карабкалися, якъ жукі.
 Турнъ зъ ярости дрижавъ и пінивъ,
 Кричить: «Дружненько козакі!»
 Въ свою Тройнці также чергу,
 Въ одбої побралися зъ-вверху,
 Рутульцівъ плющили якъ мухъ.
 Пускали колоддя, каміння,
 И враже такъ товкли насіння,
 Що у Рутульцівъ хлявъ и духъ.

Турнъ, бачивши Тройнъ роботу,
 Якъ рать Рутульскую трощать,
 Якъ бъють іхъ, не жалія побту,
 Рутульці мовъ въюні пищасть;
 Велівъ везти зо всіхъ олійницъ,

Де тілько есть, изъ воскобійниць,
 Якъ можна швідче тарані.
 Якъ разъ и тарані вроділись,
 И воскобійники явілись,
 Примчались ду́хомъ сатані.

Пристáвивъ тарані до бráми,
 Въ ворота зачали гатить;
 Одвірки затряслісь, мовъ рáми,
 И снасть одъ бóю вся тріщить.
 Турнъ сíли вдвбे прикладае
 И тарані самъ направляе,
 И бráму рúшити веліть.
 Упáла,— стúкомъ оглушіла,
 Тройнъ багáцько подушіла,
 Турнъ въ кріость виéртись норовить.

Біда Тройнцямъ! що робити?
 А мýза кáже: »Не жахайсь,
 Не хистъ іхъ Тýрну побідити,
 Въ чужую кáзку не мішайсь.«
 Тройнці напъялі всі жíли
 Та въ-мигъ проломъ и заложили,
 И грúдю стáли боронить;
 Рутульці бісомъ увивались,
 А на проломъ не насовались,
 И Турнъ не зناў, що и робити.

Тройнець Геленбръ одважний
 И якъ бурякъ червоний Ликъ,
 Горлань, верлань, кулачникъ страшний
 И щирый кундель-степовикъ.
 Симъ двомъ безділля — всяке гробе,
 Здавалось по коліна мбре,
 Потіха жъ — голови зрыватъ.
 Давноб імъ въ голові роїлось,
 И мовъ на паступки хотілось,
 Рутульцямъ перегбону дать.

Такъ Геленбръ съ червонимъ Ликомъ,
 Роздігшися до сорочокъ,
 Міжъ вештаннямъ, содбомъ, крикомъ,
 Пробралися подуть тичокъ.
 Рутульцівъ добрѣ тасовалі
 И одъ Рутульцівъ получали
 Евитанію въ своїхъ долгахъ.
 Ликъ тілько тімъ и отличився,
 Що якъ до Турна примостиўся,
 То зъездивъ добрѣ по зубахъ.

Но Турнъ и самъ бувъ розбішака,
 И Ліка сплющивъ въ одинъ махъ;
 Изъ носа брізнула кабака,
 У Турна околівъ въ ногахъ.
 А такоже пану Геленбру

Смертéльного дали затёру,
 И сей безъ ду́ху тутъ оставь.
 Руту́льцівъ се возвеселило
 И такъ іхъ сérце ободрило,
 Що и негідний скрізь совáвсь.

Натиснули и напустились,
 Руту́льці кинулись на валъ;
 Тройнці, якъ чорті, озмілись,
 Руту́льцівъ били наповалъ.
 Тріщали кости, рέбра, бóки,
 Летіли зуби, пухли щóки,
 Зъ носівъ и усть юшила кровъ:
 Хто ракки лізъ, а хто простягся,
 Хто бувъ шкерéберть, хто качався,
 Хто бивъ, хто різвавъ, хто колбвъ.

Завзятость всіхъ опановала,
 Тутъ всякий пінивъ и яривъ;
 Тутъ лютость всіми управляла
 И всякий до надсаду бивъ.
 Лигаръ, удáромъ макогона,
 Духъ випустивъ изъ Эмфібна,
 И самъ на віки зуби стявъ.
 Лутéпій бъе Иліонéя,
 Цинéй Арéфа, сей Цінéя,
 Одінъ другого тасовавъ.

Ремуль Рутульскої породи,
 Троюродний бувъ Туриу сватъ;
 Хвастунъ и дурень одъ природы,
 Що ні робивъ, то все не въ ладъ:
 И тутъ почавъ що-силъ кричати.
 Троянцевъ лаять, укоряти.
 Себе и Турина величать:
 »Ага! проклятии шоганци,
 Недогарки Троянські, ланци!
 Теперъ прийшлось вамъ погибать.

»Ми васъ одучимъ, супостати,
 Морити вдовъ, дурить дівокъ,
 Чужі землі однімати
 И шкодити чужий садокъ!
 Давайте вашого гульвісу,
 Я въ-мигъ ёго одправлю къ бісу,
 И васъ подаємо, якъ мухъ.
 Чого прийшли ви, голодрабці?
 Лигати Латинські потапці?
 Пождіть, вашъ вйтінимъ ми духъ!«

Іулъ Енєевичъ, дочувши
 До безтолковихъ сихъ речей,
 Якъ шкурка на огні надувши
 Злость запала изъ очей.
 Вхопивъ камінчикъ, прицілився,

Зажмуривъ єко, приложиўся
 И Ремула по лббу — хвись!
 Хвастунъ бездущний повалиўся,
 Іулъ сердечно взвеселиўся,
 А у Тройнъ духъ оживиўся

Пішлі кулачні накарнаси,
 Въ виски и въ зуби стусани;
 Полізли тельбухи, ковбаси,
 Всі пінили, якъ кабаці.
 Всі розъярились черезъ міру;
 По-Сербськи величали віру,—
 Хто чимъ попавъ, то тимъ ложийвъ.
 Піднявся пискъ, стогнання, бхи,
 Врагъ на врага скакавъ, мовъ блоки,
 Кусався, гризъ, щипавъ, душивъ.

Служили у Тройнъ два брати,
 Изъ нихъ бувъ всякий Голіафъ —
 Широкоплечий и мордатий,
 И по вівці цілкомъ глитавъ.
 Одинъ дражнийвся Битіасомъ
 И съ Кочубеїськимъ вінъ Тарасомъ
 Колибъ за-ввишки не рівнявсь;
 Другий же братъ Пандаромъ звався,
 И вищий одъ верстві здавався,
 Та вищий, мовъ верблюдъ, тинявсь.

Два брати — грізні исполіни
 Въ бою стояли у воротъ,
 Дрючкій держали зъ берестіни
 И боронили въ кріпость входъ.
 Вони къ землі поприсідали,
 Тройнці жъ въ гродъ одстунали,
 Къ собі манили Рутуланъ.
 Рутульці зрять навстяжъ ворбта,
 Прожбомъ въ кріпость вся піхобта
 Спішить, насісти на Тройнъ.

Но хто лишъ въ гродъ показався,
 Того въ яешню и побъють;
 Битіась съ братомъ управлявся,
 Безщадно кровъ Рутульску алють.
 Рутульці съ крикомъ въ гродъ пругтца;
 Якъ одъ серпа колбся жнутца.
 Якъ надъ пашней хурчатъ ціпі,
 Такъ исполінські дрючіни
 Мозчили голови и спіни,
 И всіхъ молотять, мовъ снопій.

Побачивъ Турнъ таку проруху,
 Одъ злости ввесь осатанівъ;
 Здригнувшись, мовъ віпивъ чепуруху,
 Къ своїмъ на помічъ полетівъ.
 Якъ тілько въ кріпость протаскався,

Тузити заразъ и принявся,
 Хто тілько підъ руку попаўсь:
 Убивъ вінъ съ Афидномъ Мербна
 И зо всѣго побігъ розгона,
 Де Битіасъ въ крові купаўсь.

Зъ наскоку тріснувъ булавою
 По въязахъ — великанъ упавъ;
 Объ землю вдаливсь головою
 И кріость всю поколихавъ.
 Реве и душу испускае
 И воздухъ грбомъ наповняе,
 На всіхъ напавъ великий страхъ!
 Не спасъ ні ростъ, ні сила многа,
 Прошавъ Битіасъ, мовъ стонога,—
 И исполінъ есть червь и прахъ!

Пандаръ погибелъ бачивъ брата,
 Злякався, звомпивъ, замішався,
 И одъ Рутульска стратилата
 Якъ-мога швидче убіравсь.
 Проміжъ оселею хилівся,
 Тині переступаў, ховався.
 И щобъ одъ Турна увильнуть,
 Ворота зачинивъ у брами
 И заваливъ іхъ колоддями,
 Хотівъ одъ бю одихнути.

Та якъ же сильно удивився,
 Якъ Турина въ крѣости уздривъ;
 Тогдѣ изъ нужди прибодрився
 И злостию ввесь закипівъ.
 »Ага! ты шибеникъ, попався!
 Безъ зву къ намъ въ гості навязався!«
 Пандаръ до Турина закричавъ:
 »Пожді, отъ заразъ почастую,
 Изъ тебе вибью душу злую,
 До сего часу храбровавъ!«

— »А ну, прилізъ!«, Турнъ одвічай:
 »Колебердянськая верствá!
 Якъ бью я, братъ твій тёе знає,
 Ході, й тобі вкручу хвоста!«
 Тутъ Пандаръ камень піdnimae
 И въ Турина зо всіхъ жилъ пускає.
 Нирнувъ би Турнъ на віки въ адъ,
 Та де Юнона ні взялася,
 И передъ Туриномъ роспялася,
 Попавъ богиню камнемъ въ ладъ.

Незриму чує Турнъ заслону,
 Бодрітця, скаче на врага,
 На побічъ призовá Юнону,
 Пандара по лобу стега —
 И вовся зъ нігъ ёго зшибає,

До мізку чéрепъ розбивае:
 Пропáвъ и дру́гий велика́нъ!
 Така́ потéря устрашила
 И сéрце бóдрее смутiла
 У сáмихъ храбрiйшихъ Тройнъ.

Удачею Туриъ ободрився,
 По всíхъ усюдахъ смерть носи́въ;
 Якъ кнуръ свíрíпий розъяри́вся,
 И безъ пощáди всíхъ коси́въ.
 Розсíкъ на-двóе Филарíса,
 Въ яéшню ростоптáвъ Галиса,
 Крифею гblову одtяvъ;
 Щолкáвъ въ виски, штурхáвъ пíдъ бóки
 И сáмi кулáчнi дóки
 Ховáлись, кто кудí попáвъ.

Тройнци злéе умишляютъ,
 Щобъ пречъ изъ кріости втіка́ть;
 Своé лахміття забíраютъ,
 Кудí удáстця тýгу дать.
 Но іхъ обóзний генерáльний,
 Надъ всíми оставáвсь начáльний,
 Серéстъ вельмíожний обізвáвсь:
 »Кудí? Вамъ сброму немáе!
 Хто чuvъ? Тройнецъ утікае!
 Чогó нашъ слáвний рíдъ дожíвсь!

»Одінъ палівода ярӯе,
 А васъ тутъ стілько, боітесь;
 Въ господі вачшій вередӯе,
 Рутульский шокудівий песь.
 Що скаже світъ про насъ, Трояне?
 Що ми шатерники-цигапе,
 Що ми трусливійші жидівъ.
 А князь нашъ бідний, що помислить?
 Адже жъ за воїнівъ насъ числить,
 За вну́ківъ славнійшихъ дідівъ.

»Зберітця, Турна окружіте,
 Не сто разъ можна умирать;
 Гуртому, гуртому ёго напріте,
 Одъ васъ вінъ мусить пропадасть.«
 Агу! Троянці схаменулись,
 Та всі до Турна и сунулись;
 Панъ Турнъ тутъ на слизьку попавъ!
 Вилявъ, хитривъ и увивався,
 И тілько къ Тибру що добрався,
 То въ воду — стрибъ! пустився вплавъ.

ЧАСТЬ ШЕСТА.

Зевесъ моргнувъ якъ кріль усами,
Олімпъ мовъ лістикъ затрусились;
Мигнула бліскавка съ громами,
Олімпський поганокъ взворушился.
Боги, богині и півбоги,
Простоволосі, босоногі,
Біжать въ Олімпську карвасаръ (*).
Юпітеръ гнівомъ роспалений,
Влетівъ до нихъ, мовъ навіженний,
И крикнувъ, якъ на гончихъ пса:

»Чи довго будете казитись,
И стидъ Олімпів робить?
Що день проміжъ себѣ сваритись,
И смртнихъ смртними травить?
Поступки ваших всі не божі:
Би на сутіжниківъ похожі,
И ради мордовати людій!
Я васъ изъ неба поспихаю
И до того васъ укараю,
Що пасті будете свиней.

(*) Карвасаръ—словесний судъ, що бували колись на ярмаркахъ по городахъ на Вкраїні.

»А вамъ, Олімпські зубоска́лки,
 Моргухи, дзіги, фігляркі,
 Берéзою дамъ припарки,
 Що добго бу́де вамъ въ тямкі!
 Охъ, ви на смертнихъ дуже ла́сі,
 Якъ Грекъ на Ніженські ковбáси!
 Все ліхо на землі одъ васъ,
 Чрезъ ва́ші звóдні, женихáння,
 Не маю я ушановáння;
 Я намочу́ васъ въ шéвський квасъ.

»Абó отда́мъ васъ на робóту,
 Запру́ въ смирительнихъ домахъ,
 Тамъ ви́женуть изъ васъ охóту
 Содомить на землі въ людяхъ.
 Абó — я лúччу кару знаю —
 Ось-якъ боги́нь я укараю:
 Пошию васъ въ Запорбзьску Січъ!
 Тамъ ва́шихъ кáверзъ не вважають,
 Жіно́къ тамъ на тютюнъ міняють,
 Въдень пъяні сплять, а крадутъ въ нічъ.

»Не ви нарбдъ мій сотворили —
 Не хистъ создать вамъ червяка!
 На що жъ людей ви роздрочили?
 Вамъ нужда до чужихъ яка?
 Божусь мою́ бородю

И Гéбиною пеленю,
 Що тихъ богівъ лишу чинівъ,
 Які теперъ въ війну вплетутця!
 Нехай Еней и Турнъ скубутця,
 А ви глядіть своіхъ чубівъ.«

Венéря — молодиця сміла,
 Бо все зъ воéнними жилá,
 Изъ нýми бýте мясо іла,
 И по трахтирахъ пуншъ пилá;
 Частéнько на соломі спала,
 Въ шинéлі сíрій щеголяла,
 Походомъ на візку трясласъ;
 Манишки офицéрські праala,
 Зъ стрючкомъ горілку продавала,
 И мéрзла въ нічъ, а въ день пеклась,

Венéря по-драгúнськи — сміло
 Къ Зевéсу въ вýтяжку идé;
 Почавши говорити дíло,
 Очей зъ Зевéса не зведé:
 »О тату сильний, величáвий!
 Ти всáкий побмисль зришъ лукáвий,
 Тебé ніхтó не проведé;
 Ти бкомъ зéмлю назираешъ,
 Другимъ за нáми приглядáешъ,
 Ти знаешъ, щó, и якъ, и дé.

»Ти знаєшъ для чого Троянцівъ
 Злимъ Грекамъ попустівъ побить;
 Еней съ пригорщею лайцівъ
 Велівъ судьбамъ не потопить;
 Ти знаєшъ лучче всіхъ причину,
 Чого Еней приплівъ въ Латину
 И біля Тибра поселівсь?
 Ти жъ слівомъ що опреділішъ,
 Того во вікъ не одмінішъ;
 Відкіль же Турнъ тутъ притулівсь?

»И що таке Турнъ за свято,
 Що не вважає и тебе?
 Фригийське племя не проклято,
 Що всякий еретикъ скубе.
 Твої законы бъ исполнились,
 Колибъ Олімпські не мішались
 И не стравили би людей.
 Твоіхъ приказівъ не вважають,
 Нарошно Туру помагають,—
 Бо, бачъ, Венеринъ синъ Еней.

»Троянцівъ біднихъ и Енея
 Хто не хотівъ, той не пужавъ;
 Терпіли гірше Прометея.
 На люльку що огню укравъ.
 Нептунь зъ Ебломъ зъ перепросу

Далі такоого перечосу,
 Що й досі зашпори щимлять.
 Другі жъ ббги.... Що й казати?
 Діла іхъ лучче мусишъ знати,—
 Еней тілько не зайдять.

»О Зевсь! о бáтечку мій рідний!
 Огляньсь на плачъ дочки своїй;
 Спасі народъ Фригийський бідний,
 Вінъ діло есть рукі твоїй!
 Якъ маешъ ти кого карати,
 Карай мене, карай — я мати,
 Я все стерплю ради дітей!
 Услышъ Венерю многогрішну:
 Скажи мні річъ твою утішиу:
 Щобъ живъ Іулъ, щобъ живъ Еней!«

— »Мовчі, ти сквérна пашикұхо!«
 Юнона злобна порошить:
 »Финдёрко, яцирко, брехұхо!
 Якъ дамъ, — очіпокъ излетить!
 Ти смієшъ, кошени мерзене!
 Зевесу доносить на мене,
 Щобъ тимъ насъ привести въ розладъ?
 За кого ти мене приймаешъ?
 Хиба жъ ти, сучище, не знаешъ,
 Що Зевсь мій чоловікъ и брагъ?

»Тобі жъ, Зеве́сь, скажи, не стыдно,
 Що предъ тобою дрянь и прахъ,
 Базіка о бога́хъ оби́дно,
 Мудру́е о твоихъ ділахъ!
 Який ти світа повелітель
 И нашъ Олімпський предводітель,
 Коли́ противъ фіндюрки пасъ?...
 Всесвітня волоцю́га, мэрзька,
 Нікчёма звóдниця Цитéрська,
 Для тебе лúччая одъ нась?

»А зъ Мárсомъ чи давнó пíймáвши,
 Вулкáнъ ій пéлену відтáвъ;
 Різкáми добрé одідрáвши,
 Якъ сúчку въ ретязку держáвъ?
 А ти тогó буцімъ не знаешъ,
 Якъ чéсную іі приймáешъ
 И все робить для неї радъ.
 Вонá и Трóю розорýла,
 Вонá Дидбýну погубýла,—
 Та все идé для неї въ ладъ!

»Де ся підтіпанка вмішáлась,
 То вéрбъя золотé рослó;
 Земля бъ щасливою назвáлась,
 Колибъ такé прошло зло!
 Чрезъ неї вся Латíнь возстáла

И на Тройнъ іі напаля,
 И Турнъ зробиць Енею врагъ.
 Не можна бідъ всіхъ излічiti,
 Якіхъ успiла наробити
 На небi, на землi, въ водахъ.

»Теперъ же на мене звертаe,
 Сама набробiвши бiдi;
 И такъ Зевеса умоляе,
 Мовъ тiлько вiлiзла зъ водi.
 Невинничае, мовъ Сусанна,
 Незаймана нiкoли панна,
 Що въ хуторi сжилá ввесь вiкъ!
 Не дiждешъ съ баbкою своeю!
 Я докажу твоймъ Енею....
 Богиня — я, вiнъ — чоловiкъ!«

Вене́ря лайки не стерпiла,
 Юнону стала кобенить;
 И перепалка закипiла,
 Одна другу хотiла бить.
 Богинi въ гнiвi, также баbi
 И такъ же на утбri слаби,
 Зъ досади часомъ и брехнуть;
 И якъ перекупки горланять,
 Одна другу безчестять, ганять
 И рiдъ ввесь съ пbtрухомъ кленуть.

»Та цітьте, чортові сороки!«
 Юпітеръ грізно закричавъ:
 »Обомъ вамъ обібью я щоки,—
 Щобъ васъ, бублейниць, врагъ побравъ!
 Не буду васъ карать громами,—
 По п'ятахъ вибью чубуками,
 Олімпъ заставлю вимітати;
 Я васъ зъумію усмиряти!
 Заставлю чесно въ світі жити
 И заразъ дамъ себé вамъ знати!

»Занішкніть, уха наставляйте
 И слухайте, що я скажу.
 Мовчіть! роти порозявляйте;
 Хто писне—мόрду розміжжу!
 Проміжъ Латинцівъ и Троянцівъ,
 И всікихъ Турновихъ поганцівъ,
 Не сікайся ніхто въ війну;
 Ніхто, ні якъ не помагайте,
 Князьківъ іхъ такоже не займаїте,—
 Побачимъ, здастя хто кому.«

Замовкъ Зевесъ, моргнувъ бровами —
 И боги вростицъ всі пішли.
 И я прощаюсь зъ небесами,
 Пора спуститись до землі .
 И стать на Шведськую могилу,

Щобъ озириуть воённу сілу
 И бýтву вірно описасть;
 Купíвъ би мýзі на охвóту,
 Щобъ кónчить помогла робóту,
 Бо нігде рифмъ ужé достáть.

Турнъ осушиўсь після купáння
 И ганусною підкрепиўсь,
 Зъ намéту вýхавъ зарáннї,
 На кріость сентябрёмъ дивиўсь.
 Трубить въ ріжóкъ! Изнобъ тревога...
 Кричатъ, біжатъ, спішасть якъ мóга —
 Велíкая настáла січъ!
 Тройнці дуже слáвно бýлись,
 Рутúльци трóхи поживиились,
 На-сíлу розвéда іхъ нічъ.

Въ сю нічъ Еней ужé зближáвся
 До городка, що Турнъ облігъ;
 Съ Паллантомъ въ чóвні частовáвся,
 Поівъ всю старшину якъ мігъ.
 Въ роскáзахъ чвáнився ділами,
 Якъ храбрøвáвъ зъ людьми, зъ богами,
 Якъ безъ розбóру всіхъ тузíвъ.
 Паллантъ и самъ бувъ зла брехáчка,
 Язикъ ёгò тожъ не клесáчка,
 Въ брехні Енею не вступиў.

А ну, стара я царь-дівіце!
 Сідал музо, схаменісь!
 Прокашляйсь, безъ зубівъ сестрице,
 До мене ближче прихились.
 Кажи: які тамъ прасунки,
 Въ Енёеви пішли вербунки,
 Щобъ противъ Ту́рна воюватъ?
 Ти, музо, кажуть всі, письменна,
 Въ Полтавській школі наученна,
 Всіхъ мусишъ поимено знать.

Читайте жъ, музо що бормоче:
 Що тамъ зъ Енёемъ пливъ Массикъ —
 Лінтай, ледащо неробоче,
 А сильний и товстий, мовъ бикъ.
 Тамъ правивъ каюкомъ Тигренко,
 Изъ Стехівки (*) то шинкаренко
 И вівъ съ собою сто ярігъ.
 Близъ сихъ плили дуби Аванта,
 Вінъ бувъ страшнійшій одъ сержанта;
 Бо всіхъ, за все, по спіні стригъ.

Побудаль пливъ байдакъ Астура:
 Сей лежнемъ въ винницахъ служивъ;
 На нимъ була свиняча шкура,
 Котору вінь, якъ плащъ, носивъ.
 За нимъ Азилласъ пливъ на барці —

(*) Невеличке селоце поблизу Полтави.

Се рóдичъ нашій паламáрці,
 Недáвно зъ кошелькóмъ ходíвъ,—
 Та, бачъ, безóкая фортúна,
 Зробýла пáномъ изъ чупrúна:
 Такихъ не мáло бáчимъ дивъ!

А тó на лéткому дубóчку,
 Що роззолóченій ввесь въ прахъ,
 Сидítъ, росхріставши сорбóчку,
 Зъ Турéцькимъ чубукóмъ въ зубахъ?
 То Цýнарисъ, цехмíстръ картёжний,
 Фигля́ръ, обмáнщикъ, плútъ безбóжний,
 Зъ собой всіхъ шахраівъ ведé;
 Коли, бачъ, Тýрна не здоліютъ,
 То картами уже подіють,
 Що міжъ старці Турнъ попадé.

А тó сидйтъ въ брилі, въ керéї,
 Съ товстóю книжкою въ рукáхъ,
 И всімъ, бачъ, гонить ахинéї,
 И спóрить о своіхъ правáхъ?
 То, рóдомъ зъ Глúхова, юристъ,
 Вінь має чинъ канцеляристъ
 И есть—добрóдій Купавónъ.
 Щобъ значковóго дослужítъця
 И на війні чимъ поживítъця,
 Вступíвъ въ Енеівъ легібнъ.

А то беззубий, говорливий,
 Сухий, невірний, якъ шкелеть,
 И лісий и брехунъ сварливий?
 То віхристъ изъ жидівъ АвлеТЬ.
 Недавно на другій женився,
 Та, бачъ, въ рахунку помилувся:
 Изъ жару въ польомъя попавъ.
 Щобъ одъ ягі якъ одвязатись,
 То мусивъ въ військо запиєатись
 И за шпигбна на рікъ ставъ.

Ищѣ тамъ есть до півдесятка,
 То дріязокъ и голтіпа;
 Въ такихъ не буде недостатка,
 Хоть въ день іхъ згіне и копа.
 А скілько жъ всіхъ?—Того не знаю,
 Хоть мұза я — не одгадаю;
 По памъцямъ тожъ не розличу;
 Бігъ—ме! на щетахъ не училась,
 Надъ карбіжемъ тожъ не трудилась,
 Я, що булб, те лепечу.

Уже *Волосожар* піднівся,
Віз на небі въ-низъ повертаўсь,
 И дѣ-хто спати укладався,
 А хто підъ бурной витягався,
 Онучи йшпі полоскали,

Другі лежа розмовляли,
А хто прудився у кабіць.
Старші, підпівші, розійшлися
И дома за люльки взялися,
Лежали бокомъ, навзничъ, ниць.

Еней одинъ не роздягався,
Еней одинъ за всіхъ не спавъ;
Вінъ думавъ, мисливъ, умудрявся,
(Бо самъ за всіхъ и одвічавъ),
Якъ Турина ворога побити,
Царя Латина ускромити
И успокоiti народъ.
Въ сій думці смутно похожая,
И мислю божъ-зна-де літая,
Підъ носомъ бачить короводъ.

Ні риби то були, ні раки,
А такъ, якъ-бік кружбекъ дівчатъ;
И бівталися, якъ собаки,
И въ голосъ якъ кішкі нявчать.
Еней, здригнувшись, и отступае,
И да воскреснетъ въ-слухъ читає,
Та симъ ні трбхи не помігъ:
Ті чуда зъ сміхомъ, зъ реготнею,
Вхватились за поли зъ матнею,—
Еней ажъ на помістъ прилігъ.

Тогді однá къ ёмú сплигнúла
 Такъ, мовъ цвіркунъ, або блохá,
 До уха самогó прильнула,
 Мовъ гáдина якá лихá.

»Чи не пізнаешъ насть, Енею?
 Та ми жъ съ персбною твоёю,
 Тройнський ввесь возýли родъ.
 Ми 'Идської горй дубýна,
 Липкý, горішина, соснýна,
 Зъякіхъ бувъ зроблений твій флотъ.

»До насть булó Турнъ докосíвся,
 И байдакí всі попалíвъ,
 Та Зевсъ, спасíбі, поспішíвся,—
 Якъ бачъ, мавкáми поробíвъ.
 Булá безъ тéбе зла годýна,
 Трохý-трохý твой дитýна
 Не oddalá душі богамъ.
 Спішій свíй городóкъ спасáти;
 Ти мусишъ ворогамъ тыху дати,
 Ти самъ,— повірь моімъ словамъ.«

Сказавши, за нісъ ущипнúла,—
 Еней мовъ трóхи ободрівсь,—
 И на другіхъ хвостомъ махнúла:
 Ввесь флотъ нінáче поспішівсь,
 Мавкí бо стáли чвни пхáти,

Путéмъ найлúчимъ направляти.
 И тілько начинáсн світъ,
 Еней уздрівъ свíй станъ въ осаді,
 Кричить во гніві и досаді,
 Що Тúрна лусне тутъ живітъ.

А самъ, матню прибрáвши въ жмéню,
 По поясъ въ воду съ човна — плигъ!
 И клíче въ помíчъ гарну нéню
 И всіхъ Олýмпівськихъ богівъ.
 За нимъ Паллантъ, за симъ вся свóлочъ
 Стрибъ-стрибъ съ човнівъ Енею въ помочъ,
 И тісно стрóятци на бой.
 »Ну, разомъ!« закрýчавъ, »напрімо!
 И недовíрківъ сокрушімо,
 Рушайте, якъ одінъ, шульгой!«

Троїнці, зъ гробода уздрівши,
 Що князь на помічъ къ нимъ иде,
 Всі кінулись, мовъ одурівши,
 Земля одъ тупотні гудé.
 Летять и все перевертáють,
 Якъ мухъ Руту́льцівъ убивають;
 Самъ Турнъ стоїть ні въ сихъ, ні въ тихъ;
 Скрізь яримъ окомъ окидае,
 Енея зъ військомъ уздрівае,
 И репетує до своіхъ:

»Рибята! бийтесь, не виляйте,
 Наста́въ теперъ-то січи часъ!
 Домій, жіно́къ, батьківъ спасайтے,
 Спáсайтe, любо що для васъ!
 Ступнá не оддавайте дáромъ,
 хъ кóсти загребéмъ тутъ рáломъ,
 Абó.... та ми жъ храбріші іхъ!
 Олýмпські нась не одступíлись,
 Вперéдъ! Троянці щось смутíлись,
 Не жáуйте боківъ чужихъ!«

Примітя жъ Турнъ гармíдеръ въ флота,
 Тудí всю сíлу волочé;
 Скрíзь ёрзае, якъ чортъ въ болбті,
 И о пожíві всімъ товчé.
 Пострóивши Рутульцівъ въ лáву,
 Одбрнихъ молодцівъ на слáву,
 Пустíвся на союзнихъ въ-скáчъ,
 Кричítъ, рубáе, вередúе,
 Не бъётця, бачъ, а мовъ жартúе,
 Бо бувъ вертлáвий и силáчъ.

Енéй—пройдисвітъ и не прóмахъ,
 Въ війні и взрісъ и постарівъ;
 Привідця бувъ во всіхъ содбахъ,
 Ведмéдівъ бáчивъ и тхорівъ.
 Дитíна хúкае на жíжу,

Енéю жъ дуръ не въ·дивови́жу,—
 Видáвъ вінъ разнихъ мастаківъ.
 На Тúрина скóса поглядае,
 И на Рутульцівъ наступае,
 Пощúпать рéберъ и боківъ.

Фарбна пérшого поглáдивъ
 Пo тíмью гóстримъ кладенцéмъ,
 И дóбре такъ ёгó улáдивъ,
 Що сей вильтнúвъ на-вéрхъ денцéмъ.
 Потíмъ Ліхáса въ грúди тýснувъ,
 Сей повалíвсь и білшъ не пýснувъ;
 За нимъ безъ головý Кисéй,
 Якъ міхъ съ пашнéю, повалíвся.
 И Фаръ на тéе жъ нахопíвся,—
 Росплóщивъ и сёгó Енéй.

Енéй тутъ дóбре колобрóдивъ
 И всіхъ на чудо потрошивъ;
 Робíвъ вінъ изъ людéй урóдівъ,
 И щиро всіхъ на смерть душíвъ.
 Паллантъ бувъ пérший разъ на-бýтви,
 Кричáвъ, жидký якъ на молитві,
 Аркадянъ къ бю підтроняvъ.
 По фрúнту бігавъ, турбовáвся,
 Плигáвъ, вертівся, ухилíвся,
 Якъ óгеръ въ стáді ярувáвъ.

. Тутъ Дагъ, Рутулець прелукавий,
Пізнавъ одъ разу новичка;
Хотівъ попробовать для слави,
Паллантові піддати тичка;
Та нашъ Аркадець ухильвся,
Рутулець съ жизнею простився.
Въ Аркадцахъ закипла кровъ:
Одні другихъ випережаютъ, .
Врагівъ якъ хмизъ трошать, ламаютъ—
Така підданцівъ есть любовъ.

Палланть Эвандревичъ насокомъ
Якъ разъ Гибсона и насівъ,
Шпигнувъ въ високъ надъ правимъ бокомъ,
Гибсонъ и дутеля иззівъ.
За симъ такая жъ смртна кара
И лютого постигла Лара.
Ось Ретій въ бенрюгахъ летить,—
Сего Палланть стягнувъ за ногу,
Удаливъ якъ пузирь, объ дробу —
Мазка изъ трупа капотить.

Ось-бось ярітця, бісомъ діше
Агамемноненко Талесъ,—
И бистримъ бігомъ все колише,
Ніначе въ гніві самъ Зевесъ:
Вокругъ себѣ все побиває,—

Фарéтъ, зъ нимъ збíгшиcъ, погибае,
Душíй пустíвся Демотóкъ;
Ладбна сплюшивъ якъ блощицю,
Кричить: »Паллáнта, ледащицю,
Злигаю я въ одиñъ ковтóкъ!«

Паллáнть, любесенький хлопчина,
Скрíпивсь, стоіть якъ твéрдий дубъ,
И жде, якá-то зла личина
Ёму намяти хбче чубъ?
Дождáвсь, и зо всёгó розгóна
Вліпивъ такóго макогóна,
Що пань Талéсъ шкéрёберть ставъ;
Паллáнть ёгó поволочивши,
Потімъ на горло наступивши,
Всёгó ногáми потоптáвъ.

За симъ Авéнта, пхнúвши зъ-зáду,
Постáвивъ ракомъ на покáзъ;
И тутъ сёгó жъ понюхавъ чáду
Одвáжний парубíйка Клавзъ.
Хто нí сусíль, тому вабáки
Давáвъ Паллáнть и всí бурлáки,
Зъ Аркáдїи що зъ нимъ прийшли.
Побáчивъ Турнъ собi знёвáгу,
Не медъ дають тутъ пить, а бráгу,
И кбси не траву найшли!

Зроби́вся Турнъ нашъ бісноватимъ,
 Ревѣ, якъ ранений кабанъ;
 Гаса, фінтіть своімъ зикратимъ,—
 Що вашъ противъ ёго Полканъ!
 Простесенько къ Палланту мчитьца,
 Зубами скриготитъ, ярітца
 И гамка істи здалека.
 Уже шаблюкою махае,
 Коневі къ шиі прилягае,
 Хитрить, якъ ловить кітъ шпака.

Палланть, мовъ одъ хортá лисиця,
 Вильнуйвъ и обіручъ мечемъ
 Опоясавъ по поясниці,
 Що Турнъ ажъ поморгавъ плечемъ;
 И вмигъ, не давши схаменутись,
 Ні головбою повернутись,
 Стёгнуйвъ ще Турана черезъ лобъ.
 Та Турнъ байдуже — й не скривився
 Бо, бачъ, будатомъ ввесь обшился
 И бувъ якъ въ шкарамупі бобъ.

Такъ Турнъ, Палланта підпустивши,
 За всіхъ силъ келепомъ мазнуйвъ;
 За руси кудрі ухвативши,
 Безчуственна зъ коня стягнуйвъ.
 Кровъ зъ ранні джереломъ лилася,

Въ устахъ и въ носі запеклāся,
 На-двбē чéрепъ розвалівсь.
 Якъ тráвка скóшеннaya въ пólі,
 Извáвъ Паллантъ, судéбъ по вóлі,
 Сердéга въ свíті не нажíвсь!

Турнъ злобно сýльною пятóю
 На трупъ Палланта настоптáвъ,
 Ремéнь зъ лядункой золотóю,
 Зъ бездúшного для сéбе знявъ;
 Потімъ самъ на коня схватíвся,
 Надъ мéртвимъ паничéмъ глумíвся
 И такъ Аркáдіямъ сказáвъ:
 »Аркáдц! лицаря возьмите,
 Въ ралéць къ Эвáндру однесите,
 Къ Енею що въ союзъ пристáвъ!«

Таку побáчивши утрáту,
 Аркáдці гáласъ пíдняли;
 Клялисѧ учинить одплату,
 Хочá би трúпомъ всі лягли.
 На щитъ Палланта положíли,
 Комлýцкой бúркою прикрýли,
 Изъ бóю потаскали въ станъ.
 О смéрти кнýзя всі ридáли,
 Харциза Тýрна проклинали.
 Та дé жъ Тройнський нашъ султánъ?

Но що за стукъ, за гомінъ чую?
 Який гармідеръ баchu я!
 Хто землю такъ трясе сирую?
 И сила тамъ мутить чий?
 Якъ вихрі на піскахъ бушують,
 Въ порогахъ воби якъ лютують,
 Коли прорвавтися хотять;
 Еней такъ въ лютімъ гніві рвётца,
 Отмстить Палланта смерть несётца
 Сустави всі на нимъ дрижать.

До ясу Туrna розбишаки!
 Вамъ білше расту не топтать.
 Вамъ дастъ Еней міцной кабаки,
 Що будете за Стиксомъ чхать!
 Еней соваўсь якъ навижений,
 Кричавъ, скакавъ, мовъ віль скажений,
 И супротивнихъ потрошивъ:
 Махнё мечемъ — врагівъ десятки
 Лежать, повиставлявши пятки;
 Такъ въ гніві сильно іхъ локшивъ!

Въ запалі налетівъ на Мага,
 Якъ на малé курча шуйкъ,—
 Пропавъ на вікъ сей Магъ бідняга,
 Порхнё душа на другий бікъ;
 Видючай смрти вінъ бойвся,

Енέя у ногахъ валівся,
 Просівъ живцемъ въ неволю взять;
 Но сей, копъемъ наскрізь пробивши,
 И до землі врага пришівши,
 Другихъ пустівся доганять.

Тутъ на бігу піймавъ за рясу
 Поня Рутульского полку,
 Смертального задавши прасу,
 Якъ пса покинувъ на піску.
 Погибъ тутъ также храбрий Нума,
 Убивъ Сереста єго кума,
 Тарквіту голову одтявъ,
 Камерта висадивъ съ кульбаки,
 Ансурा въ адъ пославъ по раки,
 А Луку позо роспластавъ.

Якъ задававъ Еней затёру
 Всімъ супостатамъ на заказъ,
 Якъ всіхъ калічивъ безъ розбру
 И убивавъ по десять въ разъ,—
 Лігарь зъ Лукомъ поспішають
 И въ тарадайці напирають
 Енєя кіньми потоптатъ.
 Та тутъ іхъ для зла наспіла,
 И души сихъ братівъ изъ тіла
 Пішли къ Плутону погулять.

Такъ нашъ Енѣй тутъ управлѧвся,
И станъ свій чистивъ одъ врагівъ;
Прогнавши супостатъ, сближався,
До городка свого валивъ.

Тройне, вилазку зробивши,
Латинянъ къ чорту протуривши,
Зъ Енѣемъ въ купу изїйшлись.
Здорбвалися, обнімались,
Роспітовались, ціловались,
А дѣякі пить принялись.

Іулъ, якъ комендантъ исправний,
Енѣеві лепортъ подаўвъ,
Якъ війська ватажокъ начальний,
Про все дрібненько росказаўвъ,
Енѣй Іула вихвале,
Потімъ до сёрця пригортале;
Цілує любязнб въ устахъ.
Енѣя сэрце трепетало
Вонб о сїні віщовало,
Що вінь надежда не пуста.

Въ се врёмя Юпитеръ, підпівши,
Зъ нудьгї до жінки підмощаўсь
И морду на плече схиливши,
Якъ блазень, чмокавсь та лизавсь;
Щобъ більше жъ угодитъ коханці,

Сказавъ: »Дивися якъ Тройнці
Одъ Турина вробстичъ всі летяты?
енеря пасъ передъ тобою;
Одъ неї краща ти собою,
До тебе всі лашкі мостяты.

»Мое безсмертие ярує,
Роскошнихъ ласкъ твоихъ бажа;
Тебе Олімпъ и світъ шанує,
Юпітеру ти госпожа;
Захочъ—и вродитя все зъ-разу,
Все въ світі жде твого приказу,
За твій смачний и лаский цмокъ....«
Сказавши, стиснувъ такъ Юнну,
Що трони не скотились съ трону,
А тілько Зевсъ набивъ високъ.

Юнна, козирь молодиця,
Юпітеру не піддалась;
Бо знала, що стара лисиця
На всяки штуки удалася;
Сказала: »О очей всіхъ світе,
Старий Олімпський Езуїте!
Зъ медбими річми сковайся.
Уже мене давноб не любишъ,
А тілько пьянний и голубишъ.
Одсунься—геть! не підспайся.«

»Чогб передо мной лукáвишъ,
 Не дівочка я въ двадцять літъ
 И теревéнівені пра́вишъ,
 Щобъ тілько заморбить світъ.
 Нехáй все бўде по твоéму;
 Дай тілько Тúрнові моéму
 Хоть трóхи на світі пожýть:
 Щобъ мігъ вінъ зъ ба́тькомъ повидáтьца,
 И передъ смéртю попроща́ться;
 Нехáй,— не бўду білшъ просітъ.«

Сказавши въ Ёвиша впялáся,
 И обняла за поперéкъ,
 И такъ натýжно простяглася,
 Що світъ въ очахъ оббхъ помéркъ.
 Розмýкъ Зевéсъ якъ післá пару,
 И вýжлоктивъ підпíнка чáру,
 На все извбль Юнбні давъ.
 Юнбна въ кóтика зъ нимъ грáла,
 И въ мишки такъ залескотáла,
 Що ажъ Юпýтеръ задрімáвъ.

Олýмпськиі во всýку побру
 И грімъ пускающий іхъ панъ,
 Ходíли гблі безъ зазбуру,
 Безъ соромá, на-кшталтъ цигánъ.
 Юнбна, зъ нéба увильнувши,

И гóла якъ долбня бўвши,
По-парубячи одяглáсь.
Кликиувши жъ въ помічъ Асмодéя,
Взяла на сéбе видъ Енéя,
До Тúрна прbсто понеслáсь.

Тогді панъ Турнъ зіло гнівівся,
И прíступу къ собі не мавъ,
Що у Тройнъ не поживівся
И тыху Енéсві не давъ.
Якъ-ось марá въ лиці Енéя,
Въ керéі бідногó Сихéя
Явилась Тúрна задирáть:
»А ну лишъ, лýцарю мизéрний,
Злідéнний, вýтязю нíкчéмний!
Вихóдь сто-лýхъ покoштováть!«

Турнъ—зиркъ! и бáчить предъсобою
Присýжного свогó врагá,
Що такъ не-грéче кляче къ бóю,
И явно въ трóси постригá.
Осатанівъ и затрусиўся,
Холбнимъ пótomъ ввесь облýвся,
Одъ гніву сýмно застогнáвъ.
Напéръ марý,—марá вилýе,
Енéй одъ Тúрна утíкае!
И Турнъ въ догонку поскакáвъ.

Той не втечё, сей не догонить,
 Отъ тілько-тілько не вшигнє;
 Зикрата мечемъ супонить,
 Та-бá! марй не підстёбнє.
 »Та не втечешъ«, кричить, »паничу!
 Ось заразъ я тебé підтичу;
 Се не въ куклї зъ Лависей грать!
 Тебé я швидко повінчаю
 И вороннї потішу стаю,
 Коли почнуть твій трупъ клюватъ.«

Марá Енеева, примчавшись
 До мбря, де стоявъ байдакъ,
 Ни трохи не остановлявшись,
 (Щобъ показатъ великий лякъ)
 Стрибнула въ нёго, щобъ спастися.
 Тутъ безъ числа Турнъ осліпився,
 Туди жъ въ байдакъ и самъ стрибнувъ,
 Щобъ тамъ зъ Енея поглумитъця,
 Убитъ ёгб, мазкі напитъця,—
 Тоді бъ Турнъ перший ліцарь бувъ!

Тутъ въ-мигъ байдакъ заворушився,
 И самъ одчаливши, поплівъ;
 А Турнъ скрізь бігавъ и храбрився
 И тішивсь, що врага настигъ.
 Таку Юнбна зливши кулью,

Перевернувшись въ зозулю,
 Махнula въ вирій напростець.
 Турнъ — глядь! ажъ вінъ ужé средь моря,
 Трохíй не луснувъ зъ ссрця, зъ гбря,
 Та мусивъ плить, де живъ отeць.

Юнона зъ Турномъ якъ шутыла
 Еней про тее ні гугу;
 Бо на ёгб туманъ пустыла,
 Що бувъ невидимъ нікому,
 И самъ нікого тожъ не бачивъ;
 На впослі жъ якъ прозрівъ, кулачивъ
 Рутуланъ, и другихъ врагівъ:
 Убивъ Лутага, Лавза, Орсу,
 Парену, Палму вітеръ вбрсу,
 Згубивъ багацько ватажківъ.

Мезентій, ватажокъ Тирренський,
 Одважно дуже підступивъ
 И закричавъ по-бусурменськи,
 Що тілько панъ Еней и живъ!
 »Виходь!« кричить, »тичка подмімо,
 Нікого въ помічъ не просімо,
 Годящі парні: ти и я.
 А ну!« и сильно такъ стовкнулись,
 Що трони вязи не звихнулись,
 Мезентій же упавъ зъ коня.

Енэй, не мілую чванлівихъ,
 Въ Мезентія всадівъ палашъ;
 Духъ віскочивъ въ словахъ лайлівихъ,
 Пішовъ до чорта на шабашъ.
 Енэй побідою втішався,
 Со всіми добрे частовався,
 Олімпськимъ жертви закурівъ.
 Пили до нбчи, та гуляли
 И пьяні спати полягали,
 Еней бувъ пьянний ёле живъ.

Уже світбвая зірніця
 Була на небі якъ пятакъ,
 Або пшенична варяниця,
 И небо рділося, мовъ макъ.
 Енэй Троянцівъ въ гуртъ ззыває
 И смутнимъ відомъ объявляє,
 Що мертвихъ трéба поховасть;
 Щобъ заразъ принялися дружно,
 Братерськи и единодушно
 Троянъ убитихъ зволікатъ.

Потімъ Мезентія доспіхи
 На пень високий насадівъ;
 И се робивъ не для потіхи,
 А Марса щобъ удоволівъ.
 Шишакъ, панцирь и мечъ булатний,

Спісъ съ пра́поромъ, щитъ ду́же знáтний;
 И пень, мовъ ли́царь, въ збрóї бувъ.
 Тогді до війська обернúвся,
 Прокáшлявся и разъ смаркнúвся,
 И рiчъ таку імъ удишилнúвъ:

»Козáцтво! ли́царі! Трояне!
 Храбрýйте — наша, бачъ, берé!
 Отсé опúдало погáне,
 Латинівъ градъ одiпрé.
 Но пérше чимъ начнémъ ми бýтись,
 Для мéртвихъ трéба потрудýтись,
 Зробить іхъ дúшамъ упокóй;
 Имення ли́царівъ прославить,
 Паллáнта къ ба́тькові одпра́вить,
 Що наложиў тутъ головой.«

За симъ пiшобъ въ курінь просторий,
 Де трупъ царéвича лежáвъ;
 Надъ нимъ Арка́дський Підкомбрий
 Любáсткомъ мýхи обганяйвъ.
 Троянські плáкси тутъ ридали,
 Якъ на завíйницю кричали,
 Еней зарóмавъ ба́сомъ самъ:
 »Гай-гáй!« сказáвъ, »увáвъ мiй гáйстеръ!
 Який-то бувъ до бóю мáйстеръ!
 Угбдно, ба́чу, такъ богáмъ!«

Звелівъ носилки зъ верболозу,
 И зъ очерету балдахінъ
 Зготобить тіла для винбсу,
 Щобъ въ нихъ Палланть Эвандрівъ синъ,
 Вельможна, панськая персона
 Явилася передъ Плутона,
 Не якъ аби-який харпакъ.
 Жінки покійника обміли,
 Нове обрання наложили,
 Запхнули за щоку пятакъ.

Якъ все ужé булб готово,
 Тогді якийсь іхъ філозопъ
 Хотівъ сказати надгробне слово,
 Та збівся и почухавъ лобъ;
 Сказавъ: »Се мертвий и не дішеть,
 Не відить, тб-есть и не слышить,
 Ей-ей! уві! онъ мертвъ! амінь.«
 Народъ відъ речи умилився
 И гірько-гірько прослезився,
 И мурмотавъ: »Паноче, згинь!«

Потімъ Палланта покадили,
 Къ носилкамъ вінесли на двіръ,
 Підъ балдахіномъ положили,—
 Енай тутъ убивається безъ-міръ.
 Накривши гарнимъ покриваломъ,

Либонь тимъ са́мимъ оді́ломъ,
 Що одъ Ди́дона взялъ Ене́й;
 Взмостыли вóни на плéчи
 И помалéньку, по-старéчи
 Неслý въ містéчко Палланте́й (*).

Якъ вýбрались на чýсте пóле,
 Ене́й съ покíйникомъ прощáвсь,
 Сказáвъ: »О жизнъ! бурлýве мóре,
 Хто цíлий на тобі оставсь?
 Простý, приятелю любéзний!
 Оддáчу я за видъ сей слéзний —
 И Турнъ полу́чить зъ баришкóмъ.«
 Потімъ Паллáнту уклонíвся,
 Облобизáвъ и прослезíвся,
 До-дому почвалáвъ тишкóмъ.

Къ господі тілько що верну́вся
 Нашъ смутний лицарь панъ Ене́й,
 Уже въ присінкахъ и наткну́вся
 На прýсланихъ къ ёму гостей:
 Були посли се одъ Латíна,
 И всі ассéсорського чýна,
 Одинъ армéйський копитáнъ;
 Сей скрізь по світу волочýвся
 И по-Фригíйськи научився,
 Въ посóльстві бувъ якъ драгомáнъ.

(*) Палланте́й — столиця царя Эвандра.

Лати́нецъ ста́рший по поро́ді
 Къ Енею ра́цію нача́въ,
 И въ нашімъ зна́чить перевбді,
 Буцімъ-то ось вінъ що сказа́въ:
 »Не ворогъ, хто ужé дублénний,
 Не супоста́ть, чий трупъ нікчémний
 На пблі безъ душі лежи́ть.
 Позволь тіла убитой рати,
 Якъ вбідитця, землі преда́ти;
 Нехай князь мілость сю яви́ть.«

Еней къ добрú зъ нату́ри склонний,
 Сказа́въ посла́мъ Лати́нськимъ такъ:
 »Латинус брекс есть невгомбнний,
 А Турнус бе́ссімус дура́къ.
 И ква́ре воюва́ть вамъ ме́кумб?
 Латинуса буть путо цéкумб,
 А вась, сеньбресб, безъ ума;
 Латинусу радъ пáцемб дáре,
 Пермитто мéртвихъ поховáре,
 И злости ко́рамб вась немá..

»Одінъ есть Турнус ворогъ ме́усв,
 Самъ эрдо дéбетб воюва́ть;
 Веліть такъ фáта, утб Энэусб
 Вамъ бу́де рексб, Амáті зя́ть.
 Щобъ привесті адб фíнемб бéллюмб,

Ми зробимъ съ *Турнусомъ дуэллюмъ*,
 Про що всіхъ *сайдзисъ* проливатъ?
 Чи *Турнусъ* буде, чи *Энеусъ*,
 Укажеть *гладіусъ*, вель *Деусъ*
 Латинськимъ *сцептро* управлять.

Латинські посли сциркнулись,—
 По серцю імъ ся річъ була;
 Знечевъя трохи скаменулись,
 Дрансéса смілостъ тутъ взяла:
 »О князю! крикнувъ, »пресловутый!
 Великимъ ти родився бути!
 Ми все въ Латинови устá
 Внесемъ, дрібнессенько роскáжемъ
 И щиро, щиро те докáжемъ,
 Що зъ Тúромъ дру́жба есть пуста.«

И мировую тутъ зробили
 На тýждень, два, або и три,
 И въ договбрі положили,
 Щобъ теслі и другі майстрі
 Латинські, помогли Тройнамъ,
 Симъ ланцямъ, голякамъ, прочанамъ,
 Дострбіть новий городокъ;
 Щобъ нарубать дали сосніни,
 Клинківъ, дубківъ и берестіни,
 На крокви гóднихъ осичокъ.

За сиць тутъ началось гуляння,
 И чарочка пішла кругомъ;
 Роскази, сміхи, обнімання,
 Дійались дружно тютюномъ.
 Які пили, які трудились
 И надъ убитими возились;
 Въ лісахъ же страшна стукотня.
 Въ коротке мировое времѧ
 Латинське и Троянське племѧ
 Було, якъ близькая рідні.

Теперъ би трѣба описати
 Эвандра батьківську печаль
 И хліпання все росказати,
 И крикъ, и бхання, и жаль.
 Та-ба! не всякий такъ змудрує,
 Якъ самъ Віргілій намалює,
 А я жъ до жалю не мастакъ:
 Я слізъ и бхання боюся
 И самъ ніколи не журюся;
 Нехай собі се піде такъ.

Якъ тілько світова зірніця
 На небі зачала моргать,
 То вся Троянська станіця
 Гзялася мертвихъ зволікатъ.
 Еней зъ Трахбономъ розъїзджає,

Къ трудамъ дружину понуждае;
 Кладутъ изъ мертвихъ тіль костри
 Соломой іхъ обволікають,
 Олію зъ дёгтемъ поливають
 На всякий зрубъ, разівъ по три.

Потімъ солому підпалили—
 И пламя трупи обнялоб,
 И вічну память заквіли,
 Ажъ сùмно слухати будоб.
 Тутъ кость и плоть, и жиръ шкварчали,
 Тутъ інші смалець источали,
 У іншихъ репався живітъ.
 Смрадъ, чадъ и димъ кругомъ носились;
 Жерці найбілше тутъ трудились,—
 Изкнебе хаптурний рідъ.

Другі, товариші и кревні,
 Батькі, сині, кумі, сваті,
 На віки вічні незабвенні,
 А може хто изъ суеті,
 Въ огонь шпурляли різну збрю,
 Одежу, обувъ дорогую,
 Шаблі, лядунки, келепі,
 Шапки, свитки, кульбаки, тробки,
 Онучи, постолі, волобки —
 Шпурлялись, якъ на тікъ снопій.

Не тілько въ пблі такъ робілось,
 Въ Лавренті сўмно тожъ булó—
 Багацько трўпа тамъ палілось,
 Проспільство жъ на чимъ-світъ ревлó.
 Тамъ бáтько сйна шарубійку
 Опаковавъ и клявъ злодійку
 Війнú и вéтхого царя;
 Тутъ дівка вéльми убивалась,
 Що безъ вінця вдовой осталась,
 Утративши багатиря.

Жінкý, пороспускавши юбси,
 Росхрістані и безъ свитокъ,
 Рострёпані, простоволбси
 Галасовали на ввесь ротъ.
 По мéртвихъ жалібно кричали,
 По грудямъ бýлися, стогнали,
 Латинцівъ проклинали рідъ;
 Про Тýрна жъ всі кричали сміло,
 Що за своé любовне дíло
 Погубить дáромъ ввесь нарбдъ.

Дрансéсь на Тýрна тутъ доносить,
 Що Тýрнъ всімъ гýбелямъ винá;
 Еней на бой ёгб лишъ просить,
 И такъ би й кончилась війна.
 Та и у Тýрна бувъ сутяга,

Бреху́нъ, юриста, крюкъ, підтяга,
И діло Турна защищавъ;
Та и Амáтии пролáзи
Пускали рбзни роскази,
Щобъ Турнъ ні въ чимъ не уважавъ.

Якъ-бесь одъ хана Діомида
Латинови прийшай послай,
И изъ охлявшого іхъ вида
Не відцо, радість щобъ неслай.
Латинъ вельможамъ зъ старшиню
Веліть явитись предъ собою,—
Що все и стаłoся якъ разъ.
Послівъ кликнули до громади
И віполнивши всі обряди,
Латинъ прорéкъ такий приказъ:

»Скажи, Венule нежахливий,
Всю хана Діомида річъ;
Здаётся бувъ ти не брехливий,
Такимъ тебе зна наша Січъ.«
— »Підніжокъ твій я и підданець,
Ізъ слугъ твоїхъ послідній ланець«,
Сказавъ Венулъ. »Не погнівісь,—
Мужича правда есть колюча,
А панська на всі боки гнучка,—
И ханъ сказавъ такъ, не сумнісь:

»Не зъ мборою Латына бýтись
 »Противъ Троянськихъ розбишакъ;
 »Вамъ трéба бъ пérше придивйтись,
 »Який-то есть Еней козакъ!
 »Підъ Тробею вінъ дáвся знати
 »Намъ всімъ, якъ взяўся ратовати
 »Богівъ домашніхъ и рідніо.
 »Вінъ бáтька спасъ въ злу саму побру,
 »На плéчахъ знісъ на 'Иду гбру,
 »Сёгб не майте за брідніо.

»Противъ Енея не храбруйте,
 »Для нась здаётся вінъ святимъ;
 »И такъ Латыну ростолкуйте,
 »Щобъ лúчче помирився зъ нимъ.
 »Гай-гай! дé діти есть такіi,
 »Щобъ кўдрі бáтькови сідіi,
 »Найвище стáвили всéгб?
 »Не вброгъ я царю Латыну,
 »Та чту й Анхíзову дитину
 »И не підú противъ ёгб.

»Прошáйте, дóмини Латынці!
 »Поклонъ мій вáшому царю;
 »Візьміть назадъ свої гостинці,
 »Одправте іхъ къ багатирю
 »Енею и просіть покю.«

Вену́мъ утёрся тутъ рукюю
 И річи сій зроби́въ кінέць.
 Збентéжила ся річъ Лати́на,
 Здава́лось близька зла годи́на;
 На лісіні труси́всь вінéць.

Лати́нъ одъ думки схамену́вся,
 Олімпісъкимъ трохи помоли́всь;
 Намбрщивсь, сентябрёмъ наду́вся,
 И смутно на вельмо́жъ диви́всь.
 »А що?« сказа́въ: »чи поживи́лись?
 Отъ зъ Діомідомъ ви носи́лись,
 А вінъ вамъ фі́гу показа́въ!
 Заздалегідь булó змовля́тись,
 Якъ съ панъ-Енéемъ управля́тись,
 Поки́ лапóкъ не розіклáвъ.

»Тепе́ръ не приберу́ бішъ глúзу, —
 Якъ тутъ сихъ поселитъ проча́нъ?
 Землі шматокъ есть не піdnúжду, —
 То імъ зъ угбддями й отда́мъ.
 Отда́мъ нивъя и сінокобси,
 И риболовні Тýбрські кобси, —
 То буде намъ Енéй сусідъ.
 Коли́ жъ не схоче вінъ остатъця,
 А пуститця ище таскатьця, —
 То все же изба́вимся одъ бідъ.

»А щобъ зъ Енбемъ ладъ зробити,
 Пошли послівъ десятківъ пять;
 И мушу дари одрядити,
 Дикбюнки колибъ достати:
 Павидла, сала, осятрини,
 Шалёвий поясъ и люстрини,—
 Щобъ къ працнику пошивъ каштанъ;
 Сапьянци изъ Торжка новенки,
 Малевани потибенки.
 А нуте! якъ здаётца вамъ?«

Дрансесъ бувъ дивний говоруха,
 И Турнові бувъ врагъ лихий,—
 Встає, усь гладить, въ носі чуха,
 Дає одвітъ царю такий:
 »Латине світлий, знаменитий,
 Твоими медъ устами пйти!
 Всякъ тагне въ серці за тебе,
 Та одізватися не сміуть—
 Сидять, мовчать, сопуть, потіють
 И всякъ мізкує про себе.

»Нехай же та личина лята,
 Що нась впровадила въ війну
 И ганьбою до всіхъ надута,
 Походить більшъ на сатану!
 Що стілько болі причинила,

Що стілько люду погубила,
 А въ смутний часъ навтікача!
 Нехай лишъ Туриъ, що верховбдить
 И всіхъ панівъ за кірпи вбдить,
 Зъ Енеемъ порівня плечá.

»Нехай оставить нась въ свободі,
 Нехай царівні дастъ покой;
 Нехай живе въ своїй господі,
 А щобъ въ Латію ні ногбй!
 А ти, Латище, всіхъ благійшій,
 Прибаўвъ Енею даръ смачнійший—
 Єму Лавінію oddаї.
 Симъ сватовствомъ намъ миръ даруешъ
 И царства рані уратуешъ,
 Дочці жъ зъ Енеемъ буде рай.

»Тебé жъ прошуй я, пане Тýрне!
 Покінь къ Лавінії любовъ
 И проясній чоло похмурне,—
 Щади Латинську нашу кровъ!
 Еней тебé лишъ визиває,
 А нась, Латинцівъ, не займає,
 Иди зъ Троянцемъ потягайсь!
 Коли ти храбрий не словами,
 Такъ докажи намъ те ділами —
 Побить Енея посгарайсь.«

Одъ рέчи сей Туриъ розъярівся,
 Якъ втобленникъ посінівъ ввесь;
 Дрижали губи, самъ дрохівся,
 Зубами клацавъ, мовъ би песь,
 Сказавъ: »О ста́ра пустоме́ля!
 Яхідствъ и кáверзъ всіхъ осéля,
 И ти тхоромъ менé зовéшъ!
 И небиліці вимиша́ешъ,—
 Народъ лукáво ввесь яка́ешъ;
 На ме́не жъ чортъ-зна що плетéшъ,

»Що бу́цімъ хóчу я одгáти
 Голóвку лисую твою?
 Та згинь!— не хóчу покалáти
 Честь багатýрську свою.
 А ти, Латíне милостíвий,
 Коли́ такий ставъ полохлýвий,
 Що и за цárствомъ байдуже?
 Такъ лізвте жъ до Еней рáкомъ,
 Плазу́йте передъ симъ Тройкомъ,
 Вінъ миръ вамъ слáвний устроїж!

»Коли́ жъ до мýра я поміха,
 Коли́ Еней менé баžá,
 И смерть мо́й вамъ есть потіха,—
 Мой душá не есть чужá
 Одъ хрáбрости и одъ нідії:

Ідú де ждуть менé злодії,
 Ідú и бъюся зъ втікачémъ!
 Нехáй хотъ стáне вінъ Бовбю,
 Не налякá менé собою,—
 Поміряюсь зъ ёго плечéмъ.«

Колí въ конгрéсі такъ тягáлись,
 Еней къ Лаврéнту піdstупаўъ;
 На штурмъ Тройнці шиковáлись,—
 До бóю всáкий ажъ дрижáвъ.
 Латинъ таку почúвъ новýнку,
 Злякáвсь, пустíвъ изъ рóта слíньку
 И вся здригиúла старшина.
 «Отъвамъ и миръ!» сказáвъ Турнъ лóтий.
 И не терáвши ні минúти,
 Предъ військомъ опинíвсь—якъ на!

Изноў настáнъ гармáдеръ, лíхо:
 Нарбдъ якъ червъ заворушíвсь.
 То всi кричáть, то шéпчуть тíхо —
 Хто лáявся, а хто молíвсь.
 Изновъ війна и рíзанина,
 Изноў бідá гне въ сукъ Латíна, —
 Сердéшний кáявсь одъ душí,
 Шо тéстемъ не зробíвсь Енéю,
 И послі бъ зъ мýрною душéю,
 Лигáвъ потáпці и книші.

Турнъ мýттю нарядýвся въ збрóю,
 Летить, щобъ потрошить Троянъ;
 И розъяривъ дружину злúю,
 Побить Енеевихъ прочанъ.
 Прискочивъ пérше до Камíллы,
 Якъ бгíръ добрый до кобили,
 И ставъ ій заразъ толковатъ—
 Куди ій зъ військомъ напирати;
 Мессапъ же мусить підкрепляти
 Царыці сей прокляту рать.

Роспорядивши Турнъ якъ трéба,
 Махнувъ, засаду щобъ зробить,
 На гору, що торкалась неба,
 И щобъ Фригийцівъ окружить.
 Еней постробивъ тожъ отряди,
 Де всімъ назначивъ для осади
 Безъ бдступу на валъ итті.
 Йдуть зімкнувшись міцно, тісно,
 Йдуть, щобъ побідить поспішно,
 Або щобъ трúпомъ полягти.

Троянци сильно наступали
 И тиснули своїхъ врагівъ,
 Не разъ Латинцівъ проганяли
 До сáмихъ городськихъ валівъ.
 Латинци также оправлялись

И одъ Троянцівъ одбивались,
Одінь другого товкъ на прахъ;
Тутъ іхъ чиновники тузілись,
Якъ півні за гребні возілись;
Товклись кулаччямъ по зубахъ.

Но якъ Арунтъ убивъ Каміллу,
Тогді Латинцівъ жахъ напавъ;
Утратили и духъ, и силу,
Побігли хто куди попавъ.
Троянці зъ біглими змішались,
Надъ іхъ плечами забавлялись
И задавали всімъ стояжъ.
Ворота въ баштахъ запірали,
Своихъ ховатись не пускали,
Бо напустили бъ и чужихъ.

Якъ вість така прийшла до Турна,
То такъ мерзено изкрививсь,
Що тварь зробилася нечепурна,—
И косо, зашморгомъ дививсь.
Потімъ ярче одъ досади,
Виводить військо изъ засади
И гбру покидя, и лісь;
И тілько що спустивсь въ долину,
То въ ту жъ саму годину
Уздрівъ Енеевихъ гульвісъ.

Пізнáвъ панъ Турнъ пана Енея,
 А Тýрна тожъ Еней пізнáвъ;
 Вспалали дúхомъ Асмодéя,
 Одинъ другого бъ розідрáвъ.
 Не обійшлбся бъ тутъ безъ ббю,
 Колибъ панъ Фебъ, одъ перепою,
 Зара́нше въ воду не залізъ
 И не послáвъ на зéмлю нöчи;
 Тутъ всіхъ до сна сту́йлись очи
 И всякъ уклáвся горлорізъ.

Турнъ, облизня въ бою пíймáвши,
 Зубами зъ сérця скриготáвъ;
 Одъ дúру що робить не знáвиши,
 Латину зъ злостию сказáвъ:
 »Нехáй злидéнні прочáне,
 Задріпанці, твої Троїне,
 Нехáй своіхъ держатця словъ!
 Идú зъ Енеемъ поштурхáтьца,
 Въ моихъ простóпкахъ оправда́тьца:
 Убить и околіть готóвъ.

»Поплю Енея до Плутона.
 Абó и самъ въ адъ копирену;
 Уже мñi жизнь и такъ солбна!
 Оддáй Енею нависну....« (*)
 — »Гай, гай!« Латинъ тутъ обізвáвся:

(*) Нависна—дівка, що за двохъ, або й більше женихів лагодить.

»Чогó ти такъ розлютовáвся?
 Щó жъ бúде, якъ розсéржусь я?
 Уже миhi брехáти стíдно;
 А потаítъ — богáмъ обýдно,
 Святáя прáвда дорогá!

»Послúхай же: судьбí есть вóля,
 Щобъ я дочки не оддавáвъ
 За землякá, а то зла добя
 Насáде, хто зламá устáвъ.
 Менé Амáта ублагáла,
 И такъ бокí натасовáла,
 Що я Енею одказáвъ.
 Тепéрь самъ мýсишь мíрковати:
 Чи трéба жить, чи умíрати,—
 А лúчче, якъ-бý въ умъ ти взявъ.

»И занедбáвъ мою Лавíсю.
 Чи трóхи въ свíті панночóкъ?
 Ну взявъ би Мýньку, або Прíсю,
 Шатнúвсь то въ сей, то въ той кутóкъ:
 Въ Иваши, Мýльци, Пушкарíвку,
 И въ Бúдища, и въ Горбанíвку, (*)
 Тепéрь дíвчáть — хоть гать гатí!
 Тепéрь на сей товáрь не скúдно,
 И замужnю уkráсть не труdно,
 Абý по нáрову найти.«

(*) Села поблизу Полтавы.

На слóво се прийшлá Амáта,
 И заразъ въ Тúрна и впялáсь;
 Лобзáла въ гúби стратилáта,
 И одъ плачú надъ нимъ тряслáсь.
 »Въ напáсть«, сказáла, »не вдавáйся,
 И бýтися не поспíшáйся,
 Якъ лúснешъ ти, то згýну й я.
 Безъ тéбе насъ богí покýнуть,
 Латýнцí и Рутýльцí згýнуть
 И пропадé дочкá моя.«

А Турнъ на се не уважáе,
 И байдужé нí слíзъ, нí словъ;
 Гінцá къ Енéю посылае,
 Щобъ бýтись завтра бувъ готовъ.
 Енéй и самъ трусиўсь до бóю,
 Щобъ сýльною своéй рукóю
 Головку Тúрну одчесáть.
 А щобъ повíрить Тúрна слóву,
 Тожъ посыла зробítъ умóву,
 Якъ завтра виставляти рать.

На-зáвtre тíлько-що свítálo,
 Ужé нарбдъ заворушíвсь;
 Все вéшталося, все кишáло,
 На бой дивйтись всякъ галíвсь.
 Мíжовщики тамъ розмíряли,

Кілочки въ землю забивали,
На знакъ, де військові стоять.
Жреці молитви зачитали,
Олімпськимъ въ жертву убивали
Цапівъ, баранівъ, поросята.

Тутъ військо стройними рядами
Въ параді йшло, мовъ би на бой;
Въ празничній зброй зъ пропірами,—
Всякъ ратникъ чванився собою.
Обидві армії стояли
На тихъ межахъ, що показали;
Міжъ ними бувъ просторий плецъ.
Нарбдъ за військомъ копошився,
Всякъ тобівився, всякъ лізъ, тіснився,
Побоїщу щобъ зріть кінець.

Юнона, якъ богиня, знала,
Що Турун прийдетця пропасть,
Іщє въ міzkу коверзовала,
Щобъ одвернути таку напасть.
Кликнула мавку водъ Ютурун,
(Бо ся булá сетриця Турун),
И росказала ій свій страхъ;
Веліла швидче умудритъця,
На всікі хитрощи пуститьця,
Щобъ брата не строїли въ прахъ.

Якъ такъ на небѣ дві хитріли,
 Тутъ лагодились два на бой;
 Всі за свого богівъ моліли,
 Щобъ власною своєй рукой,
 Измігъ врага въ яєшню змѧти.
 Рутульці жъ стали розмишляти,
 Що Турнъ іхъ може скисовати;
 Уже заздалегідь смутівся,
 Йшё нічого, а скривився,
 Не лучче бъ бой сей перервати.

На сей-то часъ Ютурна мавка
 Въ Рутульский подоспіла строй,
 И тамъ вертілася якъ шавка,
 И всіхъ скуювдила собой.
 Камерта видъ на себе взявши,
 Тутъ всіхъ учила, толковавши,
 Що соромъ Турна видавати;
 Стидъ всімъ стоять згорнувши руки,
 Якъ згине Турнъ, терпіти муки,
 Дать шай въ кандалі ковати.

Все військо сумно мурмotalo,
 Сперва тихено, послі въ гласть,
 Гукнули разомъ: »Все пропало!«
 Щобъ розміръ перервати въ той часъ.
 Ютурна філді імъ робила:

Шпаками кібця затравила,
 И заець вовка покусавъ.
 Такі чуда небувалі
 Лаврентці въ добрѣ толковали,
 Тулумній къ битвѣ підгрунявъ.

И пе́рший стрéливъ на Троїнцівъ,
 Гілліпенка на смерть убивъ;
 А сей бувъ ро́домъ изъ Аркадівъ,
 То земляківъ на гнівъ відвівъ.
 Оттакъ изнобъ зірвали січу!
 Біжать одинъ другому въ стрічу,
 Хто зъ шаблею, хто зъ палащемъ;
 Кричать, стріляють, бьють, рубають,
 Лежать, втікають, доганяють;
 Все въ мигъ зробилось кулішемъ.

Еней — правдивий чоловяга,
 Побачивши такій не ладъ,
 Що вража, зрадивши, ватага
 Посласть Фригийцівъ дума въ адъ.
 Кричить: «Чи ви осатаніли?
 Адже ми розміръ утвердили!
 Ми зъ Турномъ побъемось одні.»
 Та відкіль стрілка не взялася
 И спотиняга въ стегнѣ впялася,
 И кровъ забрізькала штаній.

Енéй одъ рáни щкандибае,
 Въ крові, изъ стрóю въ свíй намéть;
 Ёгó Аскáній проважае,
 Либóнь и пíдъ руку ведéть.
 Уздрівъ се Турнъ возвеселíвся,
 Роспрындився и розхрабрýвся,
 И на Тройнцівъ полетівъ:
 То бъе, то пха, або рубае,
 Изъ трúшівъ бúрти насипае—
 Хоть-бý варítъ на сто котлівъ.

И пérшихъ Фíла, Тамарíса,
 На зéмлю махомъ повалíвъ;
 Потімъ Хлорéя, Себарíса,
 Мовъ бý комáшокъ потоптавъ.
 Дарéту, Глáвку, Ферсилобу.
 Порáнивъ рúки, шíю; ногу;
 На вíкъ калíками зробíвъ.
 Побíвъ багáцько Турнъ заклýтий,
 Не трóхи потоптавъ зикратий—
 Въ крові такъ, мовъ въ багні бродíвъ.

Коробилась душá Енéя,
 Що Турнъ Тройнцівъ такъ локшивъ;
 Стогнáвъ жалчíше Прометéя,—
 Бо бувъ одъ рáни ёле живъ.
 Япíдъ цилюрикъ лазарéтий,

Бувъ звáхуръ въ порошкáхъ нешпéтний,
 Личить Енéя приступáвъ:
 По лóктí руки засукае,
 За побáсь побли затикае,
 Очками кíрпу осіда́въ.

И заразъ приступíвши къ дíлу,
 Вінъ шпéникъ въ рані розгляда́въ;
 Прикладовавъ припáрки къ тíлу
 И шíломъ въ рані колупáвъ.
 И шéвську смóбу прикладае,
 Та все те трóхи помагáе;
 Япíдъ сердéшний чуе жаль —
 Обце́ньками питáвсь, клíща́ми,
 Крючка́ми, щíпцями, зубáми,
 Щобъ вýрвать проклятúщу сталь.

Венéри сérце засвербíло
 Одъ жáлю, що Енéй стогна́въ;
 Підтика́вши, — а ну за дíло!
 И Купидончикъ не гулявъ.
 Шатну́лись, разнихъ травъ нарва́ли,
 Сциліо́щоі водй примчáли,
 Гарлемпíсскихъ кáпель пíддали,
 И все те вкýпі сколотíвиши,
 Якісь словá наговори́вши,
 Енéю рану нолили.

Такé ліка́рство чудотвóрне
 Боль рáни заразъ унялб,
 И стрілки копíйцé упбрне
 Безъ праці ви́нятись далб.
 Енéй нашъ зибvu ободрýвся,
 Палёнкц кубкомъ підкрепíвся,
 Въ паймáтчину одігся бронь.
 Летить изнбвъ врагівъ локшити,
 Летить Тройнцівъ ободрýти,
 • Роздуть въ нихъ храбости огнь.

За нимъ Фригийські воеводи,
 Що тыху, навzáводи летять;
 А військо — въ лотокáхъ якъ вóди
 Ревуть, все дномъ на верхъ вертáть.
 Енéй лежачихъ не займае,
 Утікачівъ ні зá-що мае,
 А Тúрна повстрічать бажá.
 Хитрítъ лукáвая Ютúрна,
 Якимъ би поббитомъ ій Тúрна
 Спасти одъ смéртного ножá.

На хýтроши дівчáта здáтні,
 Коли iхъ сérце зашимйт;
 И въ ремеслі симъ такъ понятні,
 Самъ бісъ iхъ не перемудрýть.
 Ютúрна зъ облака злетїла,

Зіпхнұла братия машталіра
 И стала юней поганять,—
 Бо Түрнъ ганявъ тогді на вбзі,
 Зикратий же лежавъ въ оббзі—
 Не въ силахъ бігать, ні стоять.

Ютұрна, віньми управляя,
 Шаталась зъ Тұрномъ міжъ полківъ;
 Якъ одъ хортівъ лиса виляя,
 Спасала Тұрна одъ врагівъ.
 То зъ нимъ напередъ виізджаала,
 То вмигъ въ другий кінецъ скакала,
 Та не туди де бувъ Еней.
 Сей бачить хитрость тутъ непевну,
 Трусливость Тұрнову нікчемну,
 Напівсь въ погонь зо всіхъ гужей.

Пустівсь Еней слідити Тұрна,
 И дұма зъ бка не спустіть;
 А мавка хитрая Ютұрна
 И тутъ найшлаза күлю злить.
 Къ томұжъ Мессапъ, забігши зъ боку,
 Зрадливо, зо всёгб наскоку,
 Пустівъ въ Енея камінець;
 Та сей, по щастю, ухилився
 И камінцемъ не повредівся,
 Зъ султана жъ тілько збивсь кінець.

Енéй, таку уздрівши зráду,
 Велíкимъ гнівомъ розспалíвсь;
 Тукнúвъ на всю свою громáду,
 И тихо Зéвсу помолíвсь.
 Всю рать свою впередъ подвінувъ
 И разомъ на врагівъ нахлінувъ,
 Велівъ всіхъ сікти та рубать.
 Пішли Латинцівъ потрошити,
 Рутульцівъ шпишовати, кришити,
 Та-бá! якъ Тúрна бъ намъ доста́ть!

Теперъ безъ соромá признаюсь,
 Що трудно бýту описа́ть;
 И якъ ні мбрщусь, ні стара́юсь,
 Щобъ глáдко вірши шкандовати,
 Та бáчу по моéму вýду,
 Що скомпоную панахíду.
 Зроблю лишъ рбспись именамъ
 Убýтихъ вбінівъ на поблі
 И згінувшихъ тутъ по невблі,
 Для прýмхи іхъ князьківъ душамъ.

На сей баталії пропали
 Цетагъ, Танаісъ и Толбнъ;
 Одъ рукъ Енéевихъ лежали
 Порізані: Онйтъ, Сукронъ.
 Троїнцівъ Гілла и Аміка

Зіпхнула въ пѣкло Тўрна пїка....
 Та дѣ всіхъ поимѣнно знатъ?
 Тамъ вороги всі такъ смішались,
 Стіснілись, що ужѣ кусались,
 Руками жъ нільзя и махать.

Якъ-ось и сердобольна мати
 Енёю хўннула въ кабакъ,
 Велівъ щобъ штурмомъ гродъ брати,
 Рутульскихъ перебить собакъ,
 Столичний же Лаврентъ достати,
 Латину зъ Тўрномъ пѣрцю дати,—
 Бо царь въ будинкахъ ні гугу.
 Енѣй на старшихъ галасае,
 Мерщій до сїбе іхъ сзыває
 И мовить, ставши на бугру:

»Мої мбви не жахайтесь
 (Бо нею управлї Зевесъ),
 И заразъ зъ військомъ одправлїйтесь
 Брать гродъ, де паршивий песъ
 Латинъ зрадливий пїе сивуху,
 А ми бъемось зо всёго духу.
 Идіть, паліть, рубайте всіхъ!
 Громадська ратушъ, збрні, йзби,
 Щобъ напередъ всёгб измїзли,
 Амата жъ заважите въ міхъ.«

Сказавъ — и військо загриміло,
 Якъ громомъ, разнимъ оріжжамъ;
 Построймось и полетіло
 Простесенько къ градськимъ стінамъ.
 Огні черезъ стіну шпурляли,
 До стінъ драбини приставляли
 И хиари напустіли стріль.
 Еней, на городъ руки знівши,
 Латина въ зраді укорявші,
 Кричить: »Латинъ винаглихъ ділъ!«

Які въ городі остались,
 Занкались одъ такій біді
 И голови іхъ збунтовались,—
 Не знали утікати куді.
 Одні тряслись, другі потіли,
 Ворбта одчинять хотіли,
 Щобъ въ городъ напустити Троянъ.
 Другі Латина визиваали,
 На валъ полісти принуждали,
 Щобъ самъ спасавъ своїхъ миранъ.

Амата, глянувши въ віконце,
 Уздрила въ городі пожаръ;
 Одъ диму, стріль, затмілось синце;
 Напавъ Амату сильний жаръ.
 Не бачивши жъ Рутульцівъ, Турина,

Вся кровъ скипілася зашкўрна —
 И въ-мигъ царыцю бдуръ взявъ.
 Здалося ій, что Турнъ убитий,
 Черезъ неї стидомъ покрітый,
 На вікъ зъ Рутульцями пропавъ.

Ій жизнь зробилася не мила
 И осуружився ввесь світъ.
 Себе, Олімпськихъ кобеніла,
 И видно изо всіхъ примітъ,
 Що глуздъ остатній потеряла,—
 Бо царське обрання рвала;
 И въ самій смутній сій порі,
 Очкуръ вкругъ шиї обкрутивши,
 Кінέць за жерту зачепивши,
 Повісилась на очкури.

Амати смерть ся бусурманська,
 Якъ до Лавінії дойшла,
 То крікнула: »Уві!« съ-письменська,
 По хати гедзатись пішла.
 Одежу всю цвітну порвала,
 А чорну къ цері прибіала,
 Мовъ галка парядилась въ-махъ;
 Въ маленьке дзёркальце дивилась,
 Кривитись жалібно училась
 И мило хліпати въ слёзахъ.

Такая розімчалась чутка
 Въ народі, въ городі, въ полкахъ.
 Латинъ же, якъ старий плохутка,
 Устоявъ ледве на ногахъ.
 Теперь вінъ берега пустився
 И такъ зліденно искривився,
 Що ставъ похжимъ на верзунъ.
 Амти смерть всіхъ сполошила,
 Въ тугу, въ печаль всіхъ утопила,
 Одь неї звомпивъ самъ панъ Тури.

Якъ тілько Турнъ освідомився,
 Що давъ царіці смерть очкуръ,
 То такъ на всіхъ остервенився,
 Підстрілений мовъ дикий кнуръ.
 Біжить, кричить, маха руками —
 И грізними велить словами
 Латинцямъ и Рутульцямъ бой
 Зъ Енеевцями перервати.
 Якъ разъ противні супостати,
 Утихомирясь, стали въ строй.

Еней одъ радости не стяминувсь,
 Що Турнъ виходить битись зъ нимъ;
 Оскаливъ зубъ, на всіхъ оглянувшись
 И спісомъ помахавъ своїмъ.
 Прямий, якъ сбсна, величавий,

Бувáлий, здáтний, тéртий, жváвий
 Такýй, якъ бувъ Нечéса князь.
 На нёго всí бáньки пялили,
 И сáми ворогí хвалили,
 Ёгó любíвъ всякъ,— не боявсь.

Якъ тілько вýступила къ ббю
 Завзýта пáра ватажкíвъ,
 То, зглянувшися міжъ собóю,
 Зубáми всякий заскрипівъ.
 Тýтъ — хвись! шабéльки засвистíли,
 Цокъ-цокъ! — и йскри полетіли—
 Одýнъ другого полосасть!
 Турнъ пérший зацідівъ Енéя,
 Що съ плечъ упáла и керéя,
 Енéй бувъ поточýвсь назáдъ.

И въ-мigъ, прочýмавшиcь, зъ наскóкомъ
 Енéй на Тýрина напустíвъ,
 Оддáчивши ёму сто-зъ-бкомъ,—
 И вráжу шáблю перебíвъ.
 Якýмъ же побитомъ спастýся?
 Трохí не лúчче упlesтиcя,—
 Безъ шáблі нíльзя воюватъ.
 Такъ Турнъ зробивъ безъ дáльней дýмки,
 Якъ кáжуть, пíдобрáвши клúнки,
 А нý! чимъ тыху навtíki дратъ.

Біжіть панъ Туриъ и репетуе,
 И просьти у своіхъ меча.
 Ніхто сердёги не рятуе
 Одъ рукъ Троянська силачá!
 Якъ-бось ищё перерядилась
 Сестриця и предъ нимъ явилась,
 И въ руку сунула памашъ;
 Изноў шабельки заблищали,
 Изноў панцирі забряжчали,
 Изноў панъ Туринъ опрavивсь нашъ.

Тутъ Зевсъ не втёрпивъ, обізвався,
 Юноні зъ гнівомъ такъ сказавъ:
 »Чи умъ одъ тёбе одцураўся?
 Чи хочешъ, щобъ тобі я давъ
 По пані-старій блискавкаами?
 Біда зъ злостливими бабами!
 Уже жъ вістімо всімъ богамъ:
 Еней въ Олімпі буде зъ наими
 Живитись тими жъ пирогами,
 Які кажу пекті я вамъ.

»Безсмертного жъ хто ма убити?
 Або хто може рану дать?
 Про що жъ мазку мирянську літи?
 За Турина щиро такъ стоять?
 Ютурина на одну проказу,

И певне по твойму приказу,
Палашъ Рутульцу шідала.
И паки жъ будешъ ти бісітьца?
На Трою и Троянцівъ злітьца?
Ти зла імъ вдволь завдала!«

Юнона въ перший разъ смирилась,
Безъ крику къ Зевсу річъ велѣ:
»Простій, пан'отче! проступилась;
Я, далебі, дурна булá.
Нехай Еней сідлá Рутульца,
Нехай спихá Латина зъ стульца,
Нехай посéлить тутъ свій рідъ.
Та тілько, щобъ Латинське плéмя
Удержало на вічне время
Імення, мову, віру, видъ.«

— »Инбсе! сількись!« якъ мовляла,
Юноні Юпітеръ сказавъ.
Богиня зъ-радіщъ танцовала,
А Зевсъ *метелицю* свиставъ.
И все на шалькахъ розважали,
Ютурну въ воду одіслали,
Щобъ зъбрatomъ Турномъ розлучитъ;
Бо книжка Зевсова зъ судьбами,
Не смртнихъ писана руками,
Такъ мусила установлять.

Енéй махáе дóвгимъ спíсомъ,
На Тýрна міцно наступá,
»Тепéръ«, кричítъ, »пíдбýтий бíсомъ,
Тебé нíхтò не заховá!
Хоть якъ вертíсь и одстуپáйся,
Хоть въ віщо хóчъ перекидáйся,
Хоть зáйчикомъ, хоть вóвкомъ стань,
Хоть вънéбо лíзъ, нирáй хоть въвбóду,
Я вýтягну тебе съ пíдъ-спóбу
И розмíзчú погáну дрянь!«

Одъ сей бундючної Турнъ рéчи
Безпéчно ўсикъ закрутíвъ,
И зжавъ своi ширóкі плéчи,
Енéю глúздивно сказáвъ:
»Я стáвию рíчъ твою въ дурнýцю,—
Ти въ рóку не пíймáвъ синýцю,
Не тéбе, дáле-бíгъ, боюсь.
Олýмпíскí наáми управляють,
Вонí на мéне наягають,
Предъ нíми тóлько я смирюсь.«

Сказáши, крúто повернúвся
И камéнь пúдівъ въ пять пíднáвъ;
Хоть зъ прáци трóхи и надúвся,
Бо бачъ, не тímъ вінъ Тýрномъ ставъ.
Не та булá въ нíмъ жváость, сýла,

Ему Юнона измініла;
 Безъ ббгівъ жъ людська мочъ пустякъ!
 Ему и камень измінє,
 Еней геть не долітє,—
 И Ту́рна взявъ великий страхъ.

Въ таку щасливую годину
 Еней чимъ-дужъ списъ розмахавъ
 И Ту́рну, гадовому сину,
 На вічний поминокъ пославъ.
 Гуде, свистить, несётся піка,
 Якъ звёрху за курчамъ шульпіка,
 Торбхъ Рутульца въ лівий бікъ!
 Простягся Турнъ, якъ щогла, болі,
 Качаєтся одъ гірької болі,
 Клене Олімпськихъ, еретикъ!

Латинці одъ сёгó жахнулись,
 Рутульци гáласъ підняли,
 Троянці глумно осміхнулись,
 Въ Олімпі жъ могорічъ пили.
 Турнъ тяжку боль одоліває,
 Къ Енею руки простягає
 И мбву слéзную речé:
 »Не жíзни хбчу я подárка,—
 Твой, Анхíзовичъ, припарка
 За Стиксъ менé поволочé.

»Но есть у ме́не ба́тько рідний,
 Старий и ду́же ве́тхихъ силь;
 Безъ ме́не вінъ хоть бу́де бідний,
 Та світъ мині сей ставъ не миль..
 Тебе о тімъ я умоляю,
 Прошу́, якъ козака, благаю,
 Коли́ мині смерть завда́сій,
 Одпра́въ до ба́тька трупъ дублени́й,—
 Ти бу́дешъ за сие спасе́нний;
 На ви́купъ же, що хочъ, просай.«

Еней одъ ре́чи сей смягчива́ся
 И мечъ піднятий опустівъ;
 Трохі́-трохі́ не прослези́вся,
 И Ту́рна рястъ топта́ть пустівъ.
 Ажъ—зиркъ! Палланто́ва ляду́нка
 И золота на ній кару́нка,
 У Ту́рна ві́сить на плечі....
 Енея очи запала́ли,
 Уста́ одъ гніва задрижа́ли,
 Весь зашарівсь, мовъ жаръ въпечі.

И въ-мигъ, вхопи́вши за чупріну,
 Шкере́берть Ту́рна поверну́въ,
 Насівъ коліномъ злу ли́чицу
 И бáсомъ громовімъ гукну́въ:
 »Такъ ти Троянциамъ намъ для сміха

Глумиšь съ Паллантова доспіха
 И думку маешъ буть живимъ?
 Палланть тебѣ тутъ убивае,
 Тебѣ вінь въ пеклі дожидае,
 Иди къ чортамъ, дядькамъ своімъ!«

Съ симъ слбомъ мечъ свій устромляе
 Въ роззявлений Рутульца ротъ
 И тричі въ рані повертае,
 Щобъ білше не булó клопотъ.
 Душа Рутульска полетила
 До пекла, хотъ и не хотіла,
 Къ пану Плутону на бенькетъ.
 Живé хто въ світі необачно,
 Тому нігде не буде смачно,
 А білшъ, коли и совість жметъ.

КІНКЦЬ.

НАТАЛІКА НОЛТАРКА

УКРАЇНСКАЯ ОПЕРА

ДѢЙСТВУЮЩІЯ ЛИЦА:

Наташка — малороссійская дівчина.

Гордина Терпіліхія — мать ея.

Петрі — любовникъ Наташки.

Микола — дальній родственникъ Терпіліхії.

Тетерваковський — Вόзний, женихъ Наташки.

Макогоненко — сельскій Выборний.

ДѢЙСТВІЕ ПЕРВОЕ.

Село є рѣки Ворскла. Вдоль сїзвы улицы, ведущая
къ рѣкѣ: тутъ между хатами и хата Терпілихи.

I

НАТАЛКА выходитъ изъ хаты съ ведрами на коромыслъ, и подойдя къ рѣкѣ, ставитъ ведра на берегу; ходитъ задумавшись, и потомъ поетъ:

Віють вітри; віють буйні, ажъ деревá гнýтця.
О, якъ болйтъ моё серце, а слёзи не ліотъца!
Тráчу літá въ ліотімъ горі и кінця не бáчу,
Тілько тоді и полéгша, якъ нýшкомъ поплáчу.
Не попрâвлять слёзи щастю... сérцю лéгше бúде;
Хто щастайвъ бувъ хоть часбочокъ, по вікъ не забуде.

Есть же лю́де, що и моїй заві́дують долі:
 Чи щаслива жъ та близинка, що росте у болі?
 Що на болі, на пісочку, безъ роси на сонці?
 Тяжко жити безъ милого и въ свойі сторбнці!
 Дѣ ти, милый, чорнобривий? Дѣ ти? Озовися!...
 Якъ я, бідна, тутъ горюю, пріайді, подзвіся!
 Полетіла бъ я до тѣбе, та крилѣць не маю,
 Щобъ побачивъ, якъ безъ тѣбе зъ горя висихаю....
 До когб жъ я пригорнуся, и хто приголубить,
 Коли теперъ нема тогб, який мене любить....

Пётре, Пётре! Дѣ ти теперъ? Може, де скитаєсѧ у нûжді й горі, и проклинашъ свою долю, — проклинашъ Наталку, що черезъ неї утерявъ пристанище; а може... (*плачеть*) може, й забувъ, що я живу на світі! Ти бувъ біднимъ, любивъ мене, и за те потерпівъ, и мусивъ мене оставити; я тебе любила, и теперъ люблю.... Ми теперъ рівня съ тобю; и я стала така бідна, якъ и ти: вернися жъ до моего серця! Нехай глянуть бчи мої на тѣбе ище разъ, и на віки закріются....

II

вбзний, шедший мимо, подходитъ къ Наталкѣ.

Благодійственаго и мірного пребиванія!... (*Въ сторону.*) Удобная оказія предстала здіяти о себі предложеніе на самоті.

НАТАЛКА, кланяясь.

Здорбі бу́ді, добрі́дію, пáне Вóзний!

вóзний.

Добрі́дію! добрі́дію!... Я хотівъ би, щобъ ти звала менé — тéе то якъ ёгó — не више помянутимъ імѧнемъ.

НАТАЛКА.

Я ва́сь зову́ такъ, якъ все селб на́ше величáе, шану́ючи вáше письмéньство и розумъ.

вóзний.

Не о семъ, гáлочко, —тéе-то якъ ёгó — хлопочу́ я; но желаю изъ медовихъ уеть твоіхъ слышати умилительное назвáніе, сообрáзное моему чўствію. Послúшай....

Отъ юнихъ літъ не зпалъ я любви,
Не ощуща́лаъ возможéния въ кроби;
Какъ вдругъ предстáлъ Ната́лки видъ ясний,
Какъ райський кринъ душáстий, прекрасный:

Утрóбу всю потрýсь....
Кровъ взволнováлась,
Душá смiша́лась,—
Настáлъ мой часъ!

Настáлъ мой часъ, и сérце все стонеть;
Какъ камень, духъ въ пучину золъ топтеть.

Безмірно, ахъ! люблю тя дівіцю,
Какъ жаднай волкъ младую ягніцю.

Твой предвіщаєтъ зракъ
Мні жизнъ дражайшу,
Для чуствъ сладчайшу,
Какъ зъ мёдомъ макъ.

Противні мі стають и розділи,
Позви и копи страхъ надоili;
Несносенъ мі сигклитъ весь бумажний;
Противень тожъ и чинъ мой преважний ...

Утиху ти подай
Душі смятеної
Моей письменной,
О ти, мой рай!...

Не въ состоянї поставить на видъ тобі сили,
любві моїй!... Когдá би я иміль — тее-то якъ ёгб —
стілько язиковъ, скілько артиколовъ въ статуті,
или скілько запятихъ въ Магдебургськомъ праві,
то и сихъ не довліло бы на восхваление ліпоті тво-
ей... Ей, ей! люблю тебе.... до безконечности!

НАТАЛКА.

Богъ зъ вами, добродію! що ви говорите! Я річи
вашої въ толкъ собі не візьму.

ВОЗНИЙ.

Лукавишъ — тее-то якъ ёго — мой галочко! и

добрѣ все розуміешъ. Ну, коли такъ, я тобі коротенько скажу: я тебѣ люблю, и женитись на тобі хбчу.

НАТАЛКА.

Гріхъ вамъ надъ бідною дівкою глумитись! Чи я вамъ рівня? Ви панъ, а я сирота; ви багатий, а я бідна; ви Возний, а я пристого рбду.... Та и по всѣмъ я вамъ не підъ пárу.

ВОЗНИЙ.

Излженніе въ отвітнихъ річахъ твоихъ резони суть — тѣе-то якъ ёгo — для любви ничтожнї. Уязвленное часто-реченою любовию серце, по всімъ божескимъ и человіческимъ законамъ, не взираеть ні на порбду, ні на літа, ні на состояніе. Оная любовъ все — тѣе-то якъ ёгo — рівняеть. Рци одноб слово: »Люблю васъ, пане Возний!« — И азъ, вышеупомянутый, виконаю присягу о вірномъ и вічномъ союзі зъ тобою.

НАТАЛКА.

У настѣ є пословиця: »Знайся кінь зъ конемъ, а віль зъ воломъ«. Шукайте собі, добробдю, въ городі панночки. Чи тамъ трбхи єсть судівенъ, писарівенъ и гарнихъ попівенъ? Любую вибірайте. Ось, підіть лишень въ немлю, абб въ прадникъ, по Пол-

таві, то побачите такіхъ гарнихъ, такихъ гарнихъ, що и росказати не можна!

возний.

Бачивъ я многихъ и ліпообрázнихъ, и багатихъ; по сérце моé не имієть — тéе-то якъ ёгó — къ нимъ поползновénія. Ти однá заложила ёму позовъ на вічні рбки, и душá мой ежечасно волаєть тебе, и послі нíшпорной дáже годіни.

НАТАЛКА.

Воля вáша, добрóдію; а ви такъ зъ-письмéнна говбрите, що я тогó не зрозумію, та й не вірю, щобъ такъ швидко и дуже залюбítись можно будó.

возний.

Не віришъ? Такъ знай же, що я тебе давиò вже — тéе-то якъ ёгó — полюбíвъ, якъ тілько ви перейшли жити въ наше селó. Моіхъ ділъ околічності, возникающи изъ неудобнихъ обстоятельствъ, удéрживали соділати признáніе предъ тобю; тепéрь же читáю — тéе-то якъ ёгó — благость въ очахъ твоїхъ.... До формáльного опреділенія о моéй участі, открай мні хотя въ тéрminі, партикулярно, резолюцію: могу ли — тéе-то якъ ёгó — безъ отерóчокъ, волокити, пробторовъ и убýтківъ, полу́чити во вічное и потомственное владініе тебе —

двіжимое и недвіжимое иміниe для душі мої —
съ правомъ владіти тобю спокойно, безпрекословно, и по своей волі — тѣе-то якъ ёгo — распоряжать?
Скажи, говорю! Отвічай, отвітствуй: могу ли бить — тѣе-то якъ ёгo — мужемъ пристойнимъ и угбдливимъ душі твоей и тілу?

НАТАЛКА поетъ:

Відно шляхъ Полтавськіi и слáвну Полтáву,—
Пошану́йте сиротину, и не ввѣдьте въ слáву.

Небага́та я и прѣста, та чесного рбду,
Не стижуся прѣсти, шыти и носити вбду.

Ти въ жупа́нахъ и письмённий, и рівня зъ
панами:

Якъ же можешъ ты дружйтъца зъ прѣстими
дівка́ми?

Есть баға́цько городя́нокъ — вибіра́й любую;
Ти панъ Вóзний: тобі трéба не мене сільскую.

Такъ, добродію, пане Возний! Перестаньте жартовати надо мню, безпомощною сиротою. Моё все баға́ство есть моё доброе імя: черезъ васъ люде почнуть шептати про мене, а для дівки, коли обній люде зашепчутъ....

(Музыка начинаетъ игратъ прелюдію.)

*Вóзний про себя разсуждаетъ,
и смѣшныя мины играютъ на его
лицѣ. Натлака задумывается.*

III

*ВИБОРНИЙ показывается на
улицѣ, идетъ и поетъ:*

Дідъ рудій, бáба рудá,
 Бáтько рудій, ма́ти рудá,
 Дáдько рудій, тітка рудá,
 Братъ рудій, сестра рудá,
 И я рудій, рудý взявъ,
 Бо руду́ю сподоба́въ.
 Ой по горі, по Панáньці,
 Въ попеділокъ дуже вранці.
 Ишлі на́ші новобрáнці,
 Поклонíлися шинка́рці,—
 А шинка́рка на іхъ—моргъ:
 «Ідú, братіки, на торгъ.»
 Ишлі Ляхі на три шляхі,
 А Татáри на чоти́рі,
 Шве́ди врагі побе крýли;
 Козакъ въ Лóзі окликну́вся—
 Шведъ, Татáринъ, Ляхъ здрігну́вся,—
 Въ дугу́ всáкий изігну́вся!

*Натáлка взяла свои ведра и
пошла домой. Выборний подошелъ
къ Вóзному.*

вóзний.

Чи се — тéе-то якъ ёгó — новá пісня, пáне Вý-
борний?

ВІБОРНИЙ КЛАНЯЄТСЯ.

Та се, добрідію, не піснія, а нісенітниця. Я співаю йноді що въ голову лізе. Вибачайтє, будьте ласкові: я не добачивъ васъ.

ВОЗНИЙ.

Нічого, нічого. Відкіль се такъ.... чи зъ не гостей идетє — тее-то якъ ёгб?

ВІБОРНИЙ.

Я иду зъ дому. Вишровожавъ гостя: до мене заїжавъ засідатель нашъ, панъ Щіпавка; такъ ужé, знаете, не безъ того, — випили по одній, по другій, по третій, холодцемъ та ковбасю закусили, та вишнівки зъ кварту укутали, та й, якъ-то кáжуть, и підкріпилися....

ВОЗНИЙ.

Не росказовавъ же панъ Щіпавка якoi новини?

ВІБОРНИЙ.

Дé-то не росказовавъ! Жаловався дуже, що всёму земству урвалася теперъ єдка; та такъ, що не тілько засідателямъ, ні самому комисарові ужé не те, якъ давноб булб. Такá, кáже, хáлепа, що притильникъ накладно служити; бо, кáже, що пérше дур-

ніцею доставалось, то теперъ або віпросити треба, або купити.

возний.

Охъ! пра́вда, пра́вда! Даже и въ повітбомъ сүді и во всіхъ присудственнихъ містахъ унініе воспослідовало; малішша проволочка, або прижимочка просітелью, якъ воділось пе́рше, почитаєтца за уголовное преступленіе; а взяточокъ, сиріч — винуждений подарочекъ, весьма бочень іскусно уистці или отвітчика треба виканючи. Та що й говорить! Теперъ и при некру́тьськихъ набирахъ вовся не той порідокъ ведётся.... Трудно становитьця жити на світі.

віборний.

За те намъ, прістому народові, буде доброе, коли старшина буде богообоязлива и справедлива, не допускатиме письменнимъ п'явкамъ кровъ изъ нась смоктали.... Та куди ви, добродію, налагались?

возний.

Я паміреваю — тёе-то якъ ёгò — посітити нашу вдовствуючу дяконіху; та, побачивши тутъ Наталку (*вздихаетъ*), остановившася побалакати за нею.

віборний.

Наталку?.. А дё-жъ... вона? (*Осматривается.*)

вóзний.

Може, пішаа до-дому.

вýборний.

Золото — не дівка! Награди въ Богъ Терпіміху дочкю. Окромъ тбго, що красива, розумна, мотбрна и до всякоого діла дотепна, — яке у неї доброе сэрце, якъ вона поважае матіръ свою, шанує всіхъ старшихъ себѣ, яка трудяща, яка рукоділница, що и себѣ и матіръ свою на світі держить!

вóзний.

Нічого сказати — тее-то якъ ёгó — хороша, хоробша; и ужé въ такімъ вóзрасті....

вýборний.

Та й давнобъ часъ, такъ що жъ! Сирота, та ищё й бідна: ніхто и не квапитця.

вóзний.

Однакожъ я чувъ, що Натальці траплялись же-нихі и весьма пристойні. Наприкладъ, Тахтаулівський дячокъ, чоловікъ знаменитий басомъ своімъ, изученъ Ярмолоя, и дáже знаеть Печерський лаврський напівъ; другий волосний — тее то якъ ёгó — писарь изъ Восьмачекъ, молодець не убогий и про-

должавший службу свою безспорочно скоро годъ; третій — підканцеляристъ изъ суда, по іміяни Скоробрéха, — и многіи другі.... Но Наталка....

ВІБОРНИЙ.

Що? одказала? — Добре зробила. Тахтауївський дякъ пье горілки багато, и ужé спада зъ голосу; волосний писарь и підканцеляристъ Скоробрéха, якъ важуть, жевчики обидва, и глі, вашеці-прóше, якъ хлістики; а Натальці трéба не письменного, а хазяїна доброго, щобъ умівъ хлібъ робити, и щобъ жінку свою зъ матірью годовавъ и зодігавъ.

ВОЗНИЙ.

Для чого жъ не письменного? Наука — тéе-то якъ ёго — въ лісъ не ведé; письменство не єсть преткновеніе или поміха ко вступленію въ законний бракъ. Я скажу за сéбе: прáвда, я — тéе то якъ ёго — письменний; но по благости Всевишняго єсмъ чоловікъ, а по милости дворянъ Возний, и живу хочъ не такъ якъ люде, а хочъ побіль людéй. Копійка волочитца, и про чорний день имієтца; признаюсь тобі, якъ приятелю, буде сили и жінку — тéе-то якъ ёго — годовати и зодягати.

ВІБОРНИЙ.

Такъ чомъ же ви не одружитеся? Уже-жъ, здаёт-

ця, пора. Хиба въ ченці постригтись хочете? Чи ще, може, сужена на бчи не нависла? Хиба хочете, щобъ вамъ на веселлі сю піснню співали?... Ось слухайте:

Ой, підъ вишнею, підъ черешнею
 Стоявъ старий зъ молодю, якъ изъ ягодою.
 И просылася, и молилася:
 »Пусті мене, старий діду, на юлицию погулять!«
 —»Ой, я й самъ не піду, и тебе не пущу:
 Хочешъ мене старенького та покинути.
 Ой не кидай мене, мої голубочки!
 Куплю тобі хатку, іще й сіножатку,
 И ставокъ, и млинокъ, и вишневий садокъ «
 —»Ой, не хбчу хатки, а ні сіножатки,
 Ні ставка, ні млинка, ні вишневого садка.
 Ой, ти старий дідуга, изогнувся якъ дуга,—
 А я молоденька, гуляти раденька....«

возний.

Коли другі облизня піймали, то и ми остерегаємося. Наталка многимъ женихамъ піднесла печенного кабака; глядя на сие, и я собі на умі.

віборний.

А вамъ що до Наталки? будто всі дівки на неї похожі? Не тілько світа, що въ вікні: сюгдіва повно на світі. Та до такого пана якъ ві, у якої ажъ жижкі задріжать!

возний, про себя.

Признаюсь ёму въ моей любви къ Натальці! —
Послухай, пане Виборний! Нігде — тёе-то якъ
їго — прауди діти: я люблю Наталку всею душою,
всею мислю и всімъ сърцемъ моимъ; не могу безъ
неї жити, такъ ії образъ — тёе-то якъ їго — за
меною и слідить. 'Якъ ти думаешьъ? якъ совітуешъ
въ таковомъ моемъ припадці?

ВИБОРНИЙ.

А що тутъ добго думати? Старостівъ посылали за
рушниками, та й кінець. Стара Терпіліха не скуну-
лася ще зъ глúзду, щобъ вамъ одказати.

возний.

Охъ-охъ-бхъ! Стара не страшна, такъ молода —
кирну гне!... Я ужé ій говоривъ, якъ-то кáжуть,
на-догадъ буряківъ — тёе-то якъ їго, — такъ де?—
ні приступу!

ВИБОРНИЙ.

Що жъ вона-говбрить? Чимъ отговорюєтця, и
що кáже?

возний.

Вона излагаеть нерезбнні — тёе-то якъ їго —

причіни; вона приводить въ дбоводъ знакомство вола зъ воломъ, коня зъ конемъ; нарицаеть себѣ сиротою, а мене паномъ, себѣ бідною, а мене багатимъ, себѣ простою — тѣе-то якъ ёгô — а мене Вознимъ, и рішительний приговбръ учинил, що я ій, а вона мині не рівня — тѣе-то якъ ёгô.

ВІБОРНИЙ.

А ви жъ ій щô?

ВОЗНИЙ.

Я ій пояснивъ, що любовъ все рівняєть.

ВІБОРНИЙ.

А вона жъ вамъ щô?

ВОЗНИЙ.

Що для мене благопристойнійшъ панночка, ніжъ прости селянка.

ВІБОРНИЙ.

А ви жъ ій щô?

ВОЗНИЙ.

Що вона — тѣе-то якъ ёгô — одна моя госпожа.

ВІБОРНИЙ.

А вона жъ вамъ щô?

вóзний.

Що вона не вірить, щобъ такъ дуже — тёе-то
якъ ёгô — можно полюбитьи.

вýборний.

А ви жъ ій щô?

вóзний.

Що я ії давно люблю.

вýборний.

А вона жъ вамъ щô?

вóзний.

Щобъ я одвязався одъ неї.

вýборний.

А ви жъ ій щô?

вóзний, сô жаромъ.

Щô? — Нічого! Тебé чортъ принісъ — тёе-то якъ
єгô: Натáлка утекла, а я зъ тоббю остався.

вýборний.

Ой, ви письменні! Въ гору деретеся, а підъ ноб-
сомъ нічого не бачите! Натáлка обманювала васъ,
коли казала, що ви ій не рівня. У неї не тё на сérці.

в б з н и й.

Не тē? А що жъ би такéе?

ВІБОРНИЙ

Уже жъ не що: дру́гого любить. Ви, може, чува́ли, что якъ вони ще жили въ Полтаві и покійний Терпíло живий бувъ, то приня́въ-бувъ до сéбе якобо́сь сироту Петра за годованьця. Хлóпець вýрісъ слáвний, гárний, добрый, провбрний и, роботя́щий,— вінъ одъ Натáлки старший бувъ гдівъ три, або чоти́рі, зъ нéю вýгодовавъ и зре́сть въ-кúпі. Терпíло и Терпíліха любили годованьця свогó, якъ рíдного сýна,— та будо́ й за-що! а Натáлка люби́лась зъ Петробмъ, якъ братъ изъ сестрбю. Отъ Терпíло, понадіявшись на своé бағатство, зачáвъ зна-ко́митись не зъ рíвнею; зачáвъ, бачъ, завóдити бéнькети зъ повýтчиками, зъ канцеляристами, куп-цями и цехмýстрами: пивъ, гулявъ и шахровáвъ грóши; покінувъ свíй промисель, помáлу росто-чайвъ своé добро, роспíвся; зачáвъ гріма́ти за Натáлку на доброго Петра, и вýгнавъ ёго изъ свогó дому; а послі, якъ не стало и посліднёго сёго робітника, Терпíло зовсімъ извівся, — въ бід-ности вмеръ, и безъ кускá хліба оставивъ жінку и дочку.

вóзний.

Якимъ же побитомъ — тёе-то якъ ёгб — Терпіліха зъ дочкою опинилася въ нашімъ селі?

вíборний.

У Терпіла въ гроді на Мазурівці бувъ двіръ гарній зъ рубленою хатою, коморою, лёхомъ и садкомъ. Терпіліха, по смрти свого старого, все те продала, перейшла въ наше село, купила собі хатку и теперъ живе, якъ ви знаете.

вóзний.

А вишеречений Петрó дé — тёе-то якъ ёгб — обрітаєтца?

вíборний.

Богъ же ёгб зна. Якъ пішовъ зъ дворá, мовъ въ вбду упáвъ, — чутки немá. Наталка безъ душі ёго любить, черезъ ёго всімъ женихамъ одказує; та и Терпіліха безъ слізъ Петра не згадує.

вóзний.

Наталка неблагоразумна; любить такого чоловіка, котрого — тёе-то якъ ёго — може, и кісткі погнилий. Лучче синіця въ жмені, якъ журавель въ небі.

ВІБОРНИЙ.

Абб, якъ той Грекъ мовлявъ: »Лучче живий хорунжий, якъ мертвий сотникъ.« А я все таки думаю, колибъ чоловикъ добрый найшовся, то бъ Наталка вийшла заміжъ; бо убожество іхъ таке велике, щб не въ моготу становитця.

ВОЗНИЙ.

Сердечний приятелю! возьмися у Наталки и матери хождение иміти по моему сердечному ділу. Ежели вийграешъ — тёе-то якъ ёго — любовъ къ мині Наталки, и убійши ії доводами сильними довести ії до брачного моего ложа на законномъ основанні, то не пожалію — тёе-то якъ ёго — нічого для тебе. Вірь, безъ дані, безъ пошлинні, кому хочешъ, позовъ заложу и контроверсії сочиню, — божусь въ томъ: ей-же-ей!

ВІБОРНИЙ, не много подумавши.

Що жъ? Спрось не біда. Тутъ зла ніякого нема. Тілько Наталка не промахъ!... О, розумна и додадлива дівка!

ВОЗНИЙ.

Оsmілься! Ти умієшъ увернутись — тёе-то якъ ёго — хитро, мудро, не дорогимъ коштомъ. Коли жъ щб, то можно и брехнутіи для обману, приязни ради.

ВІБОРНИЙ.

Для обмáну? Спасибі за се! брехáти и обмáнова-
ти другихъ — одъ Бóга грíхъ, а одъ людéй сбромъ.

вóзний.

О, простотá, простотá! Хто тепérь — тéе-то якъ ёгó — не бréшеть, и хто не обмáнюєтъ? Мню, ежелибъ зде́сь зібралось мнóго нарбdu, и зъ-ненáцька ангель зъ неба зъ огнéнною рíзкою злетíвъ и вос-
кли́кнувъ: »Брехунí и обмáнщики! ховáйтесь, — а то я поражú васъ!« Ей-éй, всí присіли би до землí, совісти рáди! Блажéнна ложъ, егд бувáеть въ пblзу блíжнíхъ; а то бідá, — тéе-то якъ ёгó — що чáсто лжемó или рáди своеї вýгоди, или на ýпадъ другихъ.

ВІБОРНИЙ.

Вонó такъ, конéчне: всí люде грíшнí; одnákoжъ...

вóзний.

Щó одnákoжъ? Всí грíшнí, та ищé якъ! И одинь дру́гого такъ обмáнюєтъ, якъ тогó трéба! и якъ нí вертí, а вихóдить круговá порўка. Слúхай:

Всáкому гbроду нравъ и правá;
Всáка имéеть свíй умъ головá.

Всікого прýхоті вóдять за нісь;
Всікого мáнить къ наживі свíй бісъ.

Левъ роздираеть тамъ вóвка въ кускí;
Туть же вовкъ цáпа скубé за вискí;

Цапъ у горбóді капúсту псуé:
Всíкий зъ другóго берé за свое.

Всíкий, хто ви́шче, то нíзчого гнé;
Дúжий безсíлного давить и жмé.

Бíдний багáтого нéвний слугá,
Кóрчитця, гнétца предъ нимъ, якъ дугá.

Всíкъ, хто не мáже, то дúже скрипítъ;
Хто не лукáвить, то зъ-заду сидítъ.

Всíкого ротъ дерé лóжка сухá.
Хто-жъ есть на свíті, щобъ бувъ безъ грíхá?

ВÍБОРНИЙ.

Вонб такъ! Тілько великимъ грíшникамъ часто и
дáромъ проходить, а малéнькимъ грíшникамъ такого
завдають бéшкету, что и на старость бúде въ памятку!
Добре, пáне Вóзний! І васъ поважаю, и заразъиду до
старбí Терпíлыхи. Богъзна, до чбого дíдетця... Мóже,
вонб и добре бúде, коли ваша доля щаслива.

*вóзний съ радости начи-
наетъ путь, а виборний
подтлішуєтъ за пимъ:*

Ой, доля людськая—доля есть слíшá!
Частво служить злымъ, негіднимъ и імъ помагае.

Добрі терпіть нужду, поб-миру товчутця,
І все не въ ладъ імъ приходить; за що ні
візьмутця.

До кого жъ ласкава ся добля лукава,
Такий живе якъ сіръ въ маслі, спустивши
рукава.

Безъ розуму люде въ світі живуть гарно;
А зъ розумомъ та въ недоблі вікъ проходить
марно.

Ой, дbole людськая, чомъ ти не правдива,
Що до йншихъ дуже гречна, а до нась спесива?

IV

Хата Терпілихи. Мать прядеть, а дочь швеетъ.

ТЕРПІЛІХА.

Ти изнобъ чогось сумуешъ, Наталко! изнобъ
щось тобі на думку спало?

НАТАЛКА.

Мині зъ думки не йде наше безсталання.

ТЕРПІЛІХА.

Що жъ робити? Три роки ужé, якъ ми поубоже-
ству своєму продали двотикъ свій на Мазурівці,

покінули Полтаву, и перейшли сюди жити: покійний твій батько довівъ насъ до сего.

НАТАЛКА.

И, мамо! Такъ єму на роду написано, щобъ жити багатимъ до старости, а вмерти біднимъ; вінъ не виноватъ.

ТЕРПІЛІХА.

Лучче бъ була я вмерла, — не терпіла бъ такої біді, а більше черезъ твою непокірності.

НАТАЛКА, оставля работу.

Черезъ мою непокірності ви біду терпите, мамо?

ТЕРПІЛІХА.

А якъ-же? Скілько хоробшихъ людей сватались за тебе, розумнихъ, зажиточнихъ и чеснихъ, а ти всімъ одказала, — скажи, въ яку надію?

НАТАЛКА.

Въ надію на Бога. Лучче посидію дівкою, якъ піду заміжъ за такихъ женихівъ, які на мині сватались. Уже нічого сказати, хоробі люди!

ТЕРПІЛІХА.

А чому й ні? Дякъ Тахтаулівський чомъ не чолс-

вікъ? Вінъ письмений, розумний и не безъ кошійки. А волосний писарь и підканцеляристъ Скоробрёшенко, чому не люде? Кого жъ ти думаешьъ діждатись — може, пана якого, або губерського паничя? Лучче бъ всѣго, якъ-бій вийшла за дяка,— мала бъ вічний хлібъ; була бъ перше дячихо, а послі и попадею.

НАТАЛКА.

Хочъ-бій и протопонщею, то Богъ зъ нимъ! Нехай вони будуть розумні, багаті, и письменийші одъ нашого Бозного; та коли сэрце моє не лежить до іхъ, и коли вони мині осоружні.... Та и всі письмени, — нехай вони собі тымлятця!

ТЕРПІЛІХА.

Знаю, чомъ тобі всі не любязні: Петро навязъ тобі въ зуби. Дурніця все те, що ти думаешьъ: чотирі годи ужé объ німъ ні слуху немá, ні послушання.

НАТАЛКА.

Такъ що жъ? Адже жъ и вінъ объ насъ нічого не чує, та ми живемо; то й вінъ живъ, и такъ-же памятує объ насъ, та боїця вернутись.

ТЕРПІЛІХА.

Ти не забула, якъ покійний твій батько напо-

слідокъ не злюбивъ Петра, и умираючи, не давъ
свого благословенія на твбѣ зъ нимъ замужество;
такъ и могъ нікогда не буде.

*НАТАЛКА подбивається къ ма-
тери, схватываетъ ея
руку и поетъ:*

Ой, мАти, мАти! сърце не вважае:
Когд разъ полюбить, зъ тимъ и помирае.
Лучче умёрти, якъ зъ немилымъ жити,
Схнуть зъ печали, щоденъ слёзи ляги.
Бідность и багатство есть то Божка боля:
Зъ милымъ іхъ ділйти — щасливая доля.
Ой, хиба жъ я, мАти, не твой дитина?
Коли мой мУка тобі буде міла....
И до мого гбря ти жалю не майешъ —
Хто пришовсь по сърцу забуть заставляешъ.

О мАмо, мАмо! Не погуби дочки свої! (*Пла-
четъ.*)

ТЕРПЛІХА, со чувствомъ.

Наталко, схаменись! Ти у мене одна; ты кровъ
мой: чи захочу жъ я тебе погубити? Убожество моє
и старість сильнують мене швидче заміжъ тебе odda-
ти.... Не плачъ! я тобі не ворогъ. Правда, Петр
добрый парубокъ, та де жъ винъ? Нехай же прайде,
вернетца до насъ. Винъ не ложень, трудящий; зъ
нимъ обідніти до зайднівъ не можно... але що жъ!

Хто відає, мόже, де запропастівся, а мόже и одру-
житься де, мόже и забувъ тебé! Тепérъ такъ бувáе,
що одиú нí-би-то любить, а про дру́гу думáе.

НАТАЛКА.

Петró не такíй: сérце моé за ёго ручáетця, и
вонб минí віщúе, что вінъ до нась вéрнетця.... Якъ-
бý вінъ зновъ, что ми тепérъ такі бідні, — о, зъ
вінця світа прилетнúвъ би до нась на помічъ!

ТЕРПІЛІХА.

Недуже довірій своéму сérцю: сей віщунъ чáсто
обмáюе. Придивіся, якъ тепérъ робитця въ світі,
та й о Петrі такъ думай.... А лúчче, якъ-бý ти
булá мині покірна, и менé послúхала.

Чи я тобі, дóчко, добра не желáю,
Коли кого зáгемъ собі вибíраю?

Ой, дóчко, дóчко! щó жъ мині начáти,
Дéжъ любязнбого зáгя достати?

Петró десь блукáе; мόже, оженівся,—
Мόже, за тобою не дôвго журíвся.

Ой, дóчко....

По стáрости моїй живу́ черезъ сйлу,—
Не дíждáвшиcь Петrá, підú и въ могíлу.

Ой, дóчко....

Тебé жъ безъ пріо́ту, молоду дити́ну,
На когб оставлю бідну сироти́ну.

Ой, дбчко, дбчко! щоб жъ мині нача́ти?
Дé жъ любязнбго зятя доста́ти?

Ти на те веде́шъ, щобъ я не ді́ждала ба́чити тебе́
замужемъ, щобъ чере́зъ твоё упра́мство не дожилá
я віку: бідность, слёзи и перебори твої положить
менé въ домови́ну. (*Плачетъ.*)

НАТАЛКА.

Не пла́чте, ма́мо! Я покоряюсь ва́щій болі и для
васъ за пे́рвого женихá, вамъ угбдного, підú за
міжъ; перенесу́ своё го́ре, забуду Петра, и не бу́ду
нікогда плакати....

ТЕРПІЛІХА.

Наталко, дбчко мо́я! Ти все для ме́не на світі!
Прошу́ тебе: ви́кинь Петра зъ голови́, и ты буде́шъ
ща́сливою.... Але́ хотсь мелькну́въ мимо вікна ...
Чи не йде кто до насъ?... (*Уходитъ.*)

VI

НАТАЛКА одна.

Трудно, ма́мо, ви́кинути Петра изъ голови́, а
ще труднійше изъ се́рця. Та щоб роби́ть!... Да́лá
слово за и́ервого вийти заміжъ: для покою ма-

тери трéба все перенестí.... Скріплю сérце своé, перестáну журытись, осущú слёзи свої, — и бўду весéла. Женихý, якимъ я одказáла, въ дру́гий разъ не привяжутся; Вóзному такъ одрізала, що мусить одчепитьца; білше, здаётся, немá наприміті.... А тамъ — охъ!... Сérце моé чогось ще-мить.... (*Примѣтка, что кто-то приближает-ся къ двери садится за работу.*)

VI.

Входитъ Выборний, а за нимъ Терпілиха.

ВІБОРНИЙ.

Помогáй-бі, Натáлко! Якъ ся маешъ, якъ пожи-ваешъ?

НАТАЛКА.

Отъ, живемо и маemosя, якъ горóхъ при дорóзі: хто не схóче, той не вскубнé.

ТЕРПІЛИХА.

На нась бідныхъ и безпомощнихъ, якъ на те похиле дéрево, и кози скáчуть.

ВІБОРНИЙ.

Хто жъ тобі виновáть, старá? Якъ-бý oddala доч-ку заміжъ, то и мала бъ, хто васъ оборонявъ би.

ТЕРПІЛІХА.

Я сёго тілько й хочу; такъ що жъ....

ВІБОРНИЙ.

А що таке? Може, женихівъ нема, або що? А може, Наталка?...

ТЕРПІЛІХА.

Тó-бо-то й горе. Скілько ні трашлялось — и хорóші людці — такъ: »Не хочу, та й не хочу!«

ВІБОРНИЙ.

Дáвно мині та чудно, що Наталка такъ говорить: я ніколи бъ одъ ії розуму сёгó не ждавъ.

НАТАЛКА.

Такъ-то вамъ здаётся; а ніхто не віда, хто якъ обіда.

ТЕРПІЛІХА.

Оттакъ все вона — приговбрками та одговбрками и вивертается; а до того, якъ йще придасть бхання та слізъ, то я й руки опущу.

ВІБОРНИЙ.

Часъ би, Наталко, взялись за розумъ: ти уже

дівка, не дитя. Кого жъ ти дожидаёшся? Чи не изъ гробода ти таку приымку принесла зъ собою? О, тамъ панночкѣ дуже собою чванильца, и вередують женихами: той негарний, той небагатий, той не меткий, другий дуже смирний, иной дуже бистрий, той кирпачий, той носатий, та чомъ не военний, та коли и военний, то щобъ гусаринъ; а одь такого перебору досидяльца до тога, шо опися и на іхъ ніхто не гляне.

НАТАЛКА.

Не рівняйте мене, пане Віборний, зъ городянками: я не вередую, и не перебіраю женихами. Ви знаете, хто за мене сватався. Чи уже жъ ви хбчете спихнути мене зъ мосту та въ воду?

ВІБОРНИЙ.

Правда, заміжъ вийти — не дошову годину пересидіти; але мині здаєтца, якъ-бій чоловікъ надежний трапився, то бъ не трέба ні для сїбе, ні для матері їмъ одказовати: ви люде небагаті.

ТЕРПІЛІХА.

Небагаті! Та така бідность, таке убожество, шо я не знаю, якъ далъше и на світі жити!

НАТАЛКА.

Мамо! Богъ насъ не оставить: есть и біднійши одь насъ, а живуть же....

ТЕРПІЛІХА.

Запевне, що живуть; алѣ яка жизнь іхъ!

НАТАЛКА.

Хто живе чесно и годуетца трудами своими, то-
му и кусокъ черствого хліба смачнійшій одь мя-
кої булки, неправдою нажитої.

ТЕРПІЛІХА.

Говори, говори! а на старості гірко терпіти
нужду и во всому недостатокъ.... (*Къ Выборному*). Хочъ и не годуетца своєї дочки вихваляти, та
скажу вамъ, що вона добра у мене дитина: вона
обіщала, для мого покою, за першого жениха, аби бъ
добрый, вийти заміжъ.

ВІБОРНИЙ.

Объ разуму и доброму сердю Наталки нічого
говорити,—всі матері приміромъ ставлять ії сво-
їмъ дочкамъ; тілько—нігде правди діти—безъ при-
даного, хочъ будь вона мудрійша отъ царя Соло-
мона, а краща одь прекрасного Іосифа, то може
умерти сідбою панною.

ТЕРПІЛІХА.

Наталко! чуешъ, що говорять? Жалій послі на
себе, а не на другого когб.

НАТАЛКА вздыхаетъ.

Я ѿ такъ терплю го́ре.

ВІБОРНИЙ.

Та мόжно вáшому гбрю и пособýти.... (*Лука-
со.*) У мéне ёсть на приміті чоловýга — и повáж-
ний, и багатий, и Наталку дуже собí уподобавъ.

НАТАЛКА, вбік сторону.

Отъ и біда мині!

ТЕРПІЛІХА.

Жартуєте, пане Віборний.

ВІБОРНИЙ.

Безъ жáртівъ, знаю гáрного жениха для Натал-
ки; а коли́ правду сказáти, то я и прíйшовъ за
его поговорыти зъ вáми, пані Терпіліхо.

НАТАЛКА, сбік нетерпініємъ.

А хтó такий той женихъ?

ВІБОРНИЙ.

Нашъ Вóзний, Тетерьвакóвський. Ви ёго знае-
те?... Чýмъ же не чоловíкъ?

НАТАЛКА.

Вóзний? Чи вінъ же мині рівня? Ви глумитеся
надо мню, пане Віборний.

ТЕРПІЛІХА.

Я такъ привікла къ своёму безталанню, що бо-
юся й вірити, щобъ буда сёму пра́вда.

ВІБОРНИЙ.

Зъ якого жъ побиту мині васть обмáновати? Вóз-
ний Натáлку полюбíвъ, и хóче на ій женýтись:
щó жъ тутъ за дíво? Ну, скажіть же хутéнько,
якъ ви дúмаєте?

ТЕРПІЛІХА.

Я душéю рáда такому зáтеві.

ВІБОРНИЙ.

А ти, Натáлко?

НАТАЛКО.

Бóга бíйтесь, пáне Віборний! Мині страшно и
подумати, щобъ такíй пáнъ письмénний, розумний
и повáжний хотівъ на мині женýтись.... Скажіте
мині пérше, для чóго люде жéнятъця?

ВІБОРНИЙ.

Для чóго? — Для тóго.... А ти бúцімъ и не
знаeшъ!

НАТАЛКА.

Мині здаётца, для тóго, щобъ завестí хазáй-

ство и семе́йство, жи́ти люблязно и дру́жно, бути вірними до сме́рти и помага́ти одио другому; а панъ, котóрий жéнитця на прбстїй дівці, чи бу́де ій щýримъ дру́гомъ до сме́рти? Ёму въ голові и бу́де все роїтись, що вінъ іі вýручивъ изъ бідно-сти, вýвівъ въ люде, и що вонá ёму не рівня. Бу́де на нéї дивйтись зъ презирствомъ и обхóдитись зъ неповáгою, — и у пана такá жінка бу́де гірше наймички... бу́де крешачкою.

ТЕРПІЛІХА.

Оттакъ вонá всýкий разъ и занесé, та й спра-
лýся зъ нéю. Коли на те пíшлоб, то я скажú:
якъ-бý не годованець нашъ Петрó, то й Натáлка
була бъ якъ шовкóва.

ВÝБОРНИЙ.

Петрó? Де жъ вінъ? А скілько рóківъ, якъ вінъ
пропадá?...

ТЕРПІЛІХА.

Уже роківъ трóхи не зъ чоти́рі.

ВÝБОРНИЙ.

И Натáлка такъ обезглúзділа, що любить за-
пропастівшогось Петрá! И Натáлка, кáжешъ ти,
добра дитíна, коли ба́чить рідну свою матірь при-
стáрости, въ убожестві, всýкий часъ зъ заплáкан-

ними очýма, и тужъ умираючу одъ ге́лбної смéрти, не зжалитця надъ матérью? А ради когб? Рáди пройдисвіта, ланця, що, мóже, де въ острóзі сидить, мóже, умéръ, або въ москалі завербовáвся.

Terpílixa и Наталка плачутъ.

ВÍБОРНИЙ.

Эй, Натáлко! не дроchýся!

ТЕРПІЛІХА.

Та пожалій рíдной
Менé старой бід вéй,
Схаменýся!

НАТАЛКА.

Не плачь, мáмо, не журýся!

ВÍБОРНИЙ.

Забúдь Петrá ланця,
Пр^йдóху, погáнца,
Покорýся!

ТЕРПІЛІХА.

Будь же, дóчко, мнí послúшна!

НАТАЛКА.

Тобí покорýюсь,
На все соглашаўсь
Прямодúшно.

ВІБОРНИЙ, а за нимъ ТЕРПІЛІХА и НАТАЛКА:

Де згода въ семѣйствѣ, де миръ и тишина,
Щасливі тамъ люде, блаженна сторона:

• Ихъ Богъ благословляеть,
Добрѣ імъ посылаеть,
И зъ ними вікъ живеть.

ТЕРПІЛІХА.

Дочко моя! голубко моя! пригорнись до моего
сердца! Покірность твоїй жізни и здорбв'я мині
придасть. За твою повагу и любовъ до мене Богъ
тебе не оставить, моє дитятко!

НАТАЛКА.

Мамо, мамо! все для тебе стерплю, все для тебе
зроблю, и коли мині Богъ поможе, осушити
твоі слёзи, то я найщасливійша буду на світі;
тілько....

ВІБОРНИЙ.

А все таки «тілько»! Уже куди не кинь, то
кинь.... Викинь лишь дуръ зъ головы; ударъ ли-
хомъ объ землю, — мовчі та дишъ!

ТЕРПІЛІХА.

Такъ, дочко мой! Коли тобі що и наверзетьца
на умъ, то подумай, для кого и для чого вихо-
дишъ за Всного заміжъ.

НАТАЛКА.

Такъ, я сказала ужѣ, что все для тѣбе зроблю,
только щобъ не спішили зъ весіллямъ.

ВІБОРНИЙ.

А на що жъ и одкладовати въ дбвгій ящикъ;
аджѣ ми не судді.

ТЕРПІЛІХА.

Та трéба жъ такі прибратьця къ весіллю: хочъ
рушникъ и есть готові, такъ ищѣ дѣ-чого трéба.

ВІБОРНИЙ.

Абі рушникъ булі; а за прибори на весілля
не турбуйтесь: нашъ Вóзний чоловікъ — не взявъ
їгб катъ — на свій коштъ такé бундáчне весілля
удживнé, що ну! — Послухайте жъ сюді: сё-
гдня зробимо свáтання, и ви подавайте рушни-
къ; а тамъ ужѣ умóвитеся собі зъ пáномъ жени-
хомъ и за весілля. Прощайте! — Гляді жъ, Наталко,
не здéдзайся, якъ старості прійдутъ! памятуй, що
ти обіщаала матері. Прощайте, прощайте!

ТЕРПІЛІХА.

Прощайте, пане Віборний! Спасéть васъ Богъ
за вáшу приязнь. (*Уходитъ вмъстъ съ Выбор-
нимъ.*)

VII

НАТАЛКА єдна.

Не минула мене лиха година! Візний гірше ряха причепівся. А здається, що Макогбненко до всеї біді привідця.... Боже милосердний! що зо мною буде? Страшно и подумати, якъ зъ немилымъ чловікомъ ввесь вікъ жити! якъ нелюба миловати, якъ осоружного любити! Куди мині діватись? Де немочи шукати? Кого проєсти?... Гбре мині!... Добре люде, поможіть мині, пожалайте мене!... А я одъ всѣго сърця жалую объ дівкахъ, які въ такій біді, якъ ѿ теперъ.... (*Становится на колени и поднимаетъ руки вверхъ.*) Боже! коли ужъ воля твої єсть, щобъ я була за Візнимъ, то вижени любовъ до Петра изъ могб сърця, и наверни душу мою до Візного! Безъ сего чуда я пропаду на віки.... (*Встаетъ и поетъ.*)

Чого жъ вода коломутна? Чи не філля збила,
 Чого жъ и я смутна теперъ? чи не мати била?
 Мене жъ мати та не била, самі слёзи ляютца:
 Одъ мілого людій нема, одъ нелюба шліютца.
 Прійді, мілий, подивіся — яку терплю муку!
 Ти хочъ въ сърці, та одъ тебе беруть мою
 руку.

Спіши, мілий! Спасі мене одъ любої напасти!
 За нелюбомъ коли буду, то мушу пропасти.

ДѢЙСТВІЕ ВТОРОЕ.

Прежня улица къ рекѣ, въ селѣ у Ворскла.

I

микола, одинок.

Одінъ собі живу́ на світі, якъ билінка на пблі! Сирота, безъ ро́ду, безъ племени, безъ талану и безъ пріоту. Що робить — и самъ не знаю. Бувъ у гіроді, шукавъ міста,—але скрізь опізнивсь. (*Думаетъ.*) Одважусь у пекло на три дні! Піду на Тамань, пристану до Чорноморцівъ. Хочъ изъ ме-не и не показнай козакъ буде, та єсть же и негід-нійші відъ мене.... Люблю я козаківъ за іхъ оби-чай: вони коли не пьють, то людеї бьють, а все не гуляють.... Заспіваю лишень пісню іхъ, що ме-не старий Запорожець Сторчоглядъ вивчивъ....

Гбмінъ, гбмінъ, гбмінъ по дібрбві,
Туманъ побле покриває;

Мáти сýна, матí сýна,—
Мáти сýна проганяе:

»Идý, сýну, идý, сýну,—
Идý, сýну, прíчъ відъ мéне!

»Нехáй тебé, нехáй тебé,—
Нехáй тебé Ордá вíзьме!«

—»Менé, мáти, менé, мáти,—
Менé, мáти, Ордá запае.

»Въ чýстíмъ поблí, въ чýстíмъ поблí,—
Въ чýстíмъ поблí обыíзжáе.«

—»Идý, сýну, идý, сýну,—
Идý, сýну, прíчъ відъ мéне!

»Нехáй тебé, нехáй тебé,—
Нехáй тебé Тýрчинъ вíзьме!«

—»Менé, мáти, менé, мáти,—
Менé, мáти, Тýрчинъ знае:

»Срíбломъ-злбомъ, срíбломъ-злбомъ,—
Срíбломъ-злбомъ наділяе.«

—»Идý, сýну, идý сýну,—
Идý, сýну, прíчъ відъ мéне!

»Нехáй тебé, нехáй тебé,—
Нехáй тебé Ляхí вíзьмутъ!«

—»Менé, мáти, менé, мáти,—
Менé, мáти, Ляхí, знають:

»Мéдомъ-вињомъ, мéдомъ-вињомъ,—
Мéдомъ-вињомъ наповáють.«

— »Иді, сіну, іді, сіну,—
Иді, сіну, прічъ відъ меңе!

»Нехай тебé, нехай тебé,—
Нехай тебé Москáль візьме!«

— »Менé, мати, менé мати,—
Менé, мати, Москáль знає:

»Жить до сéбе, жить до сéбе —
Давнó ужé пíдмовлýе....«

Такъ и я зъ Чорномбрцями бўду тетéрю істи, го-
рілку пйти, лóльку курýти и Черкéсь бýти. Тіль-
ко тамъ трéба утайти, що я письмéнний: у нихъ,
каjутъ, изъ рбзумомъ не трéба висбuvатись. Та
се невелíка штúка: и дўрнемъ не трўдно прикý-
нутись.

II

*петró выходитb, и не ви-
да Миколы, поетb:*

Сбнце низéнько,
Вéчеръ близéнько —
Спíшú до тéбе,
Лечú до тéбе,
Моé сердéнько!

Ти обіщалась
Менé вікъ любýти
Ні зъ кимъ не знáтьца,

И всіхъ цураТЬЦА,
А для мене жити.

Серденько моё!
Колись ми двое
Любились вірно,
Чесно, примірно,
И жили въ покобі.

Ой, якъ я прійду,
Тебе не застани,—
Згорнү я рученьки,
Згорнү я біли,
Та й неживъ стани....

николя, въ сторону.

Се не изъ нашого селá и вбвся мині незнаномий.

ПЕТРОБ, *тихо.*

Якé се селó? Вонó мині не въ приміту.

николя, подходитъ къ Петру.

Здоровъ, пане брате! Ти, здаётся, не тутешній.

ПЕТРОБ.

Hi, пане брате.

николя.

Відкіля жъ ти?

ПЕТРОБ.

Я?... (*Съ улыбкою.*) Не знаю, якъ-би тобі и
сказати. Відкіля хочешъ....

МИКОЛА.

Та вже жъ ти не забўвъ хочъ тогó міста, де ро-
дився?

ПЕТРО.

О, запéвне не забўвъ, бо и вбвся не знаю.

МИКОЛА.

Та щó жъ ти за чоловікъ?

ПЕТРО.

Якъ бáчишъ,—буrláka на світі.... Ти чáмся одъ
селá до селá, а тепérъ иду въ Полтáву.

МИКОЛА.

Мóже, у тéбе рóдичи есть въ Полтáві, або зна-
кóмі?

ПЕТРО.

Немá у мéне нí рóдичівъ, нí знакóмихъ. Які бу-
дуть знакóмі, або рóдичи у сироті?

МИКОЛА.

Такъ ти, бачу, такий, якъ и я — безприютний.

ПЕТРО.

Немá у мéне нí колá, нí дворá: ввесь тутъ.

микола.

О, братіку! (*беретъ Петра за руку*) знаю я добрѣ, якъ тяжко бутi сиротою и не мати мiстечка, дѣ бъ голову приклонити.

ПЕТР Б.

Правда твоя, брате; та я, благодаренie Богу, до сёго часу проживъ такъ на свiтi, що нiхтo нi чимъ не урaзить. Не знаю, чи мої одинакова добя зъ тобою, чи одъ тoго, що й ти чесний пaрубокъ, сэрце моє до тебе склоняется, якъ до рiдного брата....
Будь моimъ приятелемъ!...

III

Возный и Выборный выходятъ изъ хаты Терпилхи. У Возного рука перевязана шолковымъ платкомъ; а у Выборного черезъ плечо виситъ старостинскій рушникъ. Микола и Петро отходятъ въ сторону. Возный прохаживается съ самодовольнымъ лицемъ.

ВЫБОРНЫЙ останавливается у двери, и громко говорить въ дверь.

Та ну бо, Борисе, ідi зъ нами! Минi до тебе дiло есть....

ТЕРПІЛІХА.

Дайте єму пікій, пане Віборний! Нехай трохи прочумаетця.

ВІБОРНИЙ.

Та на двобрі швидче провітритця.

ТЕРПІЛІХА.

Въ хаті лу́чче: тутъ ніхто не побачить, и не осудить.

ВІБОРНИЙ.

За всі голови! (*Отходить вдвоє.*) Не сти́дно, хочъ и на сватанні! И черезъ край смиknувъ окаянної варенухи.... (*Увидя Миколу.*) Миколо! щб ти тутъ робишъ? Давніо вернувся изъ гробода?

ВОЗНИЙ.

Не обрітаєтця ли въ гроді новинокъ какихъ куръезнихъ?

ВІБОРНИЙ.

Адже ти бувъ на базарі,— щб тамъ чути?

МИКОЛА.

Не чувъ, далебі, нічого. Та въ гроді теперъ не до новинокъ: тамъ такъ улиці застрюють иб-

вими домами, та кришки красять, та якись пішохди роблять, щобъ въ грязь доброе, бачъ, ходити будо пішки, що ажъ дивиться мыло. Да вже жъ и городъ буде, — мовъ макъ цвете! Якъ-бѣ покійні Шведи, що згинули підъ Полтавою, повставали, то бъ теперъ и не пізнали Полтави.

возний.

По крайній мірі — тёс то якъ ёго — чи не чути чого объ обидахъ, спбрахъ и грабежахъ, и — тёс то якъ ёго — о жалобахъ и позвахъ?

віворний.

Та що ёго питати: вінъ по городу гавъ ловивъ та витришкі продававъ.... (*Ка Миколъ.*) Чомъ ти, ёдопе, не кланяєшся пану Возному, та не поздоровишъ ёго? Адже бачишъ, вінъ заручився.

микола.

Поздоровлю васъ, добродію?... А зъ кимъ же Богъ привівъ?

возний.

Зъ найкращею зо всѣго селама и всіхъ прикосновеннихъ окблиць дівицею.

віворний.

Не скажемо: нехай кортить. (*Отходя.*) А се що за парубокъ?

МИКІЛА.

Се мій земляк! Іде ізъ Коломака въ Полтаву на заробітокъ.

ВОЗНИЙ.

Хиба разве — тёе-то якъ ёго — изъ Коломака черезъ наше село дорбога въ гродъ?

ПЕТРО.

Я нарочно прійшовъ сюди зъ нимъ побачитись.

Возний и Виборний уходять.

IV

ПЕТРО.

Се старший въ вашихъ селі?

МИКІЛА.

Який чортъ! Вінъ живе тілько тутъ. Бачъ, Возний, — такъ и бундячите, що помазався паномъ. Юріста завзятій и хапунъ такий, що и зъ рідного батька злупить!

ПЕТРО.

А той, другий?

МИКІЛА.

То Виборний Макогбоненко, — чоловічокъ и доб-

рий бувъ би, такъ бідá,—хйтрий якъ лисиця, и на всі строни мотаєтца: де ні посіє, таїть и уродитца. И ужé де и чортъ не зможе, то пошлі Макогбенка, заразъ докаже.

ПЕТРО.

Такъ вінъ штúка! Кого жъ вони вісватали?

МИКОЛА.

Я догáдуюсь. Тутъ живé одна бідна вдовá зъ дочкою; то, мабуть, на Натáльці Вóзний засвáтався, бо до неї багáто женихівъ залицялись.

ПЕТРО.

На Натáльці!... Та Натáлка жъ не одна на свíті.... Такъ, відно, Натáлка багáта, хорóша и розумна.

МИКОЛА.

Правда, хорóша и розумна, а дотóго и добра; тілько не багáта; вони недáвно тутъ поселились, и дўже бідно живутъ. Я далéкий іхъ рбичъ, и знаю іхъ бідне поживання.

ПЕТРО.

Дé жъ вони пérше жили?

МИКОЛА.

Въ Полтáві.

ПЕТРО, съ ужасомъ.

Въ Полтаві?...

МИКОЛА.

Чого жъ ти не своімъ голосомъ крікнувъ?

ПЕТРО.

Миколо! братіку мій рідний! Скажи по правді: чи давній уже Наталка зъ матірью тутъ живуть, и якъ воні прозиваютьца?

МИКОЛА.

Якъ тутъ воні живуть.... (*говоритьъ протяжно, какъ будто въ умъ расчитываетъ время*).... четвёртий уже годъ. Воні оставили Полтаву заразъ по смрти Натальчиного батька.

ПЕТРО вскрикиваєтъ.

Такъ вінъ умръ!

МИКОЛА.

Що зъ тобою робитця?

ПЕТРО.

Нічого, нічого. Скажи, будь ласкавъ, якъ воні прозиваютьца?

МИКОЛА.

Стара прозиваєтця Терпіліха Горпіна, а дочка Наталка.

*Петро всплескиваетъ руками,
закрываетъ ими лицо, опускаетъ
голову, и стоитъ неподвижно.*

*Микола бьеть себѧ по лбу,
и дѣлаетъ знакъ какъ
будто что-то отпадалъ.*

Я не знаю, жто ти, и теперъ не питаюся; тилько послухай:

Вітеръ віє горбю.
Любівсь Петрұсь зо мабю.
Ой, ліхо—не Петрұсь!
Лице біле, чорний усь.

Помюбіла Петруся,
Та сказага боюся.
Ой, ліхо....

А за тбого Петруся
Была мене матуся.
Ой, ліхо....

Дѣ жъ блукáе мій Петрұсь,
Що и дбсі не вернұвсь?
Ой, ліхо....

Я хочъ дівка молодá,
Та вже знаю, щб бідá.
Ой, ліхо—не Петрұсь!
Лице біле, чорний усь.

А щб? може, не одгадавъ? (Обнимаетъ Петра.)

ПЕТРÓ.

Такъ! угадáвъ. Я—той нещáсний Петрб, якому Натáлка приспíвала сю пíсню, якого вонá любíла, и обіща́ла до смéрти не забúти; а тепéрь....

МИКОЛА.

Щó жъ тепéрь? Йшé ми нíчого не знаемо. Мóже, и не іí засвáтали.

ПЕТРÓ.

Та сéрце моé замíрае. Чúе для сéбе великого гóрн. Брátíku Микло! Ти говорíвъ минí, що ти іхъ рóдичъ: чи не мóжна тобí довідатъця про свéтания Натáлки? Нехáй бúду зиáти свою дóлю.

МИКОЛА.

Чóмъ же не мóжна? Колí хóчешъ, я заразъ нíдý, и все рóзвідаю. Та скажí минí, чи говорíти Натáльці що ти тýть?

ПЕТРÓ.

Колí вонá свобóдна, то скажí за мéне; а колí зарúчена, то лúчче, не говорí. Нехáй бúду одíнь горювати и сóхнути зъ печáли.. Нá що ій споминáти про тогó, що такъ лéгко забúла!

МИКОЛА.

Стережíсь, Пétre, нарíкáти на Натáлку. Скілько

я знаю її, то вона не одь того іде за Візного, що тебе забула.... Підожді жъ мене тутъ. (*Уходить в Терпілові.*)

V

ПЕТРОБ, одиннадцять.

Чотирі роки ужé, якъ розлучили мене зъ Наталкою. Я бідний бувъ тоді и любивъ Наталку безъ всякої надії. Теперъ, наживши крівавимъ побомъ копійку, поспішавъ, щобъ багатому Терпілові показатись гбднимъ єго дочки; а вместо багатого батька найшовъ матіръ и дочку въ бідності и безъ пomoщи.... Все, здаётся, близило мене до щастя,—и якъ на те, трéба жъ опізнитись однімъ днемъ, щобъ горювати всю жизнь! Кого безтакання нападé, тому нема ні въ чімъ удачі. Прáвду въ тій пісні скáзано, що сусідові все удаётся, всі єго люблять, всі до єго ліпнутъ, а другому все якъ отрізано....

У сусіда хата біла,
У сусіда жінка мýла;
А у мене ні хатинки,
Немá щáстя, немá жінки.

За сусідомъ молодиці,
За сусідомъ и вдовиці,
И дівчата поглядають,—
Всі сусіда полюблáють.

Сусідъ раныше мене сіє,—
У сусіда зеленіє;
А у мене не орано
И вічного не сіяно.

Всі сусіда вихвалиють,
Всі сусіда поважають;
А я марно часій трачу
Одинъ въ світі тілько плачу.

А.Б. Кокоріва

VI

*віборний вишелъ между
тъмъ на улицу, слу-
шалъ, и потомъ, подхо-
дя къ Петру, говоритъ.*

Ты, небоже, и співака добрый.

ПЕТРО.

Не такъ щобъ дуже; отъ аби-то....

ВІБОРНИЙ.

Скажи жъ мині, відкілъ ти идешъ, куда, и що
ти за чоловікъ?

ПЕТРО.

Я собі бурлака. Шукáю роботи по всіхъ усю-
дахъ, и теперъ иду въ Полтаву.

ВІБОРНИЙ.

Де жъ ти бувавъ, що ти видавъ и що чувавъ?

ПЕТРО.

Довго буде все росказувати. Бувъ я и у мбя,
бувъ и на Дону, бувъ и на линії, захбдивъ и въ
Харьківъ.

ВІБОРНИЙ.

И въ Харькові бувъ? Ленський-то десь гіродъ?

ПЕТРО.

Гарний гіродъ. Тамъ всѣго доброго єсть; я и въ
театрі бувъ.

ВІБОРНИЙ.

Дѣ? въ театрі? А що се таке театръ?—гіродъ,
чи містечко?

ПЕТРО.

Ні, се не гіродъ и не містечко, а въ гіроді ві-
строєнний великий будионъ. Туди въ-вечері з'їз-
жаютца пані, и заходятаця всяки люде, хто запла-
тити може, и дивлятца на кумедію.

ВІБОРНИЙ.

На кумедію! Ти жъ бачивъ, пане брате, сю ку-
медію, якá вонá?

ПЕТРО

Я не разъ бачивъ. Се таке дйво, якъ побачишъ
разъ, то и въ-друге захочетца.

VII

*вóзний, подходя къ Выбор-
ному.*

Щб ти тутъ, старосто мій,—тѣе-то якъ єгô—
розвлагольствуешъ зъ пришельцемъ?

ВІБОРНИЙ.

Та тутъ діво, добрідю. Сей парняга бувъ въ
театрі, та бачивъ и кумедію, и зачавъ бувъ мині
росказовати, яка вона; такъ отъ вій перебили.

вóзний.

Кумедія, сиріч, лицедійство.... Продолжай,
(Петру) вáшець....

ПЕТР О.

На кумедії одні виходять,—поговбрять та й пі-
дуть; другі вийдуть, тѣ жъ роблять; дѣ-коли підъ
музику співають, сміотця, плачуть, бъотця, стрі-
ляють, вáлятця и умірають.

ВІБОРНИЙ.

Такъ така-то кумедія? Есть же на що дивитись,
коли люде убивають до смерти!... Нехай ій вся-
чина!...

вóзний.

Воні не убивають, и не умірають,—тёе-то якъ ёгò — настóйще; а тілько такъ удають искúсно, и прикидають мéртвими.... О, якъ-бý спрáвлі убивалися, то бъ булó за-що грóши заплатити!

вíборний.

Такъ се тілько грóши видúрюють. Скажí жъ, бráтіку, якé тобі лúчче всіхъ полюбíлось, якъ кáже панъ Вóзний, лицемíрство?

вóзний.

Не лицемíрство, а лицедíйство.

вíборний.

Ну, ну, лицедíйство....

петрò.

Мині полюбíлась наша Малороссíйська кумéдія. Тамъ булá Марýся, бувъ Клімбóвський, Прудýусь и Грицькó.

вíборний.

Роскажí жъ мині, щб воні робíли, щб говорíли.

петрò.

Спíвали Москбóвські пíсні на нашъ голосъ; Клі-

мόвський танцёвáвъ зъ Москалéмъ; а що говорíли, то тру́дно розібрáти, бо сю штúку написáвъ Москáль по-нашому, и дуже поперевертáвъ слова.

ВÍБОРНИЙ.

Москаль? Нічого жъ и говорýти. Máбуть, вéльми напкóдивъ, и наколотíвъ горóху зъ капустою.

ПЕТРОБ.

Климбóвский бувъ письмéнний, компоновáвъ пíсньi, и бувъ вíборний козáкъ, служíвъ въ полку пáна Кочубéя на батáлї зъ Швéдами, пíдъ нашою Полтáвою.

ВÓЗНИЙ.

Въ полку пáна Кочубéя? Но въ слáвни Польшá-
киi временá—тéе-то якъ ёгó—Кочубéй не бувъ пол-
ковникомъ, и полка не имíвъ; ибо и пострадáвшí
одъ изверга Мазéпи, за вíрность къ государю и отé-
честву, Васíлий Леонтíевичъ Кочубéй бувъ гене-
ральнымъ суддею, а не полковникомъ.

ВÍБОРНИЙ.

Такъ се такъ, не во гнíвъ сказáти, — бýки-ба-
рабáнь-бáшта, шануючи Бóга и васъ.

ВÓЗНИЙ

Велíкая непráвда вýставлена предъ очи публíч-

ности. За сиē Малороссийская літобісъ въ праvі при-
позвасть сочинитея позвомъ къ отвіту.

ПЕТРО.

Тамъ и 'Искру почитаютъ.

• возний.

'Искра, шуринъ Кочубея, бувъ полковникомъ Полтавськимъ, и пострадавъ вмісті зъ Кочубеемъ маю не за годъ до Полтавської баталії; то думать треба, що и полкъ єму принадлежалъ во время сраження при Полтаві.

ПЕТРО.

Тамъ Прудуся и писаря єго Грицька дуже бридко виставлено, що ніби-то царську казну затаили.

возний.

О, се діло возможне, и за се сердиться не треба. Въ семыі не безъ виродка—тее-то якъ єго. Хиба єсть яка земля праvедними 'Иовами населена? Два плуті въ селі, и селу безчестя не роблять, а не тілько цілому краеві.

віборний.

Отто тілько не чепуриб, що Москаль взявся по-нашому и про насъ писати, не бачивши зъ-роду края, и не знавши звичаівъ и повір'я нашого.... Коли не піпъ....

возний.

Пóлно, довóльно, гóді, бúде балáкати. Тобі якé
дíло до чужóго хýсту? Ходíмъ лишъ до бúдушеi мо-
еi тéщи.

VIII

петрó, однóб.

Гíрько минí слúхати, що Терпíйху зóвéть дру́гий,
а не я тéщею. Такъ Натáлка не мой,—Натáлка, ко-
тору я любíвъ бóльше всéго на свíті, для котроi од-
важовавъ жизнь свою на всí бíди, для котроi стог-
наўъ пíдъ тяжкóю робóтою, для котроi скитáвся на
чужíні и заробленную копíйку збивáвъ до кúци,
щобъ розбагатíти и назвáти Натáлку своéю вíчно! И
кóлý самъ Богъ благословíвъ моí труды, Натáлка
тодí достаётся другóму!... О, зláя дóле! чомъ ти
не такáя, якъ дру́гихъ?

Та йшовъ козáкъ зъ Дбну, та зъ Дбну до-дóму,
Та зъ Дбну до-дóму, та й сíвъ надъ водбю.

Та й сíвъ надъ водбю, проклинае дóлю:
Ой, дóле жъ мой, дóле, дóле мой зláя!

Дóле мой зláя, чомъ ти не такáя,
Чомъ ти не такáя, якъ доля чужáя?

Другýмъ даёшъ лишне, менé же обижáешъ,
И що минí мýле, и те однімаешъ!...

IX

Микола, возвращается.

ПЕТРО.

А що, Миколо? якá чутка?

Микола.

Не успівъ нічого и спітати. Лихій принісъ Воз-
ного зъ Біборнимъ. Та тобі бъ трéба притайтись де-
небудь: Наталка обіща́лась на-часъ сюді вийти.

ПЕТРО.

'Якъ-же я удéржусь не показáтись, коли побáчу
свою мýлу!

Микола.

Я кликнú тебе, коли трéба буде.

X

Наталка выходитъ, Петро прячется.

НАТАЛКА, выходя поспѣшно.

Щó ти хотівъ сказати мині, Миколо? Говорй швид-
че, бо за меню заразъ збігаютця.

МИКОЛА.

Нічого. Я хотівъ спитати тебѣ, чи ти справді посвятана за Вбзного?

НАТАЛКА, печально.

Посвятана. Щб жъ робыти: не можна більше со- противлятися матель! Я и такъ скілько одвилювалася, и всякий разъ убивала ії своімъ одказомъ.

МИКОЛА.

Ну щб жъ! Вбзний — не взявъ ёго врагъ — завидний женихъ. Не бійсь, полюбитця; а може, и полюбивсь ужэ?

НАТАЛКА, съ упрекомъ.

Миколо, Миколо! не гріхъ тобі теперъ надо мню сміятысь!... Чи можна мині полюбити Вбзного, аблъ когб дрѹгого, коли я люблю одногб Петра. О колибъ ти знатъ ёго, пожалівъ бы и мене, й ёго.

МИКОЛА.

Петрá?...

Що за тбго Петруся
Была мене матуся.

Ой, ліхо не Петрусы!
Лице біле, чорний усь.

НАТАЛКА, заплакавъ.

Що ти мині згадавъ! Ти роздираешъ моє сэрце....
О, я бідна!... (*Помолчавъ указываетъ на ръку.*)
Бачишъ Ворсклю?... Абó тамъ, або ні за кімъ.

МИКОЛА, показывая въ ту сторону, ідь спрятался Петро.

Бачишъ ту стбону: бтъ же и въ Ворсклю не бу-
дешъ, и журийтись перестанешъ.

НАТАЛКА.

Ти, мині здаётся, побувавши добго въ гроді,
ошалівъ и зовсімъ не тимъ ставъ, що бувъ.

МИКОЛА.

Коли хбчешъ, то я такъ зроблю, що и ти не та-
будешъ, що теперъ.

НАТАЛКА.

Ти, чортъ-зна-що верзешъ. Піду лучче до-дому.
(*Идетъ.*)

МИКОЛА, удерживая Наталику.

Пожди. Одно слово вислушай, та й одвяжись одъ
мене.

НАТАЛКА.

Говори жъ, що таке?

МИКОЛА.

Хочешъ бачити Петра?

НАТАЛКА.

Що ти? перехристись! Де бъ то вінъ узявся?

МИКОЛА.

Вінъ тутъ, та боїтца показатись тобі, за тімъ,
що ти посвятана за Візного.

НАТАЛКА.

Чогб жъ єму боятись? Намъ не гріхъ побачитись:
я ище не вінчана.... Та ти обманюєшъ!

МИКОЛА.

Не обманю,—приглядайся.... Пётре, явись!

НАТАЛКА, увидя Петра,
вскрикиваетъ.

Петръ!

ПЕТРЪ.

Наталко!

(Обнимаютъ другъ друга.)

МИКОЛА.

Поблукáвши, мій Петrúсь,
До мене опять вернúвсь.

Ой, лíхо — не Петrúсь!
Лице бíле, чорний усь.

ПЕТРÓ.

Натáлко! въ який часъ тебé я стрíчáю!... Для тóго тілько побáчились, щобъ на вíки розлучýтись.

НАТАЛКА.

О, Пétre! скілько слíзъ вýлила я за тобóю!... Я знаю тебé, и за тýмъ не питáюся, чи ти любишъ менé, а за сéбе — божúсь....

МИКОЛА.

Объ люббvi поговбрите дрúгимъ разомъ, йншимъ часомъ; а тепérь поговоріть, якъ зъ Вóзнимъ розвязатьця.

НАТАЛКА.

Не добво зъ нимъ розвязатьця: не хóчу, не пíдú,—та й кіндí въ вóду.

ПЕТРÓ.

Чи добре такъ бýде? Твой маti....

НАТАЛКА, перебивая.

Моя ма́ти хотіла, щобъ я за Вóзного вийшла заміжъ за тýмъ, що тебе не булб; а коли ти прíйшовъ, то Вóзний мусить одступитись.

ПЕТРОБ.

Вóзний — панъ чинóвний и багáтий; а я не маю нічого. Вамъ зъ матíрью трéба пíдпобри и захýти; а я черезъ сéбе ворогівъ вамъ прибавлю, а не помíчъ подáмъ.

НАТАЛКА.

Пétre! не тákъ ти думавъ, якъ одхóдивъ.

ПЕТРОБ.

Я однáковий, якъ тодí бувъ, такъ и тепérъ, и скажú тобí, що и ма́ти твой не согласítся промінýти багáтого зáтя на бíдного.

МИКБЛА.

Трóхи Петрó не прáвду говоритьъ.

НАТАЛКА.

Одгáдую своé нещáстя!... Петрó більше не любить менé, и ёму нужди ма́ло, хочъ-бý я й пропáла. Отъ якá тепérъ прáвда на свíті!

Підешъ, Пётре, до тіеи, яку теперъ любишъ,—
Передъ нею мене бідну за любовъ осудишъ.

ПЕТРÓ.

Я другобі не любівъ, и любить не бўду,
Тебе жъ, моё сердечатко, по смерть не забўду.

НАТАЛКА.

Колібъ любівъ по прёжнёму,
То бъ не мавъ цуратъца,
Не попустівъ свою мілу
Другому достатъца.

ПЕТРÓ.

Люблю тебе по прёжнёму,
Не думавъ цуратъца!...
Не попущу мою мілу
Другому достатъца.

НАТАЛКА.

Я жизнь свою ненавіжу, эъ сёрдемъ не звладію,
Коли Петрб мій не бўде, то смерть заподію.

ПЕТРÓ.

Коли вірно Петра лібишъ, такъ живі для ёго!
Молісь Богоу, мою міла,—не страшісь нікого.

ОБОЕ.

Богъ поможе серцамъ вірнимъ пережити мукі;
Души наші зъединілись, зъединіть и руки.

МИКОЛА.

Такъ, Наталко! молись Божу, и надійся одъ ёго всѣг҃о доброго. Богъ такъ зробить, що ви обе не-
счуетесь, якъ и щастя на вашей стороні буде.

НАТАЛКА.

Я давноб ужє поклялась, и теперъ клянуясь, що
окромъ Петра, ні за кимъ не буду. У мене рідна
мати—не маучуха, не схоче свої дитини погубити.

ПЕТРЪ.

Дай Боже, щобъ ії природна доброта взяла верхъ
надъ приманою багатого зятя.

НАТАЛКА.

Петре? любишъ ти мене?

ПЕТРЪ.

Ти все таки не довіряешъ?... Люблю тебе більше
якъ самого себя.

НАТАЛКА.

Дай же мині свою руку!... Будь же добримъ и ми-
ні вірнимъ, а я на вікъ твой.

МИКОЛА.

Ай, Наталка! ай Полтавка! Отъ дівка, що и на

краю пропасти не тілько не здрігнулась, а и другого піддержує!... За се заспіваю тобі пісню про Ворсклю, щобъ ти не важилася єго прославляти собою: вонб и безъ тёбе славне.

Ворскло річка
Невеличка,
Тече здавна,
Дуже славна
Не водбою, а войною,
Де Шведъ полігъ головбою....

ПЕТР Б.

Отъ же идуть...

МИКОЛА.

Крепись, Пётре, и ты, Наталко! Наступае хмара,
и буде великий грімъ.

XI

Выходять Возный, Выборный и Терпилыха.

ВІБОРНИЙ.

Що ви тутъ такъ довго роздобарюете?

ВОЗНИЙ.

О чомъ ви — тёе-то якъ єго — бесідуете?

ТЕРПІЛІХА, увидя Петра.

Охъ мині ліхо!

НАТАЛКА.

Чого ви лякаєтесь, мамо? Се Петрі.

ТЕРПІЛІХА.

Се Петрі!... Святъ, святъ, святъ!... Відкілі
вінъ взявся? Се мара....

ПЕТРО.

Ні, се не мара, а се я, Петрі, и тіломъ, и душою.

ВОЗНИЙ.

Що се за Петрі?

ВІБОРНИЙ.

Се, мабуть, той, що я вамъ говоривъ, Наталь-
чинъ любезний, пройдисвітъ, ланець.

ВОЗНИЙ.

Такъ ти, вашець, Петрі? Чи не можна бъ — тёе-
то якъ ёгъ — убірались своєю дорогою? бо ти, ка-
жетця, бачитця, здаётця, міжъ нами лішній.

НАТАЛКА.

Чого жъ се вінъ лішній?

ТЕРПІЛІХА.

И відомо — лішній, коли не въ часъ прійшовъ
хати холодти.

ПЕТРО.

Я вамъ ні въ чімъ не помішаю. Кінчайте зъ Бόгомъ те, що зачали.

НАТАЛКА.

Не таکъ-то лéгко можна скончáти те, що вони почали.

Вóзний.

А по какої би то такої резбнной причинї?

НАТАЛКА.

А по такій причинї: коли Петрó мій вернúвсь, то я не вáша, добрбдію.

Вóзний.

Однако жъ, вáшеці прóще, ви рушникý подавáли, сирічъ — тéе-то якъ ёгó — ти одружíлася зо мню.

НАТАЛКА.

Далéко ищé до тóго, щобъ я зъ вáми одружíлася! Рушникý нічбого не значать.

Вóзний.

Не прогнівайся, старá. Дочка твоя — тéе-то якъ ёгó — нарушáєть узаконенний порýдокъ. А понéже рушникý и шовкóвая хустка суть доказательства доброволного и непринуждённого ей соглáсія — быть

моєю сожітлницею, то въ таковомъ припадці ста-
нете предъ судъ, заплатите пеню, и посидите навежі.

В ІБОРНИЙ.

О, такъ! о, такъ! Заразъ до волоснаго правле-
нія, та и въ колбду.

ТЕРПІЛІХА.

Бáтечки мої, умилосердітесь! Я не одступлю одъ
свого слбва.... Що хбчете, робіть зъ Петромъ, а
Наталку, про мéне, звяжіть и до вінця ведіть.

НАТАЛКА.

Не докажутъ вони сёгб. Петрб нічбго не вино-
вáть, а я сама не хбчу за пана Вбзного: до сёго сý-
лою ніхтб менé не принудить.... И коли на те йде,
такъ знайте, що я вічно одрікаюся одъ Петра, и за
Вбзнимъ нікбли не бўду.

МИКОЛА.

Щб-то тепérь скáжутъ?

В ІБОРНИЙ.

Отъ вамъ и Полтавка! Люблю за обичай!

ТЕРПІЛІХА.

Вислухайте менé, моі рідні! Дочки мої до сёго
часу не булá такбю упráмою и смілою; а якъ при-
шбвъ (*указываетъ на Петра*) сей шибеникъ, прой-

дісвітъ, то и Наталка збожевбліла, и зробилась та-
кою, якъ бачите. Коли ви не випроводите відсіля
сёгбъ голодранця, то я не ручаюсь, щобъ вонá и ме-
нé послухала.

Возний и віборний, вмъстъ.

Вонъ, розбішако, изъ нашого села заразъ! — и
щобъ и духъ твій не пахъ! А коли волею не ші-
дешъ, то туда запротбримо, декозамъ роги праўлять.

ПЕТР Б.

Утихомиртесь на часъ, и слухайте менé.... Що
ми зъ Наталкою любилися, про те и Бóгу, и ло-
бдямъ извісно; а щобъ я Наталку одговóрювавъ ити
заміжъ за пана Вóзного, научавъ дочку не слухати
мáтери, и поселявъ несогласie въ семыі, — нехай
менé Богъ накáже! Наталко, покорися своїй долі:
послухай мáтери, полюбí пана Вóзного, и забúдь ме-
нéнавіки! (*Отворачивается и утирает слезы.*)

*Всъ показываютъ видъ участія
въ горести Петра, даже и Возныі.*

ТЕРПІЛІХА, тихо.

Добрий Петрб! сérце моé протíвъ волі за ёго
вступаєтца.

Наталка плачетъ. Возныі задумывается.

ВІБОРНИЙ.

Що ні говорй, а мині жаль ёгб.

микола.

На чімъ-то все се окошитця?

вбзний, Петру.

Ти, вашець,— тёе-то якъ ёгб — куди теперъ по-
мандруешъ?

петрб.

Я ишовъ въ Полтаву; а теперъ підуй такъ, щобъ
ніколи сюда не вертатись.... Йще пару словъ скажу
Натальці.... Наталко! я для тёбе оставивъ Полтаву,
и для тёбе въ дальніхъ сторонахъ трудився чотирі
гбди; ми зъ тоббю виросли и згодовалися въ-купі у
твоєї матери: ніхтб не воспредить мині почитати
тебе своєю сестрбю. Що я наживъ—все твоё: на,
возьмй. (*Вынимаетъ изъ-за пазухи завернутыя
въ лубокъ деньги.*) Щобъ панъ Вбзний ніколи не
попрекнувъ тебе, що взявъ бідну, и на тёбе из-
дёржався. Прощай! шануй матіръ нашу, любй сво-
гб суженого, а за мёне одпраవъ панаходу....

НАТАЛКА.

Пётре! нещастя моё не такé, щобъ гріши мож-
на одъ ёго одкупитись: вонб (*указываетъ на серд-
це*) тутъ! Не трέба мині гробей твоіхъ. Вонй ми-
ні не поможуть,—та бідбу нашею не потішатця во-
рогій наші.... И мої жізни кінець не далéко. (*Склоп-
люється на плечо Петру.*)

ТЕРПІЛІХА, подбываа и об-
нимая Петра.

Петре!

НАТАЛКА, обнимая Петра.

Мáмо! когó ми теряéмо!

микбла, Выборному.

А тобі якъ вінъ здаётся.

ВÍБОРНИЙ.

Такого чоловіка, якъ Петрó, я зъ рóду не бáчивъ.

вóзний, выходя впередъ.

Розмишлялъ я предоволно, и нашéль, що вели-
жоду́щий постúпокъ всякиi стрáстi въ нась пере-
силиваеть. Я—Вóзний, и признаюсь, что одъ рожде-
нія моего расположенъ къ добримъ дíламъ; но, за
недосúжностю по должностi и за дру́гими клóпо-
тами, досéлі нi одногó не зділавъ. Постúпокъ Петrá,
толіко усéрдний и безъ прýмісу ухищренія, подви-
гаеть менé на нижеслідующе.... (*Кз Терпіліхъ.*)
Вéтха-дényми! благословите ли на благобе дíло?

ТЕРПІЛІХА.

Воля вáша, добробдю! Що нi зробите, все бýде
хорошé: ви у нась панъ письмénний.

вóзний.

Добрий Пétre и бóйкая Натáлко!... Приступите

до мéне! (*Беретъ ихъ за руки, подводитъ къ матери, и говоритъ.*) Благословій дітей своїхъ щастя і здоров'ямъ. Я одкаzуюсь одь Наталки, и уступаю Петру во вічное и потомственное владініе зъ тимъ, щобъ зробивъ ії благополу́чною. (*Къ зрителямъ.*) Поеліку же я—Возний, то, по привилéгії, статутомъ мині наданной, заповідаю всімъ: дé два бъютця—третій не мішайсь! и твéрдо памято-вáть, що насильно мýлимъ не бýдешъ.

ПЕТРó И НАТАЛКА, обнимаютъ мать.

Мáти наáша рíдная, благословій нась!

ТЕРПІЛІХА.

Богъ зъединяеть васъ чудомъ, — нехáй васъ и благословить своёю благостю....

МИКОЛА.

Оттакові-то наáші Полтавці! Коли́ діло піде, щобъ добрó зробити, то одиñъ передъ дрúгимъ хапаютьца.

ВÍБОРНИЙ.

Наталка—по всéму Полтавка, Петрó Полтавець; та й Возний, здаётся, не зъ другої губéрни.

ПЕТРó.

Наталко! тепéрь ми нікóли не розлúчимось. Богъ

намъ помігъ перенесті біди и напасти, Вінъ по-
може намъ вірною люббою и порядочною жізнню
буті приміромъ для дрѹгихъ и заслужити прізвище
добріхъ Полтавцівъ. Заспівай же, коли не забула,
свою пісню, що я найбільше люблю.

НАТАЛКА.

Коли кого любишъ, тогоб нічого не забудешъ.
(Цілуєть Петра и поетъ.)

Ой, я дівчина Полтавка,
А зовуть мене Наталка,—
Дівка прobra, некрасива,
Зъ добримъ сérцемъ, неспесива.

Коло мéне хлобці въютця,
И за мéне часомъ бъютця;
А я люблю Петра дуже,—
До другихъ мині байдуже.

Моі подrуги пустують,
И зо всякими жартують;
А я безъ Петра скучаю,
И весёлости не знаю.

Я зъ Петромъ моімъ щаслива,
И весела, и жартлива:
Я Петра люблю душою,—
Вінъ одинъ владіє єю.

КІНЦЬ.

МОСКАЛЬ-ЧАРІВНИКЪ

УКРАИНСКАЯ ОПЕРА

ДѢЙСТВУЮЩІЯ ЛИЦА:

**Михаїло Чупрунъ — малороссійскій
коzакъ.**

Тетяна — жена его.

**Каленикъ Кононовичъ Финтикъ.
Солдатъ.**

Дѣйствіе происходитъ въ хатѣ Чупруна.

ЯВЛЕНИЕ I.

Тетяна и Финтикъ сидятъ за столомъ. Передъ ними бутылка со медомъ и стаканчикъ.

ТЕТЯНА.

Ви бо, паничу, не пустуйте,— сидіть смирно.

ФИНТИКЪ.

Что жъ я роблю, любезная Тетяно? Я жъ, кажется, то есть изъ благопристойности не вихожу.

ТЕТЯНА.

Ужѣ ви изъ своєї благопристойности чи вихбітъ, чи ні,— до того мині маю діла, тілько знайтє: язикомъ що хочешъ роби, а рукамъ волі не давай.

ФИТИКЪ.

Ахъ, батюшки мои! Сколько я объяснялъ жарчайшій пламенъ любви моей къ тебѣ! но ти — всѣ, до чего мои ежедневные къ тебѣ учащенія относятся! Ей, ей, до того, чтобы насытиться твоимъ лицезрѣніемъ, насладиться гласомъ усть твоихъ и возлюбызати розы усть твоихъ!

ТЕТЯНА.

А я жъ хиба бороню ходити до мене, хоть бй и не годилось вамъ такъ учащати? бороню на сбѣ дивитись, разговбрювати и баляси точити? А ціловатись — вибачайте: се вже не жарти.... Знаете, що я вамъ скажу? Лучче, якъ-бй ви заспівали.

ФИТИКЪ.

Що-то сегодня голосу у меня нѣть. Вчера былъ у Епистиміи Евстафіевны, да, выпивши чашку воды и двѣ чашки съ настойкою, вышелъ на дворъ и на открытомъ воздухѣ сквозной вѣтеръ захватилъ шию и грудь, а теперь и деретъ въ горлѣ.
(Кашлаетъ.)

ТЕТЯНА.

Та нуте лишь перестаньте коробитьца. Вїпийте кубочокъ мёду, то горло и прочиститца.

ФИТИКЪ наливаетъ и пьетъ.

Яку жъ пісню заспівáти?

ТЕТІНА.

Яку зуміете. Чи у васъ же іхъ трбхи есть! Будто ви въ гіроді передъ панночкамі не співáете!... Нуте лишъ!

ФІТИКЪ.

Хиба-развѣ эту? (*Напльваєтъ одинъ голосъ пльсни, откашливаетъ и поетъ.*)

Тобою восхищенный,
Признаюсь предъ тобой,
Что, бывъ тобой плѣненный,
Не властвую собой.

Ты—судъ мой и расправа,
Ты—милый протоколь,
Сердечная управа,
Ты—повытье и столъ.

Дороже ты гербовой
Бумаги для меня;
Я въ самый день почтовый
Вздыхаю отъ тебя.

Перо ты лебедине,
Хрустальный каламаръ!
Прорцы словде едине —
И я твой секретарь.

ТЕТЬНА.

Чудна се пісня!... Та які и ви здаєтесь чудні,
якъ співаете! Мовъ не самовйті!... Мині ажъ сўмно
стало.

ФИНТИКЪ.

Ахъ, эта пісня весьма бойкая! Она моего сочиненія. Тутъ очень-весьма нѣжно объясняется и любовь со всеми воспаленіями до милой персоны.

ТЕТЬНА.

Та нехай ій цуръ тій персоні зъ воспаленіемъ! Заспівайте пісню безъ запалу, и щобъ ви не махали руками и не витріщали страшно очей.

ФИНТИКЪ.

Ей, не знаю, какую еще пропѣть въ твою угодность. Знаешь ли, прекрасная Татьяна? заспіваймо обое! Я окселентовать буду, а ты дишканта пой.

ТЕТЬНА.

Я не потраплю зъ вами співати, а може и пісні такої не знаю, яку ви знаете.

ФИНТИКЪ.

Славні пісні напримѣръ: »Склонитеся вѣки«,
»Съ первыхъ весны«, »Всѣ забавы«, »То теряю«,

»Не прельщай меня, драгая!«, »Почто, ахъ, не склоннас.... Не знаешь ли изъ сихъ какой?«

ТЕТЯНА.

Ні, ні одні не знаю. А ви знаєте. »Ой не відтіль вітеръ віе?«

ФИНТИКЪ

Знаю трохи-немного.

ТЕТЯНА.

Ну, заспіваймо сю, коли́ хóчете. Ви беріть тóвше, а я тóнче, та не спішіть. Глядіть же повагомъ співайте.

ФИНТИКЪ.

Добре, хорошо....

Ой не відтіль вітеръ віе, відкіль міні трéба:

Виглядаю милéнького зъ-підъ чужбого нéба.

Скажіть, зірки, скажіть, яси, лé віпъ проживае?

Сéрце хóче вість подати, та кудí, не знае.

Коли́ вірно менé любить, то ёмú приснися:

Хоть и сбнний, угадае, якъ за нимъ журюся.

Скажіть, зірки....

Нехáй нашу любовъ згадá, наше миловáння;

Нехáй мае въ чужїй землї добрe поживáння-

Скажіть, зірки....

ТЕТЯНА.

Оттакъ! А теперъ, мόже, часть ужé и вечéряти.
Я спрáвила вечéрю за ті грóши, що ви вчбра дали,
та вамъ же далéко и до-дбому йти.

ФÍНТИКЪ.

Рано еще. Мині очень-весьма не хочется съ тобою раставáтись.

ТЕТЯНА.

Э, не хóчетця! До ме́не швидко поприхбдять дíвчата на вечорніці прýсти, то не хороше бúде, якъ васть тутъ побáчуть.

ФÍНТИКЪ.

Я не усматриваю тутъ ничего нехорошаго. Позволь, безподобная Тетяно, и мині останись на вечорніцахъ!

ТЕТЯНА.

О, сёго-то не мόжно! На ме́не Богъ зна чого на-говбрать. Ви и такъ щось дуже підспáетесь. Колибъ и се дáромъ мину́лось! Ви знаете, що я замужня жінка.

ФÍНТИКЪ.

Такъ щó жъ! Хибá-развѣ замужней не можно любити?

ТЕТЯНА.

Запевне, що не можна. Тó-то ви, учéні та письменні, які ви лукáві! бúцімъ и не розберетé, що гріхъ и щó сбромъ! Нехáй ужé ми, прбсті люде,— колí и простúпимось йноді, то намъ и Богъ вýбачить; а вамъ се відомо — за те вамъ бúде сто погибелей. Та ви жъ ищé, вмісто тóго, щобъ другихъ поправляти, самí замишляете лукáства и ні однії годіни не пропустите, щобъ підвєсти когб на простúпокъ.

ФÍНТИКЪ.

Быть не можетъ! Мы кого любимъ, того и поважаемъ.

ТЕ ТЯНА.

Непрáвда вáша. Ви самí, Калéнникъ Кóноновичъ, кáжете, що менé любите; а для чого менé любите? Знаю всі вáші зáмисли и який у васъ нéжидъ. Тілько тó вамъ гробе, що не на плóху насжочили. Я боюсь Бóга и люблю свого чоловíка, якъ саму себé. Я шаную вáшу паньмáтку, або, якъ ви кáжете, матушку; то и вамъ черезъ тéе спускаю, що ви вáжетесь до мéне. Колí у васъ есть щб мерзéне на дýмці, то вýкиньте зъ головы, бо цблі бúде сбромъ. Я дивуюсь вамъ, що ви приіхали до-дóму до матери, а ніколи дóма не сидите.

ФІНТИКЪ.

Ми ѿ скучно сидѣть дома и з аниматься съ матушкою. Она такая пр остая, такая неловкая, во всемъ по-старосвѣтски поступаетъ: рано об даетъ, рано спать ложится, рано просыпается, а что всего для меня несноснѣе, что въ нынѣшиес просвѣщенное время одѣвается по-старинному и носить очіпокъ, намітку, плахту и прочіе мужичіе наряды.

ТЕТЯНА.

И ви Б ога не бойтесь такъ говорити про свою рідну м атірь? Хиб а родителей почитати тр еба за іхъ од ежу! Хиб а не тр еба ії поважати уж  за те, що вона стара и старосвѣтськихъ держитца обрядівъ? Отъ які теперъ синкі на світі!

ФІНТИКЪ.

Да для чего жъ ей упрямиться?... По крайней м ерѣ, хоть бы одѣлась по-городскому, ради сына такого, якъ я. Ты видишъ, какъ я одѣтъ. Можно ли смогрѣть безъ стыда и, не закраснѣвшись, называть матушкою пр остую старуху? Ежели бы мои товарищи и друзья повидѣли меня съ нею вмѣстѣ, я сгорѣлъ бы отъ стыда, по причинѣ ихъ насмѣшекъ.

ТЕТЯНА.

Гріхъ вамъ смертельний такимъ сїномъ бути.

Якá бъ мати вáша ні булá, а все вонá мати. Вонá жъ у насть жíнка дóбра, розумна и повáжна; а що себé ведé по-прóстому, сёгбó вамъ стиdíтись нíчого. Ви дўмаете, що паньмáтка вáша ужé и гíрша одъ васъ, затýмъ що ви письмénний, нажилý якийсь чинóкъ, що одéжа коло васъ облýпла и ви причe-пíли, не знаю для чóго, дворýнську медáль? Та вонá жъ васъ родíла, вýгодовала, до рóзуму довелá; пérше до дякá oddalá учýтись читáти, а пóслі до волоснóго правлéния писáти. Безъ неї, мóже бъ ви були пастухóмъ вíвчарéмъ, або и свинéй пásли.

ФÍНТИКЪ.

Пустое! фрашки! Я—вéтвь масличная отъ гру-
баго корня. Іосифъ во Египтѣ сдѣлался любимцемъ
царя, и старый Іаковъ, отецъ его, долженъ былъ
смириться предъ нимъ.

ТЕТЯНА.

Оttáкъ наші знають! Ви себé рívnяете зъ Ибси-
фомъ, а далéко кúцому до зáйця. Нашъ пíпъ говó-
ритъ, що Ибсифъ тимъ и щасливий бувъ, що бáть-
ка свого шановáвъ и почитáвъ по Бóгові пéрвого;
а такíй синъ, якъ вý, наведé на себе одъ Бóга не-
мíлостъ, а одъ людéй проклýтіе. Побáчите, що
вамъ бúде за вáшу гордость и неповáгу до матері!

ФÍНТИКЪ.

Ничего, ибо я правъ. Надобно сообразоваться

времени, и по оному поступки и чувства свои рас-
полагать.

ТЕТЯНА.

Тілько не до родітелей. Я не знаю, якъ васъ
терплять на службі! Мині здаётся, хто презирається
ріднихъ своїхъ, на такого ні въ чімъ положитися
не можно, нічого не можно на ёго повірити, и та-
кий есть осоружнійший міжъ людьми, якъ пар-
шива вівця въ отарі.

ЯВЛЕНИЕ II.

*солдатъ, немного пьянъ,
входя въ избу, кричитъ:*

Здравствуй, хозяинъ! Я—твой постоялецъ. Давай
уголь, а на ужинъ курицу, да нѣть ли и лавре-
никовъ?

ТЕТЯНА.

Хазяина нема дома.

СОЛДАТЪ.

Всё равно. А это кто съ тобой?

ТЕТЯНА, *робко.*

Се?... Се... губернецъ.... (*Въ сторону.*) Що
їмъ казати?... Се мій рбичъ.

СОЛДАТЪ.

Всё равно.... Вретъ баба.... Ну, когда онъ твой родня, что жъ онъ такъ оробѣлъ?

ФИНТИКЪ.

Хто, я?... Нѣтъ, то есть... Я... я—губернскій родичъ, то есть, сей хозяїкі. Да тебѣ... вамъ, то есть, какая до того нужда?

СОЛДАТЪ.

Мнѣ какая нужда? Да здаешь ли, кто я? (*Притворяется сердитымъ.*)

Меня зовутъ—Лихой.
Солдатъ я не плахой
И храбости палата.
Хоть съ мѣста докажу:
Въ капусту искрошу
Тебя, чернильна хвата.
Ну, стой, не шевелись!
На вытяжку! бодрись!
Гляди повеселѣе!
А то те каракунъ,
Бумажный ты пачкунъ,—
Въ мигъ будешь почестнѣе!

(*Къ Тетянѣ. Беретъ ее за плечо и подводитъ къ Финтику.*)

И ты маршъ подъ ранжиръ!
У васъ одинъ мундиръ,

Вы храбраго десятка.
Васъ буду я пытать....
Должны вы мнѣ сказать
Всю сущу правду-матку.

(Къ Финтику.)

Ну, кто ты? отвѣтай!

ФИНТИКЪ.

Почтеннѣйшій служивый,
Даю отвѣтъ правдивый:
Я есмь полиція писецъ.

СОЛДАТЪ.

Зачѣмъ же здѣсь ты, сорванецъ?

ФИНТИКЪ.

Ей Богу, невзначай
Зашелъ я до сосѣды,
Для дружеской бесѣды.

СОЛДАТЪ, къ Тетянѣ.

А ты что запоешь?

ТЕТЯНА.

Ось послухай!

Ой служивий, ой служивий! не тобі пытати,
И я жінка не такая, щобъ все росказати.

Гей, сама я не знаю, чомъ тобі спускаю!
Одчепись, не вяжись, лукавий Москало!

Я — хазяйка, ти — пройдисвітъ : щоб жъ ти рос-
храбрівся?

Оглядаїся, щобъ у чорта самъ не опинівся!
Гей, сама я не знаю....

Ти підкрáвся, якъ той злодій, до чужбі хáти.
Ти одінь тутъ, — не до шмýги зъ наáми бушовáти.
Гей, сама я не знаю....

солдатъ, улыбаясь весело

Ладно, ладно, хозяюшка! Ты права. Въ чужой мо-
настырь съ своимъ уставомъ не суйся.

ТЕТЯНА.

Тб-то не суйся! Ми не знаемо, щоб ти за чоловíкъ.
Бáчимо на тобі салдáцький мундиръ, — черезъ ёго
тебé и шану́емо. Адже васъ не на тé роблять воéн-
ними, щобъ ви въ своімъ цárстві нíвечили людéй,
а на тé, щобъ....

СОЛДАТЬ.

Чтобъ васъ, мужиковъ, защищать отъ непріяте-
лей.... А ви должны насъ уважать и ничего для
насъ не жалѣть.

ТЕТЯНА.

Насъ, мужиківъ! А ти — великий панъ! Адже
и ти мужикомъ бувъ, похи тобі лóба не вýголили,
та мундира не натягли на плéчи. Якъ-бý я не жін-

кою буда, може бъ буда лучшимъ салатомъ, якъ ти. (*Смеется.*)

СОЛДАТЬ, весело.

Славно! Эдакая воструха! Ты, паничъ, зачымъ не йдешь въ военную службу? Не стыдно ли въ твои лята, при твоемъ здоровыи, а можетъ быть и умѣ, пачкаться день и ночь въ чернилахъ, грызть перья и жевать бумагу! Ну, скажи: что ты выслушашь въ писаряхъ? Да говорять, что хоть вѣкъ служи, а вашему брату до штаба не дослужиться.

ФИТИКЪ.

А почему же? Правда, безъ экзамена въ наукахъ, не произведутъ въ асессоры, то есть въ рангъ премьер-майора: но сей чинъ можно получить за отличие.

СОЛДАТЬ.

За отличие! Да чымъ же и гдѣ писарь можетъ отличиться?... Да будь ты и секретарь — то всѣ те запятая! У насъ, братъ, тоже есть въ полку канцелярія, и писаря — не вашимъ чета, а отличія нигдѣ не показали.

ФИТИКЪ.

Ты разсуждаешь какъ солдатъ, и отличіе доставляешь въ томъ, когда руку, ногу, или голову по-

теряешь; а беспорочное прохождение службы, ревностное и усердное прилежание къ исполненію своей должности развѣ не есть отличіе?

СОЛДАТЬ.

Нѣтъ, это обязанность и долгъ служащихъ, а не отличіе.... Но военная служба, какъ ни говори, есть служба славная. Ну, когда ваша штатская служба знаменита,— зачѣмъ васъ называютъ подъячими?

ФІНТИКЪ.

Сіе взято изъ древнихъ преданій; но у насъ, по гражданской службѣ, есть много почетныхъ людей, имѣющихъ статскіе чины и званія.

СОЛДАТЬ.

И вѣдомо; какъ не быть? Но больше, я думаю, изъ такихъ, что служили первѣ въ военной службѣ, а послѣ отставки, служать уже въ статской. Таковы почтенные, да и по дѣломъ; ибо посвятили всю жизнь свою на прямую царскую службу, а не для того, чтобы выслужить чинокъ, какъ ты.

ТЕТЯНА.

А щѣ, договорївся? Тѣ-то не трѣба обѣ собі ба-гато въ голову забірати и думати, що бось ми-то!

ФІНТИКЪ.

Что жъ! въ 1812 году, во время нашествія на Россію Бонопартѣ, я хотѣлъ было пойти въ ополченіе; но батюшка и матушка — куда! такой підняли галясь! и трохи не поспішили эдъ слёзъ.

СОЛДАТЬ.

Эдакіе чадолюбивые!... Полно обѣ этомъ! Скажи-ка, паничъ, зачѣмъ ты здѣсь и свой постъ оставилъ?

ФІНТИКЪ.

Я прїѣхалъ въ сіє село домой, для свиданія съ матушкою и имъю отпускъ на два мѣсяца, а здѣшнюю хозяйку посѣщаю для-ради скуки.

СОЛДАТЬ.

Смотри-ка, чтобъ отъ скуки не завелись крючковтирные шашни. Вишь ваше братье — крапивное сѣмья. У васъ совѣсть купоросомъ подиравлена. Не долго до бѣды!

ТЕТІНА.

Не турбуйся, мось-пáне служівий! Знаю я, куди ви гнетѣ. Вибійтe хвістъ обѣ тинъ, — нужди мало, що чоловіка немá дбма трéйтій місяць.

СОЛДАТЬ.

Я, право, дурнова ничего не думаю. Однакъ, хо-
зяйка, нѣтъ ли у тебя чего поужинать, или хоть
такъ перехватить? (*Зъваетъ, будто спать хотятъ.*)

ТЕТЯНА.

Далебі нема. Я однá собі живу, то до стравъ ми-
ні байдуже: для однії душі не багато трέба.

СОЛДАТЬ.

Ну, хоть горълки чарку! (*Опять зъваетъ.*)

ТЕТЯНА.

Горілка! цуръ ій! я не знаю коли и въ хаті булá.

СОЛДАТЬ.

Ну (*зъваетъ*), такъ гдѣ жъ мнѣ спать ложить-
ся? Я усталъ, а притомъ и съ похмелья,— смерть
спать хочется!

ТЕТЯНА.

Оттамъ въ запічку, коли хочешъ, бо тутъ нігде
більшъ.

СОЛДАТЬ.

Ладно! (*Зъваетъ сдѣлаетъ подсумокъ,*
тесакъ, и вѣшаєтъ на стѣнъ, къ которой

проставилъ прежде ружье.) Прощайте, добрые люди! Богъ съ вами! (*Въ сторону.*) Я васъ подстерегу! (*Уходитъ за кулисъ, возлъ печи.*)

ЯВЛЕНИЕ III.

Тъ же, кромъ Солдата.

ФИНТИКЪ.

Нехай голодный околье, негодный азартникъ!

ТЕТЫНА.

А мині жаль ёгоб; та за те, щобъ не бушовавъ, нехай спить не івши. У насъ ласкою всѣго достанишъ, а крикомъ та ляяннямъ нічого не візьмешъ.

ФИНТИКЪ.

Та се жъ найшершая замашка у Москаля, щобъ на квартирѣ хозяїку полякати, хозяина вілаяти и гармідеру такого наробыти, що не знаєшъ, куди дітись. Коли жъ ми и якъ вечеряти будемо?

ТЕТЫНА.

Пождите, пбки Москаль добрѣ засне. У мене есть пряжена ковбаса, печена курка и пляшечка запеканої. Страва стойть въ комірці, підъ боднею, а за-

пекáниа — тамъ (*указываетъ*) въ закапéочку....
О! слúхайте: ужé харчить.

ФИНТИКЪ.

Однако жъ, ты съ нимъ послѣ одна останешься.

ТЕТЯНА.

А вамъ щó до тóго? До мéне поприходять дівчáта, а ви до тогó часу посидите у мéне. Я скажú, щóб васъ нарóпне упросíла остатъци, щобъ не са-мíй зъ Москалéмъ бўти.

ФИНТИКЪ.

А якъ начнéмъ мы вечéряті, а Москáль прош-нётца?

ТЕТЯНА.

То ми и ёгó попрóсимо. Сердítимъ трéба угож-дати, а злóго лáскою бóльше улáгодишъ, якъ свáромъ.

ФИНТИКЪ.

Правда... Тесь!... щось застукотіло!

ТЕТЯНА.

То, мóже, вітеръ. (*Прислушивается.*)

За кулисами шумъ и голосъ слышенъ, озывающiйся къ воламъ. Тетяна прислушивается у окна. Финтикъ труситъ.

ТЕТЯНА, въ испуп.

Пропала я! Чоловікъ мій приіхавъ изъ дорбги!

ФІНТИКЪ, въ отчаянью.

Що жъ мині, то есть, робити? гдѣ дітися?

ТЕТЯНА.

Швідче лізьте підъ пріпечокъ! Я застáвлю васъ заслонюю, а якъ всі поснуть, тогді ви́пушу на двіръ.

Финтикъ прячется подъ печь. Тетяна заставляетъ заслонюю и отправляется сстрѣтить мужа.

ЯВЛЕНИЕ IV.

МИХАЙЛО, входя въ горницу.

Здорова, жінко, мой голубко! (*Обнимаютъ.*) Якъ ти поживашъ? Чи жива, чи здорова!

ТЕТЯНА.

Сла́ва Бóгу, чоловіче! Якъ съ тобою поводитця! (*Обнимаетъ мужа.*) Чого ти такъ добво барився? Я ждала-ждала, та й го́ді сказала.

МИХАЙЛО.

Въ дорбзі, знаешъ, всёгб бувáе; та, хвалить Бó-

га, все добре. (*Увидя аммуницию.*) А се що такé, жінко?

ТЕТЯНА.

Щó такé? Москáль-постоялець. Не дуже лишéнь гомонí, щобъ не розбудíвъ! Недавно спáти уклáвся.

МИХАЙЛО.

Мóже, сердítий, криклиvий?... Давно жъ віnъ ставъ у нась на кватирú?

ТЕТЯНА.

Сéгодня въ-вéчері прийшóвъ. Та тутъ бувъ таку бýчу збивъ, що я не знала, що й робítъ. Давай ёмý горíлки, курéй та варéниківъ.

МИХАЙЛО.

Нагодовáла жъ ти ёгó?

ТЕТЯНА.

Чýмъ же я ёгó нагодую? У мéне немá нічого. Я однá, то для сéбе рíдко колý и варю.

МИХАЙЛО.

Тýмъ же віnъ и сердítий. Добре, що ще и не потасувáвъ тебé. Се дýво, що Москáль голóдний за-снúвъ, не побíвши хазýйки. Та й минí істи хб-четця. Чи немá чогó?

ТЕТЯНА.

Що жъ мині на світі робити? хиба паляніці
або-що?

ЯВЛЕНИЕ V.

Тъ же и Солдатъ.

СОЛДАТЪ.

Что у васъ тутъ за шумъ! мнѣ и спать помѣшили!

МИХАЙЛО.

Вибачайте, судиръ, будьте ласкові. Я вернулся
зъ дороги та зъ жінкою и розбалакався.

СОЛДАТЪ.

Такъ ты хозяинъ? Ну, братъ, здорово! Небось
давно въ дому не бывалъ?

МИХАЙЛО.

Дев'ятий тиждень, якъ зъ дому вийшовъ въ Кримъ
за сіллю.

СОЛДАТЪ.

Это не хорошо — такую молодую и пригожую
женочку оставлять одну и на долгое время.

МИХАЙЛО.

Нічимъ же и перемінити. Якъ все зъ жінкою доб-
ма сидіть, то й істи нічого буде.

ТЕТЯНА.

Намъ се не першина. Я вже привикла зостава-
тись добра сама безъ чоловіка.

СОЛДАТЬ.

И тебѣ не скучно одной?

ТЕТЯНА.

Якъ би не скучно? та помогти нічимъ.

СОЛДАТЬ.

Эй, смотри! мнѣ что-то не вѣрится, чтобъ жен-
щина не нашла для себя забавы въ скукѣ.

ТЕТЯНА.

Про всіхъ не можна сїгбо сказати. Буває такъ,
що найневіяннійша, по своїй простоті, терпить по-
говіръ одъ людѣй; а яка и не добрѣ робить, та
уміє свої проступки хорошенько прикрити, та, въ
мисляхъ людѣй, невіянною остаётца.

СОЛДАТЬ, *взя сторону.*

Бой-молодица! Гдѣ здравый разсудокъ, тамъ ожи-
дать и прямой добродѣтели.

МИХАЙЛО.

Жінко! та чи немá чого попоїсти? Дáлебі, ажъ шкúра болить, такъ істи хóчетця!

СОЛДАТЪ.

Чего, хозяинъ? и я не поѣвши спать легъ. Да для меня это ничего, а для тебя, братъ, накладно съ дороги, послѣ трудовъ.

ТЕТЯНА.

Щб жъ я вамъ істи дамъ? Колибъ хоть не такъ иерáно булб!

МИХАЙЛО.

Дай же хоть хліба.

(Тетяна уходитъ за хлѣбомъ.)

ЯВЛЕНИЕ VI.

СОЛДАТЪ.

Жаль мнѣ жены твоей. Ты, уѣзжая изъ дома, оставляешь ее безъ домашнихъ запасовъ. Ты, видно, скупъ?

МИХАЙЛО.

Я скупий? Нехай мéне Богъ борбнить!... Та й

ще для такої жінки, якъ мой Тетяна!... У неї всѣго доволі; хиба птичого молокá нема. Се такъ трапилось.

ЯВЛЕНИЕ VII.

Тъ же и Тетяна входитъ съ бѣлымъ хлѣбомъ и ножемъ и кладетъ на столъ.

СОЛДАТЬ.

Славный хлѣбъ! Кабы да по чаркѣ водки!

МИХАЙЛО.

Жінко! чи нема хоть по маленькой?

ТЕТЯНА, съ досадою.

Чудний ти! дѣ бѣ то у мёне горілка взялася!

СОЛДАТЬ, весело.

Хозяинъ, ты полюбился мнѣ. Хочешь ли я тебя и себя водкой попотчиваю?

МИХАЙЛО.

Якъ би то се такъ?

СОЛДАТЬ беретъ обоихъ за руки.

Я признаюсь вамъ (*съ видомъ таинственнымъ*): я — колдунъ.

ТЕТЯНА.

Що се такé — волдúнь?

СОЛДАТЪ.

Ворожей, чародей, то есть такой человéкъ: что захочу, то сдѣлаю, и чего захочу, тутъ и выростетъ.

Михайло и Тетяна вырываются от него руки и отступают в сторону.

СОЛДАТЪ, смѣясь.

Чего жъ вы испугались? Я вамъ зла не сдѣлаю: оно мнѣ запрещено; а только могу добро дѣлать.

ТЕТЯНА.

Та якъ же? не своімъ духомъ?

МИХАЙЛО.

Мóже, накладаешь съ тимъ, що живé въ болоті?

СОЛДАТЪ, смѣясь.

Чтб вамъ до того? Вы ничего не увидите и не услышите, что бъ могло васъ перепугать или повредить.

МИХАЙЛО.

А що, жінко? Я не боюся нічого. (*Подмигиваая, что не върить солдату.*)

ТЕТЯНА.

Та ѹ про меңе. Вже коли сёгб (указываетъ на солдата) не боюсь, то дру^ге мині байдуже.

СОЛДАТЬ.

Хорошо. (Принимаетъ важный видъ.) Сказывай хозяинъ, какъ тебя зовутъ.

МИХАЙЛО, съ беспокойствомъ.

Мене? Мене зовутъ Михайло Чупрунъ.

СОЛДАТЬ, къ жено.

А тебя?

ТЕТЯНА.

Адже ти чувъ? Тетяна Чупруниха.

СОЛДАТЬ вынимаетъ шомполъ, машетъ поверхъ головы и дѣлаетъ разные знаки на воздухъ.

Теперь слушайте? (Поетъ:)

Ну, знай, Чупрунъ,
Что я — колдунъ,
Ворошаю чертами,
И самимъ сатаною
Командую, дружокъ.

Онъ служить предо мною,
 Какъ маленький щенокъ.
 Что прикажу, все здѣсь родится.
 И пить, и есть, и веселиться
 Мы примемся сейчасъ.
 Зажмурьте правой глазъ,
 Скажите громко: шнапсъ!

МИХАЙЛО и ТЕТЯНА, смѣсть.

Шнапсъ?

СОЛДАТЬ.

Только и надо. Поди жь ты, хозяйка, въ тотъ уголъ. Тамъ найдешь бутылку славной запеканки. Бери ее смѣло, принеси и поставь на столъ, а послѣ дай чарочку. Тутъ мы себя и покажемъ.

ТЕТЯНА.

Я боюся и зъ містца поступаця!

МИХАЙЛО.

Чогб жъ боятьця, божевільна? Адже ми тутъ въ хаті!

СОЛДАТЬ.

Поди, хозяюшка, не бойсь, поди!

Тетяна идетъ болзливо къ указанному мѣсту, находитъ свою водку и вскрикиваетъ, будто отъ испугу.

Охъ!

МИХАЙЛО.

Чогó ти? щó тамъ такé?

ТЕТЯНА.

Охъ, чоловіче! дáлебі пляшечка зъ горілкою! Се спráвді чи не той, що — не при хáті згáдуючи?

СОЛДАТЬ.

Полно блажить, хозяйка! Подавай-ка скорѣй сюда! Вотъ ми её безъ страха отвѣдаемъ.

ТЕТЯНА приноситъ водку, ставитъ на столъ и подаетъ рюмку.

СОЛДАТЬ наливаетъ водку, послѣ говоритъ.

Здравствуй, хозяинъ съ хозяйствой! (*Выпивши наливаетъ и подаетъ хозяину.*)

МИХАЙЛО.

Жінко! мині щось мборошно. Чи пýти, чи не пýти?

ТЕТЯНА.

Про мéне, якъ хóчешъ. Аджé служíвий вýпивъ и не здригнуўся.

михайло беретъ рюмку и спрашиваетъ.

А смачна дуже?

СОЛДАТЬ.

Знатная запеканочка! Дай Богъ здоровье тому, кто ее смастериль!

Михайло хочетъ пить. Жена удер-живаетъ его.

ТЕТЯНА.

Перехристі пёрше!

михайло, къ Солдату.

А можно перехристити?

СОЛДАТЬ.

Не только можно, да и должно.

*михайло креститъ и вы-
пиваєтъ разомъ; поспѣ-
дьлаєтъ видъ удивленія
и удовольствія.*

А!!!

СОЛДАТЬ.

Какова?

МИХАЙЛО.

Та я зъ рбду не пивъ такої мицнбї. А налій щé!

СОЛДАТЬ.

Погоди, хояйку прежде поподчую. (*Наливаетъ*.)

ТЕТЯНА.

Я горілки не пью, а чарівнбї и пбтімъ.

МИХАЙЛО.

Та хоть покоштуй, щобъ знала, який смакъ.

ТЕТЯНА.

Далебі боюся. Може, се такá: якъ вийпъешъ, то...

СОЛДАТЬ.

Пей, не бойсь! Право, добрая водка!

Тетяна отвѣдываетъ, морщится, вздрагиваетъ и ставитъ на столъ.

СОЛДАТЬ.

Инь поднеси намъ, хояюшка.

ТЕТЯНА, съ досадою.

Отъ, не видали! буду ихъ частовати!... Вийпъете, коли схбчете, и самій.

СОЛДАТЪ.

Экая спъсивая! (*Въ сторону.*) Будешь посговорчивѣе. (*Выпиваетъ и послѣ подноситъ хозяину.*)

МИХАЙЛО, уже на-веселъ.

Служивий! чи твой ружніця стреля?

СОЛДАТЪ.

Простачина! Зачѣмъ же солдату и ружье, ежели оно будеть не исправно? Да тебѣ на что это?

МИХАЙЛО.

Бо и я вмію мітко стреляти.

СОЛДАТЪ.

Гдѣ тебѣ стрѣлять! (*Наливаетъ и подаетъ хозяину.*) Нут-ка, выстрѣли изъ этова ружья!

МИХАЙЛО.

Та тó такій и зъ сёгб, а тó и изъ твогó хόчетци стрельнүти. (*Выпиваетъ.*)

СОЛДАТЪ.

Изволь. (*Наливаетъ и пьетъ.*) Давай я заряжу. (*Вынимаетъ патронъ изъ сумки и заряжаетъ.*)

МИХАЙЛО.

Жінко, знайді ўголя, або крэйди.

ТЕТЯНА.

Отъ ще чортъ надаўъ зáбавку! Вікна повибиваєте и стіни подиряўвите, або двери.

СОЛДАТЬ.

Не бойсь, все цѣло будетъ. Да-ка уголь.

Тетяна вынимаетъ уголь и подаетъ мужу.

МИХАЙЛО.

Дé жъ би намалёвати ціль?

СОЛДАТЬ.

Я знаю. (*Кладетъ ружье, беретъ отъ Михайла уголь, идетъ къ печи и на заслонъ назначаетъ точку и кругъ.*)

ТЕТЯНА, приступя къ столу.

Охъ, мині горе! пропадé Фінтикъ дарамъ, и я, безъ ўмислу, бýду виною ёго смерти. Щó тутъ робыти? (*Немного задумывается.*)

Въ это время Михайло возле солдата смотритъ въ ціль. Тетяна на-

*мазывает скорье огниво саломъ изъ
сельчи и кладетъ ружье попрежнему.*

МИХАЙЛО.

Добре такъ буде. (*Приходитъ къ столу и беретъ ружье.*)

СОЛДАТЬ.

Ладно! Становись здѣсь. Смотри жъ, цѣлься хо-
рошо.

МИХАЙЛО.

Та ну вже, не вчи, будь ласковъ. (*Цѣлитъ,
послѣ оставляетъ и говоритъ.*) Покійний пан'
отѣць маленькимъ ще учивъ мене стреляти, и я
бувало на лету курей стреляю.

СОЛДАТЬ.

Искусный же ты стрѣлокъ! Посмотримъ-ка те-
перь твою удаль.

ТЕТЯНА, *Солдату.*

Ви Богъ-знающі задумали: въ-ночі и въ хаті
стреляти! Коли за трѣмá разамъ не вистрелить, то
білшъ и не трѣба.

МИХАЙЛО.

За трѣмá разамъ? Та я за однімъ разомъ такъ
торбхну, що й горшкі съ поліці полетяте.

СОЛДАТЪ.

Слушай, хозяинъ. Я скажу: разъ, два, три!...
По слову три, тотъ-часть пали!

МИХАЙЛО.

Чую. (*Прицѣливается.*)

СОЛДАТЪ.

Разъ... два... три!

МИХАЙЛО *спускаетъ курокъ, — оня нѣтъ.*

Шѣ се за причина?

Тетяна смѣется. Солдатъ хохочетъ.

СОЛДАТЪ.

Прикладывайся. Пусть жена твоя говоритъ: разъ,
два, три!

МИХАЙЛО.

Добре. Кажды, жінко: разъ, два, три! (*Прикладывается.*)

ТЕТЯНА.

Разъ... два... три!

Михайло спускаетъ курокъ, — опять нѣтъ оня.

МИХАЙЛО, съ неодованием.

Та ну́ бо, Москáлю, къ чóрту! се твоя штúка. Нá-
що ти замóвивъ ружжó?

СОЛДАТЬ.

Вотъ те на! Да мнѣ какая нужда заговаривать
ружье? Подай-ка, подсыплю пороху на полку,—
авось выстрѣлить!

ТЕТЯНА, къ мужу.

Та не стреляй! нехай вонó тýмитця! Бачъ, Мо-
скáль не пъяний. Розірвé ружнýцю, то порáнить
изъ нась когб, або и убъé.

МИХАЙЛО.

Не хóчу, не хóчу! не бўду стреляти. Мось-пáнъ
глúзўе зъ нась. (*Садится.*) А істи притымóмъ хó-
четця.

СОЛДАТЬ.

Эхъ, кабы подала хозяйка лавреничковъ, этихъ,
знаешь, треугольничиковъ.

МИХАЙЛО, смъясь.

Лавréничківъ! Який-то у васъ, Москалівъ язíкъ
лубъяній! Скілько жеъ нами вéштаесся, а и досі
не вýмовишъ: варéниківъ.

СОЛДАТЬ.

Ну, варениковъ.... Да чѣтъ ты, Чупрунъ, обѣ Москвакиахъ такъ плохо думаешь? Да я, какъ захочу, то по-хохлашки говорить буду не хуже тебя.

МИХАЙЛО, *хладнокровно.*

Дѣво. Може, и заспівашъ по-нашому?

СОЛДАТЬ.

А почему жъ и нѣтъ? Слушай въ оба.

МИХАЙЛО.

Слухаю, слухаю. Прислухайся и ты, Тетяно.

СОЛДАТЬ *поетъ.*

Ой былъ, да нѣту-ти, да поѣхалъ на мельницу.
Бѣдна моя головушка! одна дома осталась! 2

Дѣвчино моя, Переяславка!

Дай же мнѣ поужинать, моя ласточка! 2

Охъ, я бѣдняжка! я жъ не тошила,

За водою какъ пошла, вѣдры побила. 2

А домой пришла — печку развалила;

За то меня родимая чуть-чуть не ушибла. 2

Михайло и Тетяна сильно хохочутъ долгое время. Солдатъ на нихъ гладитъ, также смеется, а послѣ говоритъ.

СОЛДАТЪ.

Чтобъ жъ вы смеетесь? Развѣ худо спѣль?

МИХАЙЛО и ТЕТЕЯНА, смѣсть.

Гарно, гарно, нічого сказати.

МИХАЙЛО.

Утівъ до гапликовъ! (Смѣется.)

ТЕТЕЯНА.

Ажъ пальці знати! (Смѣется.)

МИХАЙЛО.

Дѣ ти такъ вівчився? Се диковина! Не можно и и роснізнати, — такій нестемнісінько по-нашому! (Смѣется.)

СОЛДАТЪ.

Да спой-ка ты, хохлачъ, хотя одну Русскую пѣсню. Ну, спой! Э, братъ, сталъ!

МИХАЙЛО.

Вашу? а яку? Може, соколяка, або кукушечку? Може лапушку, або кумушку? Може, рукавичку, або подпойсочку? Убрайся зъ своими піснями!... Прáвду сказати, есть що й переймáти!... Жінко, заспівай лишењь ти по-свбóму ту пісню, що Мос-

каль співавъ. (*Къ солдату.*) Сядь та послухай,
якъ вона співа.

ТЕТЯНА.

Добре, чоловіче, заспіваю.

Ой бувъ та нема, та поїхавъ до млина;
Бідна мої головоночко, що я дома не була! 2

Дівчино мої, ти жъ мої мати!
Довго жъ мині, серце, безъ тебе скучати. 2

Дівчино мої Переяславко,
Дай мині вечеряти, мої ластівко! 2

Я жъ не топила, я жъ не варила;
По воду пішла — відра побила. 2

А до-дому пришла — пічъ розвалила;
За те мене мої мати трохи не побила. 2

МИХАЙЛО.

А що, яково?

СОЛДАТЬ.

Ну, что и говорить? Вѣдь вы — природные пѣвцы. У насть пословица есть. Хохлы никуда не годятся, да голосъ у нихъ хорошъ.

МИХАЙЛО.

Нікуди не годятся? Ні, служивий, така вѣща пословиця нікуди теперъ не годитса. Я тобі коротеньку скажу. Теперъ ужѣ не те, що давнѣ було. Іскра

дотéпу розжéврилась. Ось заглáнь въ столíцю, въ однú и въ дрóгу, та заглáнь и въ Сенáтъ, та кíнься по министрахъ, та тогді и говорí, чи годáтця наші кудí, чи нí?

СОЛДАТЪ.

Спору нéтъ, что нынче и вашихъ много есть за-
служенныхъ, способныхъ и отличныхъ людей даже
и въ армíи, да пословица-то идетъ, виши ты.

МИХАЙЛО.

Послóвиця? Колí на те пíшлó, такъ и у насъ есть .
іхъ про Москалевъ не трóхи. Такъ, напримíръ: «Зъ
Москале́мъ знáйся, а камíнь за пázухою держí». Одъ чóго жъ вонá вýйшла, самъ розúмний чоло-
вíкъ — догадáеся.

ТЕТЯНА.

Гóді вамъ спбритись. Тепérъ чи Москáль, чи
нашъ, все однó: всí одного царя. Тілько въ тíмъ
ráзница, що одні дўже шпárkí, а дрóгі смírní.
Чоловíче, вже нерáно,— мóже, часъ спáти лягáти?

МИХАЙЛО.

Та щось и сонъ не берé, колí істи хбчетця.

СОЛДАТЪ.

Да, съ тощимъ брюхомъ плохой сонъ будетъ. Хо-
чешь, хозяйка, я тебя выручу и накормлю твоего
мужа, тебя и себя?

МИХАЙЛО.

А ну, ну! якимъ би то способомъ?

СОЛДАТЪ.

Какимъ способомъ? Вить я чародѣй! Захочу —
прикажу, вотъ и кушанье будетъ на столѣ.

ТЕТЬНА.

Цуръ ёмъ! може, страшно буде, абб й страва
Богъ-зна-відкіль візьметця. (*Къ мужу.*) Отъ
уже и ти намігся істи, мовъ малá дитіна! (*Обо-
имъ.*) Лягали бъ спасти; я раненъко встáну та сні-
дати вамъ наварю.

МИХАЙЛО.

Дѣ те у Бóга снідання! а тутъ істи хбчетця, ажъ
живітъ кбрчить?

СОЛДАТЪ.

Дай волю, хозяйка, — въ мигъ будеть кушанье!
(Вынимаетъ шомполъ, дѣлаетъ разные взма-
хи, поспѣй ставитъ Михайла и Тетяну вмъ-
стъ и говоритъ.) Стойте смирно, не шевели-
тесь, зажмурьте оба глаза и выговорите громко
слова, какія скажу.

«Берденъ, Берденъ, Ладога моя!»

(Хозяева повторяютъ и открываютъ глаза.)

СОЛДАТЪ.

Теперь объявляю вамъ, что жареная курица и колбаса въ коморѣ у васъ спрятаны. Поди, хозяинъ, сыщи и принеси сюда.

МИХАЙЛО.

Въ якімъ же місці скривана? Теперъ піночи, — якъ ії найдешъ?

СОЛДАТЪ.

Все вмѣстѣ лежить подъ... какъ-бишъ оно? Сказывай, хозяйка, чѣо у васъ тамъ есть?

ТЕТЯНА.

Мало чого тамъ есть у насъ!... Ну, куфа.

СОЛДАТЪ.

Нѣтъ.

ТЕТЯНА.

Діжка, корыто, ночви, горшкій, макітра, поставець, гладуши, козубенька, кошикъ, діжка, підситокъ, решето.

СОЛДАТЪ.

Нѣтъ, нѣтъ!

ТЕТЯНА.

Більше жъ нема нічого.

МИХАЙЛО.

А бóдня?

СОЛДАТЪ.

Да, да! въ боднѣй, или подъ бодней. Ступай скорѣй, хозяинъ, забирай кушанье и приноси сюда.

Михайло чешетъ голову и показываетъ неохоту.

А чи не бўде жъ вонб страшно?

СОЛДАТЪ.

Отъ чего страшно? Ступай смѣло, не бойсь!

МИХАЙЛО.

Жінко, засвітій недобгородокъ. (*Тетяна зажи-
гааетъ огарокъ и отдаетъ мужу, который от-
ходя говоритъ.*) Гляді жъ, господá служивий!
якъ перелякаюсь, то не прогнівайся!

СОЛДАТЪ.

Ступай, ступай! Да не съѣшь одинъ колбасы!

*(Михайло съ смѣшными ужимками
уходитъ.)*

ЯВЛЕНИЕ VIII.

Солдатъ и Тетяна.

*солдатъ треплетъ по плечу
Тетяну.*

Ну, хозяйка, каковъ я ворожей?

ТЕТЯНА.

Великий, більше хитрий,— настоящий Москаль!

СОЛДАТЪ.

Да и ты лукава. Зачѣмъ ты мнѣ ужинать не
дала?

ТЕТЯНА.

А на-что ты таку бу́чу збивъ? Якъ-бій ти ласкою
обійшовъ зо мню, то я и нагодовала бъ тебѣ.

СОЛДАТЪ.

Полно притворяться. Тебѣ досадно стало, что я
помѣшиалъ тебѣ....

ТЕТЯНА.

Ти кривдишъ мене, служивий. Правда, ти — сто-
ронній чоловікъ, то, заставши мене однѹ съ пани-
чємъ и въ-вечері, вільно тобі помислити всяково; а

якъ-бѣ ти знатъ мене лѣчче, то бѣ лѣчче обѣ ми-
ні й думавъ. Ніколи не хватайся осуждати.

СОЛДАТЬ.

Нѣтъ, моя милая, я ничего дурнова о тебѣ не
заключаю. Я узналъ тебя: ты женщина, хоть и мо-
лодая, но умна и честныхъ правилъ. Самая робость
твоя и торопливость доказали твою невинность.
Положись на меня: я избавлю тебя отъ хлопотъ.
Въ свѣтѣ часто случается, что и добродѣтель ка-
жется подозрительною.

ТЕТІНА.

Зо мню такъ теперъ и трапилось, и Богъ тобї
порука, що у мене и на думці не будо....

СОЛДАТЬ.

Вѣрю, вѣрю, милая. Я и бѣднаго арестанта ско-
ро выпущу.

ТЕТІНА.

Мині до єго нужди маю. Їго треба таки про-
вчити, щобъ не лізъ осю и не піддурювавъ чу-
жихъ жінокъ. Вінъ мині дуже надоївъ.

СОЛДАТЬ.

Изволь, проучу его путемъ и отважу подлипать
къ чужимъ жонамъ.

ТЕТЯНА.

Ти, може, ёго скалічишъ? Не надсадй ёму бѣхівъ!

СОЛДАТЪ.

Не бойсь, я пользу сдѣлаю ему, а не вредъ. Вотъ и мужъ твой идетъ.

ЯВЛЕНИЕ IX.

Тъ же и Михайло.

михайло, тромко за кулисами.

Відчини, жінко! Жінко, відчини!

ТЕТЯНА, отворяя.

Що ти тамъ галишъ, неначе хто женётця за тобою?

михайло, съ досадою.

Женётця? такъ що жъ, що не женётця? Такъ волосъ дібомъ становитца, и здаєтца, неначе хто за шівороти лбить. Та и недогорокъ погасъ.

СОЛДАТЪ, весело.

Ну, хозяинъ, все ли такъ было, какъ сказано?

МИХАЙЛО ставитъ принесенное на столъ.

Аджѣ бачъ, що все такъ булó! Курка печéна, ковбасá пряжéна підъ ббднею найшлися, та ще либонь и въ нашихъ мискáхъ. (*Подозрительно.*) Жінко!

ТЕ. НА

Отъ тобі й разъ! Всі люде на однімъ базáрі купу́ють миски и у однихъ ганчарівъ, то и миски одинакові.

СОЛДАТЬ.

Ты вздоръ замололь, хозяинъ. Я лучше знаю все это. Выпьемъ-ка по одной передъ ужиномъ. (*Наливаєтъ и п'єтъ.*) Здрáвствуй, хозяинъ!

МИХАЙЛО наливаєтъ и п'єтъ.

Здорóві були, господá слúжба!

(*Бдяте съ Солдатомъ колбасу.*)

МИХАЙЛО.

Жінко, голубко, люба Тетяно! чи немá чимъ запити смашної сні ковбасй?

ТЕТЯНА.

Чимъ жа зап'єшъ? хибá водóю?

МИХАЙЛО, повелительно.

Ні, не водбю, а оставалась пляшка спотікачу.
Підій жъ принесі, коли не вичастовала кимъ.

ТЕТЯНА.

Та есть же. Когó бъ то я маля безъ тéбе часто-
вáти! (*Уходитъ.*)

ЯВЛЕНИЕ X.

Тъ же кромъ Тетяны.

СОЛДАТЬ

У тебя жена добрая, хозяинъ.

МИХАЙЛО.

Чи ти жартомъ, чи навспрáжки такъ говоришъ?

СОЛДАТЬ.

Безъ шутокъ. Молода, хороша и, кажется, тебя
любить.

МИХАЙЛО.

Хиба що молода и хороша — мішá менé любити?
Вона у мене добра и вірна жінка, тільки дуже жвá-
ва, жартлива и глузлива. Вже коли попадётци ій

хоть трохи тюхъ-тюхъ-серёга, то такого и підніме на зубки, и рада довести до того, хоть бы сёму ёлопові и ворсу намяли. Достаєтца одъ неі дё-коли, якъ поприезджаютъ, оттімъ цвентюхамъ, канціляжкамъ. Та й смішні бо воні собі! такі необачні, такі легкодухи: всому вірять, всому дивуються, все-гб бойтца.

СОЛДАТЪ.

Однако къ чужимъ женамъ подлизать не боятся, словно какъ-будто военные. Мне случалось видѣть ихъ храбрость при такихъ замашкахъ.

МИХАЙЛО.

Уже я за свою скажу, что не боюсь ничего.

СОЛДАТЪ.

Бываетъ и на старуху проруха. Не потачъ, хозяинъ: у каждого есть свои блохи.

МИХАЙЛО.

Борони, Боже! Якъ бы я свою підстерігъ въ чімъ, тутъ бы ій и доклавъ вбза.

ЯВЛЕНИЕ XI.

Тъ же и Тетяна наливку ставитъ на столъ.

МИХАЙЛО.

А ну, суди́ръ! ось я васъ почастую гарнимъ спо-
тикачемъ. (*Наливаетъ и подноситъ солдату.*)

СОЛДАТЪ выпиваетъ.

Вотъ славная наливочка! Кто ее смастерила?

МИХАЙЛО.

Жінка мой Тетяна.

ТЕТЯНА.

Я, я,—ще и зъ вишень свогó садкá. А Москаль
дўма, що я нічого не вмію.

МИХАЙЛО выпиваетъ.

Вонá, вонá. Се у мéне збілото, не жінка.

СОЛДАТЪ.

Ты счастливъ, хозяинъ: жена у тебя хороша и
наливка не дурна. (*Наливаетъ.*) За здоровье чер-
нобровой Тетяны!

МИХАЙЛО.

Здорбва, мой рýбко, мой перепíлко! (*Цветъ.*)

ТЕТЯНА наливаєтъ.

Спасибі. За здоров'я Москаль-чарівника! (*От-въдьваєтъ и отдаєтъ мужу.*)

МИХАЙЛО.

Здорові були, мось-пане чарівникъ!

СОЛДАТЬ, наливши.

Благодарствуй-те, завидная корочка!

МИХАЙЛО.

Що вже моя Тетяна, то (*п'єтъ*) черноброда, кохана! (*Поетъ.*)

Съ того часу, якъ женився,
Я ніколи не журився.

Ой чукъ, Тетяна,
Чорноброда, кохана!

За Тетяну сто кіпъ давъ,
Бо Тетяну сподобаў.

Ой чукъ ...

За Марусю пятака,
Бо Маруся не така.

Ой чукъ....

Я веселий и здоровъ
Одъ Тетянинихъ бровъ.

Ой чукъ....

Якъ Тетяна засміётца,
Въ душі радість oddаётца.
Ой чукъ....

СОЛДАТЪ.

Ахъ, хозяинъ! да ты братъ хватъ!

ТЕТЯНА.

А ти думавъ, що у мене чоловікъ аби-який? Не бойсь, себе не видасть. (*Поетъ.*)

Будь у мене мужичокъ съ кулачокъ,
А я таки мужикова жінка.
Я за ёго захилюсь, захилюсь
Та нікого й не боюсь, не боюсь. 2

Ой до мене губерέць підсипаєсь
И любови добиваєсь, добиваєсь.
Я губерця любити не стала,—
Егб трясця напала, напала. 2

»Молодище, чий ты, чий ты?
Пусты мене до хати, до хати.«
—»Підій, къ чорту убірайсь, убірайсь,
Коловорітъ нешатайсь, нешатайсь!« 2.

МИХАЙЛО.

Воно такъ, вáшеці пропше: сúчка санчята замчала;
у насъ ременці за лічко не вýміняешъ.

ТЕТЯНА.

Оттепéрь часть ужé спáти лягáти.

СОЛДАТЪ.

А я поразмялся такъ, что сонъ прошелъ. Хотите ли, хозяева, я васъ потѣшу?

МИХАЙЛО.

Потішъ, та чимъ же и якъ?

ТЕТЯНА.

Та гдѣ вамъ утішатись! часъ спасти.

СОЛДАТЪ.

Успѣшъ, хозяйка, выспаться. Хотите ли, я покажу вамъ старшова, съ которымъ все дѣлаю?

МИХАЙЛО.

Старшого? се бѣ то що грѣблі рве?

ТЕТЯНА.

Цуръ ёмѹ! Се бѣ то тогб, що — не при хаті згадуючи? (*Илюетъ.*)

СОЛДАТЪ.

Ну, да что жь? Вить бѣды никакой не будетъ, ни страха. Онъ явится въ человѣческомъ видѣ, коли хотите.

МИХАЙЛО.

Въ человічімъ? Якого жь человіка?

СОЛДАТЪ.

Какова хотите.

(Всъ молчатъ.)

ТЕТЬНА.

Знаешъ, чоловіче, щб? Нехай явитця такимъ, якъ я знаю и скажу Москалеvi. Побачимо, чи докаже.

МИХАЙЛО.

Добре, кажи, говорй.

СОЛДАТЪ.

Изволь, сказывай, въ какомъ хочешь образѣ видѣть.

ТЕТЬНА.

Нехай твій старший покажетця паничемъ Фінтикомъ, що въ нашімъ селі проживає, та щобъ и въ такій одежі, якъ вінъ носить.

СОЛДАТЪ.

Да платья-то, думаю, много есть у него. Такъ въ какомъ прикажешь его представить?

МИХАЙЛО.

Въ такімъ, якé носивъ сёгднія.

СОЛДАТЬ.

Изволь.

МИХАЙЛО.

Не вірю Москалеві: вінъ хваста.

Въ это время Солдатъ беретъ уголь и вынимаетъ шомполъ, разставляетъ музжа и жену по сторонамъ сцены, очерчиваетъ ихъ кругами, завлазываетъ платкомъ глаза. Становится самъ посреди сцены и спрашиваетъ важнымъ тономъ и перемѣннымъ голосомъ.

ТЕТЫНА.

Съ-підъ прійпічка.

МИХАЙЛО, *въ сторону.*

О, хитра зъ біса!

СОЛДАТЬ.

Не робѣйте, не бойтесь ничего, не говорите ни слова, не отзытайтесь, и съ круга ни на шагъ не сходите; а не то — быть бѣдамъ!

МИХАЙЛО.

А зъ завѣзаними очима побачишъ ёгô?

СОЛДАТЬ.

Къ повязкѣ не дотрогивайтесь. Я самъ сниму ее, какъ придетъ время.

МИХАЙЛО.

Господѣ служівий! чи не мόжно, щобъ оці потіхи не показувати? Мене циганський піть проњмá.

СОЛДАТЬ.

Теперь уже поздо: всѣ черти встревожились въ аду. Стойте, не шевелитесь и слушайте! (*Важко и сб разстановкою.*)

Тара, бара,
Гала, бала,
Во всѣхъ углахъ
Трахъ-тараrahъ!
Изъ печнова дна
Вылѣзай, сатана!

При этихъ словахъ Михайло показываетъ смѣшныя кривлянья. Финтикъ вылѣзаетъ изъ-подъ печки. Солдатъ ему помогаетъ, заслоняетъ печку, становится на свое место и дѣлаетъ знакъ молчанія; подходитъ къ женѣ, развелзываетъ глаза, послько мужу затяжъ же. Михайло, увидѣвъ Финтика, показываетъ знакъ ужаса и изумленія. Тетяна то же хочетъ сдѣлать, но неудачно притворяется.

МИХАЙЛО, *оправляясь.*

А можно, мось-пáне, зъ нимъ и побалáкати?

СОЛДАТЬ.

Нельзя: голосъ его сильнѣе грома; когда заговорить, изъ глазъ его засверкаютъ молніи, изъ ушей дымъ пойдетъ коромысломъ. Ты не перенесешь такого ужаса.

МИХАЙЛО.

А жінка перенесе?

СОЛДАТЬ.

Нѣтъ.

ТЕТЯНА.

Непрѣдѣлъ, перенесу! (*Выходитъ изъ круга и говоритъ мужу.*) Чоловіче! Москаль жартовавъ надъ тоббю. Я тобі все теперъ роскажу. Сей паничъ не чортъ, а настоящий Фінтикъ, та своими умислами похόдить на чорта.

МИХАЙЛО.

Якъ же то такъ?... Чи ви менé спрѣвді морбичите, чи на шутъ піднімáете? Я нічого тутъ не ростовчу собі. А горілка? а вечеरя підъ ббднею?

(*Солдатъ смильється.*)

ТЕТЯНА.

Все то не чарі. Послухай. Три неділі тому, якъ паничъ цей приїхавъ въ наше село до своїхъ рбдичвъ, и, дознавшись, що тебѣ дома нема, почавъ до мене учащати. Я перше думала, що для того хбдить, що нічого ёму робити дма; ажъ ні: зачавъ мині говорити, що мене любить, що безъ мене ёму скучно, щобъ була я до ёго ласкава, що коли чоловіка дома нема, то и другого не гріхъ полюбити, бо такъ въ світі ведетця. Такими и гіршими росказами такъ мині надовѣ и осоружився, що и мині здумалось надъ нимъ поглумитця. Вчбра давъ гропней, щобъ я вечерю для ёго справила на сёгдня. Я купила горілки, курку и ковбасу; та ще до вечері прийшовъ Москаль. Я рада була, що на Фінтиковъ кошть погодуетця служивий. А цей служивий таку вечерю підніявъ, якъ чортъ въ лотокахъ. Я спровадила ёго спати голбного; а вінъ, видно, не спавъ и підслухавъ, якъ я Фінтикові росказувала, що сковала горілку и страву. Ти, якъ на те, вернувся зъ дороги. Москаль на хитроши піднівся и видававъ, мовъ вінъ чарівникъ. Отъ тобі вся правда; а ти знаешъ, що я передъ тобю не брешу и не обманю тебе.

МИХАЙЛО.

Такъ бесь вонб якъ!... Э! (*Къ Солдату.*) Госпо-

да служба! такъ ти не чарівникъ и панічъ сей не Духъ Святый зъ наими? горілка и страва — се не одъ тобо, що не при хаті згадуючи? га?

СОЛДАТЬ.

Точно такъ все, какъ жена тебѣ пересказала. А притомъ я хоть и Москалъ, а ручаюсь тебѣ, что жена твоя, по всѣмъ замѣчаніямъ, никакова шаловства съ этимъ фертикомъ не имѣла.

МИХАЙЛО.

Та мині и самому здаєтця, що одъ мої жінки не трѣба бъ сподіватись городянського — вашеці проше — бешкету. Та теперъ дівний світъ....

ТЕТЯНА.

Не гріші, чоловіче. Хто простуїтця, то той вилій, якъ собака въ човні. Погляді на мене и на паничя, то угадаешьъ, хто грішний и хто праведний.

СОЛДАТЬ.

Вотъ оправданіе, которое и строгій кригсрехть уважилъ бы. Поступимъ съ виновнымъ по воинскимъ артикуламъ.

ФІНТИКЪ.

Прошу милосердія, пощады и прощенія!

(Становиться на коліни и поетъ.)

Помилуйте, васъ прошу!
Ей же, ей, покаюсь!
И прельщатися чужимъ
По смерть зарѣкаюсь!

Я—бездѣльникъ, признаюсь,
И дуракъ письменный,
Я—проныра, и крючокъ,
И хапунъ отмѣнны.

Я спокутую грѣхи
И, божусь, исправлюсь,
И любить чужихъ жіонокъ,
По смерть не отважусь.

СОЛДАТЬ.

Какъ же тебѣ повѣрить, когда ты крючокъ? Тебѣ непремѣнно надо сдѣлать наказъ на спинѣ и на ребрахъ. (*Дѣлаетъ знаки руками.*)

ФІНТИКЪ, сб испугомъ.

Ой, ой, умилосердитесь!

Тетяна, къ Солдату.

Не будьмо неумолімі для другихъ, однімъ собі зазорного не прощаймо. (*Къ Фінтику.*) Слухай. (*Поетъ.*)

Треба бъ дати прочухана, щобъ ти научився;

МИХАЙЛО.

Якъ обманюватъ жіонокъ, въ другий разъ страшився.

ТЕТЯНА.

Ти за чвáнство, за лукáвство и попáвся въ сíтку.

МИХАЙЛО.

За тебъ трéба дáти хлбсту и спровáдить къ дíдьку.

ТЕТЯНА.

Признавáйся, оправдáйся, то не бúде лíха.

МИХАЙЛО.

Добрихъ людéй не кусáй пí явно, нí съ тíха.

ФÍНТИКЪ.

О, горе мнѣ грѣшнику сущу,
Ко оправданію отвѣта не имущу!
Како и чѣмъ могу васъ ублажити?
Ей, отъ сего часа буду честно жити!

МИХАЙЛО.

Глядí жъ тогó! Встань та послухай сюдí. Мині
бъ трéба більше всіхъ проученіе тобі дáти, та я
непотрѣбство твоей думы прощаю тобі, тільки обі-
щай намъ нікбли не забувати, якого ты рóду, по-
читати мáтіръ свою, поважати старшихъ себé, не
обіждасти нікого, не підсипатись підъ чужихъ жі-
нокъ, а мою Тетяну, на тридевять земель обходи-

ти; бо колісь за се дадуть тобі берéзової припáрки такбó, що и прáвнукамъ бúдешъ закáзовати.

СОЛДАТЬ.

И небо въ овчинку покáжется.

ТЕТЯНА.

И въ могíлі боляче бúде.

ФÍНТИКЪ.

Милостивые благодѣтели! ваше великодушie про никло въ мою совѣсть. Она пробудилась и представ ляетъ мнѣ докладной регистръ моихъ безчинствъ. Стыжусь моихъ злыхъ окаянствъ, и самъ себѣ ка жусь презрительнымъ, какъ за дурные поступки противу моихъ родныхъ, равно и противу всѣхъ людей. Теперь всѣ силы употреблю — доказать на дѣлѣ мое исправленіе. Буду всѣмъ рассказывать сегодняшнее мое приключение и Москалй-чарівника, дабы примѣръ мой послужилъ ко исправленію всѣхъ и каждого.

СОЛДАТЬ.

Поэтому правда, что шутка, кстати сдѣланная, больше дѣлаетъ иногда пользы, чѣмъ строгія на ставленія.

КІНВЦЬ.

ОДА

ДО КНЯЗЯ КУРАКИНА

ОДА ДО КНЯЗЯ КУРАКИНА.

Гей, Орфію неборáче!
Де ти змандрувáвъ відъ нась?
Якъ би тілько ти, козáче,
Мні підъ сей згодíвся часъ!
Кáжуть про тебé издáвна,
Що у тéбе кóбза гárна,
Кóбза дýвная такá,
Що якъ забриньчишъ рукáми,
То и гóри зъ байракáми
Стáнуть бýти гоцакá.

Глянь, Орфію, глянь изъ нéба,
Дай кобзúри мні своéй:
Мні игрáти пíсню трéба,
Пíсню гárную на ней,
Трéба гóлосъ піdnіmáti,

Зъ нўвимъ гдомъ поздравляти
Пана мїлого тогб,
Що и паномъ буть уміе,
И, якъ ба́тько, не жаліе
Живота для нась свогб.

Алексію, любий пане!
Я про тёбе річъ почавъ,
Та боюсь, якъ словъ не стане,
Щобъ ти мні не накричавъ,
Бо я напередъ признаюсь,
Що я зъ музами не знаюсь,
Только трохи чувъ про нихъ.
Да и музи лобъ нагріютъ,
Побки проспіватъ успіютъ
Половину діль твоіхъ.

Я про те мовчати буду,
Що стрічками скрученъ ти,
Що на тобі, мовъ на чуду,
Де не глянешъ, все хресті;
Що нельзя зглянути очами
На жупанъ твій за звіздами,
Якъ на сонце середъ дня;
Що одъ стрічокъ шия гнётца,
Що изъ-заду ключъ товчётца.
Все, мабуть, се не бридні!

Не Чернігівъ, не Полтава
Сеє все тобі далâ:
Знатъ, давнобо, про тёбе слáва
Въ Петербúрсі загула;
Знатъ, ты добрѣ тамъ труждáвся,
Не по зáпечку валився,
Що попавъ царю підъ ладъ.
Знавъ и царь, съ кимъ подружити,
На когó ярмб зложити;
Ажъ тепérь и сámъ вінъ радъ

Радъ вінъ, що ярмб ти тягнешъ
Не гнучись, якъ добрый віль;
День и нічъ відъ пôту мýкнешъ,
Добрѣ робишъ, скілько силъ.
Радъ скáзати прáвду-матку,
Що крутéнькую загádku
Нáшимъ ти задáвъ панамъ;
Бо, щобъ мáли чисті дûши,
Щобъ держали стрóго ўши,
Ти собой іхъ учипъ самъ

И до віку не забуду,
Якъ разъ я къ тобі прийшбвъ....
Ахъ, май Боже, скілько люду
Всякого я тутъ найшбвъ!
Пбвні сіни, побвна хата

Нáшого набýта бráта,
 Ажъ нельзя пропхнúтись мнí,
 А пошівъ, купцівъ та пáнства
 И жндівъ, тогó плюгáвства,
 Мовъ на ярмарку въ Ромні!

Всí жъ не зъ бáлами стояли,
 Всí будí по дíлу тутъ,
 Папíрki въ рукахъ держáли,
 Хто багáцько, хтó лоскúть;
 Хто чоломъ бивъ на сусíда,
 Хто на пáна-людоíда,
 А по-прóсту — на суддю,
 Що за цúкоръ та за грóши
 Изробиўвъ судъ нехорóший,
 Цíлу розориўвъ семью.

И такíхъ булб довблі,
 Що прохáли на панівъ,
 Що пани, по іхъ злій вблі,
 Не дають паҳати нивъ;
 Що козáцькими землями,
 Сінокбсомъ и полями
 Вередуþуть, мовъ своімъ.
 Судъ у прáвду не вникае,
 За панáми потакáе,
 Щобъ булб ёму и імъ.

Не прогнівайсь, Алексію,
На нескладну річъ мою,
Що я говорыти смію,
Про писарню ще твою.
Разъ мі буть тамъ довелбся....
Оле жъ, скілько тамъ товклося
За столами писарівъ!
Тамъ паперівъ кучи, кучи,
Писарівъ тамъ тучи, тучи,
Мовъ въ Петрівку косарівъ.

Пишуть, пишуть, та й несутця,
Щобъ ти подивйвсь, чи такъ.
Треба жъ тутъ тобі надутця,
Треба знатъ, підрявитъ якъ;
Треба всяку папіру
Привесті якъ разъ до шниру,
Шідвесті все підъ закбинъ!
Ніколи борщу сёрбнүти,
Ніколи у-смакъ заснүти,—
Ти забувъ на хлібъ, на сонъ.

А про жінку да про діти
Думати тобі коли,
Щобъ обуті и одіти
И не голодні були?
Ні, про се ти не згадаешъ:

Жінку ти другу́ю маешъ,
Дочки, синъ тобо́й забу́ть.
Жінка у тебе — Полтава,
Синъ — Чернігівъ, честь же, слáва —
Дочки; отъ весь рідъ твій тутъ!

Мовъ тобі чернéць одъ мýру,
Одцурáвсь ти одъ дворá:
Знай въ Полтаві мнешъ цапíру,
А до-дому не порá.
Що жъ тобі изъ той Полтави?
Ти и такъ доби́вся слáви,
Та якбі — гай, гай, гай!
Одпочíнь же, пáне, трóхи:
Ти ужé притýпавъ ноги,—
Тýпае другий нехáй.

Пáнство здай своé другому
И здоровъя не терáй,
Попилнúй підъ стáрість дому,
Бо у тéбе дóма рай.
Туть всі, якъ на бáтька дíти,
Будутъ на тебе гледíти,
Та ще чи не лúчшъ, мабу́ть:
Туть, по прávdї якъ сказáти,
Всí тобі, якъ Бóгу, rádi,
Всí тебе, якъ Бóга, ждуть.

Да біда моя! я бачу,
Сей не по тобі совітъ.
Ти такій своєю удачу
И на той потягнешъ світъ.
Побки вібъесся изъ сили,
Побки підешъ до могили,
Будешъ хлопцемъ на другихъ.
Уродився ти на прауду,
Улюблівся такъ у славу,
Якъ у дівчину женихъ.

Ну, коли жъ такій ти, пане,
Що для слави лишъ живеши,
То къ тобі смерть не пристане,
Ти ніколи не умрешъ.
Хоть попі не забурмочуть,
Хоть співати не захочуть
Вічну память по тобі,
То прохати іхъ не треба,
Бо и такъ підъ сїме небо
Память ти зробивъ собі.

Сїе не умре ніколи,
Що ти робишъ всімъ добрь,
Да и робишъ зъ доброй волі,
Не за грбши и сріблоб.
Скілько удовамъ ти біднимъ,

Скілько сиротамъ посліднімъ,
 Скілько, скілько слізъ утєръ!
 Скілько взявъ людей ти зъ грязі
 И, якъ кажуть, ажъ у князі,
 Ажъ у князі іхъ упérъ!

Не умрé, хоть побожитъця,
 Слáва не умрe твоя:
 Слáва съ тіломъ не ложитъця
 У могилу нічия.
 Хоть же смерть къ тобі прискоче,
 Слáви въ землю не спинтъче:
 Загудé вона якъ громъ.
 Тутъ и пра́вда візьме силу,
 Прийде на твою могилу
 И напишe такъ перомъ:

»Диво тутъ попi зробили,
 Дiво дiвнее изъ дiвъ:
 Въ землю мертвецi зарiли,
 А мертвeць той и оживъ.
 Бачця, добре заривали,
 Бачця, грiмко всi спiвали
 Память вiчнюю надъ нимъ;
 Оглянулись небораки,
 Ажъ князь Алексiй Куракинъ
 Все живъ по дilamъ своimъ!«

Пóки жъ сéе дáво бúде,
 Поживí хоть стíлько ти,
 Скілько живъ, якъ кáжутъ лóде,
 Въ свítі Маёусálъ святíй.
 Будь здорóвъ изъ нóвимъ гóдомъ,
 И надъ нашimъ ще нарóдомъ,
 Ще хотъ трóхи попанýй.
 Трóхи!... ой колíбъ бағацъко!
 Бо ти нашъ и панъ и ба́тько
 А на бóльше не здивýй.

КІНІЦЬ.

PG 3948 .K598

C.1

Povne zibrannia tvoriv.

Stanford University Libraries

3 6105 034 803 622

PG 394.
K598
1862
2010/11

**Stanford University Libraries
Stanford, California**

Return this book on or before date due.
